

Kirkko kaikille ja kaikkien kirkko

Vammaisuus sosiaalisena ilmiönä ja teologisena kysymyksenä

*Vain kaikille avoin kirkko on uskottava Kristuksen kirkko,
se ei voi sulkea ketään ulkopuolelle.*

YLEMPI PASTORAALITUTKINTO

RIITTA KUUSI

12.8.2016

Sisällys

Johdanto	5
OSA I Sopimukset ja lainsäädäntö kirjaavat käsityksiä vammaisuudesta	9
OSA II Katsaus vammaisuuden historiaan Suomessa	14
Kehityskelpoiset, parannettavat, uhkat ja uhrin.....	17
Rotuhygieni-ajattelu Suomessa.....	20
Vammaisalan jäsen- ja tukijärjestöt	26
OSA III Vaivaisista vammaisiksi ja vammaisista vaivaisiksi	35
Vammaisuuteen liittyviä käsitteitä.....	38
Vammaisuuden hahmottamisen malleja	42
Vammaisuus yksilön ja yhteisön kysymyksenä	45
Asenteet muuttuvat hitaasti	51
OSA IV Vammaisuuden teologiaa vai teologiaa vammaisuudesta?	54
Vammaistyön teologisia lähtökohtia.....	57
Vammaisuus Raamatussa.....	63
Aistit Raamatussa	65
Evankeliumien parantamiskertomusten tulkintaa.....	68
Sokeus	70
Sokeana syntynyt mies (13. sunnuntai helluntaista)	71
Sokea Bartimeus.....	74
Kuurous	76
Effata-kertomus (13. sunnuntai helluntaista)	77
Halvaus ja liikuntavammaisuus	79
Halvaantunut mies (20. sunnuntai helluntaista).....	80
Kultillinen puhtaus/kulttiyhteisö.....	83

Spitaali.....	83
Spitaalia sairastava mies	84
Yksi palasi kiittämään (15. sunnuntai helluntaista).....	85
Krooninen sairaus.....	86
Verenvuotoa sairastava nainen.....	86
Mielisairaus	89
Demonit sikoihin	89
Vammaiset ihmiset ja vammaisuus kristinuskon historiassa	93
Jumala ei tee virheitä	95
Jokainen ihminen on Jumalan kuva	97
Mystinen yhteys Kristuksen kärsimykseen	98
Ensimmäisiä viitteitä moninaisuuden kirkosta.....	98
Kenen kirkko ja mikä kirkko?.....	99
Vammaisuuden teologian hahmottelua	100
Vammainen Jumala	101
Keskinäisen riippuvuuden Jumala	102
Saavutettava Jumala	103
Ruumii(II)ne)n teologia	106
Koskettaminen ja kommunikaatio	109
Ihmiskäsitysten pohdintaa	113
Moninainen Jumalan kuva	114
Luotu, langennut ja lunastettu ihminen.....	117
OSA V Jumalanpalvelusyhteisö	119
Vammaisuuden spiritualiteetti.....	125
Viittomakielisen käännöstyön oivalluksia	126
Selkokieli vie uskon ytimeen	129

Autismin kirjon hermeneutiikka.....	130
Kirkko Kristuksen ruumiina	138
Onko vammaisille ihmisille tilaa kirkossa?	141
Lopuksi	144
Kirjallisuus ja lähteet	146

Johdanto

*Vammaisuuden verho on ohut
huono kuulo
pakkoliikkeet
kaikkea minkä alta voit löytää minut.
(Pentti Murto)*

Käsitys siitä, mikä on normaalia ja mikä poikkeavaa, vaihtelee aikakaudesta, kulttuurista ja yhteisöstä toiseen. Tämä näkyy esimerkiksi yhteisön arvoissa, käyttäytymistavoissa, normeissa tai käytetyssä kielessä. Kielenkäytössä tapahtuvat muutokset kuvastavat sitä, mitä kulloinkin pidetään normaalina ja mitä poikkeavana. Kielellä voidaan edistää tai vahvistaa haluttua muutosta. Valtakulttuurin tai vähemmistöjen käsitykset normaalista tai erilaisuudesta voivat poiketa toisistaan varsin paljon. Sama ilmiö on nähtävissä myös uskonnollisissa yhteisöissä. Siitä, kuinka ymmärrämme vammaisuuden, sen syyt ja vaikutukset, seuraa myös se, kuinka kohtelemme yhteiskunnassa ja kirkossa ihmisiä, joilla on jokin vamma.

Tarkastelen tässä työssä sitä, kuinka vammaisuutta on selitetty ilmiönä ja kuinka sen syytä on ymmärretty eri aikoina. Tavoitteenani on hahmottaa sitä, miten käsityksemme vammaisuudesta ovat muotoutuneet ja muuttuneet ajan kuluessa sekä kuinka ne näkyvät suhtautumisessamme vammaisiin ihmisiin. Pääpaino on siinä, miten vammaisuutta on selitetty ja tulkittu teologisesti ja kuinka tämä näkyy ja vaikuttaa kirkossamme.

Esittelen lyhyesti vammaisohjelmien lähtökohtia ja keskeisiä suuntaviivoja sekä vammaisuutta koskevaa lainsäädäntöä. Luon katsauksen vammaisuuden historiaan Suomessa. Vammaisalan järjestöjen nimien muutokset kuvastavat hyvin sitä, kuinka ymmärrys vammaisuudesta on muuttunut yhteiskunnassa. Teologisessa osuudessa käyn läpi Evankeliumikirjaan otettujen Uuden testamentin parantamiskertomusten tulkintaa sekä vammaisuuden teologista hahmottamista. Useimmilla vammaisuutta teologisesti pohtineilla kirjoittajillakin on henkilökohtainen suhde vammaisuuteen.

Lopuksi esittelen muutamia teologisia oivalluksia tai löytöjä, jotka ovat syntyneet siinä työssä, jossa evankeliumin sanomaa on käännetty tai mukautettu sellaiseen muotoon, että se olisi kaikkien ihmisten saavutettavissa. Monet esimerkeistä olen ottanut kuurojen tai viittomakielisestä työstä,

koska olen ollut mukana kirkon kuurojen- tai viittomakielisessä työssä vuodesta 1998. En pyri kattavaan esitykseen tai analyysiin vammaisuuden historiasta tai vammaisuudesta ilmiönä, vaan pikemminkin hahmottelemaan sitä maastoa, mistä käsityksemme ja asenteemme nousevat. Teologian eri alueilla vammaisuutta ei juurikaan ole tarkasteltu systemaattisesti, vaan tässä osuudessa korostuvat henkilökohtaiset kokemukset ja niiden kautta avautuvat merkitykset.

Viranomaisten työstä syntyneen asiakirja-aineiston pohjalta vammaisen ihminen hahmottuu huollon, hoidon ja erityiskoulutuksen kohteeksi, ja vammaiset henkilöt onkin usein nähty taloudellisena rasitteena. Viranomaislähteissä on tietoja laitoksista, niiden henkilökunnasta ja hoidettavien määrästä sekä sopimuksista, joiden mukaan varakkaammat ihmiset ottavat köyhempiä, mm. vammaisia ihmisiä hoidettavakseen. Omassa kodissa asuvien vammaisten ihmisten määrästä ja hoitojärjestelyistä tietoa on vähän. Vielä vähemmän kerrotaan vammaisten ihmisten ja heidän hoitajiensa kokemuksista, tunteista ja ajatuksista, siis vammaisten ihmisten arkielämästä. Vasta 2000-luvulla on alettu koota laajemmin vammaisten ihmisten kokemuksia ja historiaa.

Aikaisemmin ajateltiin, että vammaisuus on ensisijaisesti yksilön ominaisuus. Lainsäädännössä vammaisuus määritellään lääketieteellisesti. Terveystila tai vamma ja niistä aiheutuva haitta-aste tai toimintakyvyn rajoitukset ovat perusteina yhteiskunnan tarjoamalle tuelle ja palveluille. Nykyään on yleistynyt käsitys, jonka mukaan vammaisuus on sosiaalinen konsepti, normaaliuden rajat ovat kontekstuaaliset. Vaikka useimmat viittomakieliset kuurot nykyään mieltävät itsensä kielelliseksi ja kulttuuriseksi vähemmistöksi eikä vammaisiksi, myös heitä koskevat etuudet myönnetään lääketieteellisin perustein. Tässä mielessä kuuroja voidaan pitää asiayhteydestä riippuen sekä kielellisenä ja kulttuurisena vähemmistönä että vammaisryhmänä.

Vammaisuus ilmiönä, joka voidaan määritellä tieteellisesti, on vakiintunut vasta viime vuosisadalla. Kun lääketieteen tai psykologian tavat diagnosoida ja mitata poikkeavuuksia ovat parantuneet, on poikkeavuutta voitu kategorisoida tarkemmin. Kuntoutus ja hoidot parantavat monien ihmisten elämän laatua, mutta toisaalta ne voidaan nähdä keinona normalisoida sitä, mikä koetaan poikkeavaksi. Rajankäyntiä normaalin ja poikkeavan välillä käydään jatkuvasti. Viime aikoina on Suomessa käyty keskustelua erilaisten yhteiselämän tapojen hyväksymisestä ja tähän liittyen seksuaalisuuden erilaisten ilmenemismuotojen näkyväksi tekemisestä.

Vammaistutkimus ja vammaisuuden tutkimus pitää erottaa toisistaan. Vammaistutkimus tarkastelee vammaisia yksilöinä tai ryhminä ja selvittää vammaisten yksilökokemuksia. Vammaisuuden tutkimus puolestaan selvittää vammaisuuden ilmiötä, vammaisuuden kulttuurisia ja rakenteellisia ilmiökokonaisuuksia.

Hyvän katsauksen vammaisuuteen ja vammaisiin ihmisiin suhtautumisesta eri aikoina saa, kun tarkastelee vammaisalan järjestöjen nimiä Suomessa. Alkuaikoina vammaisalan järjestöt olivat pääosin hyväntekeväisyyttä harjoittavien ihmisten tai vammaisten henkilöiden omaisten perustamia ja ylläpitämiä huolto- ja tukijärjestöjä, joiden tavoitteena oli vammaisten ihmisten elinolojen tai koulutuksen parantaminen. Ihmiset, joilla oli jokin vamma, olivat objekteja, avun ja tuen kohteita. Nykytilanteesta esimerkkinä voisi olla Me itse ry., joka on kehitysvammaisten ihmisten oma järjestö. Nimen muutos kertoo kehitysvammaisten ihmisten aktiivisesta otteesta oman elämän hallintaan ja sitä koskeviin päätöksiin.

Kirkon historiassakin tulkinnat vammaisuudesta, sen syistä ja seurauksista ovat vaihdelleet. Vammaisuutta on pidetty synnin seurauksena tai Jumalan rangaistuksena. Tai vammaisuuden aiheuttajana on pidetty demoneja, pahoja henkiä. Toisena ääripäänä voisi nähdä käsityksen kuuroudesta Jumalan antamana lahjana. Käsitys seurakunnasta sekä se, kuinka kristillinen ihmiskäsitys ymmärretään, ovat kirkon vammaistyön tiedostettu tai tiedostamaton perusta. YK:n vammaisten vuosi ja sitä seurannut vammaisten vuosikymmen aktivoivat kirkossamme keskusteluun vammaisten ihmisten kanssa.

Yhtenä esimerkkinä siitä, kuinka kirkossa on suhtauduttu ja suhtaudutaan vammaisuuteen ja vammaisiin ihmisiin, ovat vammaistyötä tekevien pappien ja diakoniatyöntekijöiden virkanimikkeet. Nekin heijastavat oman aikansa käsityksiä vammaisuudesta. Niissä näkyy myös kirkon ymmärrys seurakunnasta ja seurakuntalaisuudesta, voisi sanoa kirkon inklusiivisuudesta ja eksklusiivisuudesta. Monet fyysiset osallisuuden esteet kyetään poistamaan, sillä lainsäädäntö asettaa tässä kirkolle samat vaatimukset kuin muillekin julkisille yhteisöille. Seurakuntien toiminnassa näkyy usein kohde-ryhmäajattelu, segregaatio, kun järjestetään vammaisryhmille eriytynyttä toimintaa.

Raamatunsuomennosten parantamiskertomuksissa käytetyt käännösvastineet heijastavat aikansa kielen käyttöä: sokeuden tai kuurouden aiheuttaja on riivaaja (1933/38) tai paha henki (1992).

Useimmiten parantamiskertomuksissa viitataan henkilöihin nimenomaan vamman tai sairauden kautta: sokea, kuuro, mykkä tai rampa. Parantamiskertomuksissa sokeus tai kuurous on usein tulkittu hengellisenä sokeutena tai kuuroutena. Onko parantamiskertomuksia mahdollista tulkita toisin kuin perinteisesti on totuttu tekemään? Onko taivas paikka, jossa kuuro on ”parantunut” kuuroudestaan ja muuttunut kuulevaksi, joka kommunikoi puhumalla vai voisiko taivas olla paikka, jossa kaikki osaavat viittoa?

Vammaisuus on tullut länsimaissa yhtä aikaa näkyvämmäksi ja näkymättömämmäksi. Erilaisissa kansainvälisissä vammaisohjelmissa ja niihin perustuvissa kansallisissa ohjelmissa ja lainsäädännössä otetaan huomioon yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Vammaisuus nähdään nykyään yhä enemmän ihmisoikeuskysymyksenä. Monilla saavutettavuutta lisäävillä ratkaisuilla onkin helpotettu liikkumiseen ja kommunikaatioon tai viestintään liittyviä ongelmia. Vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden ymmärtäminen ihmisoikeutena on johtanut joidenkin aikaisemmin yleisten käytäntöjen kuten kehitysvammaisten ihmisten laitoshoidon purkamiseen. Toisaalta monet apua tarvitsevat ihmiset jäävät sitä vaille, kun heidän vammaisuuttaan ei tunnusteta tai tunnusteta.

Olen käyttänyt työssäni muitakin kuin akateemisia lähteitä, koska olen halunnut tuoda esille sekä vammaisten että ei-vammaisten ihmisten kokemuksia siitä, miten käsitykset vammaisuudesta ja suhtautuminen vammaisiin ihmisiin näyttäytyvät suomalaisessa yhteiskunnassa ja kirkossa. Vammaisuus vaikuttaa myös perheeseen ja muihin läheisiin. Lopussa oleva psalmi on erään vammaisen lapsen äidin omakohtainen puheenvuoro, siinä näkyy, kuinka teologia ja elämä kietoutuvat erottamattomasti yhteen.

Yhteiskunnassa tapahtuneet ajattelun ja asenteiden muutokset sekä kirkon teologinen itseymmärrys näkyvät vammaisuuteen liittyvässä terminologiassa ja muussa kielenkäytössä sekä kirkon ja seurakuntien käytännöissä ja toiminnassa. Pohdin sitä, kuinka vammaisten ihmisten yhdenvertaisuus ja osallisuus kirkossa toteutuvat ja kuinka kirkko on, voisi olla ja sen tulisi olla kaikkien kirkko. Kyse on koko kirkon uskottavuudesta, ei vain jostakin osa-alueesta kirkossa. Viime kädessä on kyse siitä, mitä kirkolla ja seurakunnalla tarkoitetaan ja mikä on se ihmiskäsitys, jonka pohjalta kirkko elää ja toimii.

OSA I Sopimukset ja lainsäädäntö kirjaavat käsityksiä vammaisuudesta

Henkilön syrjintä vammaisuuden perusteella loukkaa ihmisyksilön synnynnäistä arvoa ja merkitystä. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista)

Suomi allekirjoitti YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista vuonna 2007 ja ratifioi sen toukokuussa 2016 ja sopimus astui voimaan 10.6.2016. Suomessa haluttiin tehdä tarvittavat muutokset lainsäädäntöön ennen sopimuksen ratifiointia.¹ YK:n yleissopimuksessa ei ole uusia, erityisesti vammaisille ihmisille kuuluvia ihmisoikeuksia, vaan siinä vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuuluminen täysimääräisinä myös vammaisille henkilöille. Keskeisiä sopimuksessa ovat laaja-alainen vammaisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän kieltäminen sekä yhdenvertaisen kohtelun periaate.² Sopimuksessa keskitytään vammaisten henkilöiden elämässä esiintyviin ihmisoikeusongelmiin kuten syrjintään tai yhdenvertaisten oikeuksien toteutumiseen eri elämän alueilla.³ Periaatteessa YK:n vammaissopimus siis takaa kaikille ihmisille kuuluvat ja tunnustetut ihmisoikeudet maailman yli miljardille vammaiselle henkilölle.⁴

YK:n sopimuksen mukaan vammaisella ihmisellä on oikeus:

- jokapäiväisen elämän itsenäisiin valintoihin.
- tulla yhdenvertaisesti kohdelluksi yhdessä muiden ihmisten kanssa.
- syrjimättömyyteen vammaisuuden perusteella kaikilla elämän alueilla niin yksityisten kuin julkisten toimijoiden, kuten viranomaisten kanssa; sama syrjimättömyyden suoja ulottuu vastaavin perustein vammaisen henkilön puolisoon, perheeseen, lapsiin ja vanhempiin.
- päättää itsenäisesti missä ja kenen kanssa asuu sekä millaisia asumisjärjestelyjä käyttää.
- fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen esteettömyyteen sekä kommunikointiin yhteisössä.
- koulutukseen ja työntekoon vapailla työmarkkinoilla.
- yksityiselämän ja kotirauhan suojaan.
- perustaa parisuhde, perhe ja saada lapsia.
- osallistua oman ryhmän edustajana tai vaikuttaa äänestäjänä poliittiseen päätöksentekoon sekä liittyä mukaan kansalaisjärjestötoimintaan.
- osallisuuteen, kuten esteettömiin harrastuksiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012, 2

² YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012, 4

³ Gustafsson, 4

⁴ WHO/Disability and rehabilitation

- henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja vapauteen niin henkisestä kuin fyysisestä väkival-
lasta sekä eri hyväksikäytön muodoista; vammaisen itse päättää, kuka häneen koskee, mikä
korostuu sukupuolisensitiivisessä henkilökohtaisessa avussa.
- saada apua vaaratilanteissa, ja oikeus henkiseen kriisiapuun.
- henkilökohtaiseen liikkumiseen haluamallaan tavalla ja ajankohtana silloin, kun hänelle par-
haiten sopii.
- sanan- ja mielipiteenvapauteen sekä tiedonsaantiin saavutettavassa muodossa.
- terveyteen ja kuntoutukseen.
- riittävään elintasoon ja sosiaaliturvaan.
- oikeusjärjestelmän saavutettavuuteen.⁵

Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma (2006) linjaa periaatteissaan jäsenvalti-
oidensa tehtäväksi syrjinnänvastaisen ja ihmisoikeudet turvaavan työn vammaisten henkilöiden it-
senäisyyden ja valinnanvapauden lisäämiseksi sekä heidän elämänlaatunsa parantamiseksi.⁶

*Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO
2010-2015* rakentui myös ihmisoikeusnäkökulmalle ja korosti vammaisten ihmisten yhdenvertai-
suutta, osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta.⁷

Lainsäädäntö määrittelee, kuinka vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta toteutetaan erilaisten
tukitoimien ja palvelujen avulla. Osa palveluista on harkinnanvaraisia, osa saadaan dokumentoidun
vammanperusteella. Seuraavassa on Suomen vammaislainsäädännöstä poimittuja esimer-
kkejä. Ne osoittavat, kuinka eri vammaisryhmien saamat palvelut ovat kehittyneet.

Talvisodan aikana kävi selväksi, että aiempi invalideja koskeva lainsäädäntö oli riittämätön katta-
maan sodassa vammautuneiden huoltoa. Niinpä hallitus ryhtyi toimenpiteisiin asian korjaamiseksi.
Sotainvalidien työhuoltolaki (1942) koski aluksi vain sotainvalideja, mutta laajeni myöhemmin kos-
kemaan myös sotaleskiä ja sotaorpoja. Sodan jälkeen komitea jatkoi kokonaissuunnitelman teke-
mistä vammaisten kansalaisten kuntoutuksesta ja huollosta.⁸ *Invalidihuoltolaki (1946)* takasi vam-
maisille ihmisille lääkintähuoltoa, koulutusta ja työhuoltoa. Vuonna 1951 laki sai täydennykseksen
invalidirahalain. Invalidirahan esikuvana oli sokeille maksettu sokeainavustus, jonka tarkoituksena

⁵ Gustafsson, 5

⁶ Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma 2006, 4

⁷ Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 23-24, 168-171

⁸ Penttala 2012, 23-25, 46-50

oli korvata työssäkäyville sokeille vamman aiheuttama alentunut tulotaso. Vuonna 1989 invalidiraha korvattiin kansaneläkelaitoksen maksamalla vammaistuella.⁹

Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (1977) säädettiin erityishuollon antamisesta ”henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia”. Erityishuollon tarkoituksena on edistää kehitysvammaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista. Lailla turvataan kehitysvammaisten henkilöiden hoito ja huolenpito.¹⁰

Vammaispalvelulain (1987) tavoitteena oli parantaa vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Erilaisin tukitoimin voidaan ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Laki koski henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista. Vammaispalvelulaki nosti ensimmäistä kertaa esiin ajatuksen, että vammaisuus on yksilön rajoitusten ja ympäristön suhteesta syntyvä tila.¹¹

Viittomakielisten ja tulkkausta tarvitsevien oikeudet taattiin *Suomen perustuslaissa* vuonna 1995. Viittomakielisiä ei tässä yhteydessä rinnasteta muihin kielivähemmistöihin, vaan perusteena on vammaisuus. Lain mukaan jokaisella kuurolla, huonokuuloisella, kuuroutuneella, kuurosokealla ja puhevammaisella on oikeus tulkkauspalveluun.¹² Henkilö, jolla on tulkkauspalvelupäätös, saa käyttää maksutta kaikkialla, missä hän sitä tarvitsee. Tulkkauspalvelun järjestää ja maksaa nykyään

⁹ Kela/Vammaistuet: ”Vammaisetuudet tukevat vammaisten ja pitkäaikaisesti sairaiden henkilöiden itsenäistä selviytymistä ja elämänlaatua. Vaikeasti sairas tai vammainen voi myös saada Kelan tukemaa kuntoutusta. Myös apuvälineitä myönnetään osana kuntoutusta. Alle 16-vuotiaan vammaistuki on tarkoitettu lapselle, joka sairauden tai vamman takia on vähintään 6 kuukautta hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarpeessa niin, että se sitoo perhettä enemmän kuin saman ikäisen terveen lapsen hoito. Lisäksi hoidon tulee aiheuttaa erityistä rasitusta.

16 vuotta täyttäneen vammaistuki on tarkoitettu vammaiselle tai pitkäaikaisesti sairaalle henkilölle, jonka toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan. Lisäksi sairauden tai vamman tulee aiheuttaa haittaa, avuntarvetta, ohjauksen tai valvonnan tarvetta.

Eläkettä saavan hoitotuki on tarkoitettu vammaiselle tai pitkäaikaisesti sairaalle eläkeläiselle, jonka toimintakyky on heikentynyt vähintään vuoden ajan ja jolle sairaus tai vamma aiheuttaa viikoittain avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta.”

¹⁰ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977

¹¹ Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987

¹² Tulkkauspalvelulaki 2010

Kela.¹³ Tällä muutoksella on haluttu saada eri puolilla maata asuvat tulkin käyttäjät yhdenvertaiseen asemaan.

Vammaisten henkilöiden tasa-arvon kannalta merkittävä lakiuudistus on 1999 voimaan tullut syrjintäkielto. *Perustuslaki* kirjasi vammaisuuden ja terveydentilan seikoiksi, joiden perusteella henkilöä ei saa syrjiä. Perustuslain mukaan kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Perustuslain mukaan jokaisella on myös oikeus työhön.¹⁴ Tässä asiassa vammaiset henkilöt eivät ole yhdenvertaisessa asemassa muiden kansalaisten kanssa. Huhtikuussa 2016 työttömyysaste Suomessa oli 9,8 %.¹⁵ Vammaisten ihmisten työttömyysprosentin on arvioitu olevan 15-20 %.¹⁶

Vuonna 2000 voimaan tulleissa *Maankäyttö- ja rakennuslaissa* mainittiin vammaisten henkilöiden tarpeet. Lain mukaan eri käyttäjäryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet ja asiantuntemus, tulee ottaa huomioon jo suunnitteluvaiheessa. Tavoitteena lain mukaan on rakentaa sellainen ympäristö, joka on turvallinen, toimiva ja viihtyisä kaikille ihmisille.¹⁷

Yhdenvertaisuuslain (2014) mukaan syrjintä on kielletty mm. kielen ja vammaisuuden perusteella. Vamman perusteella on tehtävä on tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida, saada koulutusta, työtä ja palveluita sekä suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla.¹⁸

Vuonna 2015 hyväksytty *viittomakielilaki* on suppea yleislaki, joka koskee suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä. Viittomakieltä käyttävän henkilön määritelmää ei tässä laissa ole määriteltä kuulovammaisuuden perusteella, vaan lain mukaan viittomakieltä käyttävällä tarkoitetaan

¹³ Kela/Vammaisten tulkkauspalvelut

¹⁴ Perustuslaki 1999

¹⁵ Findikaattori

¹⁶ Tilastokeskus/Vammaisten oikeudet eivät toteudu

¹⁷ Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999

¹⁸ Yhdenvertaisuuslaki 2014

henkilöä, jonka ”oma kieli on viittomakieli”. Viittomakielilain tarkoituksena on edistää viittomakieltä käyttävän henkilön kielellisten oikeuksien toteutumista.¹⁹

Sopimusten, ohjelmien ja erityisesti lainsäädännön tavoitteena on taata kaikille kansalaisille yhdenvertaisuus. Lakisääteisillä palveluilla kompensoidaan vammaisuudesta aiheutuvia haittoja. Vammaisten ihmisten omat kokemukset palvelujen toimivuudesta näyttäisivät osoittavan, että vammaisten ihmisten tarpeet ja taloudelliset resurssit sekä käytännön toteutuksen joustavuus ovat usein ristiriidassa.²⁰

Lainsäädäntö ja vammaisuuteen liittyvät sopimukset määrittelevät sekä vammaisuutta ilmiönä että sitä, kuka on vammaisen ihminen. Samalla ne määrittelevät normaaliutta, ihmisarvoa, yhdenvertaisuutta ja osallisuutta yhteiskunnassa. Lainsäädännössä näkyy myös eri vammairyhmiin kuuluvien ihmisten erilaiset tarpeet ja eriarvoisuus. Vammaisuutta koskevissa ohjelmissa painottuvat tällä hetkellä ihmisoikeusnäkökulma, yhdenvertaisuus ja osallisuuden mahdollistaminen.

¹⁹ Viittomakielilaki 2015

²⁰ Weckström 2011, 4, 102-109

OSA II Katsaus vammaisuuden historiaan Suomessa

*Poikkeavien ihmisten historia
paljastaa yhteiskunnan arvoja.
Siksi se on kaikkien yhteistä historiaa.
(Arja-Liisa Linnasalo)*

Suomen kielessä sana vammainen on ollut käytössä varsin lyhyen ajan. Viime sotien jälkeen yleistyi nimitys invalidi, jolla ensi sijaisesti tarkoitettiin sodassa vammautuneita, ja 1970-luvulla sen suomenkieliseksi vastineeksi valittu vammainen. Aikaisemmin ihmisten erilaisuutta ei ryhmitelty saman käsitteen alle. Vammaisuutta eri muodoissaan pidettiin epätoivottuna tilana. Vammaiset ihmiset olivat ikään kuin sairauden ja terveyden rajalla. Vammaisuus rajoitti pysyvästi heidän kykyään liikkua ja työskennellä ja näin hankkia oma toimeentulonsa.²¹

Vammaisuus näyttäytyi alussa osana köyhyysongelmaa, köyhyys on ollut ja on edelleen vammaisuuden yleinen seuraus.²² Huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista vaikutti siihen, että vammaisten lasten erityisopetusta alettiin kehittää 1800-luvun lopulla. Tavoitteena oli kouluttaa lapsia ja nuoria sekä sopeuttaa heidät yhteiskuntaan niin, että he kykenivät hankkimaan itse elantonsa. Erityisopetusta onkin tutkittu eniten vammaisuuden eri osa-alueista.²³ Tutkimus on ollut usein hyvin vamma- ja organisaatiokeskeistä. Vasta 1990-luvulla alettiin irtautua vammakohtaisesta tutkimusotteesta ja tarkastella vammaisuutta ilmiönä. Viime vuosina myös vammaisten ihmisten omat kokemukset ovat tulleet tutkimuksen kohteeksi.²⁴

Vammaisuuden historia on siis köyhyyden historiaa. Monet vammaiset ihmiset hankkivat elantonsa kerjäämällä joko luvallisesti tai luvattomasti. Kerjäläisillä oli omat kerjuualueensa ja he olivat näin näkyvä osa yhteisöä.²⁵ Vammaisuuden historia on huollon ja holhouksen historiaa. Kun yhteiskunnan vauraus lisääntyi, hoitoa ja huoltoa alettiin järjestää perustamalla erilaisia laitoksia. Niiden rakenteet, toiminta ja nimet ovat ajan kuluessa vaihdelleet: on ollut hospitaaleja, köyhäintaloja, vai-vaistaloja, kunnalliskoteja, palvelutaloja, erityiskouluja, kuntoutuskeskuksia, suojatyökeskuksia ja

²¹ Harjula 1996, 11, 180-181

²² Vammaiskumppanuus/Vammaisuus ja köyhyys

²³ Harjula 1996, 13

²⁴ Harjula 1996, 14-15

²⁵ Linnasalo 2000

sopeutumisvalmennuskeskuksia. Nimet heijastavat aikansa käsityksiä ja auttavat hahmottamaan ja ymmärtämään paremmin eri aikojen ratkaisuja ja tavoitteita. Vammaisten historia on poikkeavien ihmisten historiaa. Sitä voidaan nimittää myös marginaaliryhmien historiaksi. Tämä näkökulma vammaisuuden ja vammaisten ihmisten historiaan paljastaa yhteiskunnan asenteita, marginaalissa ovat ne ihmiset, jotka poikkeavat hyväksytystä normaaliudesta. Vammaisten historia on mitä suurimmassa määrin myös kaikkien yhteistä historiaa. Rajankäynti normaalin ja poikkeavan välillä kertoo yhteiskunnan arvoista.²⁶

Vammaisuuden historiaa voidaan Suomessa tarkastella jo keskiajalta lähtien.²⁷ Katolinen kirkko oli ulottanut vaikutuksensa Suomeen. Köyhien, sairaiden, mielenvikaisten ja vammaisten hoitaminen oli osa kirkon harjoittamaa lähimmäisen rakkautta. 1300- ja 1400-luvuilla hospitaalit eli Pyhän Hengen ja Pyhän Yrjänän huoneet toimivat keskuksina. Luostarien yhteydessä sijaitsevilla Pyhän Hengen huoneissa jaettiin almuja ja majoitettiin köyhiä. Pyhän Yrjänän hospitaali taas oli tarkoitettu spitaalisille. Hospitaaleista kehittyi vähitellen yleisiä hoitolaitoksia, joihin sijoitettiin enimmäkseen spitaalisia ja mielenvikaisia. Niiden merkitys vaivaishoidossa jäi vähäiseksi. Maaseudulla vammaisia ihmisiä hoidettiin kotona tai he olivat kyläyhteisöjen vastuulla.²⁸

Suurvallan ja keskitetyn hallintojärjestelmän luominen 1500- ja 1600-luvuilla heikensivät sosiaalista turvallisuutta. Vaivaishoidon kustannukset pyrittiin siirtämään seurakuntien maksettavaksi.²⁹ Luterilaisuuden vakiintuessa seurakuntien tehtäväksi tuli huolehtia omista köyhistään. Köyhäinhoitoa ja almujen antamista määrittivät käytännölliset seikat ja rikkaiden halu korostaa omaa sosiaalista asemaansa.³⁰ Seurakuntien tuli perustaa vaivaistupia, joihin sijoitettiin työkyvyttömät. Kun kerjuu tuli luvanvaraiseksi, vain sokeat saivat kerjätä ilman lupaa.³¹

²⁶ Linnasalo 2000

²⁷ Ihan epänormaalia -multimedia esitys kertoo havainnollisesti vammaisuuden historiasta Suomessa: http://tkm.fi/ihan_epanormaalia_multimedia

²⁸ Myyryläinen 1999

²⁹ Myyryläinen 1999: Vuoden 1533 hospitaalisääntö velvoitti seurakunnan hoitamaan köyhänsä. Sama periaate toistui vuoden 1571 kirkkojärjestyksessä, vuoden 1624 konstituutiossa kerjäläisiä ja ajanvarkaita eli laiskureita vastaan, vuoden 1642 kerjuusäännössä, vuoden 1686 kirkkolaisissa sekä vuonna 1698 uudistetussa kerjuusäännössä.

³⁰ Alaja 2013, 370-375

³¹ Myyryläinen 1999

Vuoden 1686 kirkkolaki oli vaivaishoidon perustana lähes kaksi seuraavaa vuosisataa.³² Vaivaistalojen johtaminen kuului kirkkoherralle, jonka piti huolehtia avustusten jaosta. 1600-luvun lopun suurina nälkävuosina kuoli Suomen väestöstä kolmannes nälkään ja tauteihin. Samoihin aikoihin luotiin ns. ruotujärjestelmä.³³ Niissä pitäjissä, joissa ei haluttu perustaa erillistä köyhäintaltoa, talot jaettiin ruotuihin. Kunkin ruodun tuli ottaa huoltaakseen yksi köyhä vanhus, orvoksi jäänyt lapsi tai henkilö, joka ei muuten kyennyt huolehtimaan itsestään. Ruotuvaivaiset kuuluivat maaseutuyhteisön alimpaan luokkaan. Kiertäessään talosta taloon ruodulla he saivat kuitenkin olla yhteisönsä jäsenenä mukana jokapäiväisessä elämässä.³⁴ Ruotuhoito kiellettiin vuonna 1916.³⁵

Valtio otti vastuuta yhteiskunnan marginaalissa olevista ryhmistä 1800-luvun loppupuolella. Keisarin asetuksen (1840) perusteella Suomeen piti perustaa houruinhuoneita. Jokaisessa läänissä tuli olla mielisairaala, jossa hoidettiin myös kehitysvammaisia. Vuonna 1879 avunsaajia rajattiin huutolaisjärjestelmällä. Huutolaiset olivat köyhiä lapsia, vammaisia tai vanhuksia, joilla ei ollut perhettä tai joista perhe ei pystynyt huolehtimaan. Vuonna 1888 valtio palkkasi vaivaishoidon tarkastajan neuvomaan, ohjaamaan ja valvomaan kuntia vaivaishoidon järjestämisessä. Vaivaishuutokaupat kielletään vuonna 1922 säädetyssä köyhäinhuutoilaisissa.³⁶ Yhteiskunnallisessa keskustelussa vammaisuus jäi Suomessa kuitenkin mm. työväenkysymyksen varjoon.

Suhtautuminen vammaisiin alkaa muuttua 1900-luvun alkupuolella. Sokeille, kuuromykyille, raajariikoille, kaatuvatautisille, tylsämielisille ja muille heihin verrattaville tuli antaa opetusta, jonka tavoitteena oli kehittää heistä hyödyllisiä ja työhön kykeneviä yhteiskunnan jäseniä.³⁷ Köyhäinhuutoilaisissa

³² Kirkkolaki 1686

³³ Myyryläinen 1999: Vuoden 1852 vaivaishoitoasetus määritteli viisi ryhmää, joilla oli oikeus avun saamiseen seurakunnalta:

1. heikkomieliset ja mielenvikaiset,
2. vammaiset ja vanukset, jotka tarvitsevat muiden hoitoa eivätkä kykene lainkaan hankkimaan elatusta omalla työllään,
3. muut vanukset, sairaat tai vammaiset, jotka eivät tarvitse jatkuvaa hoitoa ja jotka ovat jossain määrin työkykyisiä,
4. sellaiset köyhät ja vaivaiset, jotka voivat jollakin vaivaishoitoavustuksella tulla toimeen ilman enempää hoitoa tai jotka tarvitsevat tilapäisesti apua sairauden tai onnettomuuden johdosta,
5. turvattomat, alle 16-vuotiaat lapset, joilta puuttuu tarpeellinen hoito.

³⁴ Myyryläinen 1999

³⁵ Harjula 1996, 42-43

³⁶ Sosiaaliturvan historiaa

³⁷ Harjula 1996, 43-44

tehtiin ero eri vaivaisryhmien huoltotavoitteiden välille. Ruumiiltaan viallisista nuorista tuli kasvat-
taa työhön kykeneviä miehiä ja naisia. Mielenvikaisten ja vanhuudenheikkojen huollon tavoitteena
oli inhimillinen hoito ja ihmisarvon mukainen olemassaolo.³⁸

Harjulan mukaan vammaiset ihmiset voitiin jaotella seuraaviin ryhmiin: kehityskelpoiset, parannet-
tavat, uhkat ja uhrin. Nämä näkökulmat näkyvät vammaisuuden ja vammaisalan järjestöjen histo-
riassa. Kun lääketiede alkoi määritellä vammaisuutta 1800-luvun lopulla, keskityttiin niihin vammai-
siin ihmisiin, joita katsottiin voitavan parantaa tai joiden vamma voitiin korjata. Tavoitteena oli nor-
maalistaa ja palauttaa tasapaino. Uhkaksi taas koettiin degeneroituneina pidetyt ihmiset, joilta yh-
teiskuntaa piti suojella eristämällä heidät muusta yhteiskunnasta. Uhreja olivat esimerkiksi sodissa
vammutuneet ihmiset.³⁹

Kehityskelpoiset, parannettavat, uhkat ja uhrin

Vammaisuuden historia on erityisopetuksen historiaa. Aistivallisuuden taustalla oli usein sivisty-
senteistön huoli lähipiirissä olevan vammaisen lapsen kohtalosta. Harjula kuvaa auttamisen ilmapiiriä
sanoilla aatteellisuus ja omistautuneisuus. Vuoden 1869 kirkkolaki velvoitti papit, seurakunnat ja
vanhemmat huolehtimaan alkeisopetuksesta. Vuoden 1886 kansakouluasetus taas velvoitti kunnat
huolehtimaan niiden lasten opetuksesta, jotka eivät saaneet opetusta kotona. Nälkävuodet kuiten-
kin vaikuttivat päättäjien muutenkin vaihtelevaan innokkuuteen tukea viallisten lasten koulutta-
mista.⁴⁰

Aistivallisuus-käsite yleistyi 1880-luvun lopulla, kun ajatus viallisten lasten opettamisesta alkoi
saada kannatusta.⁴¹ Taustalla oli valistuksen filosofiaan pohjautuva usko koulutuksen mahdolli-
suuksiin sekä kristinuskon ajatus siitä, että jokainen ihminen on Jumalan kuva.⁴² Kehityskelpoisia
olivat aistivalliset eli sokeat ja kuuromykät, lisäksi aistivallisiin luettiin myös tylsämieliset. Aistivalli-
suus oli erityisopettajien käyttämä käsite. Raja oli aluksi epämääräinen ja pohjoismaisessa kouluko-
kouksessa olivat mukana myös raajarikkoisten lasten opettajat sekä kaatumatautilaitoksen edusta-
jat. Myöhemmin mukaan tulivat puhevikaisopetuksen edustajat, tällöin alettiin käyttää myös termiä

³⁸ Harjula 1996, 45

³⁹ Harjula 1996, 48, 100, 130

⁴⁰ Harjula 1996, 91-92

⁴¹ Harjula 1996, 48-49: Pohjoismaissa käytössä ollut termi 'abnorm' suomennettiin yleensä aistivalliseksi.

⁴² Harjula 1996, 48

erityishuolto.⁴³ Vammojen vaikutukset olivat erilaisia. Kuuromykkyuden ajateltiin vaikuttavat ihmisen henkiseen kehitykseen, sokeus taas aiheutti pääasiassa käytännöllisiä hankaluuksia.⁴⁴

Monet vammaisuuteen liittyvät ideologiat näkyvät lasten opetuksessa. Tieto vammaisten opetuksesta oli levinnyt Suomeen jo 1700-luvulla mm. Åbo tidningar -lehden välityksellä. Samaan aikaan Abraham Argillander opetti kuuron sukulaispoikansa lukemaan ja kirjoittamaan sekä toistamaan sanoja huulilta lukien. Ensimmäinen kuurojen opetusopas oli julkaistu vuonna 1762. Keski-Euroopassa käytiin keskustelua siitä, pitäisikö kuurojenopetuksessa käyttää viittomia vai puhetta. Kuuro Carl Oscar Malm oli opiskellut Tukholmassa Manilla-koulussa ja oppinut siellä ruotsalaisen viittomakielen. Hän perusti ensimmäisen yksityisen kuurojenkoulun Porvooseen vuonna 1846. Koulun opetuskielenä oli viittomakieli.⁴⁵ Kun oppilas alkoi osata riittävästi viittomakieltä, alettiin opiskella myös kirjaimia ja sanoja. Malmin tavoitteena oli siis kaksikielisyys. Sama periaate jatkui kuurojenkouluissa aina 1890-luvulle saakka, jolloin viittomakielen käyttö opetuksessa kiellettiin.⁴⁶ Vähimmäistavoitteena kuurojen opetuksessa oli rippikoulun suorittaminen, konfirmaatio ja ehtoollisella käynti.⁴⁷ Ensimmäisessä kuurojenkoulutusta koskevassa asetuksessa korostettiin kuitenkin kuurojen kasvatamista hyödyllisiksi kansalaisiksi.⁴⁸

Vaikka Suomen kansakoulun perustaja Uno Cygnaeus oli tutustunut Euroopan matkoillaan myös vammaisille tarkoitettuihin kouluihin ja hoitolaitoksiin, kansakouluasetuksessa (1866) aistivammaisten opetus jää huomiotta. Tästä huolimatta myös sokeiden lasten opetus alkoi jo 1800-luvulla. Maamme ensimmäinen, ruotsinkielinen sokeainkoulu perustettiin Helsinkiin vuonna 1865. Ensimmäinen suomenkielinen sokeainkoulu perustettiin Kuopioon vuonna 1870.⁴⁹ Sekä sokeain- että kuurojenkoulut olivat sisäoppilaitoksia.

Vuonna 1892 turvattiin aistivammaiskoulujen asema valtionkouluina. Keskustelu kuurojen jatko-opintojen tarpeesta ei saanut kannatusta.⁵⁰ Uusi kouluja perustettiin ja vastuu kuurojen ja sokeiden

⁴³ Harjula 1996, 50

⁴⁴ Harjula 1996, 60

⁴⁵ Salmi & Laakso 2005, 38-54

⁴⁶ Salmi & Laakso 2005, 42-43

⁴⁷ Salmi & Laakso 2005, 47; kts. myös Rantala 2010, 28-30, 33-35

⁴⁸ Salmi & Laakso 2005, 48

⁴⁹ Moilanen 2006, 6, 78, 90-91

⁵⁰ Harjula 1996, 90-91

opetuksesta siirtyy kokonaan valtiolle. Kuurojen opetuksessa siirryttiin oralismin aikaan eli käyttämään ensisijaisesti puhemenetelmää, ja kuurojen omasta kielestä, viittomakielestä, tuli kouluissa kielletty.⁵¹ Oralismin kannattajien mukaan viittomakielen käyttö haittasi puheen oppimista. Kuurojen historiassa oralismin kaudesta käytetään ilmaisua pakkosulauttaminen.⁵² Kuuroja opettajia ei enää voitu palkata kuurojenkouluihin.⁵³ Oralismin aikana kuurojenyhdistykset olivat merkittäviä viittomakielen ja kuurojen kulttuurin keskuksia. Viittomakieltä alettiin käyttää enenevässä määrin kuurojenkouluissa vasta 1970-luvulta alkaen ja oppiaineeksi viittomakieli tuli kuurojenkouluihin vuonna 1993.⁵⁴

Lääketieteen asema alkoi vahvistua 1800-luvun lopulla vammaisten ihmisten elämän asiantuntijana. Kiinnostus suuntautui vamman lievittämiseen ja parantamiseen, kohteina olivat esimerkiksi mielisairaudet ja epilepsia. Ruumiillisesti viallisten joukosta lääketieteen kiinnostus kohdistui erityisesti raajarikkoihin. Lääketiede pyrki kehittämään menetelmiä, joilla raajarikkoisuutta voitiin parantaa.⁵⁵ Vuonna 1890 avattiin Raajarikkoisten työkoulu. Aluksi koulu toimi hyväntekeväisyyden ja pienten valtionapujen turvin. Raajarikkoisten työkoulun tiloissa tarjottiin raajarikoille ortopedista hoitoa ensimmäisen kerran vuonna 1900. Vuoden 1921 oppivelvollisuuslain mukaan kaikki 7-15-vuotiaat kuuluivat oppivelvollisuuden piiriin. Lääkäriin lausunnon perusteella voitiin oppivelvollisuudesta kuitenkin vapauttaa fyysisesti vammaisia lapsia, joilla muuten oli kaikki edellytykset koulunkäyntiin.⁵⁶

Erityisopetuksen piirissä tylsämielisyyttä alettiin 1880-luvun lopulla tarkastella uudesta näkökulmasta, se nähtiin henkisenä jälkeenjääneisyytenä, johon voitiin vaikuttaa kasvatuksella. Kuurojenkouluihin oli tullut oppilaita, joiden vamma olikin enemmän älyllistä heikkoutta kuin kuulon puutetta. Heitä varten alettiin perustaa erityisluokkia, kun huomattiin, että heitä voitiin kehittää opetuksen avulla.⁵⁷ Ensimmäinen kehitysvammaisille lapsille tarkoitettu koulu, sekin ruotsinkielinen,

⁵¹ Salmi & Laakso 2005, 144-148: Oralismi tarkoittaa menetelmää, jolla kuurot opetettiin puhumaan. Puhemenetelmä levisi 1800-luvun lopulla nopeasti kuurojenkouluihin kaikkialla maailmassa. Puhemenetelmän hyötynä pidettiin kuurojen integroitumista yhteiskuntaan. Toisaalta viittomakieltä pidettiin primitiivisenä elekielenä, se ei täyttänyt kielen kriteereitä.

⁵² Salmi & Laakso 2005, 144-225

⁵³ Plit 1984, 258-259

⁵⁴ Salmi & Laakso 2005, 152-159

⁵⁵ Harjula 1996, 100-112

⁵⁶ Harjula 1996, 95

⁵⁷ Harjula 1996, 61-62

avattiin vuonna 1877 Pietarsaaressa. Suomenkielinen kehitysvammaisten lasten koulu aloitti toimintansa vuonna 1890 Helsingissä. Seuraavana vuonna koulu muutti Hämeenlinnan lähelle ja samalla sen nimi muuttui Perttulan tylsämielisten kasvatustalokseksi. Sinne keskitettiin kehitysvammaisten lasten opetus ja huolto.⁵⁸ Aluksi kehitysvammaisia kutsuttiin siis tylsämieliseksi ja myöhemmin vajaamieliseksi. Viimeksi mainittu termi oli Suomessa virallisesti käytössä vielä 1960-luvulla.

1930-luvulla voitiin todeta, että suurin osa kuuroista ja sokeista lapsista ja nuorista pääsi kouluun. Samaan aikaan alettiin erityisopetuksessa puhua aistivalliskoulujen sijasta sokeain- ja kuuromykkäinkouluista.⁵⁹ Koulun tavoitteiden toteutumista mitattiin sillä, kuinka oppilaat pärjäsivät myöhemmin elämässä eli kuinka he sijoittuivat työelämään. Kuurojenkoulujen oppilaista suurin osa kykeni elättämään itsensä. Sokeainkoulujen oppilaista noin puolet sai työtä ja elätti itsensä. Tylsämielisten kasvatuksen tulokset olivat heikommat. Sokeiden ja kuurojen koulut jäivät kouluhallituksen alaisuuteen (1924), kun tylsämielislaitokset siirrettiin sosiaaliministeriön lastensuojelutoimiston alaisuuteen. Kasvatuksen sijasta alettiin puhua yhä enemmän tylsämielisten huollosta ja hoidosta.⁶⁰

Vuoden 1958 vajaamielislaki asetti kehitysvammaiset ja heidän perheensä valinnan eteen. Kehitysvammaisten ihmisten hoidon painopiste alkoi siirtyä suuriin keskuslaitoksiin. Kehitysvammaiset henkilöt saivat poliittiset oikeudet eli äänioikeuden vuonna 1972. He voivat myös asettua ehdolle vaaleissa sekä osallistua vaalien järjestämiseen toimitsijana. Vuonna 1974 vammaiset henkilöt saivat ensimmäistä kertaa tukea asumis- ja kuljetuspalvelujen järjestämisessä. Vuoden 1979 koululain uudistus takasi opetuksen myös vaikeasti vammautuneille lapsille. Heitä varten oli perustettava harjaantumiskouluja. Vuoden 1985 koululain myötä lievästi kehitysvammaisten lasten opetus siirtyi peruskoulun tehtäväksi. Vaikeasti kehitysvammaiset lapset ja nuoret siirtyivät peruskoulun piiriin vuoden 1997 koululain uudistuksen yhteydessä.⁶¹

Rotuhygieni-ajattelu Suomessa

Vammaisuuden historia on rodunjalostuksen ja voisi sanoa väkivallankin historiaa. Rotuhygieni eli eugeniikka perustuu Francis Galtonin ajatuksiin. Eugeniikka tarkoittaa niitä yhteiskunnan valvottavissa olevia toimenpiteitä, joilla voidaan parantaa tulevien sukupolvien rodullisia ominaisuuksia.

⁵⁸ Merimaa 2011, 175

⁵⁹ Harjula 1996, 50-51

⁶⁰ Harjula 1996, 99

⁶¹ Merimaa 2011, 179-181

1800-luvun lopulla ensimmäiset rotuhygieenisen ajattelun vaikutteet tulivat Suomeen. Opettajia varoitettiin oppilaissa alullaan olevasta degeneraatiosta. Pohjoismaisessa aistivalliskoulukokouksessa (1912), johon osallistui vammaisille lapsille tarkoitettujen koulujen opettajia, pedagogeja ja laitosten johtajia, hahmoteltiin ohjelma degeneraation pysäyttämiseksi.⁶² Keinoina tähän esitettiin mm. sterilisaatiota.

Rotuhygieniää koskevassa keskustelussa painotettiin perinnöllisten vikojen lisääntymistä, ja asiaa havainnollistettiin uusilla tilastoilla.⁶³ Tylsämielistä yksilöä voitiin sietää kristillistä rakkautta tunteen, armahtaa säälistä ja auttaa, mikäli hän oli yhteisön kannalta pelkästään hyödytön. Mutta mikäli hän saattoi olla jälkeläisille vaarallinen perimänsä kautta, tilanne muuttui. Kielteisiksi koettujen ja perinnöllisinä pidettyjen ilmiöiden uskottiin lisääntyvän ja ennustavan ihmiskunnan rappiota. Arvovaltaisissa tilaisuuksissa pidettyjen esitelmien mukaan yhteiskunnalle olisi onneksi, jos voitaisiin estää tylsämielisten ja alkoholistien ynnä muiden degeneroituneiden henkilöiden suvun jatkaminen. Edvin Hedman luonnehti tylsämielisyyttä ihmisluonnon taantumiseksi ja huonoon suuntaan kehittymiseksi.⁶⁴ 1900-luvun alkuvuosina degeneroituneita alettiin kutsua moraaliseksi ja sosiaalisesti jätteeksi. Degeneroituneista ihmisistä käytettiin myös nimityksiä saastutettu, yhteiskunnan loiseläjä ja hyödytön syöjä.⁶⁵

Hedman katsoi, että yhteiskunnalla oli vain yksi keino, jolla se voi suojella yhteiskuntaa degeneroituneiden ihmisten uhkalta: sulkea heidät koko elinajakseen vartioituun työsiirtolaan. Laitoshoito oli perusteltua myös perheen kannalta. Laitosrakentamisesta huolimatta jouduttiin toteamaan, että kaikkien vaarallisten degeneroituneiden eristäminen on mahdotonta. Laitoshoito todettiin paitsi kalliiksi myös epäinhimilliseksi, koska laitoksiin joutuneet eristettiin muusta yhteiskunnasta eliniäkseen.⁶⁶

⁶² Harjula 1996, 132-133

⁶³ Harjula 1996, 132

⁶⁴ Mattila 1997, 4: Edvin Hedman ja hänen vaimonsa Emma Hedman perustivat ensimmäisen suomenkielisen kehitysvammalaitoksen, Vanajan Perttulan. Edvin Hedman vaikutti kehitysvammahuoltoon käsittelevissä komiteoissa ja julkaisi asiaa koskevia kirjoituksia sekä koti- että pohjoismaisissa lehdissä. Hedman edusti tiukan rotuhygieenistä hoitoajattelua.

⁶⁵ Harjula 1996, 143-145

⁶⁶ Harjula 1996, 149-150

Valtioneuvosto asetti vuonna 1926 komitean tekemään perusteellisen selvityksen siitä, olisiko suotavaa, että maassamme saataisiin säädetyksi laki, joka tekisi tylsämielisten, vähämielisten tai mielisairaiden henkilöiden sterilisoimisen mahdolliseksi sosiaalisista ja yleisinhimillisistä syistä. Perusteluna oli vajaakelpoisuuden periytyminen jälkeläisille.⁶⁷ Sterilisaatiota koskeva laki vahvistettiin 1935.⁶⁸ Pakkosterilisaatio on Suomessa ollut kiellettyä 1970-luvun alusta lähtien.⁶⁹

Viallisten ihmisten avioitumista ja sen seurauksia oli pohdittu vuosisadan vaihteesta lähtien. Avio-liittolaissa (1929) ehdottomiksi avioesteiksi säädettiin läheisen sukulaisuuden ohella mielisairaus ja tylsämielisyyttä.⁷⁰ Rotuhygienian kannalta kuuromykkyys oli rajatapaus. Sokeudelle tai raajarikkaisuudelle voitiin usein löytää ulkoinen syy, kuuroudelle ei aina. Kuurojen määrä ei näyttänyt olevan kasvussa, kuurouden perinnöllisyys oli vaikeasti todennettavissa eikä synnynnäistä ja perinnöllistä tautimuotoa voinut erottaa toisistaan.⁷¹ Yhteiskunnan edun vuoksi asiaan oli kuitenkin tarpeen kiinnittää huomiota.⁷² Samanaikaisesti myönnettiin tosin kuurojen koulutuksen hyvät tulokset ja periytyksen todentamisen vaikeus. Kuurojen opettajat, kuurojenpapit sekä kuurot itse pitivät lakia täysin epäonnistuneena.⁷³ Kuurojen keskinäinen avioliitto kuitenkin kiellettiin, ja kuuroja ryhdyttiin sterilisoimaan. Synnynnäisesti kuurot saivat avioitua keskenään ainoastaan presidentin erityisluvalla. Suomessa viimeiset kuuroja koskevat rajoitukset poistettiin avioliittolaista vasta niin myöhään kuin 1969.⁷⁴

⁶⁷ Sterilisoimislaki 1935: 1 §. Tylsämielinen (idiootti), vähämielinen (imbesilli) ja mielisairas voidaan määrätä tehtäväksi suvun jatkamiseen kykenemättömäksi, jos on syytä varoa, että sellainen vajaakelpoisuus periytyisi hänen jälkeläisiinsä, tai jos on todennäköistä, että hänen lapsensa jäisivät hänen tällaisen vajaakelpoisuutensa takia huolta vaille.

Sama olkoon lakina, jos joku lainvoiman saaneella tuomiolla on osoitettu syyppääksi rikokseen tai rikoksen yritykseen, joka todistaa hänellä olevan voimakkuutensa tai suuntautumisensa puolesta luonnottoman sukuvietin, ja on perusteltua syytä varoa, että hän sen vuoksi on vaarallinen toiselle henkilölle.

2 §. Oikeustoimikelpoisen henkilön tekemiseen suvun jatkamiseen kykenemättömäksi voidaan, vaikka 1 §:ssä mainittuja edellytyksiä ei olisikaan, hänen omasta hakemuksestaan antaa lupa, jos on syytä varoa, että hän avioliitossaan saa vajaakelpoisia lapsia, taikka että hän sukuvietinsä luonnottoman voimakkuuden tai suuntautumisen takia joutuisi tekemään rikoksia.

⁶⁸ Myyryläinen 1999

⁶⁹ Myyryläinen 1998

⁷⁰ Harjula 1996, 152

⁷¹ Harjula 1996, 142-143

⁷² Rantala 2010, 105

⁷³ Harjula 1996, 154-155, Salmi & Laakso 2005, 200-209

⁷⁴ Salmi & Laakso 2005, 209

Vammaisuuden historia on uhrien ja sankareiden historiaa. Uhreja olivat invalidit, jotka olivat menettäneet kykynsä ansaita toimeentulonsa. Sanalla tarkoitettiin työhön kykenemättömyyttä.⁷⁵ Itse asiassa nykyisin käytössä olevat termit: vajaatyökykyinen tai vaikeasti työllistettävä tai vaikeasti työllistyyvä liittyvät samaan ajattelutapaan. Invalidisuudeksi tulkittiin viallisuus, joka ei ollut itseaiheutettu. Sen tähden tähän käsitteeseen liittyi vahvasti ajatus siitä, että invalidit olivat olosuhteiden uhreja. Korostuneimmin tämä ajatus näkyi suhtautumisessa sotainvalideihin.⁷⁶ Myös esimerkiksi sokeus, työtapaturma tai liikenneonnettomuus voivat aiheuttaa invaliditeetin.⁷⁷ Vammastaan huolimatta selviytyneet invalidit koetaan usein sankareiksi. Selvimmin tämäkin näkyy suhtautumisessa sodassa vammautuneisiin invalideihin.⁷⁸

Vammaisuuden historia on myös viittomakielen historiaa. Kuurojenkouluissa opetettiin alussa viittomakielellä. Oralismien myötä viittomakielen käytöstä tuli kuurojenkouluissa kielletty ja sen asema opetuskielenä alkoi vakiintua taas vasta 1970-luvulta alkaen. Vuosituhannen vaihteessa kuurojenopetuksessa tapahtui muutos, kun vuonna 1998 ryhdyttiin kouluttamaan viittomakielisiä luokanopettajia. Aikana, jolloin viittomakieltä ei saanut kouluissa käyttää tai opettajien viittomakielen taito oli heikko, kuurot lapset kaipasivat natiiveja viittomakielisiä opettajia. Vaikka vuoden 1995 perustuslaki takasi viittomakielisille kielelliset oikeudet, omakielistä opettajakoulutusta ei ollut tarjolla. Koska monet koulut halusivat saada opettajakuntaansa äidinkieleltään viittomakielisiä opettajia, Jyväskylän yliopistossa aloitettiin viittomakielinen luokanopettajakoulutus. Viisi vuotta kestävä koulutus antaa luokanopettajan pätevyyden peruskoulun ala-asteella. Samanaikaisesti kuitenkin kuurojen tai vaikeasti huonokuuloisena syntyneiden lasten ja nuorten määrä on vähentynyt. Selvityksen mukaan Suomessa on tällä hetkellä vain kolme koulua, joissa on kuuroja oppilaita.⁷⁹

Koulutuksen eriarvoisuutta kuvastaa se, että vammaisten henkilöiden koulutustaso on muun väestön koulutustasoa matalampi. Vaikka viittomakielen asema on turvattu perustuslaissa ja opetusta

⁷⁵ Harjula 1996, 170

⁷⁶ Harjula 1996, 175

⁷⁷ Harjula 1996, 175-179

⁷⁸ Penttala 2012, 77-79

⁷⁹ Selin-Grönlund & Rainò & Martikainen 2014, 24

koskevassa lainsäädännössä, kaikilla viittomakielisillä ei käytännössä ole riittäviä mahdollisuuksia äidinkieliseen opetukseen.

Kuurona tai vaikeasti huonokuuloisena syntyneistä lapsista lähes kaikki saavat nykyään sisäkorvaistutteen. Sisäkorvaistute (SI) on leikkauksella asennettava sähköinen kuulokoje.⁸⁰ Sisäkorvaistute ei tee lapsesta kuulevaa, vaan eriasteisesti huonokuuloisen. Suomessa on käytäntönä, että sisäkorvaistutteen saaneille lapsille opetetaan puhekieltä. Sisäkorvaistutteen asentamista seuraa pitkäaikainen kuulon kuntoutus ja puheterapia. Tilanteissa, joissa istutetta ei voi käyttää, henkilö jää kommunikoinnin ja yhteisön ulkopuolelle, jos hän ei osaa viittomakieltä. Sisäkorvaistuteleikkausten seurauksena viittomakieltä äidinkielenään käyttävien lasten määrä vähenee.⁸¹

Vammaisuutta on perinteisesti tarkasteltu lääketieteellisenä kysymyksenä ja sosiaalipoliittisena ongelmana. Tältä pohjalta syntyivät myös vammaisten lasten erityiskoulut. Ihmisoikeuksia painottava suhtautuminen vammaisuuteen on 2000-luvulla siirtänyt painopistettä yhteiskunnassa toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on parantaa vammaisten henkilöiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Tämä inklusiivinen ajattelutapa näkyy mm. siinä, että kuuroille ja sokeille lapsille tarkoitetut erityiskoulut on lakkautettu tai ne ovat muuttuneet erityiskouluiksi hyvin monenlaisille oppilaille. Vammaisella tai muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät apuvälineet ja muun muassa tulkitsemis- ja avustajapalvelut ja apuvälineet. Tarvittaessa oppilaalla on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea.⁸² Tukea tarvitaan esimerkiksi kielellisten vaikeuksien tai oppimisen vaikeuksien takia.

Vammaiskysymykset eivät kuulu pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon sektorille, vaan asioita valtavirtaistetaan kaikilla elämänalueilla. Kehityskulkua viitoittaa YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO (2010-2015). Perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki turvaavat vammaisten kansalaisten syrjimättömyyden.

⁸⁰ Kuuloavain/Sisäkorvaistute

⁸¹ Nikula 2015, 12-14

⁸² Opetushallitus/Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana vammaisten henkilöiden asema yhteiskunnassa on parantunut monella tavalla. Yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja vallitsevat asenteet rajoittavat edelleen vammaisten ihmisten itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta ja yhteiskunnallista osallisuutta kaikkina ikäkausina, vaikka yhteiskunnasta on tullut vähitellen myös esteettömämpi ja saavutettavampi. Tästä huolimatta vammaiset ihmiset kohtaavat jokapäiväisessä elämässä useita esteitä, syrjiviä asenteita ja käytäntöjä sekä sosioekonomista eriarvoisuutta. Tämän lisäksi monipe rustein syrjintä ja eriarvoisuus voi lisätä haasteita arkipäivään. Kielellistä vähemmistöä edustavat ja muut hauraat vammaisryhmät syrjäytyvät palveluista ja sitä myöten yhteiskunnasta vielä muita useammin.⁸³

⁸³ Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos/Vammaisuus eriarvoisuuden aiheuttajana

Vammaisalan jäsen- ja tukijärjestöt

*Ei mitään meistä ilman meitä.
(Vammaisoikeusliikkeen tunnuslause)*

Vammaisuuden tunnistaminen ja hahmottuminen tapahtui vähitellen, vammaisryhmittäin.⁸⁴ Tarkastelen seuraavassa sitä, kuinka vammaisjärjestöjen nimet heijastavat vammaisuuteen ja vammaisiin henkilöihin liittyviä asenteita sekä sitä, kuinka vammaisuus ja sen vaikutukset on ymmärretty eri aikoina. Monet vanhimmista järjestöistä ovat syntyneet hyväntekeväisyyspohjalta.

Skyddsföreningen för Sinnesjuka – Turvayhdistys mielenvikaisia varten perustettiin vuonna 1897. Se on maailman vanhin mielenterveysjärjestö. Järjestön tehtävänä oli avustaa mielisairaaloista kotiutettavia toipilaita. Vuonna 1919 seuran nimeksi tuli *Stiftelsen för Psykisk Hälsa – Sielunterveysseura*, ja se keskittyi entistä enemmän valistustyöhön. Nimi muuttui taas vuonna 1939, seurasta tuli *Hermo- ja mielitautien vastustamisyhdistys*, joka korosti ennen kaikkea ennalta ehkäisevän työn merkitystä. Järjestön nimi muuttui vuonna 1952 *Suomen mielenterveysseuraksi*.⁸⁵ Psykiatriisiin sairaaloihin perustettiin 1960-luvulla ensimmäiset potilasyhdistykset. Vuonna 1971 perustettiin paikallisyhdistysten keskusjärjestöksi *Mielenterveyden keskusliitto*. Liitto pyrkii lisäämään ihmisten tasavertaisuutta sekä psyykkisten sairauksien ymmärtämistä ja hyväksymistä.⁸⁶

”Turvayhdistys mielenvikaisia varten” kertoo kolme olennaista asiaa suhtautumisesta vammaisiin ja vammaisuuteen. ’Turva’ viittaa siihen, että toiminnan kohderyhmä eli mielisairaajat tarvitsevat suojaa ja turvaa yhteiskunnassa. ’Mielenvikainen’ liittyy samaan ajatteluun kuin aistivallisuus, henkilössä on jotakin vikaa. Mielenterveyden häiriöt voivat herättää ihmisissä epäluuloja ja pelkoa. Mielisairauteen liitetään usein virheellisiä uskomuksia sairauden luonteesta ja sitä sairastavista ihmisistä. Mielenterveysongelmia pidetään harvinaisempina kuin ne todellisuudessa ovat. Aikaisemmin ajateltiin, että mielisairaus on parantumaton. Usein uskotaan myös, että mielenterveyden häiriötä sai-

⁸⁴ Harjula 1996, 25

⁸⁵ Suomen Mielenterveysseura

⁸⁶ Mielenterveyden keskusliitto

rastava erottuu helposti muista ihmisistä. Asiallisen tiedon jakaminen on erittäin tärkeää, sillä voidaan vaikuttaa edellä mainittuihin käsityksiin ja asenteisiin.⁸⁷

Döfstumsföreningen i Åbo, suomeksi *Mykkäinseura Turussa*, on vanhin paikallinen vammaisyhdistys, se aloitti toimintansa vuonna 1886. Yhdistyksen tarkoituksena oli kohottaa jäsentensä sosiaalista, sivistyksellistä ja oikeudellista asemaa.⁸⁸ *Kuuromykkäin Auttajayhdistys – Föreningen till förmån för Döfstumma* piti perustavan kokouksensa Turussa 1897. Yhdistyksessä oli mukana opettajia ja muita kiinnostuneita. Vuonna 1905 perustettu *Suomen Kuuromykkäin Liitto* on Suomen ensimmäinen valtakunnallinen vammaisjärjestö. Yhdistyksen ja liiton perustaminen kertovat kuurojen aloitteellisuudesta ja kyvystä ajaa omia asioitaan. Vuonna 1950 liiton nimi muutettiin *Kuurojen Liitoksi*. Viittomakielen aseman vahvistaminen ja viittomakielisten edunvalvonta ovat edelleen Kuurojen Liiton keskeisiä tehtäviä.⁸⁹ Osa paikallisyhdistyksistä on ottanut nimeensä maininnan viittomakielestä. Se korostaa sitä, että kuurot ovat kielellinen vähemmistö. Se myös avaa yhdistyksen ovet kaikille viittomakielisille, sekä kuuroille että kuuleville.⁹⁰

De Blindas Vänner – Sokeain Ystävät perustettiin vuonna 1887 Helsingin sokeainkoulun johtohenkilöiden aloitteesta ylläpitämään työkoteja koulunsa päättäneille sokeille miehille ja naisille. Yhdistyksen toiminnassa oli mukana hyväntekeväisyydestä kiinnostuneita ruotsinkielisiä rouvia. Työkodeissa asuttiin ja opiskeltiin käsityöammatteja, kuten hierontaa. Nämä työkodit ovat pohjana näkövammaisten ammattikoulutukselle. Lisäksi järjestö tuki Kirjoja Sokeille -yhdistyksen ja ensimmäisten pistekirjapainojen toimintaa. Yhdistys tukee edelleen näkövammaisia taloudellisesti mm. kustantamalla virkistyslomia ja tukemalla opintoja sekä kodin perustamista.⁹¹ Nämä toimintamuodot voidaan nähdä edelleen eräänlaisena hyväntekeväisyytenä.

Näkövammaisten henkilöiden itsensä perustama yhdistys oli *Suomen Sokeain Liitto* (1907). Yhdistysten kattojärjestö *Sokeain Keskusliitto* perustettiin 1928, järjestön nimi muuttui vuonna 1980 *Nä-*

⁸⁷ Mielenterveyden keskusliitto

⁸⁸ Salmi & Laakso 2005, 62-64

⁸⁹ Kuurojen Liitto

⁹⁰ esim. Tampereen Viittomakieliset

⁹¹ Sokeain Ystävät

kövammaisten Keskusliitoksi. Vuonna 1912 Liitto alkoi julkaista Sokeain Airut (myöhemmin Näkövammaisten Airut) -nimistä lehteä. Lehti on saatavilla pistekirjoituksella, äänitteenä, isokirjoituksella ja sähköisessä muodossa. 1960-luvulta alkaen liiton tehtäviin on kuulunut myös kuntoutustointi.⁹² Näkövammaisuus on kattavampi termi kuin sokea, itse asiassa monilla näkövammaisilla onkin näön jäänteitä. Näkökyky vaihtelee esimerkiksi valaistuksen mukaan.

Vammaisalan järjestöt ovat jäsentensä edunvalvontajärjestöjä. Vuodesta 1935 alettiin myöntää erityistä sokeain avustusta sellaiselle sokealle Suomen kansalaiselle, ”joka asuu maassa ja työskentelee itsensä elättämiseksi tai ammattitaitonsa kehittämiseksi”. Sokeiden esimerkki kannusti myös muita vammaisryhmiä ryhtymään toimiin vastaavan korvauksen saamiseksi.⁹³

Näkövammaisten järjestötoiminnassa näkyy sekä hyväntekeväisyyden näkökulma että näkövammaisten oma aktiivisuus. Kuurojen ja näkövammaisten järjestöjen nimissä näkyy myös jäsenten identiteetin muuttuminen.

Lapset ja heidän koulutuksensa on ollut monien vammaisjärjestöjen toiminnassa keskeistä. Vuonna 1889 aloitti toimintansa *Raajarikkoisten Auttamisyhdistys*.⁹⁴ Sen perusti nais- ja yhdistysaktivisti Vera Hjelt.⁹⁵ Toimintaan kuului työkoulu ja sen yhteyteen myöhemmin avattu ortopedinen poliklinikka ja lastenkoti. Klinikkan työtä jatkoi v:sta 1942 Invalidisäätiö. Raajarikkoisten Auttamisyhdistys lakkautettiin vuonna 1948, ja sen tilalle perustettiin Raajarikkojen Koulusäätiö. Vuonna 1971 säätiön nimi ajanmukaistettiin Lapsi-invalidien Koulusäätiöksi. Koulu siirtyi vuonna 1986 valtiolle. Yhdistys muutti nimensä seuraavana vuonna Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiöksi.⁹⁶

Vuonna 1898 Kuopioon oli perustettu *Kaatumatautisten Hoitoyhdistys*, aloitteen tekijänä oli Sanny Hagelstam-Federley. Yhdistys ylläpiti hoitokotia Keravalla. Yhdistyksen toiminta päättyi vuonna 1921, sen varat lahjoitettiin Sielunterveysseuralle. Lahjoituksen ehtona oli, että Sielunterveysseura avustaa vuosittain kaatumatautisia.⁹⁷ Yhdistys oli tyypillinen hyväntekeväisyysyhdistys. Kaatuma-

⁹² Näkövammaisten Keskusliitto

⁹³ Harjula 1996, 190

⁹⁴ 'Raajarikkoinen' viittaa siihen, että henkilön ruumiissa on jotakin poikkeavaa, vikaa. 'Invalidi' taas on terveen vastakohta.

⁹⁵ Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö

⁹⁶ Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö

⁹⁷ Kaatumatautisten hoitoyhdistyksen arkisto

tautia eli epilepsiaa sairastavia ei tuolloin ollut yhdistyksen johtoelimissä. Aikaisemmin epilepsia yhdistettiin heikkohermoisuuteen. Epilepsiaa sairastavia potilaita saatettiin hoitaa mielisairaaloissa vielä 1940-luvulla. Nykyään tiedetään, että kuka tahansa voi saada elämänsä aikana epileptisen kohtauksen, esimerkiksi stressin, runsaan valvomisen tai alkoholinkäytön seurauksena. Suurin osa epilepsiaa sairastavista ihmisistä elää normaalia elämää. *Epilepsialiitto*, valtakunnallinen potilas- ja kansalaisjärjestö, perustettiin vuonna 1967. Tiedon levittäminen epilepsiasta on liiton tärkeimpiä tehtäviä.⁹⁸

Huonokuuloiset perustivat 1927 *Heikkokuuloisten Suojaamisyhdistyksen*, jonka jäsenistä suurin osa oli ruotsinkielisiä. *Suomen Huonokuuloisten Huoltoliitto* perustettiin vuonna 1930. Sen nimi muuttui 1956 Kuulonhuoltoliitoksi ja vuonna 2008 *Kuuloliitoksi*. Liitto julkaisee *Kuulolehteä*, aikaisemmin lehden nimi oli *Kuulovikainen*. Liiton tehtävänä oli mm. tiedon levittäminen kuulovioista, niiden syistä, ehkäisystä ja hoidosta. Myös silminkuulon eli huulitaluvun opetus on kuulunut järjestön tehtäviin alusta saakka.⁹⁹ Huonokuuloiset eivät muodosta samalla tavoin omaa yhtenäistä identiteettiryhmää kuin kuurot. Enemmistö huonokuuloisista ihmisistä identifioituu valtaväestöön, osa huonokuuloisista käyttää viittomakieltä ja voi siten identifioitua kuuroihin.¹⁰⁰

Vuonna 1935 perustettiin *Raajarikkoisten Työkotiyhdistys* erityisesti aikuisille invalideille. Sen jälkeen alkoi syntyä paikallisia invalidiyhdistyksiä, joiden keskusjärjestöksi perustettiin vuonna 1938 *Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitto*. Tavoitteiksi asetettiin mm. suuren yleisön mielenkiinnon herättäminen invalidien asemaa kohtaan sekä invalidien elinolosuhteiden kehittäminen. Seuraavilla vuosikymmenillä keskityttiin lääkinnälliseen kuntoutukseen, vaikeavammaisten asioihin, esteettömään liikkumiseen ja asumiseen. Liiton nimi on ollut vuodesta 1971 *Invalidiliitto*.¹⁰¹

Vuonna 1919 säädettiin laki valkoisten puolella vammautuneiden sekä heidän perheenjäsentensä eläkkeistä. Sisällissodan hävinnyt osapuoli, punaiset, jätettiin lain ulkopuolelle. Penttalan mukaan ennen talvi- ja jatkosotaa siviili-invalideihin suhtauduttiin usein sääliä, työnantajat pitivät heitä

⁹⁸ Epilepsialiitto

⁹⁹ Kuuloliitto

¹⁰⁰ Kalela 2006, 40-41

¹⁰¹ Invalidiliitto

toissijaisena työvoimana. Sodissa vammautui pysyvästi 90 000 henkilöä, lähinnä nuoria miehiä. Heidät haluttiin integroida takaisin yhteiskuntaan tuottavina kansalaisina. Tärkeimpänä asiana olikin työhuollon järjestäminen.¹⁰² Vuonna 1940 perustettiin *Sotainvalidien Veljesliitto* talvisodassa haavoittuneiden tukemiseksi. Sotainvalideille järjestettiin ammattikursseja, heitä autettiin kodin perustamisessa ja heille annettiin avustuksia työvälineiden hankintaan.¹⁰³ Asenne invalideja kohtaan alkoi yhteiskunnassa muuttua, sotainvalideista tehtiin sankareita, joiden auttaminen oli lähes kansalaisvelvollisuus. Uusi asennoituminen korosti ihmisarvoa sekä halukkuutta ja kykyä tehdä työtä.¹⁰⁴

Vajaamielishuollon Keskusliitto perustettiin vuonna 1952 sosiaaliministeriön aloitteesta. Liiton jäseniä olivat kaikki vajaamielislaitoksia ylläpitäneet yhteisöt. Liiton nimi muuttui vuonna 1958 *Vajaamielishuollon Keskusliitoksi* ja vuodesta 1965 alkaen *Kehitysvammaliitoksi*.¹⁰⁵ Liiton tehtävänä on edistää kehitysvammaisten sekä myös muiden oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevien ihmisten yhteiskunnallista tasa-arvoa ja osallistumista. Yksi Kehitysvammaliiton keskeisimpiä tehtäviä on tutkimus- ja kehittämistoiminta.¹⁰⁶

Kansalaisjärjestö *Vajaamielisten Tukiyhdistysten Liitto* aloitti toimintansa vuonna 1961. Liiton tavoitteena oli toimia valtakunnallisena keskusliittona yhteistyössä jäsenyhdistystensä kanssa sekä edistää kehitysvammaisten ihmisten ja heidän perheidensä yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta ja elämänlaatua. Myöhemmin liiton nimi muutettiin *Kehitysvammaisten Tukiliitoksi*.¹⁰⁷ Yksi liiton jäsenyhdistyksistä on vuonna 1999 perustettu *Me Itse ry*. Se on kehitysvammaisten ihmisten valtakunnallinen yhdistys, jossa kehitysvammaiset ihmiset itse päättävät yhdistyksen tavoitteista ja toiminnasta. Yhdistyksen tavoite- ja toiminta-ohjelma on nimeltään ”*Ei mitään meistä ilman meitä*”. Yhdistys puolustaa kehitysvammaisten ihmisten oikeuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan tasa-vertaisina kansalaisina.¹⁰⁸

Vajaaliikkeisten Kunto – Bot för Rörelsehindrade r.y. on arkkiaatri Arvo Ylpön vuonna 1953 perustama

¹⁰² Penttala 2012, 2-3, 28

¹⁰³ Sotainvalidien Veljesliitto

¹⁰⁴ Penttala 2012, 81

¹⁰⁵ Myyryläinen 1999

¹⁰⁶ Kehitysvammaliitto

¹⁰⁷ Myyryläinen 1999

¹⁰⁸ Kehitysvammaisten tukiliitto

yhdistys vajaaliikkeisten aivovauriolasten ja nuorten eli CP-vammaisten auttamiseksi.¹⁰⁹ Yhdistys perusti CP-poliklinikoita ja -päiväkoteja, kouluasuntoloita sekä järjesti leirejä ja koulutusta. Aivovauriolasten vanhemmat perustivat oman yhdistyksen *Spastikkolasten Tuki ry:n* vuonna 1957. *Suomen CP-Liitto ry.* perustettiin vuonna 1965 ajamaan CP-vammaisten henkilöiden etuja.¹¹⁰

Vuonna 1971 perustettiin *Suomen Kuurosokeat ry.*, joka on kuurosokeiden ja vaikeasti kuulonäkövammaisten järjestö. Kuulonäkövammaiset ovat pieni ja hyvin heterogeeninen ryhmä. Tämän ryhmän sisällä kommunikaatiotavat vaihtelevat taktiiliviittomisesta pistekirjoitukseen ja puheella kommunikointiin riippuen siitä kumpi aistivamma on primääri. Kosketusaisti on erittäin tärkeä kuulonäkövammaisille ihmisille. Yhdistyksen toiminta-ajatus on: *”Kuurosokeiden omaehtoinen, itsenäinen ja hyvä elämä tasavertaisessa yhteiskunnassa.”*¹¹¹ Iän myötä useimmilla ihmisillä näkö- ja kuuloaisti heikkenevät ja aiheuttavat kommunikoinnin tai muita jokapäiväisen elämän ongelmia.

Vuonna 1997 perustetun *Autismi- ja Aspergerliiton* tarkoituksena on edistää ja valvoa autismin kirjon henkilöiden ja heidän läheistensä etujen ja tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa. Autismi kirjon oireyhtymä ilmenee hyvin yksilöllisesti ja sen aiheuttamat toimintarajoitteet ovat myös yksilöllisiä ja vaihtelevia. Osa autismin kirjon henkilöistä elää itsenäistä elämää tai tarvitsee hyvin vähän tukea, osa tarvitsee erityistä tukea koko elämänsä ajan. Autismi kirjon henkilöillä on myös erityisiä vahvuuksia kuten esimerkiksi hyvä yksityiskohtien havaitseminen ja keskittymiskyky erityisiin mielenkiinnon kohteisiin.¹¹²

Edellä on lueteltu vain osa vammaisjärjestöistä.¹¹³ Järjestöjen nimet ja toiminta ovat muuttuneet ajan mukana. Nimet heijastavat oman aikakautensa käsityksiä vammaisuudesta ja kuvaavat suhtautumista vammaisiin ihmisiin. Alussa monet järjestöistä syntyivät hyväntekeväisyyspohjalta. Erityisen kiinnostuksen kohteena olivat lapset ja nuoret ja heidän koulutuksensa. Heistä haluttiin saada yhteiskunnan jäseniä, jotka pystyvät itse hankkimaan elantonsa. Vammaisten ihmisten oma aktiivisuus näkyy monien järjestöjen toiminnassa sekä myös laajemmin yhteiskunnan eri aloilla. Vammaiset ihmiset ovat ulottaneet toimintansa kehitysmaihin saakka tavoitteena parantaa vammaisten ihmisten

¹⁰⁹ Vajaaliikkeisten kunto

¹¹⁰ Suomen CP-liitto

¹¹¹ Suomen Kuurosokeat

¹¹² Autismi- ja Aspergerliitto

¹¹³ Valtakunnallisen vammaisneuvoston sivulla on vammaisjärjestöjen yhteystiedot: www.vane.to

oloja. Myös kulttuurin eri aloilla on monia esimerkkejä siitä, kuinka vammaiset ihmiset ovat aktiivisia toimijoita.

Vuonna 1973 vammaiset opiskelijat perustivat *Kynnys ry:n*, joka on vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeusjärjestö. Kynnys ry. työskentelee sen eteen, että vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten oikeudet toteutuisivat sekä suomalaisessa yhteiskunnassa että kansainvälisellä tasolla. Se on osa kansainvälistä vammaisten ihmisten itsenäisen elämän liikettä.¹¹⁴

Monet suomalaiset vammaisvaikuttajat ovat mukana kansainvälisissä järjestöissä. Abilis-säätiön perusti vuonna 1998 joukko suomalaisia vammaisvaikuttajia. Säätiö toimii pääasiassa Suomen Ulkoasiainministeriön myöntämällä varoilla. Abiliksens tukemissa hankkeissa vammaiset itse ovat suunnittelijoita, toteuttajia, projektin omistajia ja hyötyjiä. Hankkeilla edistetään vammaisten ihmisten yhtäläisten mahdollisuuksien toteutumista, itsenäistä elämää, ihmisoikeuksia sekä taloudellista toimentuloa. Kymmenen toimintavuoden aikana projektitukea saaneita järjestöjä ja ryhmiä on ollut yli tuhat.¹¹⁵ Myös monet vammaisjärjestöistä toimivat aktiivisesti kehitysyhteistyöprojekteissa eri puolilla maailmaa.¹¹⁶

Tässä yhteydessä voisi mainita myös kaksi kansainvälisesti palkittua suomalaista ihmisoikeusaktivistia. Liisa Kauppinen sai YK:n ihmisoikeuspalkinnon, yhtenä perusteena palkinnolle oli Kauppisen toiminta YK:n vammaissopimuksen valmisteluissa erityisesti viittomakielen ja kuurojen oikeuksien saamiseksi sopimukseen.¹¹⁷ Kalle Könkkölä sai Yhdysvaltojen kansainvälisen vammaisneuvoston myöntämän palkinnon elämäntyöstään vammaisten oikeuksien puolesta tekemästään työstä.¹¹⁸

Kuurojen Lähetys (1955) on yli 60 vuotta sitten perustettu lähetisyhdistys, joka tukee kahta kuurojenkoulua Eritreassa ja kahta kuurojenkoulua Tansaniassa. Jo ennen yhdistyksen perustamista kuurot keräsivät keskuudestaan rahaa kuurojen lähetystyön hyväksi Afrikassa.¹¹⁹

¹¹⁴ Kynnys

¹¹⁵ Abilis-säätiö

¹¹⁶ Vammaiskumppanuus

¹¹⁷ Suomen YK-Liitto

¹¹⁸ YLE-uutiset

¹¹⁹ Rantala 2010, 159; kts. myös Wallvik 2015, 4-5

Vammais-etuliite liitetään moniin harrastusjärjestöihin. Suomessa ensimmäiset kuurojen urheiluseurat perustettiin 1900-luvun alussa. Kuurojen liikuntakulttuuriin kuului oma aatteellinen taustansa, jossa korostettiin kuurojen pystyvän samanlaisiin urheilusuorituksiin kuulevien kanssa. Suomen kuurojen maajoukkue, Deaf Lions, voitti MM-kultaa Kanadan Winnipegissä, ensimmäisissä kuurojen jääkiekon MM-kisoissa.¹²⁰ Suomalaiset vammaisurheilijat ovat voittaneet muissakin urheilulajeissa merkittäviä kansainvälisiä kilpailuja.¹²¹

Vuonna 1994 aloitti toimintansa tanssiyhteisö Rajat'on, siinä tanssii eri tavoin liikkuvia, vammaisia ja ei-vammaisia tanssin ammattilaisia ja harrastajia.¹²² DanceAbility -yhteistyöverkosto on nimes-tään huolimatta avoin kaikelle integroidulle tanssille. Integroidussa tanssissa ja teatterissa eri tavoin vammaisia ja ei-vammaisia esiintyjä työskentelee tasavertaisesti tasokkaan lopputuloksen saavuttamiseksi.¹²³

Jo vuonna 1907 kuurot perustivat museon, johon kerättiin esineitä ja valokuvia kuurojen historiasta. Näin haluttiin vahvistaa kuurojen identiteettiä ja lisätä oman historian ja kulttuurin tuntemusta. Nykyään Kuurojen museo toimii Työväenmuseo Werstaan yhteydessä sekä verkkomuseona.¹²⁴ Kuurojen kulttuuria tehdään tunnetuksi myös vuodesta 1956 alkaen joka toinen vuosi järjestettävillä kulttuuripäivillä.¹²⁵ Kuurojen Teatteri, nykyään teatteri Totti, aloitti toimintansa vuonna 1987.¹²⁶

Vuonna 1987 aloitti toimintansa Kaarisilta, joka on erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden taide- ja toimintakeskus.¹²⁷ Sokeain kuunnelmapalkinto jaetaan vuosittain parhaalle Yleisradion radioteatterissa ensiesityksen saaneelle kuunnelmalle. Näkövammaismuseo perustettiin vuonna 1991 Näkövammaisten Keskusliiton yhteyteen.¹²⁸

Vuonna 1997 perustettu kulttuuriyhdistys Suomen Eucra on kansainvälinen EU:n tukemana käynnistynyt vammaisten ihmisten luovuutta edistävä verkosto. Toiminnassa painotetaan vammaisten

¹²⁰ Suomen Kuurojen Urheiluliitto

¹²¹ Vammaisurheiluliitto

¹²² Ihan epänormaalia

¹²³ DanceAbility

¹²⁴ Kuurojen museo

¹²⁵ Kuurojen Liitto

¹²⁶ Teatteri Totti

¹²⁷ Kaarisilta

¹²⁸ Näkövammaisten Keskusliitto

henkilöiden mahdollisuuksia käyttää kulttuuripalveluja ja edistetään heidän aktiivisuuttaan taiteen eri aloilla. Samalla tavoitteena on tehdä tunnetuksi vammaisten henkilöiden tuottamaa kulttuuria.¹²⁹

Vuodesta 1997 alkaen on järjestetty Vammaiselokuvafestivaalit. KynnysKINON aloitteentekijöinä olivat Valtion taidemuseon Museopedagoginen yksikkö ja Kynnys ry. Kansainvälisen festivaalin teemat vaihtuvat vuosittain ja kutsuvieraina on vammaisia elokuvantekijöitä, esiintyjä ja tuottajia.¹³⁰

TARU oli kulttuuriprojekti 2001-2004, jonka tarkoituksena oli vähemmistötaiteilijoiden työllistymisen tukeminen tiedotuksen ja koulutuksen avulla. Siinä esiteltiin kiinnostavia, mediassa vähälle huomiolle jääneitä taiteilijoita ja heidän tuotantoaan. TARUn ensisijaiseen kohderyhmään kuuluvat taiteilijat olivat maahanmuuttajia, pienten vähemmistökulttuurien edustajia sekä vammaisia.¹³¹

DuvTeatern on kehitysvammaisten näyttelijöiden vapaa teatteriryhmä ja taiteilijafoorumi.¹³² Kehitysvammaisten taidekeskusta ylläpitävä Kettuki -yhdistys eli Kehitysvammaisten taiteilijoiden tuki ry, perustettiin 2002. Se tukee kehitysvammaisten ja muiden vastaavaa tukea tarvitsevien henkilöiden taiteellista toimintaa, edistää heidän oikeudellista asemaansa taiteilijoina ja kehittää kehitysvammaisten taidekoulutusta Suomessa.¹³³

Enemmistölle viittomakieltä tai selkokieltä tekevät tunnetuksi Ylen viittomakieliset ja selkokielliset uutiset.¹³⁴

¹²⁹ Suomen Eucrea

¹³⁰ KynnysKINO

¹³¹ TARU

¹³² DuvTeatern

¹³³ Kettuki

¹³⁴ YLE-uutiset

OSA III Vaivaisista vammaisiksi ja vammaisista vaivaisiksi

*I have no legs,
But I still have feelings,
I cannot see,
But I think all the time,
Although I'm deaf,
I still want to communicate,
Why do people see me as useless, thoughtless, talkless,
When I am as capable as any,
For thoughts about our world.
(Coralie Severs)*

1970-luvulla virallistuneen ja nykyisin käytössä olevan ”vammainen” sanan historiallinen vastine on ollut köyhäinhoitoon liittyvä yleisnimitys vaivainen. Vaivaisuutta määriteltiin työkykyisyydestä käsin. Vaivainen oli pysyvästi työkyvytön henkilö, joka kärsi selvästi havaittavasta vaivasta ja oli ulkopuolisen avun tarpeessa. Vaivainen ei ollut vain vammaisista ihmisistä käytetty nimitys. Vaivaishoitasetusten mukaisesti vaivaisia olivat myös köyhät, sairaat ja vanhukset. Vaivaisuus oli yläkäsite, jonka yksi osa nykyinen vammaisuus oli.¹³⁵

Vammaisuudesta ja eri vammaryhmistä käytetyt nimitykset heijastavat aikaansa ja sitä, miten vammaisuus ymmärretään tai määritellään. Nimitykset heijastavat enemmistön asenteita. Sivistyssanakirja selittää käsitettä vammaisuus seuraavasti: invaliditeetti, ihmisen fyysinen tai henkinen toiminnan rajoite.¹³⁶ Eri kielissä vammaisuutta tai vammaista henkilöä kuvaavia sanoja ovat mm. *disability, disablement, invalidity, impairment, handicap, handicapped, invalid, funktionshindrad, funktionsnedsättning, handikapp, Behinderung, discapacidad, puue, invaliditas*. Vammaisuus on siis kyvyttömyyttä, heikkoutta, toimintarajoitteisuutta, jonkin puutetta, pätemättömyyttä, kelpaamattomuutta.

Kuuromyökkä oli aikaisemmin yleisesti käytössä oleva nimike. Se korosti sitä, että kuurot eivät kommunikoineet puhumalla, vaan viittomalla. Oikeastaan kuuromyökkä oli erityisopetuksen käyttämä

¹³⁵ Harjula 1996, 25-32

¹³⁶ Suomisankirja

termi. Oralismien aikana kuurot pakotettiin opettelemaan puhekieltä, mutta heidän puheensa saattoi olla vaikeasti ymmärrettävää.¹³⁷ Nykyään kuuro on korrekti termi. Se tarkoittaa tiettyyn kielelliseen ja kulttuuriseen vähemmistöön kuuluvaa henkilöä, joka käyttää viittomakieltä.¹³⁸ Edelleen käydään keskustelua siitä, pitäisikö käyttää nimitystä kuuro vai viittomakielinen. Osa paikallisyhdistyksistä on muuttanut nimensä kuurojenyhdistyksestä viittomakielisten yhdistykseksi. Näin halutaan korostaa viittomakielen merkitystä sekä sitä, että yhdistykseen voivat kuulua viittomakieliset kuulon asteesta huolimatta.¹³⁹

Vajaamielinen on yksi leimaavimmista vammaisjärjestöjen nimissä käytetyistä nimityksistä. Aikaisemmin puhuttiin myös tylsämielisistä. Kehitysvammaisuuteen on liittynyt ennakkoluuloja ja häpeän tunteita. Kehitysvammaisten järjestöt syntyivät varsin myöhään muihin vammaisalan järjestöihin verrattuna ehkä juuri tästä syystä. Viime aikoina kehitysvammaiset ihmiset ovat saaneet myönteistä julkisuutta. Yhteisvastuukeräyksen kohteena vuonna 2008 oli kehitysvammaisten ihmisten työllistäminen. *Toisenlaiset frendit* -televisiosarja ja *Pertti Kurikan nimipäivät* -punkkyhtye Suomen edustajana Euroviisut-laulukilpailuissa ovat tuoneet positiivisella tavalla kehitysvammaisia ihmisiä näkyviksi toimijoiksi. Edelleen kuitenkin monet kehitysvammaiset ihmiset elävät yhteiskunnan tuen varassa tai ovat esimerkiksi tukityöllistettyinä.

Vammaisuus kuvaa rajoitteita, joiden takia henkilö ei pysty toimimaan täysipainoisesti yhteiskunnan rakennetussa tai sosiaalisessa ympäristössä. YK:n Yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista vammaisiksi henkilöiksi määritellään *”ne, joilla on pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, jonka vuorovaikutus erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.”*¹⁴⁰

¹³⁷ Harjula 1996, 51-57

¹³⁸ Englannin kielessä käytetään kahta erilaista kirjoitustapaa riippuen siitä, tarkoitetaanko lääketieteellisesti kuuroa (deaf) vai sosiokulttuurisesti kuuroa henkilöä (Deaf).

¹³⁹ Esimerkiksi kuurojen vanhempien kuulevat lapset (Children of Deaf Adults = CODA) ovat äidinkieleltään tai ensikieltään viittomakielisiä.

¹⁴⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012, 17

Vammaispalvelulain mukaan vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.¹⁴¹ Vaikeavammaisuus on käsite, jonka sisältö määrittyy suhteessa vammaisen ihmisen elämäntilanteeseen ja ympäristöön. Se merkitsee runsasta avun, palveluiden tai tukitoimien tarvetta. Laissa on otettu huomioon sekä lääketieteellisesti määritelty invaliditeetti että yhä enemmän myös henkilön toimintakyky.¹⁴² Vammaisuuden käsitteen perustana on yksilön fyysinen tai psyykkinen erilaisuus, mutta käsitteen sisältö – sen merkitys ja kokemus vammaisuudesta – määrittyy ennen muuta sosiaalisesti.¹⁴³ Kukin vammaisen ihminen on yksilö ja myös hänen kokemuksensa vammaisuudesta on yksilöllinen. Vammaisen lapsi on ensi sijaisesti lapsi, kuuro nuori ensi sijaisesti nuori, aikuinen näkövammaisen ensisijaisesti aikuinen, rollaattoria käyttävä vanhus ensi sijaisesti vanhus. Vasta toissijaisesti he ovat ihmisiä, joilla on jokin vamma.¹⁴⁴

Ympäristö määrittelee ja usein leimaa vammaisiksi henkilöt, jotka poikkeavat jollakin tavalla yhteisön normaalista tai eivät selviydy ympäristön asettamista vähimmäisvaatimuksista. Vammaisuutta ei länsimaissa pidetä nykyään pelkästään yksilön ominaisuutena, vaan vammaisuutta määrittää myös yksilön edellytysten ja ympäristön vaatimusten välinen suhde.¹⁴⁵

Vammaisuus on kokemus, joka kohtaa jossain määrin jokaista ihmistä. Elämänsä eri vaiheissa kaikki ihmiset kokevat eriasteisia rajoituksia toiminnassaan terveytensä vuoksi. Vammaisuus ei koske vain vähemmistöä, vaan se on kaikkien ihmisten yhteistä kokemuspiiriä. Vammaisuus rajoittaa ja vaikeuttaa tavallista jokapäiväistä elämää. Toisaalta vammaisuus on ominaisuus samalla tavoin kuin silmien väri, pituus, sukupuoli, musikaalisuus tai vasenkätisyys. Toisinaan esimerkiksi onnettomuus tai etenevä sairaus voi aiheuttaa vammaisuutta, joka muuttaa ihmisen elämää ratkaisevasti. Jokaisen vammaisen ihmisen kokemus on kuitenkin omanlaisensa. Vammaisuutta ei kuitenkaan voi eikä saa vähätellä sanomalla ”kaikkihan me olemme vammaisia”. Syntymästään saakka vammaiselle ihmiselle tai myöhemmin elämässään sairauden tai onnettomuuden seurauksena vammautuneelle

¹⁴¹ Vammaispalvelulaki 1987

¹⁴² Vammaispalvelulaki 1987

¹⁴³ Vehmas 2013, 2; kts. myös Vehmas 2005, 144-145

¹⁴⁴ Sjövall 1990, 141

¹⁴⁵ Vehmas 2013, 2; kts. myös Vehmas 2005, 140-142

vammaisuus on ainainen seuralainen, joka rajoittaa elämää ja jota ei voi unohtaa ja joka ei parane, vaan usein pahenee ajan myötä.

Vammaisuuteen liittyviä käsitteitä

*Tuntea toiseutta
(= toisarvoisuutta, vähäosaisuutta ja
joukkoon kuulumattomuutta)
vieraassa ympäristössä.
(Suomisanakirja)*

*Erilaisuuden kohtaaminen on matka toisen luokse.
Erilaisuuden kokeminen on tie omaan minään.
(Pentti Murto)*

Vammaisuutta tuskin voi määritellä yksiselitteisesti niin, ettei joitakin vaikeasti ratkaistavia rajatapauksia esiintyisi. YK:n vammaisten ihmisoikeussopimuksen määritelmässäkkin esiintyy sanoja, jotka puolestaan kaipaavat määrittelyä. Määritelmä on harvoin kattava, mutta siitä on hyötyä, jotta tiedettäisiin, mistä puhutaan. Seuraavassa on koottuna muutamia vammaisuutta lähellä olevia tai siihen liittyviä käsitteitä, joiden kautta vammaisuutta voi yrittää nähdä laajemmin.

Erilaisuuteen sisältyy aina ajatus siitä, että on olemassa jokin normatiivinen ihmisyyys, johon verrataan. Inhimillisen elämän *moninaisuus* on positiivisempi ja ehkä myös kuvaavampi tapa hahmottaa ihmisyyttä kuin puhe ihmisten erilaisuudesta. Moninaisuus voidaan nähdä luomisen rikkautena. Luotuisuuteen kuuluva moninaisuus asettaa ihmiset lähtökohtaisesti yhdenvertaisiksi riippumatta itse kunkin ominaisuuksista tai toimintakyvystä. Ihmiseksi syntyminen riittää ihmisarvon perusteeksi.¹⁴⁶ Luonnossa moninaisuus eli eläin- ja kasvilajien diversiteetti on suojeltava ominaisuus. Erilaisuus on kuvaileva käsite, kun taas esimerkiksi toiseus on strateginen käsite, jonka avulla voi analysoida valtasuhteita.¹⁴⁷

Eriytyinen liittyy mm. erityisopetukseen tai peruskoulussa annettavaan tukeen, jota on kolmenlaista: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Eriytiskoulussa tai erityisluokalla opiskelleista nuorista osalla on jokin diagnoosi kuten kuulovamma tai kehitysvamma, osalla syynä ovat muut kielen, oppimisen tai

¹⁴⁶ Ahoinpelto & Nyman & Tuomola & Öhman 2012 kuvaa kauniilla tavalla jokaisen ihmisen ihmisyyttä ja ihmisarvoa

¹⁴⁷ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

koulunkäynnin vaikeudet. Erityisryhmässä on vahva samanlaisuuden kokemus, ja ryhmä voidaan kokea turvallisena. Toisaalta erityisryhmässä saatavilla oleva apu voi passivoida lasta tai nuorta ja edesauttaa myöhemmin elämässä syrjäytymistä.¹⁴⁸ Myös rippikoulussa tai muussa seurakunnan toiminnassa voidaan puhua erityisyydestä, kun tarkoitetaan tietyille ryhmälle kohdistettua toimintaa.¹⁴⁹

Toiseus ja toiseuttaminen ovat yhteiskuntatieteissä ja filosofiassa käytettyjä käsitteitä, joilla viitataan joidenkin ihmisten tai jonkin ryhmän pois sulkemiseen yhteiskunnasta tai yhteisöstä. Sosiaalitieteissä toiseudella tarkoitetaan ryhmien välistä suhdetta, jossa sisäryhmän eli itsen identiteettiä vahvistetaan suhteessa johonkin toiseen, joka mielletään ulkopuoliseksi. Ihminen kohdataan tietyn sosiaalisen aseman, esimerkiksi vammaisuuden tai erityisyyden edustajana. Toinen ei itse pysty vaikuttamaan siihen, millä tavoin hän ja hänen toimintansa tulee nähdä, kuulla ja määritellä. Toiseuttamista voidaan kuvata osallisuuden ja mukaan ottamisen, ulossulkemisen ja ulkopuolisuuden käsitteillä.¹⁵⁰ Toiseus voi olla muiden määrittelemä, ulkoapäin annettu, mutta myös henkilön itsensä tulkinta itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan.¹⁵¹ Toiseen voidaan heijastaa ei-toivottuja ja huonoiksi miellettyjä ominaisuuksia. Toiseus hahmotetaan usein erilaisten vallan rakenteiden kautta. Esimerkiksi nainen voidaan käsittää miehen toisena tai afrikkalainen on mielletty eurooppalaisen toiseksi. Vammainen henkilö on toisenlainen vammattomaan ihmiseen verrattuna. Sillä perusteella vammainen ihminen voi olla alempiarvoinen kuin ei-vammainen.¹⁵² Toiseus liittyy tutun, vieraan, normin ja poikkeuksen suhteeseen. Toiseuden kaksi tasoa ilmenee sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kasvokkaisissa kohtaamisissa eivät kohtaa vain kaksi yksilöä, vaan myös molempien osapuolien ennakkoluulot ja -tiedot toisistaan.¹⁵³ Stereotyyppit, ennakkoluulot tai me-he -ajattelu kuuluvat toiseuteen.¹⁵⁴

Monet ihmiset, joilla on jokin vamma tai esimerkiksi psykoosisairautta sairastavat henkilöt joutuvat usein kohtaamaan ennakkoluuloja ja leimaamista. *Ennakkoluulot* tarkoittavat kielteisiä asenteita

¹⁴⁸ Helakorpi & Mietola & Niemi 2014, 161-168

¹⁴⁹ Sakasti/Rippikoulu

¹⁵⁰ Helakorpi & Mietola & Niemi 2014, 163

¹⁵¹ Gissler & Kekkonen & Känkänen & Muranen & Wrede-Jäntti 2014, 3

¹⁵² Löytty 2005, 9-10

¹⁵³ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

¹⁵⁴ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

vammaisia ihmisiä kohtaan, mutta myös niihin liittyviä tunteita, joita ovat esimerkiksi pelko, viha, kauna, vihamielisyys tai inho. Ennakkoluulo on olemassa oleva käsitys kohteesta ennen kuin on tutustuttu kohteeseen. Ennakkoluulo muodostuu tarkkailijan omien käsitysten ja arvostusten tai muualta saatujen tietojen perusteella. Usein ennakkoluulolla tarkoitetaan käsitystä, joka on ristiriidassa todellisuuden kanssa.¹⁵⁵

Stereotypialla tarkoitetaan yksinkertaistettua kaavamaista mielikuvaa jostakin ihmisestä, kansasta, kulttuurista, instituutiosta tai tapahtumasta. Stereotypiat voivat vaikuttaa kielteisesti niin, että muu informaatio suodattuu niiden kautta. Useimmiten stereotypia on välttämätön ehto rasismille. Stereotypia voi toteuttaa itse itseään. Kun ajattelen, että toinen on epäsiisti, kiinnitän huomiota hänen siisteyteensä. Kun ajatellaan, että miehet ovat hyviä matematiikassa, naiset eivät kenties yritä parastaan.¹⁵⁶

Stigmalla tarkoitetaan ei-toivottua sosiaalista leimautumista, jolla normista poikkeava henkilö määritellään tai määrittää itsensä marginaaliin. Stigma aiheuttaa häpeää, kärsimystä tai itsearvostuksen vähenemistä. Stigmatisoitu ei ole yhteisön täysivaltainen jäsen, vaan hänet nähdään ja hän alkaa myös itse nähdä itsensä ja olemassaolonsa ensisijaisesti jonkin poikkeavan ominaisuuden kautta. Stigmatisoiva piirre voi kulttuurista riippuen olla melkein mikä tahansa kuten etnisyys, rikollisuus, mielenterveysongelma, vamma, köyhyys tai normista poikkeava seksuaalisuus.¹⁵⁷ Stigma on tulos monimutkaisista sosiaalisista projektioista, jotka kuvaavat ihmiskehoja, niputtavat ne yleisiin stereotyyppisiin siinä määrin kuin ne edustavat ei-toivottuja ominaisuuksia.¹⁵⁸

Syrjintä on torjuvaa tai välttelevää käyttäytymistä muita kohtaan. Käyttäytyminen voi johtua toisen henkilön poikkeavasta olemuksesta tai ulkonäöstä, puhetavasta, tavasta liikkua, siis ylipäättään siitä, että toinen ihminen koetaan erilaiseksi. Syrjintää on muihin nähden epäsuotuisampi kohtelu vertailukelpoisessa tilanteessa. Uudessa Yhdenvertaisuuslaissa syrjinnän määritelmää on täsmennetty siten, että vammaisten ihmisten yhdenvertaisen kohtelun toteuttamiseksi tarvittavien kohtuullisten mukautusten epäminen määritellään myös syrjinnäksi.¹⁵⁹

¹⁵⁵ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

¹⁵⁶ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

¹⁵⁷ Goffman 1990, 9–17

¹⁵⁸ Lawrence 2013, 2

¹⁵⁹ Yhdenvertaisuuslaki 2014

Vähemmistö viittaa ryhmään, jolla ei ole poliittista valta-asemaa ja joka on olemassa jonkilaisena etnisenä kategoriana. YK:n määritelmän mukaan vähemmistönä pidetään muussa kuin hallitsevassa asemassa olevaa väestöryhmää, joka haluaa ylläpitää stabiileja etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä perinteitä tai ominaispiirteitä, jotka selvästi eroavat muusta väestöstä. Olennaista on, että ryhmä erottuu jollakin tavalla muusta yhteiskunnasta. Vähemmistöt pyrkivät aktiivisiksi yhteisöiksi, jotka eivät tyydy pelkästään siihen, että niitä suvaitaan. Vähemmistöillä on oltava oikeus oman vähemmistöidentiteettinsä mukaiseen elämään täysivaltaisina ja tasa-arvoisina kansalaisina. Vähemmistöön kuuluvalla tulee olla oikeus myös enemmistöidentiteettiin.¹⁶⁰ Esimerkiksi viittomakieliset identifioituvat nykyään mieluummin kielelliseksi ja kulttuuriseksi vähemmistöksi kuin vammaisiksi. Suomessa laissa mainittuja vähemmistöjä ovat kielivähemmistöt, joiden etuja valvovat kielivähemmistöjen omat elimet ja viranomaiset. Näitä ovat esimerkiksi suomenruotsalaiset, saamelaiset, romanit ja viittomakieliset.¹⁶¹

Yhdenvertaisuus on ihmisten tasaveroista kohtelua kansalaisuudesta, etnisestä alkuperästä, seksuaalisesta suuntautumisesta, iästä, sukupuolesta, vammasta tai muista henkilöön liittyvistä piirteistä huolimatta. Yksinkertaisimmillaan yhdenvertaisuus on erilaisuuden hyväksymistä ja toisen ihmisen kunnioittamista sellaisena kuin hän on.¹⁶² Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se tosiseikkaan tai oletukseen.¹⁶³

Suvaitsevuus tarkoittaa kulttuureiden, ilmaisutapojemme ja inhimillisten elämänmuotojen rikkaan moninaisuuden kunnioittamista, hyväksymistä ja arvostamista. Suvaitsevaisuus on erilaisuuden sopusointua. Siihen sisältyy niin moraalisia kuin poliittisia ja oikeudellisiakin vaatimuksia.¹⁶⁴ Suvaitsevaisuuteen tarvitaan ennakkoluulottomuutta ja avoimuutta. Suvaitsevaisuuden edellytyksenä on terve itsetunto ja oman kulttuurin tuntemus sekä kyky omaksua uutta ja vierasta. Se on myös toisten

¹⁶⁰ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

¹⁶¹ Suomi.fi

¹⁶² MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

¹⁶³ Yhdenvertaisuuslaki 2014

¹⁶⁴ UNESCO 1995: Declaration of Principles on Tolerance

ihmisten mielipiteiden ja tapojen kunnioittamista. Suvaitsevuus on tämän päivän ihmisen keskeinen normi, jonka avulla määritellään, millainen on avoin, nykyaikainen, kansainvälinen ja hyvä ihminen.¹⁶⁵ Monet vammaisryhmät eivät tarvitse vain samanlaista kohtelua,¹⁶⁶ vaan sen lisäksi myös positiivista erityiskohtelua, esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan taikka erityisiä opetuksen muotoja.¹⁶⁷

Ns. nimby-ilmiöllä tarkoitetaan mm. omalle asuinalueelle suunnitellun yleisesti hyödyllisen, mutta epämiellyttäväksi, ei-toivotuksi tai vaaralliseksi koetun projektin paikallista vastustamista tai kansalaistoimintaa, jossa pyritään vaikuttamaan päätöksentekoon, ettei jokin kielteiseksi koettu hanke toteudu esitetyllä alueella, esitetystä laajuudesta tai esitetyllä tavalla.¹⁶⁸ Vastapainoksi nimby-ilmiölle on syntynyt yimby-ilmiö erilaisine hankkeineen, joissa pyritään vahvistamaan yhteisöllisyyttä esimerkiksi luomalla uudenlaista osallistuvaa ja avointa päätöksentekokulttuuria.¹⁶⁹

Vammaisuuden hahmottamisen malleja

*Ihmisellä katsotaan olevan kuulovamma silloin,
kun hän ei aisti ääntä normaalilla tavalla.
(Lapsi ja sisäkorvaistute)*

Anna-Liisa Linnasalo esittää viisi syytä sille, miksi Suomessa vammaisliikkeessä käytetään nykyäänkin nimitystä *vaivaisliike*.¹⁷⁰ Kun vammaiset ihmiset itse ottavat käyttöön vammaisen-sanan, he osoittavat vastustavansa kaunistelua ja kiertelyä. Nimen muuttaminen ei muuta suhtautumista itse asiaan kuin ehkä lyhyeksi aikaa. Vammaisuus on vain yksi ihmisen kokeman avuttomuuden, riippuvuuden tai poikkeavuuden muodoista. Jokainen ihminen on ainakin elämänsä alussa ja lopussa toisen ihmisen avun tarpeessa. Vaivainen-sanassa on myös mukana huumoria, se auttaa puhumaan vakavasta ja vaikeasta asiasta: vammaisuudesta.¹⁷¹

¹⁶⁵ MOTY Monikulttuurisuus työyhteisössä -projekti

¹⁶⁶ Kuusi & Porkka 2006, 7-19

¹⁶⁷ Saarinen 2009, 1-2; kts. myös Kuusi & Porkka 2006 esimerkkejä erilaisten oppijoiden huomioon ottamisesta rippikoulussa.

¹⁶⁸ Sanat-kansio

¹⁶⁹ Sitra/Hankkeet

¹⁷⁰ Vihreät vaivaiset ry. on vihreä vammaisten ihmisten järjestö, jonka tavoitteena on vammaisten osallisuuden lisääminen yhteiskunnassa. Se on puoluepoliittinen vammaisjärjestö, jonka aktiivit ovat itse vammaisia.

¹⁷¹ Linnasalo 1990, 134-135

Vammaisuutta voidaan ryhmitellä ja tarkastella monesta eri lähtökohdasta käsin. Lähtökohtana voi olla yksilön vamma, joka on ehkä lääketieteellisesti määriteltävissä. Tai asiaa voidaan tarkastella vamman vaikutuksista käsin, vamma aiheuttaa toimintarajoitteen. Rajoitteet voivat rajoittaa osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Ympäristön rakenteet tai käytännöt voivat vielä vaikeuttaa ja rajoittaa osallisuutta. Perinteinen tapa suhtautua vammaisiin ihmisiin on ns. hyväntekeväisyysmalli. Vammaiset ihmiset ymmärretään avun ja tuen, siis toisten ihmisten hyväntekeväisyyden kohteiksi. Ajatellaan, että vammaiset ihmiset eivät kykene huolehtimaan itsestään ja elämästään omin voimin ja heitä ehkä säälitään.¹⁷² Tämä ajatusmalli näkyy monissa vammaisten tukijärjestöissä. Myös monet vammaisalan laitokset ja työmuodot ovat syntyneet tällaisen ajattelun perustalta. Toinen lähtökohta laitoksille ja vammaistyölle on diakoninen auttaminen, jonka perustana on lähimmäisen rakkaus.

Toinen tapa tarkastella vammaisuutta ja vammaisia ihmisiä on ns. lääketieteellinen eli medikalistinen selitysmalli. Tätä voidaan kutsua myös vammaisuuden yksilömalliksi. Ajatellaan, että yksilössä, hänen ruumiissaan, on jotain vikaa.¹⁷³ Monet vammaisuuden historiasta tutut käsitteet korostavat tällaista vika-ajattelua. Vammaiset ihmiset nähdään potilaina, joita tulee hoitaa ja kuntouttaa. Vammaisuuden ongelmat yritetään ratkaista yksilöön kohdistuvalla hoidolla ja parantamisella. WHO:n vammaisluokitus (ICIDH) 1980-luvulta perustuu tähän malliin.¹⁷⁴ Lääketieteen asiantuntemus on edelleen keskeinen vammaisten ihmisten elämässä. Monet etuudet myönnetään lääketieteellisiin perustein. Esimerkiksi kuurona tai vaikeasti huonokuuloisena syntyneen lapsen vanhemmat joutuvat tekemään päätöksen lapsensa kielestä lääketieteen, ei esimerkiksi puheterapeutin tai viittomaikielen asiantuntemuksen perusteella.¹⁷⁵ Jos vanhemmat päätyvät siihen, että heidän lapselleen laitetaan sisäkorvaistute, se tarkoittaa lapsen puheen harjoittamista ja kuulon kuntouttamista. Parhaimmillaankin viittomat ovat vain välivaihe lapsen kielen oppimisessa, eivät askel kohti kaksikielisyttä.¹⁷⁶

¹⁷² Haarni 2006, 11

¹⁷³ Reinikainen 1996, 344

¹⁷⁴ Haarni 2006, 11

¹⁷⁵ Nikula 2015, 79-80

¹⁷⁶ Nikula 2015, 277

Kolmas tapa tulkita vammaisuutta on ns. sosiaalinen vammaisuuden selitysmalli. Sen mukaan yhteiskunnan rakenteet aiheuttavat vammaisten ihmisten eriarvoistumista. YK:n yleisohjeet ihmisten yhdenvertaisuudesta perustuvat tähän käsitykseen.¹⁷⁷ Vammaisliikettä on länsimaissa kutsuttu Itäisenäisen elämän liikkeeksi. Se perustuu vammaisten ihmisten omaan aktiivisuuteen niin päätöksenteossa kuin toteutuksessakin. Liikkeen tavoitteena on muuttaa yhteiskunta vammaisille ihmisille paremmaksi.¹⁷⁸

Sosiokulttuurisesta näkökulmasta katsottuna esimerkiksi kuurojen yhteisön ytimessä ovat kuurot, joilla on kuurot vanhemmat (5-10 % jäsenistä). Seuraavalla kehällä ovat kuurot, joilla on kuulevat vanhemmat ja joita yhteisön jäsenistä on enemmistö (n. 90 %). Viittomakieltä työssään käyttävät ammattilaiset eli kuurojenpapit ja -diakoniatyöntekijät, Kuurojen Liiton työntekijät, viittomakielen tulkit, kuurojenkoulujen tai -luokkien opettajat ovat seuraavalla kehällä. Kuurojen yhteisön liepeillä, uloimmalla kehällä on sellaisia ihmisiä, jotka suhtautuvat kuurojen yhteisöön myönteisesti, osallistuvat jollakin tavalla sen toimintaan tai tukevat sen päämääriä. Yhteisöön kuulumista määrittävänä tekijänä on viittomakielisuus. Näin kuurojen yhteisöä hahmotetaan sisältä päin.

Neljäs vammaisuuden tarkastelutapa on moniulotteinen malli, jota edustaa WHO:n vuonna 2001 hyväksymä terveyden määrittelyyn keskittyvä standardi ICF.¹⁷⁹ Vammaisuutta ja vammaisen ihmisen elämää määrittävät useat eri ulottuvuudet kuten ruumiin tai aistien toiminnan tai rakenteen poikkeavuus, näistä seuraava toiminnallinen poikkeavuus tai rajoite, osallistumisen rajoite sekä ympäristön esteet tai osallisuutta edistävät tekijät.¹⁸⁰ Vammaisuus nähdään tämän käsityksen mukaan henkilön vamman ja ympäristön vuorovaikutuksen kautta. Huonokuuloinen ihminen kykenee kuulemaan taustameluttomassa ja kaiuttomassa tilassa, jossa on riittävä valaistus, että puhujan kasvot näkyvät, mutta meluisassa, kaikuisassa tai hämärässä ympäristössä hänen toimintakykynsä heikenee.

¹⁷⁷ Haarni 2006, 11-12

¹⁷⁸ Könkkölä 2000

¹⁷⁹ WHO/Classifications

¹⁸⁰ Haarni 2006, 12

Viides vammaisuuden tarkastelutapa on ihmisoikeusmalli. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista korostaa, että ihmisoikeudet kuuluvat yhtäläisesti kaikille ihmisille.¹⁸¹ Oikeus elämään, oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen, oikeus perheeseen, oikeus omaisuuteen, oikeus uskonnon harjoittamiseen tai oikeus koulutukseen ja työhön ovat esimerkkejä ihmisoikeuksista, joiden toteutuminen ei ole itsestään selvää kaikille vammaisille henkilöille. Esimerkiksi kehittyneen sikiödiagnostiikan käänköpuoli on se, että kaikilla lapsilla ei ole oikeutta syntyä. Vammaisten ihmisten mahdollisuudet koulutukseen tai työhön ovat huomattavasti heikommat kuin valtaväestöllä. Vammaisen ihmisen itsenäinen elämä voi vaatia erilaisia tukitoimia. Syrjintä on tunnistettava sen kaikissa muodoissa ja meidän luotava kulttuuri, jossa siihen puututaan aina.

Kirkon kannalta olisi hyvä pohtia ihmisoikeuksien ja kirkon sanoman suhdetta. Ne ovat monessa kohdin yhteneviä, tosin lähtökohdat voivat olla erilaisia. Norjan kirkossa on käyty läpi ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja ja peilattu niitä sekä yhteiskunnassa että kirkossa ajankohtaisiin kysymyksiin. Raportissa on kirjattu kohta kohdalta kuinka ihmisoikeuksien julistuksen esille nostamat asiat haastavat kirkkoa joko omassa toiminnassa tai suhteessa yhteiskuntaan. Esimerkkinä voisi mainita vammaisten ihmisten oikeudet. Haasteena nähdään se, kuinka kirkko ottaa huomioon työssään fyysisesti ja psyykkisesti vammaiset ihmiset. Kuinka seurakunta voi toimia inklusiivisesti niin, että näiden ihmisten yksilölliset tarpeet tulevat huomioiduiksi. Kuinka kirkko ottaa huomioon vammaisten ihmisten ihmisarvo ja ihmisoikeudet työllistymisnäkökulmasta. Kirkolla on myös vastuu ottaa esille vammaisten ihmisten elämään liittyviä asioita keskusteluissa yhteiskunnan päättäjien kanssa.¹⁸²

Vammaisuus yksilön ja yhteisön kysymyksenä

*Kysyn teiltä
haluatteko tutustua
puhevikaani vai minuun.*

*Änkytys ei päästä sanoja irti
puhe heiluu suussa,
mutta ajatukset käyvät
yhä selkeämmiksi.
(Pentti Murto)*

¹⁸¹ Haarni 2006, 12

¹⁸² Set the Oppressed Free 2014

Noin 15 %:lla maailman ihmisistä on jokin vamma.¹⁸³ Vammaisia on sanottu suurimmaksi vähemmistöksi. Aikaisemmin vammaisuus nähtiin ensi sijaisesti yksilön vikana tai vamma, joka pyrittiin poistamaan tai korjaamaan. Termit: aistiviallinen, kuuromyykkä, vajaamielinen, tylsämielinen tai raajarikko korostavat ihmisessä olevaa vikaa tai puutetta. Vammaista on myös käytetty haukkumasanana ainakin nuorison keskuudessa. Kategorisointi sinänsä on ihmisille tyypillistä, sen avulla jäsenämme ympäristöämme. Erilaista tai poikkeavaa verrataan normaaliin. Kukin yhteisö määrittelee normaaliuden rajat eli sen, mikä juuri siinä yhteisössä on normaalia. Vammaisuus mielletään useimmiten elimelliseksi, esimerkiksi aistivammat tai liikuntarajoitteisuus. On olemassa myös vammaisuutta, jota voisi kuvata psyykkiseksi, sosiaaliseksi tai eräänlaiseksi ihmissuhdevammaksi.¹⁸⁴

Ihmisen identiteetti muotoutuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisen kanssa. Yhteisö voi tarjota normaalista jollakin tavalla poikkeavalle henkilölle aineksia erilaisuuden pohjalta muodostuvaan identiteettiin. Esimerkiksi Afrikassa albiino poikkeaa ihonväritään muista afrikkalaisista, vaikka hän on samaa rotua.¹⁸⁵ Poikkeavuuden takia albiinoihin suhtaudutaan syrjivästi tai taikauskaisesti. Vaaleaihoista länsimaista ei sen sijaan kohdella samalla tavalla syrjivästi, vaikka hänkin erottuu ihonväritään afrikkalaisista.

Jos ympäristö näkee vammaiset ihmiset ikään kuin vamman läpi, vamma alkaa muovata heidän omaakin käsitystä itsestään. Varsinkin jos henkilöllä on ollut syntymästä saakka jokin vamma, hänen identiteettinsä on muotoutunut sellaiseksi, jossa vamma on tullut olennaiseksi osaksi häntä. Vehkakoski on tutkinut sitä, millä tavalla hoitohenkilökunta puhuu vanhemmille vammaisesta lapsesta. Hän totesi, että ammatti-ihmisten kielenkäyttö vahvisti normaaliuden ihannetta.¹⁸⁶ Mikäli henkilö vammautuu myöhemmällä iällä tai hänellä on etenevä vamma, hän joutuu sopeutumaan uuteen

¹⁸³ WHO/Disability and rehabilitation

¹⁸⁴ Koistinen 1990, 37

¹⁸⁵ Albinismi on geenimuunnos, jossa elimistö ei pysty tuottamaan melaniinia. Albinismista kärsivät ovat melaniiniväriin puutteen vuoksi vaaleaihoisia, vaaleahiuksisia ja toisinaan myös sini- tai punasilmäisiä. Melaniini puuttuu myös albinismiin sairastuneiden silmistä. He kärsivät usein erilaisista silmäsairauksista, ja osa on lähes sokeita.

Albinismi aiheuttaa myös ihosyöpää, kun iho altistuu auringolle. Shonan kielellä albiinoa kuvataankin sanalla murungudunhu, joka tarkoittaa "vaalea valkoinen". Albinismi on Afrikassa varsin yleistä. Eteläisessä Afrikassa sataatuhatta ihmistä kohden on kaksikymmentäviisi albiinoa.

¹⁸⁶ Vehkakoski 2006, 61

tilanteeseen. Myös oma identiteetti joutuu tällöin murrokseen. Identiteetin uudelleen rakentaminen voi toistua vamman edetessä useamman kerran elämän aikana.

Yhteiskunnassa vammaisuus on nähty yksilön patologisena ruumiin ominaisuutena. Usein vammaisista ihmisistä puhutaankin potilaina. Vammaisen ruumis on vammattoman ruumiin tavoin yhteiskunnallisesti konstruoitu. Vammaisuuden haitat eivät ole luonnonlainomasta seurausta yksilön vammaisesta ruumiista.¹⁸⁷ Yleistä on myös puhe siitä, joku kärsii sokeudesta tai kuuroudesta tai kehitysvammasta. Saman asian voi todeta yksinkertaisesti sanomalla, että joku on sokea tai kuuro. Toki jotkut vammat voivat aiheuttaa kärsimystä, mutta kaikki henkilöt, joilla on jokin vamma, eivät koe vammaansa aina ja vain kärsimyksenä, vaan esimerkiksi yhtenä ominaisuutenaan.

Vammaistutkimuksen professori Michael Oliver on esittänyt, että on tarpeen tehdä selkeä ero vamman ja vammaisuuden välillä. Vamma (impairment) on fyysisen ruumiin kuvaus, mutta vammaisuus (disability) on yhteiskunnallisen sarron seurausta.¹⁸⁸ Joka tapauksessa ihmiset, joilla on jokin vamma, elävät vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Tämä vuorovaikutus voi estää heitä kukoistamasta ja viedä heiltä elämän voimia. Vammaisuutta aiheuttavat ympäristön asenteet ja ennakkoluulot voivat vaikuttaa yksilön hyvinvointiin vielä enemmän kuin fyysinen tai psyykinen vamma sinänsä. Toisaalta samoin kuin yhteiskunta voi vammauttaa ihmisen, se voi myös voimauttaa.¹⁸⁹

Esimerkkinä siitä, kuinka vammaisen ihmisen identiteettiin vaikuttaa vuorovaikutuksen sujuminen tai epäonnistuminen ympäristön kanssa, ovat Vammaisten vuoden 2003 kirjoituskilpailuun osallistuneiden kuulovammaisten ja kuulonäkövammaisten kirjoittajien omat kokemukset.¹⁹⁰ Kirjoituksista käy ilmi, että monet olivat kokeneet kiusaamista ja syrjäytymistä jo kouluaikana huonon kuulonsa takia. Omaa kuulovammaa pyrittiin peittelemään ja turvautumaan erilaisiin selviytymisstrategioihin, että vamma ei paljastuisi. Monet häpesivät huonokuuloisuuttaan tai kuulokojeen käyttöä. Jotkut tunsivat itsensä arvottomiksi ja huonoiksi, jopa tyhmiksi, kun kuulovamma vaikeutti esimerkiksi opetuksen seuraamista.¹⁹¹

¹⁸⁷ Reinikainen 1999, 33-35, 127-129

¹⁸⁸ Oliver 1996 käsittelee vammaisuutta sekä teoreettiselta että käytännön kannalta.

¹⁸⁹ Goode 2015

¹⁹⁰ Lehtiniemi 2015, 1

¹⁹¹ Lehtiniemi 2015, 97

Kirjoittajien kokemuksista välittyy se, että osa kuulovammaisista henkilöistä oli omaksunut ympäristön asenteet niin, että ne vaikuttivat koko elämän kulkuun. Useilla kirjoittajilla oli kokemuksia sivuun vetäytymisestä tai syrjäytymisestä. Oman vamman paljastuminen muille on riski, joka voi johtaa syrjäytymiseen.¹⁹² Monilla rippikoulunopettajilla on myös kokemusta siitä, kuinka vanhemmat haluavat nuorensa tavalliseen rippikouluun ilman avustajaa tai muita tukitoimia, vaikka hän koulussa tarvitsee erityistukea opiskeluunsa tai joka päiväisestä elämästä selviytymiseen. Vanhemmat salaavat tuen tarpeen, jotta heidän lapsensa saisi kerrankin kokea olevansa aivan tavallinen nuori.

Monet kuulovammaiset kirjoittajat olivat ikään kuin varuillaan ja valmiina tulkitsemaan toisten käyttäytymistä omien kokemustensa pohjalta. Herkkyys tulkita verbaalisia ja erityisesti nonverbaalisia viestejä korostui.¹⁹³ Huonokuuloiset tai kuurot henkilöt lukevat herkästi toisten ihmisten ilmeitä ja eleitä.

Etenevä kuulovamma aiheutti myös identiteetin uudelleen rakentamisen, jota ei ollut aina helppo hyväksyä. Monet kokivat, että oma perhe ja läheiset olivat paras tuki vammaan sopeutuessa.¹⁹⁴ Myös vertaistuki koettiin erittäin merkittäväksi. Vertaisten kanssa voi jakaa kokemuksia, eikä omaa vammaa tarvinnut piilotella.¹⁹⁵ Joissakin seurakunnissakin on kuulovammaisille henkilöille omia keskustelupiirejä tai kerhoja, vertaistukena niiden merkitys on huonokuuloisille tärkeä.

Rakenteellista syrjintää on esimerkiksi se, että koulussa tai työpaikalla tai kirkossa ei ole kunnollista äänentoistoa, riittävää valaistusta tai mahdollisuutta nähdä puhujan kasvoja, jolloin huulion näkeminen tukisi puheen ymmärtämistä. Myös monet käytänteet kuten kääntyminen alttariin päin tai kumartuminen siten, että puhujan kasvot eivät näy, vaikeuttavat puheen ymmärtämistä. Tällöin jumalanpalvelusyhteisön sisäistämät liturgiset käytänteet voivat sulkea osan seurakunnasta ulkopuolelle.¹⁹⁶

Kirkon saavutettavuusohjelmassa ei ole eritelty eri vammaisryhmiä, vaan ohjelmassa keskitytään osallistumisen ja osallisuuden esteisiin ja siihen, kuinka niitä voidaan purkaa tai vähentää. Vamma

¹⁹² Lehtiniemi 2015, 98

¹⁹³ Lehtiniemi 2015, 99

¹⁹⁴ Lehtiniemi 2015, 103

¹⁹⁵ Lehtiniemi 2015, 92

¹⁹⁶ Kuusi 2016, 261

on osa ihmistä, mutta se ei määritä ainoastaan eikä koko ihmistä. Se on kuitenkin otettava huomioon, jos halutaan lisätä ihmisten osallistumista ja osallisuutta.

Yhtenä syynä siihen, että huonokuuloisten yhdistystoiminta alkoi myöhemmin kuin muiden aistivammaisryhmien, voi olla se, että monet halusivat salata kuulovamman. Edelleen monet haluavat esimerkiksi lykätä kuulokojeen hankintaa tai kokevat sen käyttämisen vaivalloiseksi. Taustamelu tai suurempi joukko ihmisiä hankaloittavat kuulemista, samoin huono näkyvyys tai heikko tai häikäisevä valaistus. Monet huonokuuloiset ihmiset saavat helpommin selvää puheesta, jos he näkevät puhujan kasvot ja huulion. Kuulon alenema ja kuulokojeen käyttö aiheuttavat edelleen ihmisissä häpeän tunteita toisin kuin vaikkapa silmälasien käyttö.¹⁹⁷ Monet huonokuuloiset ihmiset saattavat vetäytyä sivuun ja voivat syrjäytyä sosiaalisesti.

Vammaisen perheenjäsen vaikuttaa koko perheen elämään ja sisäiseen vuorovaikutukseen. Vammaisen lapsen syntymä perheeseen on usein kriisi. Kriisi voi kohdata jo odotusaikana. Kehittyneen sikiödiagnostiikan toinen puoli on se, että ultraäänitutkimukset konkretisoivat mahdollisuuden, että syntynyt lapsi voi olla vammaisen.¹⁹⁸ Vanhemmat tai viime kädessä lapsen äiti joutuu päättämään, haluaako hän jatkaa raskautta vai päätyykö hän keskeyttämään sen. Vanhemmat joutuvat päättämään, haluavatko he ottaa vastaan vammaisen lapsen. Päätöksen teon perustaksi tarvittaisiin riittävän monipuolista tietoa. Vanhemmat tarvitsevat tukea, päätyvätpä he aborttiin tai elämään vammaisen lapsen kanssa.¹⁹⁹

Vanhemmat joutuvat ottamaan vastuun lapsen hoidosta tai sopeutumaan siihen, että lapsi on sairaalassa. Monet vanhemmat kertovat, että heillä ei ollut mitään tietoa siitä, mitä lapsen vammaisuus tarkoittaa. Tiedon saaminen auttaa sekä arjen sujumisessa että sopeutumisessa elämään vammaisen lapsen kanssa. Diagnoosin saaminen voi olla helpottavaa. Monille asioille saadaan näin selityks.

Karoliina Nikula on tutkinut väitöskirjassaan 'Lapsen hyvää edistämässä', millaista tietoa kuurojen tai vaikeasti huonokuuloisten lasten kuulevat vanhemmat saavat, kun he joutuvat päättämään siitä,

¹⁹⁷ Lehtiniemi 2015, 92, 95, 97

¹⁹⁸ Verner/Kehitysvamma-alan verkkopalvelu

¹⁹⁹ Mäkinen 1990, 106-108

laitetaanko heidän lapselleen sisäkorvaistute.²⁰⁰ Vanhemmat haluavat tietenkin lapselleen parasta. He eivät ole ehkä koskaan tavanneet kuuroa tai viittomakielistä henkilöä. Heille kuurojen maailma on outo ja sen tähden myös pelottava. Vanhemmat eivät osaa viittomakieltä, he haluavat kommunikoida lapsensa kanssa omalla kielellään. Jos he valitsevat sisäkorvaistuteleikkauksen, se on alku pitkälle kuulon kuntoutukselle ja puheen harjoittamiselle. Lapsi ei muutu leikkauksen avulla kuulevaksi, vaan jonkin asteisesti huonokuuloiseksi. Lisäksi on tilanteita, jolloin kuulokojetta ei voi käyttää eli näissä tilanteissa lapsi on faktisesti kuuro. Elleivät lapsi ja hänen perheensä osaa viittomakieltä, he eivät voi kommunikoida keskenään.²⁰¹

Vammaisen lapsi voi olla vanhemmilleen sekä ilo että taakka, enkeli tai pikku riiviö. Vammaisen lapsen vanhempiakin voidaan pitää lähes pyhimyksinä, kun heillä on taakkana lapsi, joka vaatii tavallista enemmän huolenpitoa.²⁰² Vanhemmat kyselevät usein, miksi juuri heidän lapsensa on vammaisen. Eihän lapsi ole voinut tehdä syntiä, ovatko he, lapsen vanhemmat tehneet syntiä, ja sen tähden esimerkiksi lapsi syntyy vammaisena. Tämä voi olla monille vanhemmille kipeä asia, kun he miettivät, miksi juuri heidän lapsensa syntyi vammaisena.²⁰³ Toinen vastaus miksi-kysymykseen, on se, että vammaisuus tai vammaisen lapsen syntyminen on uskonkoettelemus. Näissä pohdinnoissa vanhemmat eivät läheskään aina saa tarvitsemaansa apua ja tukea.

Jos kuitenkin luotamme siihen, että Jumala tahtoo meille hyvää, joudumme miettimään, mitä hyvä tarkoittaa. Hyvä voi tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. Kuuroille vanhemmille kuuron lapsen syntymä voi olla helpotus. Heillä on yhteinen kieli lapsensa kanssa. Lapsi pääsee luontevasti kuurojenyhteisön jäseneksi ja oppii sen kulttuurin. Kuuleville vanhemmille kuuron lapsen syntymä voi olla kriisi. Vanhemmat joutuvat pohtimaan, laitetaanko lapselle sisäkorvaistute. He ehkä opettelevat viittomakieltä, lapsen puhekielen oppiminen on joka tapauksessa työläämpää kuin kuulevan lapsen, joka oppii sen ympäristössään vaivatta.²⁰⁴ Kehitysvammaisen lapsen vanhemmat pohtivat ehkä sitä, kuinka he jaksavat hoitaa lastaan, kuinka he saavat apua, kun he väsyvät, kuka hoitaa lasta silloin,

²⁰⁰ Kuuloavain/Sisäkorvaistute

²⁰¹ Nikula 2015, 108-110

²⁰² Black 1996, 20-22

²⁰³ Black 1996, 23-24

²⁰⁴ Black 1996, 35; kts. myös Nikula 2015, 115, 311

kun he itse eivät kykene. Varsinkin vanhenevien vanhempien huoli on se, kuinka lapsen käy, kun he eivät enää jaksa huolehtia hänestä.

Asenteet muuttuvat hitaasti

*Ole uskollinen vammaisuudelle -
se on kulkulupa ja alennusperuste.
Voit päästä puolella lipulla sirkukseen.
(Pentti Murto)*

Kuotolan mukaan vammaisuuden katsottiin kuuluvan sosiaalisiin ongelmiin, tarkemmin avuttomuuden kategoriaan. Muita sosiaalisten ongelmien määrittelyluokkia olivat poikkeavuus ja köyhyys. Vammaisen ihmisen identiteetissä ovat määräävinä tekijöinä tiedolliset ja taidolliset puutteet sekä fyysinen kyvyttömyys. Kuotola mainitsee avuttomuuden seurauksena taloudellisen, sosiaalisen ja fyysisen deprivaaation.²⁰⁵ Vammaisten henkilöiden mahdollisuudet kykyjään vastaavaan koulutukseen sekä sitä vastaavaan ja riittävän toimeentulon takaavaan työpaikkaan ovat valtaväestöä vähäisemmät. Vammaisten ja ei-vammaisten ihmisten välillä on jännitteisyyttä, ennakkoluuloja ja jopa pelkoa. Avuttomuus, kun ei tiedä, kuinka käyttäytyä, arkuus keskustella, sääli, joka estää kiinnostuksen tai ahdistus ja halu suojella itseään estävät tasavertaisen kohtaamisen. Historiallisesta painolastistaan ei ole täysin vapauduttu, käsitykset vammaisuuden syistä tai vammaisten ihmisten historia tuntuvat vaikuttavan edelleen enemmistön suhtautumiseen. Ympäristön rakentaminen enemmistön ehdoilla tai kohtuullisten mukautusten puuttuminen vaikeuttavat monien vammaisten henkilöiden itsenäistä elämää.

Kirkko ja vammaisuus -symposiumien puheenvuoroissa toistuu käsitys siitä, että vammaisuus on raskas taakka sekä vammaiselle henkilölle itselleen että hänen läheisilleen. Ympäristön asenteiden takia monet vammaiset ihmiset kokevat avuttomuuden lisäksi häpeää, riittämättömyyttä tai syyllisyyttä.²⁰⁶ Vammaisuuteen ja vammaisiin ihmisiin suhtautuminen on suhtautumista toiseen ihmiseen, osa meidän yleistä ihmis- ja maailmankuvaamme. Vammaisuus on monien mielestä epätaydellistä, vajaata, ajatellaan, että vammaisen ihminen ei täytä mittaa. Erilaista vierastetaan, tämä on

²⁰⁵ Kuotola 1990, 43

²⁰⁶ Plit 1990, 91

ihmiselle ominaista. Kristinuskon myötä suhtautuminen vammaisuuteen ja vammaisiin ihmisiin alkoi muuttua. Armeliaisuudesta tuli uusi suhtautumistapa. Tällä hetkellä luotamme tieteeseen ja tietoon. Suhtautuminen muuttuu, kun tiedämme enemmän vammaisuuden syistä.²⁰⁷ Tieto auttaa, mutta ei poista kokonaan meille ihmisille tyypillistä vieraan tai outouden pelkoa.

Vammaisten ihmisten historia on sarron ja syrjinnän historiaa. Vammaisuuden erilaiset selitysmallit nousevat kunkin aikakauden kulttuurin ja vallitsevan ideologian perustalta. Jos vammaisuus selitetään yksilön viallisuudella, tällöin yksilöön kohdistetut toimenpiteet näyttäytyvät moraalisesti oikeutetuilta. Jos vammaisuuden nähdään olevan seurausta yhteisöllisistä käytännöistä, toimenpiteiden pitäisi kohdistua yksilön sijasta yhteisöön. Vammaisuus kuvaa siis joko viallista yksilöä tai viallista yhteisöä. Molemmissa tapauksissa vammaisuus ilmentää jotain ei-toivottavaa yksilön toiminnassa ja olemisessa.²⁰⁸ Historia osoittaa, että useimmin vammaiset yksilöt ovat joutuneet korjaustoimien tai syrjinnän, jopa vainon kohteeksi, vaikka todellisuudessa yhteisö onkin ollut vammaisen. Rotuhygienia on yksi raadollisimpia esimerkkejä siitä, mitä asenteet saavat aikaan. Myös natsien joukkotuhot ulottuivat vammaisiin ihmisiin.

Paula Määttä esittää ”kunnan vammaisen” vaatimuslistan:

- Vammaisen ihmisen tulee ennen kaikkea sopeutua vammaansa ja osoittaa hiljaista sankaruutta.
- Vammaisen ihminen ei saa korostaa häiritsevästi erilaisuuttaan tai vedota siihen.
- Vammaisen ihmisen elämänasenteen tulee olla vakava ja yritteliäs.
- Huvittelu ja koreilu eivät vammaisille ihmisille sovi.
- Vammaisen ihmisen on tavoiteltava normaaliutta.
- Vammaista henkilöä, joka on hyväksynyt vammansa ja on tyytyväinen itseensä, pidetään epänormaalina.
- Vammaisen ihmisen on osoitettava kiitollisuutta muille yhteisön jäsenille.²⁰⁹

Vammaisista henkilöistä pyrittiin tekemään koulutuksen ja kuntoutuksen avulla tuottavia yhteiskunnan jäseniä.²¹⁰ Todellisten kustannusten ja tuottavuuden laskeminen on usein monimutkaista. Ehkä

²⁰⁷ Määttä 1990, 96

²⁰⁸ Mäki 2007

²⁰⁹ Sjövall 1990, 139-140

²¹⁰ Harjula 2015, 262

oikeampi tapa olisikin arvioida vain kaikille kuuluvan ihmisarvon perusteella, mikä on oikea tapa suhtautua vammaisiin ihmisiin. Ihmisen arvo ei perustu tuottavuudelle, vaan olemassaololle. Riippuvuus toisista ihmisistä ja heidän avustaan on se, mikä meitä kaikkia ihmisiä yhdistää.²¹¹

1960-luvulla sosiologit kritisoivat normaalista poikkeaville ihmisille suunniteltuja laitoksia. Ns. normalisaatioperiaatteen perusideana on taata vammaisille henkilöille mahdollisimman tavanomainen, normaali elämä. Pohjoismainen hyvinvointivaltio voidaan nähdä myös perustana normalisatiolle. Sen keskeisinä pyrkimyksinä olivat oikeudenmukaisuuden edistäminen sekä solidaarisuus yhteiskunnan vähäosaisia kohtaan. Tavoitteena oli puuttua yhteisöllisiin käytäntöihin, ei tehdä vammaisista normaaleja.²¹²

Vammaisuudessa on aina kyse myös suhteesta sosiaaliseen ympäristöön. Koska kaikki ihmiset kohtaavat jossakin elämänsä vaiheessa rajoituksia elämässään, yhteiskunnan etu on pitää huolta kaikkien jäsentensä tarpeista riippumatta heissä ilmenevän suorituskyvyn vaihtelusta. Silti käytännössä eri tavoin vammaiset ihmiset kokevat syrjintää. Vammaisuus ei ole absoluuttinen suure, vaan hyvin suuressa määrin asennekysymys.²¹³

Ns. terveiden ihmisten pelko ja epävarmuus tai sääli ja myötätunto estävät tasaveroisen kohtaamisen. Vammaisuus ei ole samaa kuin avuttomuus. Simo Talvitien mukaan terveet ihmiset ovat tässä kohden usein pahasti käytösvammaisia.²¹⁴ On kolme tapaa suhtautua vammaisiin ihmisiin: kulkea ohi ja unohtaa, säälitellä ja surkutella, kohdella tasa-arvoisesti, yhdenvertaisesti.²¹⁵ Hyvinvointi rakentuu ihmisten välisistä suhteista, joihin väistämättä liittyy riippuvuutta. Suhde on aina molemminpuolista antamista ja saamista, molemmin puolista riippuvuutta.

Vammaisjärjestöt ovat esittäneet huolensa siitä, että samanaikaisesti kun Suomi vihdoinkin ratifioi YK:n sopimuksen vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksista, se on talouden tiukentumiseen vedoten heikentänyt vammaisten ihmisten elinoloja karsimalla kuntien lakisääteisiä velvoitteita.²¹⁶

²¹¹ Mäki 2007

²¹² Mäki 2007

²¹³ Talvitie 1990, 29

²¹⁴ Talvitie 1990, 29-30

²¹⁵ Talvitie 1990, 30

²¹⁶ Valtiovarainministeriö/Hallituksen reformi teemoittain

OSA IV Vammaisuuden teologiaa vai teologiaa vammaisuudesta?

*Vammaisuus on inhimillisyyden hyväksymistä:
on lupa olla heikko ja vahva.
En tänään pysty kaikkeen,
silti voin olla tyytyväinen omissa rajoissani –
omien avoimien ovien edessä.
(Pentti Murto)*

*Seurakunnat, joissa asui paljon kuuroja,
voisivat palkata työntekijöikseen myös
”kuuromykkäin merkkikieltä taitavia sielunpaimenia”.
(Liisa Rantala)*

*Pystymmekö tässä ja nyt kohtaamaan toisemme samalla tasolla?
Emme ammattimme, ryhmämme, diagnoosimme ruumiillistumina,
vaan yksilöinä erilaisine ominaisuuksineen, ongelmineen, ilonaiheineen.
(Vammaainen ihminen)*

Vammaisuuden teologia ulottuu teologian kaikille osa-alueille. Kirkon ja sen organisaation historiasta esimerkkeinä ovat vammaistystä tekevien kirkon työntekijöiden virkanimikkeet. Nekin kertovat siitä, kuinka kirkossa on suhtauduttu eri tavoin vammaisiin ihmisiin. Toisaalta ne heijastavat aikansa käsityksiä siitä, kuinka vammaisuutta on ymmärretty.

YK:n kansainvälinen vammaisten vuosi herätti Suomen evankelisluterilaisen kirkon pohtimaan yhdessä vammaisten ihmisten kanssa kirkon vammaistyon ja vammaisuuden kysymyksiä.²¹⁷ Sitä ennenkin huomion kohteena kirkossa olivat olleet eri vammaisryhmät ja niiden erityistarpeet. Eri vammaisryhmille tarvittiin omia työntekijöitä, joiden virkanimikkeet kertovat myös työn lähtökohdista. Ensimmäiseksi oman työntekijän saivat kuurot. He olivat itse aloitteellisia saadakseen sielunhoitoa omalla kielellään. Kuurojen yleisessä kokouksessa tehdyn aloitteen perusteella senaatti teki vuonna 1906 päätöksen kahden kuuromykkäin matkapapin viran perustamisesta. Keisarillisella määräyksellä asetettiin kuuromykkien sielunhoitoa varten kaksi matkapappia. Pappien virat olivat valtion virkoja, mutta kuuromykkäin matkapapit toimivat kirkon valvonnassa.²¹⁸

²¹⁷ Honkkila 1990, 7

²¹⁸ Rantala 2010, 54-56

Ajan myötä kuurojenpappin virkoja tuli lisää, nykyään heitä on kuusi, joista yksi on suomenruotsalaisia kuuroja varten. Vuodesta 1997 kuurojenpappien virat siirtyivät kirkon vastuulle. Yksi viroista siirtyi kirkkohallitukseen työalasihteerin viraksi, muut sijoitettiin tuomiokapituleihin. Virkanimike pysyi kuurojenpappina, vaikka virkamatkojen kilometrien perusteella matkapappi nimike olisi edelleen paikallaan, pappien alueet ulottuvat jopa usean hiippakunnan alueelle. Kuurojenpappi työskentelee kuurojen ja kuurosokeiden seurakuntalaisten ja heidän perheidensä kanssa. Työ on papin työtä, mutta seurakuntalaiset vaikuttavat tietenkin siihen, millä kielellä työtä tehdään. Viime vuosina on keskusteltu myös kuurojenpappin virkanimikkeen muuttamisesta niin, että siinä näkyisi työn viittomakielisyys.

Aikaisemmin kirkossa oli käytössä aistiviallisten sisaren tai aistiviallisten diakonissan virkanimike, ja työntekijän vastuualueeseen kuului työ sekä sokeiden että kuurojen kanssa.²¹⁹ Vuonna 1945 perustettiin ensimmäinen kuurojendiakonissan virka.²²⁰ Sokeain diakonissan virkanimike muuttui ajan myötä näkövammaistyön diakonissaksi.

1950-luvun lopulla seurakunnat alkoivat ottaa vastuuta kehitysvammaisten kanssa tehtävästä työstä. Siihen saakka työ oli ollut Sisälähetysseuran ja järjestöjen vastuulla.²²¹ Ensimmäinen teologi kehitysvammaistyössä oli Keski-Suomen kehitysvammaisten ja laitoshuollon lehtori, joka perustettiin vuonna 1969. Virka oli Sisälähetysseuran ja Keski-Suomen seurakuntien yhteinen virka. Virka siirtyi seurakunnan viraksi ja muutettiin samalla papin viraksi vuonna 1989.²²² Diakonian virkoja kehitysvammaistyötä varten seurakunnat perustivat 1960-luvulta lähtien.

Kirkossa käytetään edelleen nimikettä kehitysvammaistyön pappi tai pastori.²²³ Papin virkanimike määräytyy siis kohderyhmän mukaan. Kehitysvammaistyön pappi tekee työtä kehitysvammaisten seurakuntalaisten ja heidän perheidensä kanssa. Kehitysvammaistyön pappien virat on sijoitettu seurakuntayhtymiin tai paikallisseurakuntiin, mutta työalue on laajempi. Yhteistyö alueen seurakuntien sekä kehitysvammaisten ihmisten asumisyksöiden ja niiden henkilökunnan kanssa on tiivistä.

²¹⁹ TI-Turina Jäsenlehti 1/2009, 8

²²⁰ Rantala 2010, 125-127

²²¹ Paananen & Keltto & Pirinen 2000, 21

²²² Linnala 2000, 26-27

²²³ Pohjois-Karjalan Sairaanhoidon- ja sosiaalipalvelujen Kuntayhtymä

Osa seurakuntalaisista asuu erilaisissa laitoksissa, osa tuetun asumisen piirissä, osa kotona. He muodostavat käytännössä oman erillisen seurakuntansa. Tämä tuo omat erityispiirteensä työhön. Seurakuntalaiset kokoontuvat jumalanpalveluksiin, rippikouluun, leireille tai kerhoihin, mutta he eivät useinkaan tapaa toisiaan muuten. Valtakunnalliseen kehitysvammaisten kirkkopyhään kokoontaan laajemmaltakin alueelta.

Nykyään vammaistyön diakonian virat ovat erityisdiakonian virkoja, joiden tehtäväkuvassa on määritelty tarkemmin työn sisältö ja vastuualueet. Näitä virkoja on lähinnä suurissa kaupungeissa seurakuntayhtymissä. Diakoniatyöntekijöitä on kuurojen tai viittomakielistä työtä, kehitysvammaistyötä, näkövammaistyötä, huonokuuloisten tai kuulovammaisten kanssa tehtävää työtä sekä yleistä vammaistyötä varten. Lisäksi vammaistyö on monissa seurakunnissa nimetty jonkun diakonian viranhaltijan tehtäväksi.

Kirkon keskushallinnossa oli aluksi virka sokeita varten nimikkeellä kirkon sokeain huoltaja. Vuonna 1966 virka muutettiin valtakunnallisen sokeain papin viraksi. Pidettiin tärkeänä, että viranhaltijalla oli oikeus kirkollisiin toimituksiin sekä sielunhoidollinen vastuu näkövammaisista seurakuntalaisista.

Toinen vammaistyön virka kokonaiskirkon tasolla oli vuonna 1974 Kirkon Diakoniatyön Keskukseen (KDK) perustettu kehitysvammaistyön sihteerin virka. Sihteerin tehtävänä oli käydä neuvotteluja seurakuntien kanssa teologin virkojen saamiseksi kaikkiin erityishuoltopiireihin.²²⁴ Näin työ kehitysvammaisten seurakuntalaisten kanssa alkoi muotoutua olennaiseksi osaksi kirkon työtä.

Edellä mainitut ryhmät ovat kirkossa saaneet omat työntekijänsä, joiden merkitystä seurakuntalaisten kannalta ei voi yliarvioida. Työntekijät ovat kehittäneet sekä työntekeksen tapoja että työn perustana olevaa teologiaa. Suhtautuminen vammaisiin ihmisiin nähtiin huoltosuhteena. Vammaistyö on liittynyt myös selvästi diakoniaan. Esimerkkinä tästä on, että edelleen sekä viittomakielisessä että kehitysvammaisten rippikoulussa on papin työtoverina tavallisimmin diakoniatyöntekijä, ei nuorisotyöntekijä.

²²⁴ Linnala 2000, 28-29

Vammaistyön teologisia lähtökohtia

Vuonna 1981 järjestettiin ensimmäinen Kirkko ja vammaiset -symposium, jonka teemana oli: *Sairaus ja vammaisuus kristillisen ihmiskäsityksen valossa*. Symposiumin keskeiseksi keskustelunaiheeksi mainitaan raportissa vammaisuuden teologia. Symposiumin puheenvuoroista näkyy, että yhteistä keskustelun tasoa tai kieltä oli vaikea löytää.²²⁵ Symposiumiin oli kutsuttu vammaistyössä olevia diakoniatyöntekijöitä ja sairaalasielunhoitajia keskustelemaan eri vammaisryhmien edustajien kanssa. ”Aloittaahan jokainen vammaisen (...) uransa sairaalasta ja palaa myös sinne (...) tutkimuksia ja hoitotoimenpiteitä varten”, todetaan symposiumin raportissa perusteluna symposiumin osanottajien kokoonpanolle.²²⁶ Symposiumissa painottuivat diakonian ja sairaalasielunhoidon näkökulmat vammaisuuteen ja vammaisiin ihmisiin, jotka yleensä nähtiin avun kohteina. Puheenvuoroissa tarkasteltiin sitä, kuinka tarjottu apu ja vammaisten ihmisten tarpeet kohtaavat toisensa. Vammaisuuden käsitteen todettiin laajentuneen, vammaisiin luettiin mukaan kehitysvammaiset sekä myös ihmiset, joilla on mielenterveydellisiä tai alkoholin aiheuttamia vammoja.²²⁷

YK:n Kansainvälistä vammaisten vuotta (1981) seurasi Kansainvälinen vammaisten vuosikymmen (1983-1992). Sen aikana kirkossamme järjestettiin kaksi Kirkko ja vammaiset -symposiumia. Toisessa symposiumissa (1985) oli tavoitteena kerätä materiaalia kirkon vammaistyön ohjelmaa varten. Symposiumissa puhuttiin myös vammaisuuden rajoista: kenestä puhutaan, kun puhutaan vammaisista ihmisistä sekä vammaisuuteen liittyvistä asenteista.²²⁸ Symposiumin avauspuheenvuorossa piispa Kortekangas totesi, että aikaisemmin vammaisuus usein demonisoitiin. Toisaalta vammaisuutta ei Kortekankaan mukaan voi myöskään jumalallistaa. Vammaisen ihmisen on todellisena ihmisenä suostuttava elämään vammansa kanssa. Vamma tuli ottaa todellisuutena, joka on kohdattava tässä elämässä oikealla tavalla ja oikealla tasolla. Jokainen vammaisen ihminen on ennen muuta ihminen, yksilö, jota tulee arvostaa yksilönä.²²⁹

Kolmas Kirkko ja vammaiset -symposium pidettiin vuonna 1989. Sen teemaksi valittiin: *Saako ihminen olla vammaisen ihminen?* Symposiumin valmistelussa mukana ollut Gunilla Sjövall olisi toivonut teeman muotoon: *Onko ihmisellä oikeus olla vammaisen ihminen?* Hänen mukaansa kahden edellä

²²⁵ Ranttilä (toim.) 1990, 7-70

²²⁶ Suutarla 1990, 9

²²⁷ Kansanaho 1990, 14

²²⁸ Honkkila 1990, 7

²²⁹ Kortekangas 1990, 81-82

mainitun kysymyksen välillä on olennainen ero. Ensimmäisessä on kyse siitä, että joku toinen antaa vammaisille luvan olla vammaisia ihmisiä. Jälkimmäisessä on kyse oikeudesta. Oikeus on jotain sellaista, minkä ihminen voi ottaa itselleen. Sjövallin mukaan vammaiset ihmiset saavat olla ihmisiä, tasa-arvoisia yhteiskunnan jäseniä vain niissä rajoissa, minkä vammattomat ihmiset sallivat.²³⁰

Kolmannen Kirkko ja vammaiset -symposiumin puheenvuoroissa näkyvät kirkon vammaistyössä tapahtuneet muutokset. Konkreettisina esimerkkeinä voisi mainita kirkon kehitysvammaistyön organisoimisen, pistevirsikirjojen saamisen näkövammaistyöhön sekä viittomakielisen materiaalin tuottamisen kuurojen työhön. Puheenvuoroissa tulee myös esille vammaisten ihmisten aktivoituminen, odotukset ja kritiikki kirkkoa ja sen toimintaa kohtaan. ”Kirkon on tartuttava kristillisen ihmiskäsityksen pohjalta nouseviin ihmisoikeuskysymyksiin ja taisteltava niiden puolesta”, kiteytti Liisa Kauppinen.²³¹

Seuraavat vammaisuuteen liittyvät symposiumit olivat nimeltään Kirkko kaikille -symposiumeja. Vuoden 2002 symposiumin alustusten ja kanavatyöskentelyjen pohjalta työstettiin *Kirkko kaikille, Suomen ev.-lut. kirkon vammaispoliittinen ohjelma*, jonka kirkkohallituksen täysistunto hyväksyi vuonna 2003.²³² Se oli linjaus kirkon vammaisten ihmisten kanssa tekemän työn suuntaviivoista. Ohjelman taustoina olivat YK:n Vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevat yleisohjeet²³³ vuodelta 1993 sekä Suomen vammaisohjelma *Kohti yhteiskuntaa kaikille – Vammaispoliittinen ohjelma*, joka oli ilmestynyt vuonna 1995.²³⁴ Kirkko kaikille -ohjelmassa kirkon työtä vammaisten ihmisten kanssa tarkastellaan eri vammaisryhmien näkökulmista. Ohjelman mukaan ”päämääränä on seurakunta, joka ottaa huomioon tasavertaisesti kaikkien jäsentensä tarpeet. Seurakunta joustaa ja sopeuttaa sekä toimintojaan että rakenteitaan näiden tarpeiden mukaisesti.”²³⁵ Vammaistyön teologista pohdintaa tai perusteluja ei tässä ohjelmassa juurikaan ole.

²³⁰ Sjövall 1990, 133-134

²³¹ Kauppinen 1990, 164

²³² Kirkko kaikille 2003

²³³ YK:n Vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevat yleisohjeet 1993

²³⁴ Kohti yhteiskuntaa kaikille 1995

²³⁵ Kirkko kaikille 2003, 8

Seuraava Kirkko kaikille -symposium pidettiin vuonna 2010 teemalla *Kyvyt käyttöön, tarpeet täytettyön*. Symposiumissa pohdittiin, millaisia osallisuuden esteitä vammaisten ihmisten täydellä seurakuntalaisuudella on kirkossa ja seurakunnissa sekä sitä, kuinka niitä voidaan poistaa tai ainakin vähentää. Yhtenä teemana oli kirkko vammaisten ihmisten työllistäjänä. Symposiumissa jouduttiin toteamaan, että kirkko on onnistunut tässä varsin huonosti.²³⁶

saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma (2012) kirjaa kirkon olemuksesta nousevia teologisia perusteita osallisuudelle ja saavutettavuudelle.²³⁷ Ohjelmassa tarkastellaan kirkon toiminnan lähtökohdana olevaa ihmiskäsitystä ja kirkkokäsitystä. Ihmisten ryhmittelyä vammaisiin ja ei-vammaisiin tai eri vammaryhmiin ei tehdä. Sen sijaan ohjelmaan on koottu erilaisia osallisuuden ja osallistumisen fyysisiä ja rakenteellisia sekä kommunikaatioon liittyviä esteitä ja esimerkkejä siitä, kuinka niitä voidaan poistaa. Kirkon saavutettavuusohjelmassa todetaan, että asenteet ovat kuitenkin suurin este vammaisten ihmisten yhdenvertaiselle osallisuudelle kirkossa.²³⁸

Ensimmäisessä Kirkko ja vammaiset -symposiumissa todettiin, että vammaisuus ei kuulunut Jumalan alkuperäiseen luomakuntaan, joka oli luonteeltaan kokonaan hyvä. Vammaisuus on synnin seurausta, mutta ei henkilökohtaisella tasolla, vaan koko ihmiskuntaa koskevassa mielessä.²³⁹ Vammaisuus aiheuttaa aina henkilökohtaisen kriisin, johon kuuluu syyllisyyden, katkeruuden tai vihan tunteita. Vaikka ihminen voi oppia tulemaan toimeen vammansa kanssa elämässä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, ei vammaisuuden seurauksia voi sivuuttaa. Syyllisyys ja kamppailu elämän murteisuuden kanssa pakottavat vammaisen ihmisen kysymään Jumalan tarkoitusta. Vammaisuus voidaan liittää ajatukseen ristin kantamisesta, jota Jumala salatulla tavalla käyttää tarkoituksiinsa.²⁴⁰

Nykyään vammaisuuden teologialla tarkoitetaan useimmiten vapautuksen teologian pohjalta syntyneitä teologisia suuntauksia. Vapautuksen teologiaan kuuluvat myös esimerkiksi mustien teologia tai feministiteologia. Yhteistä näille teologisille virtauksille on se, että ne ovat syntyneet sellaisten

²³⁶ Henrietta Grönlundin & Liisa Björklundin raportti ”Kirkko heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäjänä”. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 28/2009) on selvitys siitä, kuinka kirkko on työllistänyt mm. vammaisia ihmisiä. Selvityksessä on myös konkreettisia keinoja työllistämiseen.

²³⁷ *saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma* 2012, 8-10

²³⁸ *saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma* 2012, 13-14

²³⁹ Jaostoraportti, Kirkko ja vammaiset -symposium 1981, 51

²⁴⁰ Jaostoraportti, Kirkko ja vammaiset -symposium 1981, 51

ihmisten tai ryhmien keskuudessa, jotka kokevat olevansa yhteiskunnassa syrjäytyneitä. Vammaisuuden teologia on näistä vapautuksen teologian suuntauksista uusimpia eikä vielä kovin tunnettu Suomessa. Vammaisuuden teologia ei ole yhtenäinen teologinen suuntaus, vaan se on yleisnimitys erilaisille lähestymistavoille, jotka käsittelevät esimerkiksi vammaisuuteen, ihmiskäsitykseen, osallisuuteen tai kirkkokäsitykseen liittyviä teologisia kysymyksiä.

Monilla vammaisuuden teologiaa tekevilla ihmisillä on omakohtainen suhde vammaisuuteen, josta heidän teologiset ajatuksensa ja tulkintansa nousevat. Vammaisuuden teologia on hyvin kontekstuaalista. Jokainen lukee ja tulkitsee Raamattua oman persoonansa ja oman elämän kokemuksensa kautta. Keski-ikäisenä sokeutuneen John M. Hullin teologia muuttui hänen sokeutumisen jälkeen. Hän alkoi lukea Raamattua ikään kuin sokeutensa läpi. Sellaiset raamatunkohdat, jotka hän oli aikaisemmin sivuuttanut, alkoivatkin tuntua merkityksellisiltä tai suorastaan loukkaavilta.²⁴¹ Viittomakielinen teologi ja pappi Hannah Lewis kirjoittaa kuurojen vapautuksen teologiasta. Lewisin mielestä kirkossa kuurot nähdään ensisijaisesti ihmisinä, jotka eivät kuule. Kuuleva enemmistö voi omilla käytännöillään sulkea kuurot, viittomakieliset, ulkopuolelle. Lewisin lähtökohtana on se, että kuurot ovat paitsi kielellinen ja kulttuurinen vähemmistö myös yhteiskunnassa sorretti vähemmistö. Kuurojen tulisikin luoda omaa teologiaansa ja oma tapansa viettää jumalanpalvelusta, joka pohjautuisi visuaaliseen kieleen ja kulttuuriin.²⁴² Kolmantena esimerkkinä vammaisuuden teologiasta voisin mainita ekoteologi Daniel Salomonin autistin teologian, jota hän nimittää kontekstuaaliseksi vapautuksen teologiaksi. Salomon kehitti autistin hermeneuttiset välineet filosofiaan pohjautuvan käsitteellisen hermeneutiikan tilalle, koska ne eivät toimineet hänen teologisessa työskentelyssään.²⁴³

Wayne Morris, joka on tutkinut kuurojen tapaa tehdä teologiaa ja ilmaista sitä, korostaa, että sekä kirjoitettu että kirjoittamaton teologia pitäisi nähdä yhdenvertaisina.²⁴⁴ Kuinka kuurot saavat tietoa Raamatusta, kirjoitettu kielihän on aina heille vieras kieli? Monet kuurot totesivat nähdessään Luukkaan evankeliumin suomalaiselle viittomakielelle tehdyn käännöksen, että ensimmäistä kertaa he

²⁴¹ Hull 2014, 78-79

²⁴² Lewis 2007, 155-178

²⁴³ Salomon 2013, 87-196

²⁴⁴ Morris 2008, 93-94

ymmärsivät, mistä jossakin Raamatun kertomuksessa oli kyse. Raamatusta löytyy kohtia, jotka kuurojen on helpompi ymmärtää kuin jotkin toiset kohdat. Esimerkiksi inkarnaatio, joka on visuaalinen ja konkreettinen asia, on kuurojen mahdollista ymmärtää.²⁴⁵ Kuurot eivät varsinaisesti ”lue” Raamattua, vaan he kertovat tarinoita Raamatusta. Tällöin viittomakielen eri elementeillä voi ikään kuin täyttää rivien välit. Viittomakielinen Raamatun kerronta tulee lähelle suullista perimätietoa.²⁴⁶

Vammaisuuden teologiassa voi Hullin mukaan nähdä kaksi pääsuuntausta. Ensimmäinen pohjautuu vammaisuuden sosiaaliseen tulkintaan. Siinä korostus on sosiaalisen kontekstin vammauttavassa vaikutuksessa. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kirkossa ja seurakunnissa monet ratkaisut ja päätökset tehdään enemmistön ehdoilla, on sitten kyse rakentamisesta, viestinnästä tai toimintaan liittyvistä asioista.²⁴⁷ Esimerkkinä voisi olla pyörätuolin käyttäjä, joka tulee kirkon rappujen juurelle. Silloin osallistumisen ja osallisuuden esteen aiheuttaja on rakennettu ympäristö, ei pyörätuolin käyttäjän liikuntarajoitteisuus sinänsä. Raput suunnitellut ja rakennuttanut enemmistö oli ottanut huomioon vain oman tapansa liikkua kävelemällä. Enemmistö siis aiheutti omalla toiminnallaan pyörätuolin käyttäjälle sekä konkreettisen liikkumisen esteen että vammaisuuden kokemuksen, ulkopuolelle jäämisen konkreettisesti ja kokemuksellisesti. Vammaisuuden tai pikemminkin saavutettavuuden teologiassa tämä ulottuvuus on hyvin konkreettinen. Tästä näkökulmasta katsottuna vammaisuuden teologiaa voisi pitää protestoivana teologiana samalla tavalla kuin mustien teologiaa tai feministiteologiaa, joissa myös taistellaan yhteiskunnassa eri tavoin ilmenevää rakenteellista sortoa ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan.²⁴⁸

Toista vammaisuuden teologian suuntausta voisi Hullin mukaan kuvata fenomenologiseksi vammaisuuden teologiaksi. Se keskittyy analysoimaan vammaisten henkilöiden kokemuksia. Huomio kiinnitetään siihen, kuinka keho tai jokin sen osa ei toimi kunnolla tai ei toimi lainkaan ja siihen, kuinka vammaisen ihminen kokee elämänsä.²⁴⁹ Hullin mukaan vammaisaktivistit pelkäävät, että tällainen ajattelu kääntää huomion pois välttämättömistä yhteiskunnallisista ja poliittisista uudistuksista ja

²⁴⁵ Morris 2008, 110

²⁴⁶ Morris 2008, 110-111

²⁴⁷ saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 12-21

²⁴⁸ Hull, 2014

²⁴⁹ Hull, 2014

keskittyy sen sijaan vammaisten ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin. Fenomenologinen vammaisuuden teologia näyttäisi myös olevan lähellä ns. medikalistista vammaisuuden mallia. Voidaan ajatella, että vammaisuuden fenomenologia viittaa asioihin, joita vammaisuudessa ei voi muuttaa. Vammaisaktivistit taas suuntaavat mieluummin energiansa siihen, mitä voidaan muuttaa kuten rakennetun ympäristön ja yhteiskunnallisten rakenteiden tai käytänteiden muuttamiseen.²⁵⁰

Vammaisuuden teologia on fragmentaarista ja kontekstuaalista. Monet vammaisuuden teologiaa tutkineet ja siitä kirjoittaneet teologit ovat itse vammaisia ihmisiä. Heidän näkökulmansa tuo esille kyseisen vamman näkökulman ja kysymyksenasettelun. Tämä voi toisaalta laajentaa olennaisesti käsitystämme ihmisyydestä ja elämästä, Jumalasta ja kirkosta, toisaalta se voi kapeuttaa näkökulman vain yhden vamman levyiseksi. Vammaisuus ilmiönä on sen sijaan teema, jota tulisi tutkia erilaisista teologisista lähestymiskulmista. Tarvitaan eri teologian eri alojen systemaattista tutkimusta vammaisuuden näkökulmasta.

²⁵⁰ Hull, 2014

Vammaisuus Raamatussa

*Kukaan jälkeläinen, jolla on jokin ruumiinvamma,
ei saa milloinkaan tulla uhraamaan ruokaa Jumalalle.
Uhraamaan ei saa tulla kukaan,
joka on sokea, rampa
tai kasvoiltaan tai ruumiiltaan epämuodostunut,
kukaan, jolta on katkennut jalka tai käsi,
joka on kyttyräselkäinen tai kitukasvuinen,
jonka silmäterä on samentunut tai
jolla on ihottuma, rupitauti tai vialliset kivekset.
(3. Moos. 21:18-20)*

Ihmisten jako vammaisiin ja vammattomiin on näkyvissä jo Vanhan testamentin kulttimääräyksissä, oikean jumalanpalveluksen ohjeissa.²⁵¹ Ihminen, jolla oli jokin ruumiin vamma, ei ollut sovelias uhraamaan Jumalalle. Häntä ei suljettu kokonaan uskonnollisen yhteisön ulkopuolelle, mutta hän ei voinut toimittaa niitä rituaaleja, joissa oltiin tekemisissä Jumalan pyhyden kanssa.²⁵² Vanhassa testamentissa on myös esimerkkejä sokeuden tai kuurouden käyttämisestä metaforina.²⁵³

Toisenlainen esimerkki suhtautumisesta vammaisuuteen ja vammaiseen ihmiseen löytyy toisesta Samuelin kirjasta. Mefiboset oli kuningas Saulin pojan, Jonatanin, poika, joka oli vammautunut lapsena. Mefiboset kuului siis kuningassukuun suoraan alenevassa polvessa ja oli Daavidin parhaan ystävän Jonatanin poika. Kuningas Daavid lupasi Mefibosetille maaomaisuuden, joka oli kuulunut hänen isoisälleen kuningas Saulille sekä oikeuden ruokailla kuninkaan hovissa koko elämänsä ajan. Kumpaakin jalkaansa ontuva Mefiboset tiivistä aikansa käsityksen vammaisuudesta vastauksessaan Daavidille: *”Mikä olen minä, sinun palvelijasi, kun käännyt tällaisen koiranraadon puoleen?”* (2. Sam. 9).²⁵⁴

Raamatussa on ainakin sosiaalinen, poliittinen, kultillinen, seksuaalinen, moraalinen, teologinen ja sotilaallinen ulottuvuus.²⁵⁵ Myös vammaisuutta pitäisi tarkastella eri tulokulmista käsin. Raamatun tutkimuksessa yleisimmin käytetty lähestymistapa, jossa tarkastellaan sosiaalista ympäristöä, jättää

²⁵¹ Häkkinen 2013

²⁵² 3. Moos 21:17-23

²⁵³ esim. 5. Moos. 28:28-29: Herra lyö teitä sokeudella ja hulluudella, ja te joudutte pois tolaltanne, niin että keskellä päivää haparoitte pimeässä kuin sokeat ettekä onnistu missään toimissanne.

²⁵⁴ Häkkinen 2013

²⁵⁵ Lawrence 2013, 4

usein vammaisten ihmisten omat kokemukset vähemmälle.²⁵⁶ Monet vammaiset ihmiset kokevat, että Raamattu ja kristinusko antavat heille enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Evankeliumeissa kerrotaan, kuinka Jeesus paransi kuuroja, sokeita tai pahan hengen riivaamia ihmisiä. Parantamiskertomuksista heistä ihmisinä välittyvä kuva on ristiriitainen. Heidät määritellään yleensä vain ja juuri vammansa kautta. Millaisia he ovat ihmisinä, jää kertomatta. Toisaalta se, että Jeesus huomasi heidät, kohtasi heidät ja paransi heidät, kertoo heidän merkityksestään ainutkertaisina ihmisinä.

Vaikka Raamatussa kerrotaan vammaisista ihmisistä, heidän varsinaisesta elämästään, elämän oloistaan tai jokapäiväisen elämän kokemuksista on varsin vähän tietoa.²⁵⁷ Parantamiskertomuksissa huomio kiinnittyy useimmiten vammaan, ei siihen, kuka ja millainen ihminen vamman takana oli.²⁵⁸ Millainen oli vammaisen ihmisen arvo hänen omissa silmissään ja yhteisönsä silmissä, jää myös kertomatta. Yhteisön jäsenethän omaksuvat yhteiset arvot ja hierarkiat eläessään yhteisössä. Ovatko vammaiset ihmiset yliedustettuina evankeliumeissa? Jos vammaisia henkilöitä on noin 15 % väestöstä,²⁵⁹ evankeliumeissa on suhteessa aika monia kertomuksia, joissa Jeesus tapaa vammaisen tai sairaan ihmisen ja parantaa hänet.

Raamattu kuvaa monia vammoja tai vammaisuutta negatiivisella tavalla. Sokeutta käytetään usein erityisesti epäuskon metaforana tai synnin seurauksena, siis Jumalan rangaistuksena. Tämä käsitys näkyy esimerkiksi Matteuksen evankeliumissa: *”Älkää välittäkö heistä, he ovat sokeita sokeiden ta-luttajia. Ja kun sokea taluttaa toista sokeaa, molemmat putoavat kuoppaan.”* (Matt. 15:14) Todellisuudessa syntymästään saakka sokeilla henkilöillä kehittyi paikan ja suunnan taju, jonka avulla he pystyvät tutussa paikassa opastamaan toista sokeaa, jolle paikka on vieras. Myös kuulo-, haju- ja tuntoaisti kehittyvät korvaamaan puuttuvaa näköaistia. Hull kertoo, kuinka hän ensimmäisen kerran sokeutumisen jälkeen luki Matteuksen evankeliumin 23. lukua, jossa Jeesus kutsuu lainoppineita ja fariseuksia sokeiksi oppaiksi ja sokeiksi typeryksiksi. Vaikka raamatunkohta oli hänelle entuudestaan tuttu, hän ei ollut aikaisemmin huomannut tekstiin sisältyvää loukkausta. Hull koki loukkaavansa, että Jeesus käytti sokeita metaforana sen sijaan, että olisi puhunut vaikkapa kovasydämisistä

²⁵⁶ Lawrence 2013, 4

²⁵⁷ Lawrence 2013, 23

²⁵⁸ Mark. 10:46, suomennos 1992: Sokea kerjäläinen Bartimeus määritellään tässä järjestyksessä: vamma, ammatti tai asema ja nimi.

²⁵⁹ Kepa/Uutiset

hulluista. Ihmiset lohduttivat Hullia sanomalla, että kysehän on vain metaforista, ei niitä kannata ottaa kirjaimellisesti. Hull kokee kuitenkin loukkaavana sen, että hänen sokean maailmastaan otettuja metaforia käytetään syrjäyttämään ja halventamaan koko sokean maailmaa. Sokeutta pidetään Raamatussa metaforana tietämättömyydelle ja osaamattomuudelle, kömpelyydelle tai tunteettomuudelle.²⁶⁰

Evankeliumeissa on viitteitä siitä, että vammaisia ihmisiä pidetään kulttuurisesti toisina, sosiaalisten normien antityyppeinä. Tätä poikkeavuutta selitetään esimerkiksi pahalla hengellä, joka vaikuttaa heidän ruumiissaan. Sokeus, kuurous tai muu vamma aiheuttaa stigman. Sen tähden vammaisen henkilö oli vähäisempi ja huonompi verrattuna muihin ihmisiin. Hän oli turmeltunut tai saastainen, joka voidaan jättää huomiotta ja sulkea yhteisön ulkopuolelle. Sokea henkilö kuvataan toisista riippuvaiseksi, lapselliseksi, passiiviseksi ja vähemmän kykeneväksi kuin ihmiset, joilla ei ole vammoja.²⁶¹

Normaaliudesta poikkeavuus saatettiin yhteisössä kokea vaaralliseksi, koska se horjutti yhteisön sisäistä tasapainoa. Vammaisuuden liittyminen syntiin tulee esille useissa parantamiskertomuksissa. Jotkut vammaiset ihmiset saattoivat vetäytyä pois muiden joukosta välttääkseen häpeää tai salatakseen ja peittääkseen erilaisuutensa.²⁶² Kun Jeesus paransi ihmisten sokeuden tai kuurouden, hän kukisti epänormaaliuden ja kaaoksen, jota vammaisuus edusti. Uuden testamentin parantamiskertomuksissa kuvataan sitä, kuinka vanha järjestys on muuttumassa. Sairaat ja vammaiset ihmiset eivät aikaisemmin olleet kelvollisia, vaan he olivat syrjäytettyjä ja ainakin uskonnollisesta yhteisöstä ulossuljettuja. Tulevassa Jumalan valtakunnassa heidät tunnetaan ja tunnistetaan persoonina eikä heitä enää määritellä vammaisuutensa tai sairautensa kautta.

Aistit Raamatussa

Raamatun kielessä on sokeuteen ja näkemiseen liittyviä metaforia: *”silmä on ruumiin lamppu”, ”sokea piste”, ”hengellinen pimeys”, ”vaeltaminen pimeässä laaksossa”*. Sokeus ja ymmärtämättömyys, sokeus ja synti sekä sokeus ja epäusko liitetään Raamatussa toisiinsa. Aistianthropologian mukaan myös aistit ovat kulttuurinen käsite, ei pelkästään ihmisen biologinen ominaisuus.²⁶³ Tapa

²⁶⁰ Hull 2014, 64

²⁶¹ Lawrence 2013, 40

²⁶² Lawrence 2013, 2

²⁶³ Lawrence 2013, 5

hahmottaa yhteisön arvoja ja käytäntöjä on kulttuurisidonnaista. Mikä tulee näkyväksi ja mikä jää näkymättömiin vaihtelee kulttuurista toiseen. Esimerkiksi sosiaaliset hierarkiat ja rakenteet tai ominaisuudet kuten rotu, sukupuoli, luokka sekä sosiaaliset normit opitaan aistien kautta.²⁶⁴ Tätä taustaa vasten sitä, että sokeus on Raamatussa synnin tai epäuskon vertauskuva, ei välttämättä tulkita kaikissa kulttuureissa samalla tavalla.

Heprealaisessa Raamatussa on seitsemän aistia: näkö, kuulo, kinesteettisyys, puhe, maku, kosketus ja haju. Jumala loi aistit ja hän on kaikkien ihmisen kykyjen alkuperä.²⁶⁵ Aisteihin liittyvät monet elämän metaforat. Esimerkiksi silmät ja sydän kuuluvat yhteen, ja niihin liittyy oppiminen. Näkö ja hajuaisti taas liittyvät moraalisiin käsityksiin. Kinesteettisyys ja näköaisti ovat taustalla metaforassa ”*kulkea valossa*”.²⁶⁶ Kun maailmaa havainnoidaan aistien välityksellä ja kuvataan aistilähtöisillä sanoilla ja mielikuvilla, aistivammaisuus voi aiheuttaa syrjäytymisen. Vammaiset ihmiset ovat joka tapauksessa vähemmistö, ja he ovat ainakin osittain yhteisön ulkopuolella.

Markuksen evankeliumi on Lawrencen mukaan audiosentrinen, evankeliumi oli tarkoitettu ennen muuta kuultavaksi. Aikaisemmin evankeliumi oli välittynyt pelkästään suullisena perimätietona. Puhe ja kuuleminen olivat ensi sijaisia informaation levittämisessä, sillä lukea osasi vain pieni vähemmistö. Ne, jotka eivät kuulleet tai eivät kyenneet puhumaan, jäivät helposti ulkopuolisiksi. Kertomus muotoutui kertojan ja kuulijoiden yhteisessä prosessissa. Voisi sanoa, että evankeliumin lukijat olivat kuulijoita ja havainnoijia, jopa kanssa-dramaturgeja. Siihen millaiseksi kertomus muotoutui, vaikutti myös nonverbaali tieto, esimerkiksi kertomisen tapa, joka välitti tunteita ja reaktioita.²⁶⁷

Hullin mukaan Johanneksen evankeliumia ei ole kirjoitettu näkövammaisille ihmisille. Johanneksen evankeliumissa on vahvana metaforana valon ja pimeyden vastakohtaisuus, ja sokeutta pidetään pimeyden symbolina.²⁶⁸

Miten vammaiset ihmiset saivat tietoa ympäristöstään Raamatun aikana? Sokeat kuulonsa kautta, sokea Bartimeus todennäköisesti kuuli suuren ihmisjoukon olevan liikkeellä ja kysellen sai selville,

²⁶⁴ Lawrence 2013, 5

²⁶⁵ Lawrence 2013, 14–15

²⁶⁶ esim. Job 33:28: Hän lunasti minut, en joutunut hautaan, minä saan yhä kulkea valossa.

²⁶⁷ Lawrence 2013, 22

²⁶⁸ Lawrence 2013, 41

että ihmiset seurasivat Jeesus Nasaretilaista. Bartimeus kuvataan muutenkin aktiiviseksi toimijaksi, häntä ei tuotu Jeesuksen luo kuten monista muista vammaisista ihmisistä mainitaan, vaan *”mies heitti vaipan yltään, nousi kiireesti jaloilleen ja tuli Jeesuksen luo”*.²⁶⁹

Kuuron miehen parantamiskertomuksessa (Mark. 7:31-37), puhekyvyttömyys korostuu itseasiassa kuuroutta enemmän. Puhe oli avain normaalisaatioon kuulevien kulttuurissa. Kommentaareissa keskitytään kuuron miehen palauttamiseen kuulevan ja puhuvan maailman jäseneksi Jeesuksen messiaanisen toiminnan kautta.²⁷⁰ Kuuron miehen toiseutta kuvataan monin tavoin. Mies on nimenkään kuten useimmat niistä ihmisistä, jotka Jeesus paransi. Hänet tuotiin Jeesuksen luo, ehkä mies tarvitsi apua, jostakin syystä hän ei kyennyt liikkumaan itsenäisesti. Mistä hänet tuotiin, ei käy kertomuksesta ilmi. Mies ei kyennyt kommunikoimaan muiden kanssa, hän oli sosiaalisissa suhteissa rajoitteinen. Miehen fyysistä tilaa kuvataan lyhyessä kertomuksessa varsin yksityiskohtaisesti. Vaikka kertomuksessa ei viitata kuurouteen metaforana, mahdollisesti ihmisillä oli mielessään se, että kuurous oli hengellisen kyvyttömyyden metafora. Jos kuuro ei kuule evankeliumia, voiko hän uskoa sitä, sillä *”usko tulee kuulemisesta”*.²⁷¹

Kuurot ja kuulevat arvioivat Raamatun käännöksiä merkittävästi eri tavoin, oli viittomakielisen käännösprojektin osallistujien kokemus.²⁷² Visuaalinen tapa hahmottaa asioita tuli monesti esille, kun kirkossamme tehtiin viittomakielistä käännöstyötä. Millaiset sandaalit oli niillä oppilailla, jotka Jeesus lähetti pareittain saarnaamaan kyliin? Millainen oli muodoltaan leili, johon laitettiin viiniä? Millainen oli Jerusalemin temppeli rakenteeltaan ja pohjapiirrokseltaan? Esimerkiksi tällaisia kysymyksiä viittomakieliset kääntäjät esittivät. Maailma näyttää erilaiselta pyörätuolin korkeudelta kuin jalkankulkijan korkeudelta.²⁷³ Esineet, paikat ja kommunikointitavat näyttäytyvät varsin erilaisina, kun ne mielletään tilasta käsin, joka on toisenlainen kuin se, josta aikuinen, kävelevä ihminen ympäristöään havainnoi. Raamatun lukeminen jonkin aistin näkökulmasta voi avata yllättäviä näkökulmia tuttuunkin kertomukseen.

²⁶⁹ Mark. 10:46-52

²⁷⁰ Lawrence 2013, 57-63

²⁷¹ Room. 10:17

²⁷² myös Lewis 2007, 105-132

²⁷³ Lawrence 2013, 28

Evankeliumien parantamiskertomusten tulkintaa

*Silloin avautuvat sokeain silmät ja kuurojen korvat aukenevat.
Silloin rampa hyppii niin kuin peura ja mykän kieli riemuun ratkeaa.
(Jes 35:5-6a)*

Raamatun merkitys katoaa, jos sitä ei lueta uskonyhteisössä tai jos tulkinnassa ei anneta riittävästi tilaa ihmisten elämän arkitodellisuudelle.²⁷⁴ Monet Raamatun parantamiskertomuksista on otettu Evankeliumikirjaan. Niitä tulkitseva saarnaaja joutuu ottamaan jollakin tavalla kantaa sekä teodikean ongelmaan että siihen, mikä on vammaisuuden tai sairauden syy. Vammaisia ihmisiä voidaan pitää joko siunattuina tai kirottuina. Monet kristityt ajattelevat, että jonkun ihmisen vammaisuus on Jumalan tahto tai sallimus. Edelleen jotkut kristitytkin ajattelevat, että vammaisuus on synnin seurausta. Monilla vammaisilla ihmisillä on omakohtaisia, usein traumaattisiakin kokemuksia parantamiskokouksista, joissa heitä on yritetty rukouksella parantaa siinä onnistumatta.²⁷⁵ Vammaisuudesta voi tulla kipeä uskon kysymys. Kuinka uskonyhteisössä saadaan tilaa erilaisille tavoille lukea ja tulkita Raamattua niin, että kaikkien seurakuntalaisten arkitodellisuus ja erilaiset maailmat omine kysymyksineen tulevat osaksi seurakunnan yhteistä Raamatun lukemista ja tulkintaa?

Vammaisuutta voidaan myös pitää mahdollisuutena henkiselle kasvulle tai luonteen kehittämiselle. Varmaan jokaisen vammaisen ihmisen elämässä tapahtuu kehittymistä joko vammaisuuden takia tai siitä huolimatta. Mutta se on aivan eri asia kuin se, että Jumala olisi tehnyt henkilöstä vammaisen sen takia, että hän oppisi jotakin. Toiset taas ajattelevat, että ei-vammaiset voivat oppia jotakin vammaisten ihmisten kautta.²⁷⁶

Johanneksen evankeliumissa Jeesus vastaa oppilailleen, että sokeana syntyneen miehen sokeus ei ollut synnin seurausta. Mies syntyi sokeana sen tähden, että Jumalan teot tulisivat hänen kauttaan ilmi. Sokeasta miehestä tulee Jeesuksen toiminnan väline suuremmalle asialle eli Jumalan ihmeelliselle teolle.²⁷⁷

²⁷⁴ Nyman 2006, 101

²⁷⁵ Black 1996, 25-26

²⁷⁶ Black 1996, 27-28

²⁷⁷ Black 1996, 29

Kristinuskon mukaan me pelastumme Kristuksen kärsimyksen ja kuoleman kautta. Ihmisten kärsimys on liitetty eri tavoin Kristuksen kärsimykseen. Kärsimystä voidaan pitää jollakin tavalla pelastavana. Ihmiset, jotka kärsivät vammaisuutensa tai sairautensa takia ovat lähempänä Kristusta. Tämä ei tarkoita sitä, ettei kärsimys voisi tuoda mukanaan siunausta tai muutosta ihmisen elämään. Mutta kärsimys sinänsä ei tuo pelastusta.²⁷⁸ Eikä vammaisuus aina ole vain kärsimystä.

Ihminen ei voi koskaan ymmärtää täysin Jumalan kaikkivaltiota, vaan se jää salaisuudeksi. ”Miksi?” voi jäädä vastausta vaille. Vammainen ihminen ja hänen läheisensä joutuvat kamppailemaan sen kanssa, missä on Jumalan rakkaus ja lohdutus, missä on evankeliumin hyvä sanoma.²⁷⁹ Monet vammaisuuden teologiaa pohtineet ovat päätyneet keskinäisen riippuvaisuuden teologiaan samoin kuin Kathy Black. Jumalan kaikkivaltius ei tarkoita sitä, että kaikki, mitä meille ihmisille tapahtuu, tapahtuisi Jumalan tahdosta. Pikemminkin voisi puhua Jumalan sallimuksesta. Monet tapahtumat ovat suoranaista seurausta meidän omista valinnoistamme.²⁸⁰

Olemme kaikki sidoksissa toisiimme ja riippuvaisia toinen toisistamme ja myös meitä ympäröivästä maailmasta. Kärsimykset, pettymykset ja vammaisuus kuuluvat tähän maailmaan. Jumala ei aiheuta niitä, mutta hän on läsnä ihmisten kärsimyksessä tai vammaisuudessa tukemassa ja auttamassa muutoksessa. Jumalan läsnäolo välittyy toisten ihmisten kautta: toisen ihmisen lohduttava kosketus, hyväksyntä, halaus tai kutsu yhteiseen pöytään välittävät meille kokemuksen Jumalasta. Todellisen yhteyden kautta toinen toistemme kanssa voimme kokea Jumalan rakastavan läsnäolon. Raamatussa ei luvata elämää, johon ei kuuluisi ongelmia tai kriisejä. Selviämme elämän vaikeuksista, koska olemme yhteydessä ja sidoksissa toinen toisiimme ja Jumalaan.²⁸¹

Monet vammaiset ihmiset tarvitsevat apua monissa käytännön asioissa. Toisille on vaikeaa, kun ei voi luottaa ruumiiseensa tai mieleensä. Usein on helpompi sietää väliaikainen avun tarve, hetkellinen riippuvuus toisesta ihmisestä. Jatkuva vammaisen ihmisen avun tarve voidaan kokea rasittavaksi. Usein myös kirkossa vammaiset ihmiset koetaan taloudellisena tai muuna rasituksena eikä heidän lahjojaan nähdä. Ajatellaan, että kirkon työssä vammaisten ihmisten kanssa on kyse vain yhdensuuntaisesta toiminnasta, ei vuorovaikutuksesta tai yhteistyöstä. Kirkko on kuitenkin paikka,

²⁷⁸ Black 1996, 30-32

²⁷⁹ Black 1996, 32-33

²⁸⁰ Black 1996, 33-35

²⁸¹ Black 1996, 37-39

jossa kaikki ihmiset voidaan hyväksyä Jumalan lapsina, avun tarve on tiedostettu ja riippuvuutta tai yhteenkuuluvuutta arvostetaan. Keskinäisen riippuvuuden teologia arvostaa jokaista yksilöä sen perusteella, mitä he ovat, ei sen perusteella, mitä he tekevät. Vaikka fyysinen paraneminen ei olisi mahdollista, hyväksyvässä yhteisössä voi kokea tulevansa kokonaiseksi ihmiseksi.²⁸²

Hakola & Huttunen & Lehtipuu mukaan evankeliumien parantamiskertomukset merkitsevät sitä, että saavuttaakseen pelastuksen ja eläkkeen täysipainoisesti ihmisen tulee ensin parantua vammastaan. Näin ollen parantamiskertomukset pikemminkin vahvistavat kuin kumoavat sairaiden ja terveiden välistä erottelua yhteiskunnassa, he toteavat.²⁸³ Perinteistä teologista tulkintaa Jeesuksen parantamiskertomuksista on kuitenkin alettu arvioida uudelleen vammaisuuden teologian lähtökohdista käsin. On irrottauduttu lääketieteellisestä vammaisuuden tai sairauden määritelmästä ja sosiaalinen ulottuvuus on tullut merkittävämmäksi. Yhteisön arvot vaikuttavat myös Raamatussa siihen, kuinka vammaisuutta tulkitaan ja kuinka vammaisiin ihmisiin suhtaudutaan.

Käyn seuraavassa läpi Evankeliumikirjassa olevia parantamiskertomuksia. Pääasiallisena lähteenä olen käyttänyt Kathy Blackin teosta, jossa hän on tuonut ns. perinteisen tulkinnan rinnalle myös uudenlaisia näkökulmia parantamiskertomusten tulkintaan. Useimmat kommentaarit tulkitsevat parantamiskertomuksia vertauskuvallisesti, jolloin esimerkiksi aistivammaisuus nähdään hengellisenä sokeutena tai kuuroutena. Parantamiskertomusten tarkastelu erilaisista näkökulmista voisi avata sekä inklusiivisen seurakunnan että kokonaisvaltaisen ihmiskäsityksen ymmärtämistä.

Sokeus

Evankeliumeissa on viisi erilaista kertomusta sokeista henkilöistä: 1) kaksi sokeaa miestä (Matt. 9:27-31), 2) lyhyt maininta pahan hengen valtaamasta miehestä, joka oli myös sokea ja mykkä (Matt. 12:22), 3) sokea mies Betsaidasta (Mark. 8:22-26), 4) sokea mies Jerikon tien varrella (Matt. 20:30-34; Mark. 10:46-52 (Bartimeus); Luuk. 18:35-43) sekä 5) sokeana syntynyt mies (Joh. 9:1-41). Lisäksi evankeliumeissa on mainintoja siitä, että Jeesus paransi sokeita.

Sokeus tai sokea mainitaan Raamatussa negatiivisesti sävyttyneenä. Sokeus viittaa usein siihen, että emme tottele tai kiinnitä huomiota Jumalan tahtoon elämässämme. Sokeus tietenkin hankaloittaa

²⁸² Black 1996, 40-41

²⁸³ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 288-289

monia asioita, mutta nykyään useimmat näkövammaiset ihmiset selviytyvät varsin hyvin apuvälineiden tai toisten ihmisten avulla. Näkövammaiset joutuvat tekemisiin kahden asian kanssa, jotka vaikuttavat heidän jokapäiväiseen elämäänsä. Ensiksikin heidän on luotettava toisiin ihmisiin. Se ei ole valinta, vaan välttämättömyys. Tosiasia on myös se, että he tarvitsevat toisten ihmisten apua joissakin asioissa.²⁸⁴ Nämä kaksi ulottuvuutta voitaisiin ottaa huomioon myös parantamiskertomusten tulkinnoissa.

Sokeana syntynyt mies (13. sunnuntai helluntaista)

Kertomuksessa sokeana syntyneestä miehestä (Joh. 9:1-41), joka on tallennettu ainoastaan Johanneksen evankeliumiin, on muutamia piirteitä, joita ei ole synoptisten evankeliumien parantamiskertomuksissa. Mies on syntymäsokea, lopullinen paraneminen tapahtuu peseytymällä Siloan altaalla, fariseukset kyselevät mieheltä, kuinka hän oli saanut näkönsä ja fariseukset kysyvät asiaa vielä miehen vanhemmilta. Itse asiassa sokean miehen parantamiskertomus on kehyskertomus Jeesuksen ja fariseusten väittelylle. Kertomuksessa keskitytään enemmän siihen, kuka Jeesus on kuin varsinaiseen parantamishmeeseen.²⁸⁵ Johanneksen evankeliumissa kerrotut Jeesuksen tunnusteot ovat vaikuttavia ja korostavat Jeesuksen suuruutta.²⁸⁶

Black jakaa kertomuksen syntymästään sokean miehen parantamisesta seitsemään näytökseen. Jaheet 1-7: Heti alussa kerrotaan, että mies oli sokea syntymästään saakka. Juutalaisuudessa, kuten antiikissa yleisemminkin, ajateltiin, että onnettomuudet ja sairaudet olivat rangaistuksia ihmisen rikkomuksista eli synneistä.²⁸⁷ Syntymästään saakka sokean miehen sokeus voitiin nähdä seuraukseksi edellisten sukupolvien rikkomuksista.²⁸⁸ Toisaalta esimerkiksi Jobin kirjassa synnin ja sairauden välistä suoraa syy-seuraus -suhdetta ei hyväksytä. Jumalan tahto on pohjimmiltaan ihmiseltä salattu.²⁸⁹

²⁸⁴ Black 1996, 59-60

²⁸⁵ Black 1996, 64-66

²⁸⁶ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 287

²⁸⁷ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 287

²⁸⁸ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 287; kts. 2. Moos. 20:5, 5. Moos. 5:9,

²⁸⁹ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 287

Viittaako miehen syntymäsokeus siihen, että hän ei luotuisuudessaan ollut täydellinen vai siihen, että Jumalan suunnitelma ulottui hänen syntymäänsä saakka? Oppilaiden kysymys tuo esille juutalaisen käsityksen vammaisuuden syystä. Jeesuksen vastausta on tulkittu niin, että hän kumoaa tämän käsityksen: miehen sokeus ei ole synnin seurausta, vaan kyseessä on Jumalan suunnitelma. Kysymys sokeuden ja synnin suhteesta jää auki, mutta miehen sokeuden tarkoitus on, että *”Jumalan teot tulisivat julki”*.²⁹⁰ Tätä on tulkittu myös niin, että mies syntyi sellaisena kuin hän oli, jotta Jumalan rakkaus maailmaa kohtaan kävisi ilmi. Jeesuksen teot ovat Jumalan tekoja. Perinteisesti Jeesuksen parantamishmeiden on katsottu olevan merkkejä siitä, kuinka evankeliumi murtaa ihmisten välisiä raja-aitoja.²⁹¹

Jakeet 4-5 ovat Blackin mukaan viittaus Jeesuksen messiaaniseen tehtävään. Kielikuva on sama, jota Johanneksen evankeliumin kirjoittaja muuallakin käyttää: valo-pimeys. Jeesuksen toiminta tulee ylittäen, ehkä myös sokealle miehelle. Jeesus oli nähnyt hänet, mutta ei ollut keskustellut hänen kanssaan. Tässä kohden ei käsitellä miehen uskoa millään tavalla. Parantamistapahtuma on kaksiosainen. Ensin Jeesus sivelee syljestä ja tomusta tehtyä tahnaa miehen silmiin. Tässä on nähty viittaus luomiskertomukseen, mutta ilmeisesti menetelmä oli tuon ajan parantajille tuttu.²⁹² Rituaalinen peseytyminen Siloan altaalla tekee miehen näkeväksi ensimmäistä kertaa elämässään.²⁹³

Jakeet 8-12: Kerjääminen oli sokean miehen keino hankkia elantonsa. Naapurien reaktio on toisenlainen kuin eräissä muissa parantamiskertomuksissa. Kaikki eivät tunnista miestä, jonka he aikaisemmin olivat nähneet kerjäämässä. Sokeudesta parantunutta miestä ei oteta avosylin vastaan. Mies tunsi tai ainakin tiesi, kuka hänet oli parantanut. Koska Jeesus oli jo poistunut paikalta, häneltä ei voitu tarkistaa, mitä miehelle on tapahtunut.²⁹⁴

Jakeet 13-17: Niinpä ihmiset kääntyvät niiden puoleen, joiden pitäisi tietää eli mies viedään fariseusten luo. Mies kertoo, kuinka hän oli saanut näkönsä. Fariseukset eivät usko miehen kertomusta.

²⁹⁰ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 287

²⁹¹ Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 288

²⁹² Hakola & Huttunen & Lehtipuu 2014, 289-290

²⁹³ Black 1996, 66-69

²⁹⁴ Black 1996, 69-70

Fariseukset pitävät Jeesusta syntisenä, mutta näkönsä saanut mies sanoo hänen olevan profeetta.²⁹⁵

Jakeet 18-23: Kun kyselijät eivät uskoneet miehen kertomusta, he kutsuivat paikalle miehen vanhemmat todistajiksi. Nämä tunnistivat miehen pojakseen, joka oli ollut syntymästään saakka sokea. Siitä, kuinka hän oli saanut näkönsä, vanhemmat eivät tienneet mitään. Mielenkiintoista on, että he tunnustivat poikansa olevan täysi-ikäinen, joka puhuu itse puolestaan, siis on täysivaltainen yhteisön jäsen. Nykyäänkin on tavallista, että sokean avustajaa tai kuuron tulkkia puhutellaan sen sijaan, että puhuttaisiin asianomaiselle itselleen. Vammaisesta ihmisestä tulee näkymätön, olematon, asiat hoidetaan vanhempien tai avustajien kautta. Vanhemmat tosin saattoivat pelätä fariseuksia ja sitä, että he joutuisivat itse yhteisön ulkopuolelle.²⁹⁶

Jakeet 24-34: Mies kutsutaan uudelleen fariseusten kuultavaksi. Mies keskustelee älykkäästi ja rohkeasti fariseusten kanssa pelkäämättä yhteisön ulkopuolelle joutumista. Keskustelusta käy ilmi, että hänen vammaisuutensa ei ole ollut este hänen persoonansa kehittymiselle. Hänen argumentointiaan voi kuvata loogiseksi teologiseksi päättelyksi, joka lopulta ärsyttää fariseuksia niin paljon, että he ajavat miehen ulos. Heidän ylpeytensä ei kestä sitä, että kerjäläinen alkaa opettaa heitä. Lopussa fariseukset palaavat vielä syntinen argumenttiin. Fariseukset eivät suostu kuuntelemaan, mitä miehellä on sanottavana. Toisin kuin monissa parantamiskertomuksissa, tässä paraneminen jättää miehen yhteisössään ulkopuoliseksi. Tässä voi nähdä useita rinnastuksia vammaisten ihmisten tilanteeseen seurakunnassa. Mies joutuu yhteisön ulkopuolelle, kun hän rohkeasti käy keskustelua. Monet vammaiset ihmiset jakavat kokemuksen siitä, että heidän kokemuksiaan ja sanomisiaan ei seurakunnassa ole otettu vakavasti.²⁹⁷

Jakeet 35-38: Jeesus sai kuulla, että mies oli ajettu ulos. Hän pysähtyy keskustelemaan miehen kanssa. Keskustelussa miehelle selviää, kuka Jeesus todella on. Tässä on kuvattu uskonkokemus, kääntymiskokemus, Kristuksen ja ihmisen kohtaaminen. Miten miehen elämä tämän jälkeen jatkuu,

²⁹⁵ Black 1996, 70

²⁹⁶ Black 1996, 70-71

²⁹⁷ Black 1996, 71-73

ei käy ilmi kertomuksesta. Entiseen elämään ei ollut paluuta. Näön saaminen ehkä jätti hänet yhteisön ulkopuolelle mahdollisesti jopa ilman keinoa elättää itsensä.²⁹⁸

Jakeet 39-41: Kertomuksen lopussa mukana ovat taas fariseukset. Jeesuksen puheen alku voi liittyä suoraan sokeana syntyneen miehen parantamiseen. Loppuosa saa fariseukset havahtumaan ja kysymään, puhuuko Jeesus heille tai heistä. Näkeminen ja ymmärtäminen rinnastuvat Jeesuksen loppusanoissa. Fariseukset eivät tunnista tai tunnusta Jeesusta. Siinä on heidän syntinsä. Epäselväksi sen sijaan jää, mitä Jeesus tarkoittaa sillä, että sokeita ei syytettäisi synnistä. Tämä voi olla viittaus kertomuksen alkuun, jossa Jeesus torjuu käsityksen siitä, että miehen sokeus olisi synnin seurausta.²⁹⁹

Vammaisuuden hermeneutiikan kannalta keskeiseksi näkökulmiksi Black nostaa ensiksikin Jeesuksen vastauksen, joka vakuuttaa yksiselitteisesti, että vammaisuus ei ole synnin seurausta. Toiseksi miehen paraneminen lisäsi hänen eristyneisyyttään eikä palauttanut häntä yhteisönsä yhteyteen. Miten seurakunta yhteisönä voisi toimia inkluusiivisesti? Kolmanneksi usko ei ollut edellytys miehen paranemiselle, usko kehkeytyi vasta, kun mies selitti kokemustaan ihmisille, jotka kyseenalaistivat hänen paranemisensa.³⁰⁰ Kertomuksessa mies toimii itsenäisesti, häneen myös suhtaudutaan oman elämänsä täysivaltaisena subjektina. Hermeneuttisena näkökulmana voisi olla pohtia, mitä tarkoittaa täysivaltainen osallisuus.

Sokea Bartimeus

Bartimeus on ainoa parantamiskertomuksissa nimeltä mainittu henkilö. Kertomus Bartimeuksesta (Mark. 10:46-52) on viimeinen Markuksen evankeliumin parantamiskertomuksista. Kertomuksen keskiössä on Bartimeus ja hänen toimintansa. Parantaminen on kuvattu varsin eleettömästi verrattuna moniin muihin parantamiskertomuksiin. Bartimeus on aktiivinen, hän ei vaikene, vaikka väkijoukko yrittää hiljentää häntä, vaan huutaa edelleen kiinnittääkseen Jeesuksen huomion. Kertomuksen lopussa Bartimeuksesta tulee Jeesuksen seuraaja.³⁰¹

²⁹⁸ Black 1996, 73-74

²⁹⁹ Black 1996, 74-75

³⁰⁰ Black 1996, 77-78

³⁰¹ Black 1996, 78-79

Jeesus oli matkalla kohti Jerusalemia, ja häntä seurasi väkijoukko. Tienvarrella, syrjässä muista ihmisistä istui sokea mies, Bartimeus, kerjäämässä. Hän oli sekä kuvaannollisesti että todellisesti syrjässä. Bartimeus esitellään nimeltä heti kertomuksen alussa. Bartimeus huomasi, että tiellä tapahtui jotakin erikoista. Kun hän kuuli, että Jeesus oli kulkemassa ohi, hän alkoi huutaa: *”Jeesus, Daavidin Poika, armahda minua!”* Nimitys Daavidin Poika esiintyy Markuksen evankeliumissa vain tässä kohden, se on tyypillisempi Matteukselle. Markuksen evankeliumissa käytetään yleensä nimitystä Ihmisen Poika. Daavidin Poika voikin olla myöhempi lisäys.³⁰²

Kansanjoukko toimi samalla tavalla kuin mekin saatamme toimia. He yrittivät vaientaa vammaisen ihmisen. Huudollaan Bartimeus herätti kiusallista huomiota. Hän ei suostunut vaikenemaan eikä jäämään näkymättömäksi, syrjään, marginaaliin. Hän otti vastuun itsestään ja huusi entistä kovemmin Jeesusta. Onko kyseessä aktiivisen uskon ilmaus vai epätoivoinen avunpyyntö, ei selviä kertomuksesta. Bartimeuksella oli kuitenkin kokemusta siitä, millaista oli nähdä ja millaista oli kuulua yhteisöön sen täysivaltaisena jäsenenä. Ehkä tämä sai hänet huutamaan apua.³⁰³

Jeesus pysähtyi, hän halusi puhua Bartimeuksen kanssa. Kun Bartimeus näin muuttui näkyväksi Jeesukselle, joukon johtajalle, hän muuttui näkyväksi myös väkijoukolle, joka oli siihen saakka nähnyt ehkä vammaisen häirikön, mutta ei ihmistä, joka tarvitsi apua. Asennemuutos voi tapahtua hetkessä mielipidejohtajan esimerkkiä seuraten. Jeesus osoitti, että jokaisella ihmisellä on ihmisarvo, jokainen ansaitsee tulla nähdyksi ja jokaista pitää kohdella kunnioittavasti. Bartimeus heitti kuvaannollisesti entisen elämänsä syrjään heittäessään kerjäläisen viitan yltään. Sitä ei kerrota, kuinka hän löysi Jeesuksen, ehkä mielenmuutoksen kokenut väkijoukko opasti häntä.³⁰⁴

Jeesuksen ja Bartimeuksen kohtaaminen on kahden tasavertaisen ihmisen kohtaaminen. Bartimeus tiesi, mitä hän halusi, ja hän sai sen, mitä pyysi. Hän otti vastuun itsestään ja päätöksistään, paraneminen on yhteistyötä. Usein me tiedämme paremmin toisten, varsinkin vammaisten ihmisten puolesta, mitä he tarvitsevat. Itsemääräämisoikeus kuuluu myös vammaisten ihmisten oikeuksiin.³⁰⁵

³⁰² Black 1996, 79-80

³⁰³ Black 1996, 80-81

³⁰⁴ Black 1996, 81-82

³⁰⁵ Black 1996, 82-83

Bartimeuksen usko paransi hänet. Millaisesta uskosta tässä on kyse? Uskosta Jeesukseen parantajana, Vapahtajana vai Bartimeuksen uskosta itseensä? Monet tutkijat ovat sitä mieltä, että tässä ei viitata Jeesukseen jumaluuteen, Jeesushan oli vasta matkalla Jerusalemiin, jossa Messias-salaisuus paljastuu. Monissa parantamiskokouksissa vammaiset ihmiset ovat saaneet kuulla, että heidän uskoaan on kyseenalaistettu, kun he eivät olekaan parantuneet. Joka tapauksessa kertomuksesta voi päätellä toisin kuin Johanneksen evankeliumin kertomuksessa sokeana syntyneestä miehestä, että jonkinlainen usko oli edellytys paranemiselle. Markuksen evankeliumin parantamiskertomuksissa on myös viittauksia sokeuden ja kuurouden metaforiseen tulkintaan, sekä siihen, että usko ja paraneminen kuuluvat yhteen.³⁰⁶ Näkönsä takaisin saatuaan Bartimeus lähti seuraamaan Jeesusta. Hän siirtyi tienviereltä tielle, marginaalista aktiiviseksi joukon jäseneksi, osalliseksi.³⁰⁷

Homileettisena lähtökohtana voisi olla näkymättömien ja äänettömien vammaisten seurakuntalaisten muuttuminen näkyviksi ja aktiivisiksi yhteisön jäseniksi. Kuinka vammaisiin ihmisiin suhtaudutaan täysivaltaisina seurakuntalaisina, oman elämänsä ja uskonsa asiantuntijoina ja kuinka heille annetaan tilaa ja heihin luotetaan. Merkittävä rooli on seurakunnan (mielipide)johtajilla, heidän puheensa ja käytöksensä voivat vaikuttaa muidenkin asenteisiin ja käyttäytymiseen. Vammaisille ihmisille Bartimeus on rohkaiseva esimerkki siitä, kuinka ottaa vastuu omasta elämästään, puhua omasta puolestaan ja osallistua aktiivisesti omaan paranemisprosessiinsa ja tulla osalliseksi seurakunnan elämästä ja toiminnasta.³⁰⁸ Merkittävää tässä kertomuksessa on Bartimeuksen oman aktiivisuuden lisäksi se, että hänet esitellään nimellään, ei vammansa kautta. Tarkastelukulmana voisi olla myös väkijoukon suhtautuminen Bartimeuksen huutoihin. Miksi vammaisen ihminen halutaan vaientaa ja pitää näkymättömänä seurakunnassa?

Kuurous

Kuulovammaisuus on yläkäsite ainakin kolmelle identiteetiltään ja kommunikaatioltaan erilaiselle ryhmälle: kuurot, jotka yleensä kommunikoivat viittomakielellä, kuuroutuneet, jotka voivat identifioitua viittomakielisiin kuuroihin tai puhekielisiin kuuleviin sekä huonokuuloiset, jotka yleensä kommunikoivat puhekielellä. Kaikkien kohdalla on kyse kielestä tai kommunikointitavasta ja sen kautta

³⁰⁶ Black 1996, 83-84

³⁰⁷ Black 1996, 85

³⁰⁸ Black 1996, 86-87

integroitumisesta yhteisöön. Kulttuurinen kuurous tai kulttuurinen huonokuuloisuus on identiteetin kannalta usein ratkaisevampaa kuin kuulon aste.³⁰⁹ Kuuleminen ja puhe liittyvät toisiinsa, puhe omaksutaan kuulon kautta. Monet kuurot ihmiset eivät käytä ääntä tai heitä on vaikea ymmärtää, vaikka he puhuisivatkin. Aikaisemmin kuuroista käytettiinkin nimitystä kuuromykkä. Voisi myös puhua 'kulttuurisesti kuuroista' tai kulttuurisesti kuulevista'.³¹⁰

Effata-kertomus (13. sunnuntai helluntaista)

Evankeliumeissa on vain yksi parantamiskertomus, jonka päähenkilö on kuuro henkilö (Mark. 7:31-37). Tämä on myös ainoa kohta Raamatussa, jossa käytetään arameankielistä sanaa "effata".³¹¹ Miestä kuvataan kuuroksi, joka ei pystynyt kunnolla puhumaan. Voi olla, että mies oli itse asiassa huonokuuloinen, joka oli kuuroutunut puheen oppimisen jälkeen. Miehen nimeä ei mainita, häntä luonnehditaan vain näiden ominaisuuksien kautta.³¹²

Effata-kertomusta on käytetty kuurojen seurakunnassa. Helsingin Tuomiokirkon sivukappelia, jossa pääkaupunkiseudun kuuroilla oli tapana kokoontua jumalanpalveluksiin ja johon he hankkivat mm. alttaritaulun sekä ehtoolliskaluston, kutsuttiin Effata-kappeliksi.³¹³ Kappelin alttaritaulu kuvasi Effata-kertomusta. Kertomusta on myös käytetty kuuroja vastaan tulkiten kertomusta niin, että Jumalan tahto on, että kuurot oppivat puhumaan. On traagista, että tämä kertomus oli myös yksi oralismin kannattajien käyttämistä perusteista.³¹⁴

Ketkä toivat kuuron miehen Jeesuksen luo, ei selviä kertomuksesta. Sekään ei käy ilmi, tiesikö mies, mihin häntä vietiin. Ilmeisesti tuojat pyysivät, siis puhuivat miehen puolesta, että Jeesus panisi kä-

³⁰⁹ Kalela 2006, 74-80

³¹⁰ Black 1996, 89-91

³¹¹ Mark. 7:34 και ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξεν καὶ λέγει αὐτῷ· **εφφαθα**, ὃ ἐστὶν διανοίχθητι

³¹² Aspinen 2015: Kreikankielisessä tekstissä on kaksi adjektiivia, joilla miestä kuvataan: **κωφός** ja **μογιλάλος**. Ensimmäinen voi tarkoittaa kyvyttömyyttä puhua (mykkä), kyvyttömyyttä kuulla (kuuro) tai molempia. Jälkimmäinen adjektiivi voi tarkoittaa puhumisen vaikeutta tai puhekyvyttömyyttä. (...) Oralismin aikana kuurot pakotettiin opettelemaan puhetta, jota pidettiin välttämättömänä yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta.

³¹³ Rantala 2010, 82

³¹⁴ Black 1996, 94-95

tensä miehen päälle. Tähän siunaavaan eleeseen liittyy kosketus. Hakola & Lehtipuu pitävät todennäköisenä, että miehen tilan ajateltiin olevan riivaajien aiheuttama.³¹⁵ Tosin kuuroudesta tai mykkyydestä ei suoraan mainita, että se olisi pahan hengen aiheuttama.³¹⁶

Sille, miksi Jeesus vei mieheen syrjään joukosta, voi löytää ainakin kaksi selitystä. Jos mies oli huonokuuloisin, meluisassa väkijoukossa hänen oli vaikea saada selvää Jeesuksen puheesta. Jos mies taas oli kuuro, hän ehkä käytti viittomia. Aikaisemmin viittominen koettiin hävettävänä elehtimisenä, ei oikeana kielenä ja sen tähden ei ollut tapana viittoa julkisesti.³¹⁷

Parantamishme kuvataan hyvin tarkasti. Ihmeet sinänsä kuuluivat evankeliumien ensimmäisten lukijoiden maailmaan luonnollisena osana.³¹⁸ Jeesus kosketti miestä, mutta ei sillä tavalla kuin häntä oli pyydetty. Hänen kosketuksensa oli intiimimpi. Vahingoittuneiden ruumiinosien koskettaminen on tyyppillistä parantamiskertomuksissa.³¹⁹ Samaan tapaan kuin sokean parantamisessa (Mark. 8:22-26) Jeesus käytti sylkeä myös parantaessaan kuuron miehen, joka ei pystynyt puhumaan kunolla. Sylkeä pidettiin parantavana aineena.³²⁰ Kosketettuaan kuuron miehen korvia ja kieltä Jeesus katsahti taivaalle. Samanlaisen rukousliikkeen Jeesus teki siunatessaan viisi leipää ja kaksi kalaa (Mark. 6:41). Tämä katse ylös tuo mieleen Jumalan paikan viittomakielissä, joka on ylhäällä oikealla.³²¹ Huokaustakin voi pitää jonkinlaisena rukouksena.

Kuuleva yleisö joutui kokemaan toiseutta, kun Jeesus parantaessaan kuuron miehen käytti kosketusta, parantavaa ainetta eli sylkeä ja huokausta eli kokonaisvaltaista kommunikointia. Tämä oli todennäköisesti kuuron miehen päivittäinen kokemus, koska hänellä ei ollut yhteistä kieltä tai kommunikointitapaa muiden kanssa. Hän ei ymmärtänyt eikä tullut ymmärretyksi, vaan koki, että häntä pidettiin tyhmänä, häntä ei kuultu ja hän oli näkymätön.³²²

³¹⁵ Hakola & Lehtipuu 2013, 280

³¹⁶ Black 1996, 97

³¹⁷ Black 1996, 95-96, kts. myös Salmi & Laakso 2005, 144

³¹⁸ Hakola & Lehtipuu 2013, 281

³¹⁹ Hakola & Lehtipuu 2013, 281

³²⁰ Aspinen 2015

³²¹ Sana tulee näkyväksi 2001, 28. Viittomakielelle tyyppillinen ominaisuus on 'paikantaminen'. Voidaan viittoa neutraalitullassa tai paikantaa viittomat tiettyyn paikkaan viittomatilassa tai keholla.

³²² Lawrence 2013, 73-74

Jeesuksen sana: *”Effata”* avasi miehen korvat kuulemaan ja kielenkannat puhumaan. Effata voi tarkoittaa koko ihmisen vapautumista, ei vain korvien avautumista ja kielen vapautumista. Paraneminen tapahtui ilman, että kuuron miehen usko tuli mitenkään esille. Ihmiset olivat hämmästyksissään, mutta Jeesus kielsi heitä kertomasta kenellekään, mitä he olivat kokeneet. Silti Jeesuksen teot puhuivat puolestaan, ne todistivat siitä, kuka hän oli.³²³ Antiikin ajan ihmiselle parantamishme oli luonnollinen tapahtuma. Hän oli kiinnostunut siitä, kuka ihmeen teki ja millä voimalla hän sen teki. Ihmeet olivat osoitus siitä, että Jeesus oli Jumalan Poika.³²⁴ Kertomuksen lopussa oleva ihmisten reaktio tuo mieleen Jesajan profetian messiaanisesta ajasta (Jes. 35:5-6).

Homileettisena lähtökohtana voisi olla se, kuinka yhteisö suhtautuu henkilöön, jolla on jokin vamma. Sulkeeko seurakunta hänet ulkopuolelle sen perusteella, kuka hän on? Onko seurakunnassa jonkinlainen normaaliuden vaatimus, mikä on joukkoon kuulumisen edellytys? Ketä ovat ne, jotka kutsuvat ja tuovat seurakuntaan mukaan uusia, joukkoon aikaisemmin kuulumattomia ihmisiä? Milaista kosketusta me itse kukin tarvitsemme ja mitä se meille merkitsee?³²⁵ Effata-kertomus on tärkeä monille kuuroille. Sitä olisi hyvä pohtia yhdessä kuurojen seurakuntalaisten kanssa.

Halvaus ja liikuntavammaisuus

Evankeliumeissa on kaksi kertomusta, joissa kerrotaan henkilöistä, jotka ovat halvaantuneet: sadanpäällikön palvelija (Matt. 8:5-13) sekä kertomus halvaantuneesta miehestä, jota neljä miestä kantoi Jeesuksen luo (Mark. 2:1-12).

Halvauksella tarkoitetaan liikehermotoiminnan lamaantumista ja siitä johtuvaa lihasten toiminnan heikentymistä. Jos alaraajojen toiminta heikkenee, ihmisen liikuntakyky on rajoittunut. Aivohalvaukseen voi liittyä myös tunto- ja näköhäiriöitä, sekavuutta ja puhehäiriöitä. Useimmiten halvaus johtuu keskushermoston eli aivojen tai selkäytimen vauriosta.³²⁶

Henkilö, jonka jalat ovat halvaantuneet, ei kykene liikkumaan ilman apua. Halvaantumiseen sopeutuminen vie aikaa eikä ole helppoa suostua siihen, että on riippuvainen toisen ihmisen avusta joka-

³²³ Black 1996, 98

³²⁴ Hakola & Lehtipuu 2013, 281-282

³²⁵ Black 1996, 102-103

³²⁶ Terveyskirjasto/halvaus

päiväisessä elämässä. Jos henkilö käyttää pyörätuolia, hän joutuu varsin usein toteamaan, että ympäristö ei ole esteetön.³²⁷

Kirkoissamme fyysiseen esteettömyyteen on kiinnitetty huomiota. Niihin on rakennettu ramppeja ja luiskia, jotka helpottavat pyörätuolin, rollaattorin tai lastenvaunujen kanssa liikkumista. Mutta varsinkin vanhojen kirkkojen ovet ovat raskaita ja hankalia avata eikä kynnyksiä ole poistettu tai madallettu. Myös alttariosa on useissa kirkoissa muuta lattiatasoa korkeammalla.

Halvaantunut mies (20. sunnuntai helluntaista)

Markuksen evankeliumin kertomus halvaantuneen miehen parantamisesta (Mark. 2:1-12) on yksi kiistakertomuksista, joissa Jeesus joutuu vastakkain juutalaisten lainopettajien kanssa. Jeesus haastaa perinteiset sosiaaliset ja uskonnolliset normit. Tässä kertomuksessa on kysymys siitä, kenellä on valta antaa synnit anteeksi. Syntien anteeksi antaminen on kertomuksen keskiössä. Vaikka sitä ei suoranaisesti mainita, yhteys syntien anteeksi antamisen ja ihme paranemisen välillä on kertomuksessa läsnä. Fyysinen parantuminen ja hengellinen pelastuminen ymmärretään saman asian eri puoleiksi.³²⁸

Tätä tekstiä on myös käytetty perusteluna teologialle, jonka mukaan vammaisuus on synnin seurausta. Syntien anteeksi antaminen poisti sairauden syyn, jolloin synnistä seurannut rangaistus poistui eli paraneminen oli mahdollista.³²⁹

Ihminen on psykofyysinen kokonaisuus, tämä näkyy esimerkiksi psykosomaattisina oireina, jotka voivat olla seurausta jostakin traumaattisesta kokemuksesta. Voisi sanoa, että synnillä ja sairaudella on yhteys, mutta kyse on pikemminkin henkilöä vastaan tehdyn teon seurauksista kuin hänen omien tekojensa, syntiensä seurauksesta. On syytä varoa syyllistämästä teon kohteeksi joutunutta uhria.³³⁰

Emme tiedä, tahtoiko halvaantunut mies itse, että hänet viedään Jeesuksen luo vai tekivätkö kantaajat päätöksen hänen puolestaan. Halvaantunut mies tarvitsi apua ainakin liikkumiseen. Muuten hä-

³²⁷ Black 1996, 105-107

³²⁸ Black 1996, 113; kts. myös Hakola & Lehtipuu 2013, 319. Kreikan kielen $\sigma\omega\zeta\omega$ -verbiä käytetään sekä fyysisen sairauden parantamisesta, pahojen henkien pois ajamisesta että syntien anteeksi antamisesta.

³²⁹ Black 1996, 110-111; Hakola & Lehtipuu 2013, 319

³³⁰ Black 1996, 112-113

nestä ei kerrota mitään, kuinka hän sai elantonsa, oliko hän kerjäläinen vai huolehtiko hänen perheensä hänestä. Ketä tuojat olivat, ei myöskään selviä kertomuksesta. Olivatko he ystäviä, sukulaisia, naapureita vai kenties uskonnollisen yhteisön jäseniä, jää avoimeksi.³³¹

Oven edustalla oli niin paljon ihmisiä, että kantajat eivät päässeet Jeesuksen luo oven kautta. He eivät jääneet neuvottomiksi, vaan kiipesivät katolle ja purkivat katon siitä kohden, missä Jeesus oli. Tätä kautta kantajat sitten laskivat halvaantuneen miehen vuodematolla alas Jeesuksen luo.³³² – Saavutettavuudesta on sanottu, että suurin este ovat asenteet. Jos asenteet ovat myönteiset, käytännön ratkaisut kyllä löytyvät sille, että erilaiset ihmisten osallisuuden esteet voidaan poistaa.

Mitä halvaantuneen miehen mielessä liikkui, sitä ei kerrota. Emme myöskään tiedä, kykenikö hän liikuttamaan päätään tai puhumaan vai oliko halvaus vienyt häneltä vain alaraajojen liikuntakyvyn. Kertomuksessa mies ei keskustele Jeesuksen kanssa.³³³

Ensimmäinen asia, johon Jeesus kiinnitti huomionsa, oli kantajien usko. Yhteisön usko oli olennaista, ei halvaantuneen miehen oma usko. – Parantamiskokouksissa sen sijaan usein huomio kiinnittyi sairaan tai vammaisen ihmisen uskoon tai sen puutteeseen. Paraneminen on kiinni siitä, onko henkilöllä riittävästi uskoa.³³⁴ – Jeesus vastasi kantajien uskoon eli sanattomaan avun pyyntöön. Kantajien teko on tulkittavissa pyynnöksi parantaa halvaantunut mies. Jeesuksen vastaus oli yllättävä: syntien anteeksiantaminen. Jeesuksen puhuttelu kertoo myös välittämisestä.³³⁵

Seuraavaa jaksoa eli kiistakeskustelua lainopettajien kanssa on pidetty myöhempänä lisäyksenä.³³⁶ Vain Jumala voi antaa synnit anteeksi. Jeesus tiesi, mitä lainopettajat ajattelivat. Hän haastoi heidät kysymällä, kumpi on helpompaa: antaa synnit anteeksi vai parantaa.³³⁷ Jeesuksella on valta tehdä

³³¹ Black 1996, 114-115

³³² Black 1996, 115; Hakola & Lehtipuu 2013, 318

³³³ Black 1996, 115

³³⁴ Black 1996, 116

³³⁵ Black 1996, 116

³³⁶ Black 1996, 116

³³⁷ Black 1996, 117

molemmat. Jeesus paransi halvaantuneen miehen sanan voimalla.³³⁸ Ihmiset vastasivat ihmetekoon ylistämällä Jumalaa. Se oli tunnustus siitä, millä voimalla ja valtuutuksella Jeesus toimi.³³⁹

Markuksen kertomus ei kuvaa halvaantuneen miehen elämää tai ajatuksia ennen eikä jälkeen paranemisen. Hänelle parantaminen on keino lisätä Jeesuksen auktoriteettia syntien anteeksiantajana. Tämä vahvisti myös alkuseurakuntaa tehtävässään, johon kuului sekä sielun että ruumiin parantaminen.³⁴⁰

Homileettisena näkökulmana voisi olla se, että Jeesus ei aseta ennakkovaatimuksia halvaantuneen miehen parantumiselle, ei vaatimusta uskoa tai tulla Jeesuksen seuraajaksi. Monet vammaiset ihmiset tosin ovat esittäneen ajatuksen, että Jeesuksen olisi ollut parempi parantaa yhteisö kuin vammaisen henkilö. Yhteisön asenteiden ja rakenteiden muuttaminen on todennäköisesti paljon vaikeampaa kuin muutaman vammaisen tai sairaan ihmisen parantaminen. Silti todellista kokonaisvaltaista paranemista ei voi tapahtua, elleivät myös rakenteet ja asenteet muutu.³⁴¹ Halvaantunut mies parani ja sai liikuntakykynsä takaisin. Sen lisäksi hän vapautui vammaisuuden ja syntisyyden stigmasta, koska hän sai myös syntinsä anteeksi.³⁴²

Jos opetuksessa tai saarnassa halutaan avata synnin ja vammaisuuden tai sairauden suhdetta, kannattaa suoraviivaisen syy-seuraus suhteen sijasta keskittyä käsittelemään tilannetta, jossa henkilö on saanut fyysisiä oireita häntä vastaan tehdyn teon (synnin) seurauksena eli joutunut uhriksi.³⁴³

Kertomus antaa myös mahdollisuuden käsitellä erilaisia, epätavallisiakin tapoja lisätä saavutettavuutta ja esteettömyyttä ja siten kaikkien ihmisten osallisuutta seurakunnassa. Voidaan puhua fyysisistä esteistä, voidaan miettiä, kenen paikka kirkossa tai seurakunnassa on tyhjä ja mitä voidaan tehdä kaikkien osallisuuden lisäämiseksi.

³³⁸ Black 1996, 117-118

³³⁹ Black 1996, 118

³⁴⁰ Black 1996, 118

³⁴¹ Black 1996, 120-121

³⁴² Black 1996, 122

³⁴³ Black 1996, 122

Kultillinen puhtaus ja kulttiyhteisö

*”Palatkaa takaisin yhteiskuntaan,
ihmisten yhteisöön, sinne minne kuulutte.”
(Vammainen ihminen)*

Monet evankeliumien parantamiskertomuksista kuvaavat aistivammaisuutta tai halvausta eli liikuntakyvyttömyyttä. Niissä voi nähdä viittauksen Jesajan kirjan eskatologiseen julistukseen (Jes. 35:5-6). Evankeliumeissa kerrotaan myös sellaisten henkilöiden parantamisesta, joita vaivaa paha henki sekä sellaisten henkilöiden parantamisesta, jotka ovat saastaisia tai epäpuhtaita sairautensa tai oireensa takia.

Spitaali

Raamatun aikana spitaali saattoi tarkoittaa muitakin ihosairauksia kuin varsinaista bakteeriperäistä pitkäaikaissairautta, jonka oireina ovat täplät, kyhmyt, rakkulat ja haavaumat sekä hermostovauriot. Tautia tavataan edelleen enimmäkseen kehitysmaissa.³⁴⁴

Spitaali on yksi niistä sairauksista, joka teki ihmisen kultillisesti epäpuhtaaksi ja sulki hänet ei vain uskonnollisen yhteisön, vaan koko juutalaisen yhteisön ulkopuolelle.³⁴⁵ Jeesuksen toiminta haastoi perinteiset puhtaussäännöt, puhtaus-käsite muuttui fyysisestä epäpuhtaudesta enemmän sisällöltään eettiseksi periaatteeksi.³⁴⁶

Spitaalia sairastavien piti elää yhteisön ulkopuolella, heidän piti jättää hiuksensa ajamatta ja repiä vaatteensa merkiksi muille. Jos he näkivät jonkun ihmisen lähestyvän, heidän piti ilmoittaa sairaudestaan ja epäpuhtaudestaan huutamalla: *”saastainen”*. Kun spitaalioireet olivat hävinneet, henkilön piti käydä läpi papin suorittama puhdistautumisrituaali. Sen jälkeen henkilön tuli pestä vaatteensa ja leikata hiuksensa sekä peseytyä. Näiden toimien jälkeen oli vielä seitsemän vuorokauden odotusaika, jona aikana henkilön piti pysytellä yhteisön ulkopuolella. Sen kuluttua hänen piti peseytyä uudelleen, pestä vaatteensa ja ajella hiuksensa ja kasvonsa kulmakarvoja myöten. Sitten

³⁴⁴ Hakola & Lehtipuu 2013, 292

³⁴⁵ Black 1996, 124-125

³⁴⁶ Black 1996, 128

hänen oli tuotava uhri, ja vasta tämän jälkeen spitaalista parantunut henkilö oli jälleen yhteisön täysivaltainen jäsen.³⁴⁷

Spitaalia sairastava mies

Markuksen evankeliumissa (Mark. 1:40-45) kerrotaan spitaalia sairastavasta miehestä. Mies rikkoi niitä sääntöjä, jotka koskivat spitaalia sairastavaa henkilöä ja hänen käyttäytymistään suhteessa muuhun yhteisöön. Hän lähestyi Jeesusta, polvistui hänen eteensä ja puhutteli häntä. Miehen pyyntö oli epäsuora: *”Jos tahdot, sinä voit puhdistaa minut.”* Mies ei pyytänyt parantamista, vaan puhdistumista, mikä todennäköisesti tarkoitti takaisin yhteisöön pääsemistä. Stigma liittyi todennäköisesti vahvemmin spitaalisiin kuin aistivammoihin.³⁴⁸ Sokeat, kuurot ja liikuntavammaiset olivat jollakin tavalla läsnä yhteisössään. Osa heistä oli kerjäläisiä, tosin kaikista ei kerrota kuinka he saivat elantonsa. Spitaalia sairastavat olivat suljettu yhteisön ulkopuolelle.

Myös Jeesus rikkoi puhtaussääntöjä. Hän puhutteli spitaalitautista miestä, ja vielä enemmän, Jeesus tahtoi koskettaa miestä ja puhdistaa hänet. Mies puhdistui heti sairaudestaan. Puhdistuminen merkitsi mahdollisuutta päästä takaisin yhteisön jäseneksi. Jotta tämä voisi toteutua, Jeesus käski miehen toimia juutalaisten puhtaussääntöjen mukaisesti: näyttää itsensä papille ja uhrata säädetyt uhrat. Kuten Markuksen evankeliumissa yleensäkin Jeesus kielsi miestä kertomasta puhdistumisesta. Mutta mies ei totellut Jeesusta, vaan kertoi kaikille mitä oli tapahtunut.

Homileettiselta kannalta voisimme miettiä, millaisia ovat meidän puhtaussääntömme. Meillä on usein kirjoittamattomia sosiaalisia tai uskonnollisia sopivaisuussääntöjä, jotka sulkevat ihmiset uskonyhteisöissä joko sisä- tai ulkopuolelle. Esimerkiksi jumalanpalveluksessa ei ole soveliasta liikkua tai toimia muutenkaan spontaanisti. Kaikki etenee edeltä sovitun kaavan mukaisesti. Mitä tapahtuu, jos ylitämme rajan ja suostumme kanssakäymiseen ulkopuolisten kanssa? Mitä siitä seuraa koko yhteisölle, jos aiemmin ulkopuolelle suljetut tulevat mukaan, pääsevät osallisiksi, kuinka koko yhteisö silloin muuttuu? Ketkä kysyvät kirkossa: *”Jos tahdot?”* Kyse on tahtomisesta, asenteista, hyväksymisestä, kunnioittavasta kosketuksesta.³⁴⁹

³⁴⁷ 3. Moos. 14:1-32; kts. myös Black 1996, 130-131; Hakola & Lehtipuu 2013, 292

³⁴⁸ Black 1996, 132-133

³⁴⁹ Black 1996, 139-140

Yksi palasi kiittämään (15. sunnuntai helluntaista)

Kertomus kymmenestä spitaalia sairastavasta on kerrottu vain Luukkaan evankeliumissa (Luuk. 17:11-19). Luukas on muokannut kertomusta niin, että parantaminen jää vähemmälle huomiolle ja keskeiseksi nousee kiittäminen.³⁵⁰ Kertomuksessa rinnastuvat myös yhdeksän juutalaista ja yksi pakana, samarialainen. Miehiä yhdistää enemmän heidän sairautensa kuin se, mihin kansaan he kuuluvat, voisi ajatella, että kyse on vertaistuesta.

Spitaaliset pysähtyivät matkan päähän, kuten heidän kuuluikin tehdä. He puhuttelivat Jeesusta samalla tavalla kuin Bartimeus: *”Armahda meitä.”* Puhuttelusana oli kunnioittava: *”Herra”*. Jeesus käski spitaalisten mennä näyttämään itsensä papeille, kuten parantuneiden spitaalisten tuli tehdä. Spitaaliset eivät kyseenalaistaneet käskyä, vaan tottelivat Jeesuksen käskyä. Paraneminen tapahtui matkalla ilman parantavia sanoja tai tekoja.³⁵¹ Itse asiassa Jeesus puhui spitaalisille miehille ikään kuin he olisivat jo puhdistuneet.

Samarialainen palasi takaisin Jeesuksen luo huomattuaan, että hän oli puhdistunut spitaalista. Mies ylisti Jumalaa ja kiitti Jeesusta. Muita yhdeksää miestä ei voi suoranaisesti moittaa siitä, että he tekivät niin kuin Jeesus oli käsenyt. Juutalaisten puhtaussääntöjen mukaan heidän piti ensin näyttää itsensä papeille ja käydä läpi puhdistautumisriitit, ennen kuin he voivat palata takaisin yhteisöönsä. Ehkä samarialainen ei ollut tietoinen juutalaisista tavoista, eivätkä ne häntä itse asiassa koskeneetkaan. Kuitenkin Jeesus totesi samarialaiselle, että usko oli pelastanut hänet.³⁵² Puhtaaksi julistaminen merkitsi uutta alkua ja mahdollisuutta integroitua takaisin yhteisöön.³⁵³

Homileettisena lähtökohtana voisi olla ulkopuolisen näkökulma. Samarialainen on monin tavoin muukalainen, ulkopuolinen, kuitenkin Jeesus mainitsee juuri hänen uskonsa. Mitä ulkopuoliset: vammaiset ihmiset, maahanmuuttajat, pakolaiset, toiseen hengelliseen viiter ryhmään kuuluvat voisivat opettaa meille? Emme myöskään saa unohtaa niitä yhdeksää juutalaista, jotka olivat hyväksyneet joukkoonsa samarialaisen, pakanan. Samanlaiset kokemukset yhdistävät heitä enemmän kuin

³⁵⁰ Black 1996, 142

³⁵¹ Black 1996, 143-144

³⁵² Black 1996, 144-145

³⁵³ Hakola & Lehtipuu 2013, 293

se, mihin kansaan he kuuluvat tai mikä heidän uskontonsa on.³⁵⁴ Ehkä seurakunta voisi tarjota tarvittaessa paikan vertaisryhmille.

Krooninen sairaus

Jotkut ihmiset sairastavat syntymästään saakka kroonista sairautta, toiset sairastuvat parantumattoman sairautteen myöhemmässä elämänsä vaiheessa. Ihmiset suhtautuvat sairauteensa eri tavoin. Usein syntymästä saakka sairastaneet omaksuvat sairauden olennaiseksi osaksi elämäänsä. Myöhemmin sairastuneet voivat kieltää sairautensa, he ehkä haluavat salata sen muilta. Krooninen sairaus vaikuttaa koko ihmisen elämään, siitä tulee jollakin tavalla osa hänen identiteettiään. Krooniseen tautiin sairastuva voi kokea voimattomuutta, hän ehkä tuntee menettäneensä kehonsa hallinnan ikään kuin hänen ruumiinsa olisi pettänyt hänet.³⁵⁵

Suhtautuminen syöpään on hyvä esimerkki siitä, kuinka ihmiset suhtautuvat krooniseen sairauteen. Se voidaan kokea viholliseksi, jota vastaan ihminen ja hänen läheisensä taistelevat. Sairaus voidaan salata tai kieltää, elää kuin sairautta ei olisikaan. AIDSiin liittyy edelleen häpeän tunteita. Krooninen sairaus vaikuttaa aina myös sairastuneen ihmisen lähipiiriin. Krooninen sairaus rajoittaa monin tavoin ihmisen elämää. Toisten ihmisten hyvää tarkoittavat, lohduttavat sanat voivat myös saada sairastavan ihmisen kokemaan ulkopuolisuutta. Hänen sairauttaan voidaan vähätellä. Kroonisesti sairas ihminen voi myös itse vetäytyä toisten ihmisten seurasta kokiessaan, että häntä ei ymmärretä.

Verenvuotoa sairastava nainen

Markuksen evankeliumissa (Mark. 5:25-34) kuvataan naista, joka oli elänyt kroonisen sairauden kanssa kaksitoista vuotta, ehkä koko aikuiselämänsä. Nainen oli etsinyt parannusta sairauteensa lääkäreiltä, ja kuluttanut siihen kaiken omaisuutensa. Verenvuoto ei ollut ainoastaan hänen jokapäiväistä elämäänsä hankaloittava asia, vaan se myös eristi hänet yhteisöstä, koska se teki hänet kultillisesti epäpuhtaaksi. Kyse saattoi olla runsaasta kuukautisvuodosta, joka juutalaisten puhtaus säännösten mukaan käytännössä teki hänet jatkuvasti epäpuhtaaksi ja sulki hänet siten yhteisön ulkopuolelle.³⁵⁶

³⁵⁴ Black 1996, 147-148; Hakola & Lehtipuu 2013, 293

³⁵⁵ Black 1996, 148-149

³⁵⁶ Black 1996, 150-152

Verenvuoto ei tehnyt ainoastaan naista itseään epäpuhtaaksi, vaan myös kaikki esineet, joita hän kosketti. Naisen oli mahdoton elää avioliitossa tai huolehtia perheestä. Hän ei siis kyennyt elämään sellaista elämää, joka juutalaisen kulttuurin mukaan oli naiselle sopivaa. Sen tähden hän todennäköisesti koki syrjäytymisen ja köyhyyden lisäksi myös häpeää.³⁵⁷

Myös ne ihmiset, joita nainen kosketti, tulivat epäpuhtaiksi. Naisen täytyi olla hyvin epätoivoinen, koska hän rikkoi kaikkia puhtaussääntöjä. Hän ei ehkä enää kestänyt pakollista eristäytymistä, vaan halusi tulla ihmisten joukkoon. Tungoksessa ihmisten koskettamista on vaikea välttää. Tähän viittaa Jeesuksen oppilaiden kommentti.³⁵⁸

Naisen epäsovinnainen käytös korostuu, kun Markus on sijoittanut kertomuksen naisesta keskelle juutalaisen synagogan esimiehen, Jairoksen, avunpyyntöä kuolemaisillaan olevan tyttärensä puolesta. Jairos heittäytyi Jeesuksen jalkojen juureen ja osoitti näin kunnioitustaan Jeesukselle opettajana ja parantajana. Kaksi monin tavoin vastakkaisessa asemassa olevaa yhteisön jäsentä tuli hädässään Jeesuksen luo. Jairos mainitaan nimeltä, nainen jää nimettömäksi. Jairoksen perhe mainitaan kertomuksessa, naisen perheestä ei ole mitään mainintaa. Jairos oli arvostetussa yhteiskunnallisessa asemassa, nainen epäpuhtautensa takia yhteisön ulkopuolella. Jairos oli asemansa takia todennäköisesti varakas, nainen köyhä kulutettuaan koko omaisuutensa lääkäreiden palkkioihin.³⁵⁹ Jeesus kohteli näitä kahta erilaista ihmistä yhtä kunnioittavasti, kuuli heidän hätänsä ja auttoi heitä.

Yhteistä Jairokselle ja nimettömälle naiselle oli se, että he toivoivat Jeesuksen voivan auttaa. Nime­tön nainen lähestyi Jeesusta salaa takaapäin, Jairos kunnioittavasti suoraan edestäpäin. Naisen usko tai epätoivo sai hänet koskettamaan Jeesuksen viittaa. Nainen ajatteli, että pelkkä Jeesuksen viitan kosketus voi parantaa hänet. Naisella ei ollut mitään menetettävää, hän oli jo yhteisönsä ulkopuolinen, yhteisölleen näkymätön.³⁶⁰

Nainen rikkoi juutalaisia sopivaisuussääntöjä, kun hän liikkui yksin ja kosketti juutalaista miestä. Jo viitan kosketus teki myös kosketetun epäpuhtaaksi.³⁶¹ Kosketuksen vaikutus oli miltei dramaattinen. Sekä Jeesus että nainen huomasivat sen välittömästi. Nainen tiesi heti parantuneensa häntä

³⁵⁷ Black 1996, 152

³⁵⁸ Black 1996, 152

³⁵⁹ Black 1996, 152-153

³⁶⁰ Black 1996, 154

³⁶¹ Black 1996, 153-154

vuosia vaivanneesta verenvuodosta. Ja Jeesus huomasi, että hänestä oli lähtenyt voimaa.

Jeesus halusi nähdä, kuka häntä kosketti. Evankeliumeissa kerrotuissa kohtaamisissa Jeesus on yleensä ollut kasvokkain ihmisten kanssa, nähnyt heidät, puhunut heille tai koskenut heitä. Ennen kuin Jeesus huomasi väkijoukossa olevan naisen, tämä astui esille oma-aloitteisesti, vaikka häntä pelottikin. Nainenkin heittäytyi Jeesuksen eteen ja kertoi kaiken. Mitä tämä heittäytyminen tarkoitti tai mitä kaikki sisälsi, ei kertomuksesta selviä. Todennäköisesti naisen puheesta kävi ilmi, että häntä oli vaivannut tila, joka oli tehnyt hänet epäpuhtaaksi ja että hän oli toiminut puhtaus- ja yleisten käyttäytymissääntöjen vastaisesti ja että hän oli nyt parantunut.³⁶²

Jeesuksen sanat vahvistivat parantumisen. Blackin mukaan Jeesus käytti toisaalta juutalaiseen, toisaalta hellenistiseen kulttuuriin kuuluvia sanontoja. ”(Uskosi) on parantanut sinut” viittaa hellenistiseen toivotukseen, ”mene rauhassa” taas on juutalainen siunauksen toivotus. Jeesus oli juutalaisille juutalainen ja kreikkalaisille kreikkalainen. Black näkee tässä viittauksen monikulttuuriseen ja uskontojen väliseen dialogiin.³⁶³

Homileettiselta kannalta kertomus on usein nähty esimerkkinä uskosta, erityisesti naisen uskosta. Sitä voi tarkastella myös kertomuksena syvästi epätoivoisesta, elämässään kaiken menettäneestä naisesta.³⁶⁴ Nimenomaan uskonnollisten puhtaussääntöjen takia hänet oli suljettu uskonnollisen yhteisön ulkopuolelle. Jeesus ei sivuuttanut naista, vaan halusi kohdata hänet ja keskustella hänen kanssaan. Jeesuksen toiminta nosti naisen yhdenvertaiseksi toisen avuntarvitsijan kanssa, joka oli yhteiskunnalliselta asemaltaan arvostetussa asemassa. Nykyisessä polarisoituneessa yhteiskunnassamme tämä kertomus tyttärelleen apua pyytävästä yhteiskunnallisesti arvostetusta synagogan esimiehestä Jairoksesta ja köyhtyneestä, yhteiskunnan marginaaliin joutuneesta verenvuotoa sairastavasta naisesta antavat hyvän esimerkin ihmisten yhdenvertaisesta kohtelusta. Tämä kertomus voi myös avata sitä, millainen yhteisö inklusiivinen seurakunta voisi olla.

³⁶² Black 1996, 155-156

³⁶³ Black 1996, 156

³⁶⁴ Black 1996, 157-158

Mielisairaus

Synoptisissa evankeliumeissa on kuusi kertomusta ihmisistä, joissa sairauden tai vammaisuuden aiheuttajana on demoni, paha henki. Johanneksen evankeliumissa taas ei ole kuvattu yhtään kertomusta, joissa Jeesus ajaisi pois pahan hengen.³⁶⁵ Evankeliumeissa mainitut demonit ovat aina pahoja, hyvät henget ovat enkeleitä. Paha henki tai saastainen henki vahingoittaa niitä, joissa se on. Pahat henget ovat tuhoavia voimia. Evankeliumien kertomukset pahojen henkien vaivaamista ihmisistä ovat kertomuksia siitä, kuinka Jeesuksen valta voittaa pahan vallan.³⁶⁶ Pahan hengen vaivaamien ihmisten on ajateltu sairastavan epilepsiaa tai jotakin mielisairautta. Jos demoni liitetään pahaan, myös näiden sairauksien voidaan ajatella olevan pahoja.³⁶⁷

Demonit sikoihin

Luukkaan evankeliumissa (Luuk. 8:26-39) on kerrottu miehestä, jota vaivasivat pahat henget. Kuvauksen perusteella voidaan ajatella, että miehellä oli jonkinlainen mielisairaus.³⁶⁸ Kohtaaminen tapahtui todennäköisesti ei-juutalaisella alueella, koska miehen kerrotaan oleskelleen hautaluolissa. Juutalaiset pitivät hautaluolia epäpuhtaina. Maininta sikalaumasta vahvistaa tätä käsitystä. Juutalaisen lain mukaan siat olivat saastaisia eläimiä.³⁶⁹

Toisaalta kertomuksessa voidaan nähdä Luukkaan ajatus siitä, että evankeliumi kuuluu kaikille, myös pakanoille. Jeesus oli epäpuhtaiden ihmisten keskuudessa ja haastoi näin juutalaisia puhtaussääntöjä. Kertomuksen lopussa Jeesus lähetti miehen, josta hän oli ajanut pahat henget, kotiinsa kertomaan mitä hänelle oli tapahtunut, siis kertomaan ilosanomaa pakanoille.³⁷⁰

Pahojen henkien vaivaama mies oli joutunut yhteisönsä ulkopuolelle. Aikaisemmin hän oli asunut kaupungissa, mutta nyt hän asui luolissa ja käyttäytyi toisin kuin muut ihmiset. Kun mies näki Jeesuksen, hän heittäytyi maahan, pelostako vai kunnioituksesta. Mies tai demonit hänessä puhuttelivat Jeesusta ”*Korkeimman Jumalan pojaksi*”. Nimitys on pikemminkin hellenistinen kuin juutalainen

³⁶⁵ Black 1996, 159

³⁶⁶ Black 1996, 160-161

³⁶⁷ Black 1996, 162

³⁶⁸ Black 1996, 162-163

³⁶⁹ Black 1996, 167

³⁷⁰ Black 1996, 167

ja näin ymmärrettävämpi ei-juutalaisessa ympäristössä.³⁷¹

Mies oli ollut köytettynä ja kahlehdittuna, mutta katkonut siteensä ja henkien ajamana paennut kaupungin ulkopuolelle. Kuvaus miehen käyttäytymisestä ja hänen hoidostaan muistuttavat aikaisempaa mielisairaiden hoitokäytäntöä lepositeineen. Miestä vaivasi kokonainen joukko, legioona, pahoja henkiä. Mies tai oikeammin demonit puhuttelivat Jeesusta nimeltä. Samoin Jeesus kysyi miehen nimeä, mutta sai vastaukseksi demonien nimen: legioona.³⁷² Demonit tunnistivat Jeesuksen ja tunnustivat hänen valtansa, kun ne pyysivät, että Jeesus ei käskisi niiden syöksyä kadotuksen kuluiun. Sen sijaan Jeesus lähetti demonit sikalaumaan. Kun sikalauma syöksyi alas jyrkän teeltä järveen, myös demonit tuhoutuivat.³⁷³

Paraneminen mielisairaudesta ei yleensä tapahdu yhtäkkiä, vaan vaatii terapian ja mahdollisesti lääkehoitoa. Läheisten ja yhteisön tuki on myös tärkeä paranemisprosessissa.³⁷⁴ Kertomuksen parantunut mies sen sijaan istui heti Jeesuksen jalkojen juuressa vaatteet yllään ja täysissä järjissään. Tämä kuva viittaa siihen, että hän halusi seurata Jeesusta opettajanaan. Ihmiset pelästyivät, kun he kuulivat, kuinka mies oli parantunut. He eivät ymmärtäneet tapahtunutta, ja he pyysivät Jeesusta lähtemään pois.³⁷⁵ Usein mielisairaita ihmisiä pelätään ja vältellään. Kyseessä on tuntemattoman pelko, johon ei useinkaan ole mitään syytä.³⁷⁶

Vaikka parantunut mies pyysi saada seurata Jeesusta, tämä lähetti hänet kotiinsa ja käski hänen kertoa ihmisille, mitä hänelle oli tapahtunut. Mies tekikin näin. Hän palasi kaupunkiin, ihmisten keskelle ja kertoi heille, mitä Jumala, ei Jeesus, oli tehnyt hänelle. Hänestä tuli tavallaan lähetystyöntekijä. Jeesus ei antanut miehen jäädä riippuvaiseksi auttajastaan toisin kuin esimerkiksi terapiassa usein tapahtuu. Yhteisöön takaisin palaaminen ei ole helppoa palaajalle. Eivätkä muut yhteisön jäsenet välttämättä tee paluuta helpoksi. Ei oman kaupungin ihmisille saarnaaminenkaan ollut helppoa, kaupunkilaiset tunsivat tietenkin miehen menneisyyden.³⁷⁷

³⁷¹ Black 1996, 170

³⁷² Black 1996, 170-171

³⁷³ Black 1996, 172

³⁷⁴ Black 1996, 173

³⁷⁵ Black 1996, 173

³⁷⁶ Black 1996, 173-174

³⁷⁷ Black 1996, 174-175

Homileettisesti kertomuksessa keskeistä on Jeesuksen valta pahan vallan yli. On syytä olla varovainen, ettei liian suoraan liitä mielisairautta ja pahuutta toisiinsa. Ihmisestä on varmaan pelottavaa, kun hän tuntee, ettei voi hallita ajatuksiaan, käyttäytymistään tai identiteettiään. Jeesus tuntee myötätuntoa niitä kohtaan, jotka ovat yhteisönsä ulkopuolella. Hän toimii palauttaakseen heidät takaisin omalle paikalleen yhteisöön, takaisin kotiin. Jeesus kääntyy niiden puoleen, jotka ovat ködittomia, syrjäytettyjä, epätoivoisia ja osoittaa heille kunnioitusta ja vahvistaa joukkoon ja yhteisöön kuulumisen tunnetta.³⁷⁸

Jumalan tarkoitus on saada meidät tuntemaan olevamme turvassa, kotona, vaetetettuina ja terveinä. Jeesus rikkoi puhtaussäädöksiä ja sosiaalisia käyttäytymiskoodeja, jotka kielsivät häntä memästä ei-juutalaisten keskuuteen. Jeesus suuntasi sinne, missä oli toivoton ihminen. Hän mahdollisti tälle hänen oman elämänsä hallinnan. Jeesus hän luotti tähän ihmiseen niin paljon, että lähetti hänet takaisin kotiin julistamaan ilosanomaa. Näin Jeesus antoi miehen elämälle tarkoituksen. Mies löysi oman tehtävänsä ja paikkansa yhteisössä. Tämä on tärkeää erityisesti mielenterveydellisissä paranemisprosesseissa.³⁷⁹

Vaikka tässä kertomuksessa miehen paraneminen tapahtui hetkessä, todellisuudessa mielisairaudesta toipuminen on pitkä ja hidas prosessi. On merkillä pantavaa, että Jeesus ei anna miehen jäädä lähelleen, vaan kärkee hänen mennä kotiin, julistamaan ilosanomaa omille läheisilleen. Me voimme samalla tavalla tukea ja olla läsnä ja huolehtia, pitää yhteyttä ja pyrkiä ymmärtämään ihmisiä, jotka kokevat olevansa riippuvaisia itsensä ulkopuolella olevista voimista.³⁸⁰

Kirkon työntekijöinä voimme ajatella, että nykyään lääkärit tai psykiatrit voivat toimia Jeesuksen sijasta parantajina. Seurakunta voi olla tukemassa paranemisprosessia. Hyväksyvällä uskonnollisella yhteisöllä voi olla paljon annettavaa mielisairaalle henkilölle ja hänen läheisilleen. Monet mielen-terveyskuntoutujista tarvitsevat myös sielunhoitajaa. Kyetäkseen tähän yhteisön jäsenet joutuvat kuitenkin käsittelemään omat pelkonsa joutuessaan kohtaamaan jotakin sellaista, mitä he eivät ymmärrä. Pelko on usein paranemisen suurin este. Se voi olla sekä auttajan että autettavan pelkoa.

³⁷⁸ Black 1996, 178

³⁷⁹ Black 1996, 178

³⁸⁰ Black 1996, 178-179

Pelko sai ihmiset ajamaan Jeesuksen pois. Sitä pelkoa Jeesus ei voinut ottaa heiltä pois. Näin meidänkin on kohdattava ja voitettava irrationaaliset pelkomme ennen kuin voimme tarjota parantavaa läsnäoloa niille, joilla on mielen sairaus.³⁸¹

Parantamiskertomusten perinteisissä tulkinnoissa korostuu usein esimerkiksi sokeuden tai kuurouden metaforinen tulkinta, konkreettisen parantamisen lisäksi tai sijasta on kyse hengellisestä sokeudesta tai kuuroudesta. Toisaalta taas usko tai sen puute fyysisen paranemisen edellytyksenä on aiheuttanut monelle vammaiselle ihmiselle traumaattisia kokemuksia ns. parantamiskokouksissa. Parantamiskertomuksissa on nähty Jeesuksen irtisanoutuminen käsityksestä, että sairaus tai vammaisuus on synnin seurausta. Niitä on tulkittu myös todistukseksi Jeesuksen jumalallisesta voimasta ja vallasta.

Vammaiset tai sairaat ihmiset on nähty yhteisössään ulkopuolisiksi ja parantaminen on palauttanut heidät yhteisön täysivaltaisiksi jäseniksi. Osassa parantamiskertomuksia ehkä näin onkin, mutta tämä aspekti ei tule suoranaisesti esille kertomuksissa. Joistakin kertomuksista voidaan päätellä, että esimerkiksi sokealla kerjäläisellä on tavallaan oma paikkansa yhteisössä. Joissakin parantamiskertomuksissa on yhteisön muiden jäsenten aktiivisuus nähtävissä siinä, että he tuovat sairaan tai vammaisen henkilön Jeesuksen luokse.

Ihmisen näkeminen vamman sijasta, Jeesuksen tapa kohdata kukin ihminen ainutkertaisena ja arvokkaana yksilönä, yhteisön vastuu jokaisesta jäsenestään ja yhteisön jäsenten keskinäinen riippuvuus toinen toisistaan sekä jokaisen ihmisen ainutkertainen arvo voisivat olla parantamiskertomusten tulkintojen lähtökohtia.

³⁸¹ Black 1996, 178-179

Vammaiset ihmiset ja vammaisuus kristinuskon historiassa

*Eilen olin peilimaassa
varoin, varoin
mutta yhden rikoin*

*tänään se halkeama
jakaa kasvoni kahtia
kuin nauruni olisi
kaksi naurua*

*rikki ollessani
olen enemmän.
(Pentti Murto)*

Vammaisuus käsitteenä ja ilmiönä on muotoutunut vasta 1900-luvulla. Teologisena kysymyksenä sitä on tutkittu vielä aika vähän. Kirkon historian aikana vammaisuutta, sen syitä ja seurauksia on kuitenkin pyritty ymmärtämään monin tavoin. Usein lähestymiskulmana on ollut enemmän ihmisyys ja ihmiskäsitys tai kysymys kärsimyksestä. Brian Brock ja John Swinton ovat koonneet kristinuskon kaksituhatuotisesta historiasta lukemiston, jossa eri tutkijat analysoivat muutamien keskeisten teologiien käsityksiä ja tulkintoja vammaisuudesta.³⁸² Artikkeleissa tarkastellaan vammaisuutta ja vammaisia ihmisiä kolmesta eri näkökulmasta: 1) Mitä sanotaan vammaisuuden syistä tai vammaisuutta aiheuttavista olosuhteista, 2) mikä on varsinainen vammaisuutta ja vammaisia ihmisiä koskeva ongelma ja 3) miten tämä lisää ymmärrystämme vammaisuudesta teologisesta näkökulmasta tarkasteltuna.

Osin teologiien käsitykset keskustelevat keskenään. Niitä voi myös peilata oman aikamme käsityksiin vammaisuudesta ja vammaisista ihmisistä. Ensimmäinen kysymys on eettiskäytännöllinen: *”Kenestä meidän tulee huolehtia eli ketkä ovat lähimmäisiämme ja millaista kristittyjen huolenpidon lähimmäisistä tulisi olla?”* Brock käyttää tästä nimitystä *toiminnallinen diskurssi*. Toiseksi tarkastellaan sairauden ja vammaisuuden suhdetta siihen, mitä tiedämme ihmisestä ja hänen suhteestaan terveyteen. Tätä Brock nimittää *määritelmälliseksi diskurssiksi*. Kolmanneksi käsitellään ihmisen itseyttä kristittyinä: *”Millaisiksi ihmisiksi meidän tulisi tulla voidaksemme nähdä kanssaihmiset oikein ja rakastaa heitä, niitäkin, joita tahtoisimme mieluummin vältellä.”* Tästä Brock käyttää

³⁸² Brock & Swinton 2012

nimitystä *eksistentiaalinen diskurssi*.³⁸³

Teologit, joiden ajatuksia vammaisuudesta ja vammaisista ihmisistä Brockin ja Swintonin kokoomassa lukemistossa esitellään, ovat kirkkoisä Augustinus, Tuomas Akvinolainen, kristitty mystikko Juliana Norwichilainen, reformaattorit Martti Luther ja Jean Calvin, 1800-luvun ajattelijat Georg W. F. Hegel ja Sören Kierkegaard, 1900-luvun teologit Dietrich Bonhoeffer ja Karl Barth sekä oman aikamme vammaisuuden teologian uranuurtajat Rosemary Radford Ruether, Nancy S. Eiesland, Sarah Coakley, Jean Vanier ja Stanley Hauerwas. Viime mainittuja lukuun ottamatta vammaisuus ei ole keskeisin teema heidän ajattelussaan, vaan siihen on vain viittauksia tai käsitykset joudutaan päätelemään heidän teologiastaan.

Nämä teologit ovat pohtineet ja sanoittaneet sitä, kuinka kaikki ihmiset voisivat olla yhtä Kristuksessa. Ihmiset, joilla on jokin vamma, ovat tilastollisesti aina marginaalinen ilmiö ns. normaalissa ihmisyydessä. Voisiko kirkko olla toisenlainen yhteisö kuin yhteiskunta, jota usein kuvataan pyramidilla? Voisiko kirkko olla elävä orgaani, ruumis, jossa jokaisella jäsenellä on paikkansa ja tehtävänsä ja jossa jokainen on riippuvainen toisestaan?

Vammaisuuden pohdinta vie väistämättä kysymykseen, mikä on ihminen ja mitä on olla ihminen. Varhaisimmat teologit käsittelevätkin enemmän kysymystä ihmisestä yleensä kuin varsinaisesti vammaisuutta, joka on nykyajan termi.³⁸⁴ Kristinusko merkitsi joka tapauksessa käännekohtaa antiikin maailmassa, koska kristinuskon mukaan jokainen ihmiselämä oli itsessään arvokas. Varhaiset kristityt ja kirkkoisät vastustivat yhteiskunnan ulkopuolelle joutuneiden ihmisten hylkäämistä, olivat nämä sitten lapsia, rampoja, sokeita, köyhiä tai prostituoituja. Kristityt löysivät Uudesta testamentista todistuksen siitä, että yhteiskunnan ulkopuolelle joutuneita ihmisiä kohtaan piti osoittaa ystävällisyyttä ja huolenpitoa.³⁸⁵

Varhaisessa kirkossa oli kaksi tapaa suhtautua rujoihin tai sairaisiin ihmisiin. Toisaalta asiaa katsottiin ontologisesta näkökulmasta eli pohdittiin sitä, mikä on tunnusomaista ihmiselle. Sielun tai hengen ja ruumiin suhde ymmärrettiin alisteisena. Toisaalta varhaisen kirkon kirjoittajat katsoivat rujoja

³⁸³ Brock & Swinton 2012, 12

³⁸⁴ Brock & Swinton 2012, 10

³⁸⁵ Brock & Swinton 2012, 13

ihmisiä eettisestä näkökulmasta, jolloin lähestymiskulmana oli lähimmäisenrakkaus. Tätä toisista ihmisistä huolehtimista voitiin parhaiten harjoittaa jumalanpalvelusyhteisössä.³⁸⁶ Kuinka vammaisuus tuohon aikaan ymmärrettiin, jää kuitenkin kirkkoisien kirjoituksissa auki. Joka tapauksessa kristityt huolehtivat niistä ihmisistä, joita muut hyljeksivät. Näin tapahtui ensimmäistä kertaa länsimaisessa historiassa.³⁸⁷

Jumala ei tee virheitä

Augustinus muotoili perustan sille, kuinka vammaisuus ymmärrettiin seuraavina vuosisatoina. Hän etsi normaalin ihmisen määritelmää lähtökohtanaan ainoan täydellisen ihmisen, Jeesuksen Kristuksen, esikuva. Augustinuksella oli myös vahva tunne siitä, että kristinuskon Jumalalla oli taipumus mullistaa käsityksemme siitä, kuka on ihmisihanteen keskiössä ja kuka sen laidalla.³⁸⁸

Augustinus oli vakuuttunut siitä, että Jumala on luonut jokaisen ihmisen. Jumala ei ole vastuussa siitä, jos jokainen ihminen ei mahdukaan normaalin ihmisen muottiin. Se, mikä meistä voi näyttää epämuodostuneelta, voikin olla vain syntistä kyvyttömyyttämme nähdä, että Jumala tekee työtään jokaisessa ihmisessä luodakseen tästä kauniin kokonaisuuden.³⁸⁹ Augustinuksen on kuitenkin myönnettävä, että myös jotkut kristityt kärsivät vaivoista, jotka näyttävät olevan merkki luomakunnan ja ihmiskunnan vajavaisuudesta. Hän kutsuu tällaisten kristittyjen elämää esimerkiksi ”*oudoista kutsumuksista*”, joita Jumala joillekin ihmisille säilyttää. Augustinus selittää, että nämä oudot kutsukset todistavat vääriksi niiden väitteet, joiden mielestä vammaisuus on rangaistus edellisessä elämässä tehdyistä suurista synneistä.³⁹⁰

Augustinus ajattelee, että henkinen vajavaisuus sinänsä on tuskallista nähtävää ja vastoin Jumalan yleisiä tarkoituksia. Toisaalta hänen mielestään vammaisen henkilö ei ole vain kristitty, vaan myös poikkeuksellinen kristitty, vammaisuudessaankin hän toteuttaa Jumalan tahtoa useimpia muita kristittyjä paremmin. Augustinus ilmaisee selvästi, että tarvitaan havaitsemisen muutosta, jotta voimme nähdä Jumalan työn kaikkialla, ja varsinkin niissä ihmisissä, jotka meistä näyttävät heikoilta,

³⁸⁶ Caspary 2012, 36

³⁸⁷ Caspary 2012, 37

³⁸⁸ Brock & Swinton 2012, 13

³⁸⁹ Brock 2012, 76

³⁹⁰ Brock 2013

vammaisilta tai murtuneilta.³⁹¹

Augustinus pitää kysymystä vammaisista ihmisistä ennen muuta sielunhoidollisena kysymyksenä. Mitä tulisi sanoa kristityille vanhemmille, joilla on epämuodostunut lapsi? Toisin kuin tuohon aikaan ajateltiin, Augustinus ei myönnä, että vammaisen lapsen syntymä olisi huono enne. Sen sijaan Augustinus määrittelee uudelleen sen, mikä on luonnollista. *”Se, mikä tapahtuu Jumalan tahdosta, ei ole luonnonvastaista. Tosin se voi olla vastoin luontoa sellaisena kuin me sen tunnemme”*, kirjoittaa Augustinus. *”Kuka ei esimerkiksi järkevästi pohtien voisi nähdä, kuinka ihmeellistä on, että jokaisen yksittäisen ihmisen ulkonäkö on erilainen, huolimatta ihmisten lukemattomasta määrästä ja siitä, että he ovat luonnoltaan hyvin samanlaisia? Ilman eroja ei olisi mahdollista erottaa yhtä tiettyä ihmistä muista. Tästä syystä voidaan toisaalta sanoa, että ihmiset ovat samanlaisia, ja samalla todeta, että he ovatkin erilaisia. Meidän pitäisi ihmetellä juuri näitä eroja, sillä samanlaisuus näyttäisi olevan yhdenmukaisempaa yhteisen luontomme kanssa. Koska juuri harvinaiset asiat ovat meistä ihmeellisiä, on yllättävämpää kohdata kaksi ihmistä, jotka ovat niin toistensa kaltaisia, että erehdymme aina tai usein yrittäessämme erottaa heidät toisistaan.”*³⁹²

Augustinuksen vastaus vammaisen lapsen vanhemmille on, että on Jumalan työtä, että heidän lapsensa on epämuodostunut. Koska on vain yksi Jumala ja tämä Jumala luo vain hyviä asioita, vammaisen lapsi ei voi olla demonien luoma paha enne. Augustinus jatkaa kyselemällä, ovatko epämuodostuneet lapset ihmisiä. Augustinus pohtii tässä yhteydessä myyttiä puoli-ihmisistä. Hän palaa kuitenkin takaisin ajatukseen, että Jumala ei tee virheitä: *”Tiedämme, että on ihmisiä, joilla oli syntyessään enemmän kuin viisi sormea tai viisi varvasta. Tämä on vähäpätöinen asia eikä poikkea suuresti normista. Herra kuitenkin varjelkoon siltä, että joku, joka ei tiedä, miksi Luoja on tehnyt mitä Hän on tehnyt, olisi tarpeeksi typerä luullakseen, että Jumala tällaisissa tapauksissa on tehnyt virheen jakamiensa sormien määrässä. Näin on silloinkin, kun syntyy suurempia eroavaisuuksia. Hän, jonka työtä kukaan ei voi oikeudenmukaisesti arvostella, tietää, mitä Hän on tehnyt.”*³⁹³ Kaikki ihmiset polveutuvat Adamista, on Augustinuksen loppupäätelmä.

³⁹¹ Brock 2013

³⁹² Brock lainaa Augustinuksen teosta Jumalan valtio XXI.8

³⁹³ Brock 2013

Augustinus erottaa vammaisuuden varsinaisesta uskonnollisesta kutsumuksesta, kun hän mainitsee, että on olemassa ns. outoja kutsumuksia. Nämä koskevat ihmisiä, jotka meistä näyttävät vajavaisilta tai vääriltä, mutta eivät kuitenkaan todellisuudessa ole sitä. Jumala on luonut heidät sellaisiksi omia tarkoituksiperiään varten. Varhaisimmat kristityt olivat käytännössä jo hylänneet erilaiset jumalat ja demonit, kun he olivat luopuneet epämuodostuneiden lasten rutiininomaisesta surmaamisesta. Augustinus antoi tälle asialle teologisen selityksen. Koska Jumala on luonut jokaisen ihmisen, jotkin vajavaisuudet on käsitettävä jumalalliseksi puheeksi maailmalle. Yksilöä tai ryhmää, jolla on epätavanomaisia fyysisiä tai henkisiä piirteitä, ei pidä käsittää huonoksi enteeksi, vaan erityiseksi ihmeeksi, jumalalliseksi sanomaksi, joka haastaa ihmisten odotukset ja toimii siten merkinä jumalallisesta puuttumisesta ihmisten asioihin.³⁹⁴

Augustinuksen mukaan jotkut vammaiset ihmiset säilyttävät ylösnousemuksessa marttyyrien tavoin merkit kunniakkaasta tehtävästään jumalallisina todistajina, vaikka heidän toimintakykynsä paraneekin.³⁹⁵ Toisaalla Augustinus pitää kaikkea vajavaisuutta, murtuneisuutta ja vieraantuneisuutta asioina, joista meidän pitäisi toivoa parantuvamme täydellisesti. Hän ajattelee, että ihmisen kokema häpeä tai kiusaantuminen vammaisten ihmisten läsnäolosta, on seurausta ihmisen ja hänen Luojansa välisen erosta. Se on merkki ihmiskunnan yhteisestä syyllisyydestä, jota ihmisen ei ole helppo voittaa omin voimin. Näyttäytyessään meille vammaiset ihmiset sekä paljastavat eromme Jumalasta että ovat lupaus Hänen kuolleista herättävästä ja pyhittävästä voimastaan.³⁹⁶

Jokainen ihminen on Jumalan kuva

Tuomas Akvinolaisen ajattelussa käsite ”amentes” (imbesilli tai järjetön, mieletön) on lähtökohtana hänen ”*ruumiillisen heikkouden teologialleen*”. Jokainen ihminen on Jumalan kuva ja siten täydellinen ihmisyydessään. Ihmisen vammalla ei ole suoraa vaikutusta siihen, millainen hänen suhteensa Jumalan kanssa on. Jokaisen ihmisen perimmäinen mahdollisuus yhteyteen Jumalan kanssa perustuu kasteeseen. Kasteessa ihminen tulee Kristuksen ruumiin jäseneksi ja hänet vedetään yhteyteen kolmiyhteisen Jumalan kauneuden ja hyvyyden kanssa.³⁹⁷ Jumala armahtaa niitä ihmisiä, jotka ovat kykenemättömiä hyveellisyyteen tai hyviin tekoihin. Kirkko on vastuussa siitä, että jokainen ihminen

³⁹⁴ Brock 2013

³⁹⁵ Brock 2013

³⁹⁶ Brock 2013

³⁹⁷ Romero 2012, 122-123

voi osallistua jumalanpalvelukseen ja saada sielunhoitoa.³⁹⁸ Ruumiillinen täydellisyys ja onnellisuus ovat jotakin, jota voimme toivoa ja odottaa ruumiin ylösnousemuksessa.³⁹⁹

Mystinen yhteys Kristuksen kärsimykseen

Juliana Norwichilainen oli keskiajalla elänyt mystikko. Hän rinnasti oman kärsimyksensä ja Kristuksen kärsimyksen. Juliana koki olevansa Kristuksen vammauttama. Hänen mukaansa Kristuksen sydän on rakastava erityisesti niitä kohtaan, jotka on suljettu muiden ihmisten yhteisön ulkopuolelle.⁴⁰⁰ Juliana rukoili haavoja, sairautta ja Kristuksen kuoleman tuskia ja saikin osakseen tämän lahjan.⁴⁰¹ Hänen aikanaan maallikot eivät saaneet nauttia ehtoollisella Kristuksen verta. Sen sijaan Juliana sai näyn, jossa Kristuksen veri puhdisti hänet ja verhosi hänet. Näin hän tuli osalliseksi Kristuksen kärsimyksestä ja hänen rakkaudesta.⁴⁰²

Juliana avaa sellaisen ulottuvuuden hyväntekeväisyyteen, jossa sekoittuvat sosiaaliset ja fyysiset rajat. Tällä on seurauksia sekä niille ihmisille, jotka elävät jonkin vamman kanssa että niille, jotka rakastavat vammaisia ihmisiä ja erityisesti niille, joilla on tunnistamaton vammaisuuden pelko. Vammaiset ihmiset elävät eristyksissä, heitä vältellään ja hoidetaan epäinhimillisesti.⁴⁰³ Kuitenkin ihmiset ovat ”radikaalin riippuvaisia” toinen toisistaan, kuten Mary Jo Iozzio toteaa.⁴⁰⁴

Ne ihmiset, jotka elävät marginaalissa, ovat Julianan mukaan Jumalan erityisessä suosiossa. Meidän tulee ymmärtää sukulaisuutemme ja yhteenkuuluvuutemme erityisesti niiden ihmisten kanssa, jotka ovat eniten vammaisia. Tämä on mahdollista sen syvän, ruumiillisen tiedon varassa, että Jumala on voittanut paholaisen. Silloin sukulaisuutemme vammaisuuden ja vammaisten ihmisten kanssa näyttääkin toivon merkiltä.⁴⁰⁵

Ensimmäisiä viitteitä moninaisuuden kirkosta

Keskiaikana vammaisuus ymmärrettiin usein demonisten voimien aikaansaamaksi. Näin ajatteli Martti Lutherkin. Sairaus, kärsimys ja vammaisuus olivat hyvin yleisiä tuohon aikaan, ja Luther pohti

³⁹⁸ Brock & Swinton 2012, 13

³⁹⁹ Romero 2012, 123

⁴⁰⁰ Brock & Swinton 2012, 14

⁴⁰¹ Hall 2012, 155

⁴⁰² Hall 2012, 155, 160

⁴⁰³ Hall 2012, 154

⁴⁰⁴ Hall 2012, 154

⁴⁰⁵ Hall 2012, 162

niitä teologiselta kannalta. Jumala voi sallia vammaisuuden, mutta hän ei toivo, että ihmiset joutuisivat vamman uhriksi. Kaikki ihmiset ovat hengellisesti vammaisia. Jumalallinen armo, jonka varassa jokainen ihminen on, vaatii meitä arvioimaan uudelleen, mitä merkitsee olla fyysisesti tai henkisesti vammainen. Jumala käyttää sekä ei-vammaisuutta että vammaisuutta omaan tarkoitukseensa. Huomio ei ole niinkään jonkun henkilön vammaisuudessa vaan siinä, kuinka voimme oppia olemaan läsnä kaikessa, mitä Jumala haluaa (vammaisen) ihmisen kautta tuoda maailmaan.⁴⁰⁶

Calvinin teologiassa on joitain samoja piirteitä kuin nykyisessä ajattelussa vammaisuudesta ja vammaisista ihmisistä. Calvin oli kiinnostunut vammaisille ihmisille tarkoitettujen laitosten virallistamisesta voidakseen taata heille hyvän hoidon ja huolenpidon. Vammaisilla ihmisillä piti myös olla mahdollisuus osallistua kirkon jumalanpalvelukseen. Calvinin mielestä Jumala on aina hylättyjen ja ulkopuolisten ihmisten rinnalla. Kirkon on oltava yhteiskunnassa se, joka toivottaa heidät tervetulleeksi. Itse asiassa Calvinin teologiassa voi nähdä teologisia ajatuksia, jotka viittaavat integraatioon, jopa inklusioon, yhdenvertaisuuteen ja itsenäisyyteen sekä ruumiillisuuden merkitykseen.⁴⁰⁷ Calvinilta vaikutteita saanut van den Berg perusti Alankomaihin ensimmäisen kirkon ylläpitämän kehitysvammaisille tarkoitettun laitoksen. Taustalla oli Calvinin ydinajatus kirkon vastuusta tarjota diakonista apua jokaiselle yhteiskunnassa.⁴⁰⁸

Georg W. F. Hegelin mielestä todellisuudessa vammauttavia ovatkin olosuhteet, jotka asettavat esteitä ihmisten väliselle kommunikaatiolle ja yhteydelle. Søren Kierkegaard taas liittää vammaisuuden Jumalasta vieraantumisen ongelmaan, jota hän pitää kuoleman sairautena. Ihmisten tulisi rakastaa toisiaan ainutlaatuisina ja ehkä särmiikkäinäkin todellisina ihmisinä, juuri sellaisina kuin he oikeasti ovat, sen sijaan, että he projisoivat omia käsityksiään toisiinsa.⁴⁰⁹

Kenen kirkko ja mikä kirkko?

Dietrich Bonhoeffer ja Karl Barth olivat viime vuosisadan merkittäviä teologeja. Bonhoeffer vietti jonkin aikaa epilepsiaa sairastavien kristillisenä yhteisönä aloittaneessa Bethelissä. Paikka oli tuohon mennessä laajentunut kokonaiseksi kaupungiksi, jossa oli kirkkoja, maatiloja, tehtaita, kauppoja ja

⁴⁰⁶ Brock & Swinton 2012, 14-15

⁴⁰⁷ Brock & Swinton 2012, 15

⁴⁰⁸ Brock & Swinton 2012, 15-16

⁴⁰⁹ Brock & Swinton 2012, 15-16

hoitohenkilökunnan asunnot. Bonhoefferille paikka oli valtaa ja voimaa ylistävän nietzscheläisen maailmankuvan vastakohta. ”Se oli näkyväksi tehtyä evankeliumia, satumainen armon maisema, missä heikoista ja avuttomista huolehdittiin silmin kristillisessä hengessä.”⁴¹⁰

Bonhoeffer oli tullut Betheliin yhdessä muiden Tunnustuskirkkoon kuuluvien kanssa tarkoituksena kirjoittaa luettelo teeseistä, jotka selittivät, miksi he vastustivat natsien ohjelmaa. Asiakirjaa kutsutaankin Bethelin tunnustukseksi. Bonhoeffer piti Betheliä aluksi vain sopivana kokoontumispaikkana, mutta kun hän ja muut laadintakomitean jäsenet liittyivät yhteisön jumalanpalvelukseen, hänen ajattelussaan tapahtui muutos. Jumalanpalvelukseen osallistui asukkaiden ja henkilökunnan sekä heidän perheidensä lisäksi myös satunnaisia ohikulkijoita. Kokemus vaikutti suuresti Bonhoefferin teologiseen ihmiskäsitykseen ja kirkkokäsitykseen. Bonhoefferin mielessä kysymys vammaisuudesta kääntyi kysymykseksi siitä, mikä on kirkko.⁴¹¹

Barth korostaa ihmisten välisiä suhteita. Mikä meitä yhdistää toisiimme ja mikä meidät erottaa toinen toisestamme, kun asiaa tarkastellaan siinä valossa, mitä suhteemme jumalihmiseen, Jeesukseen Kristukseen, meille paljastaa. Barthin mielestä jokainen ihmiselämä ansaitsee kunnioituksen.⁴¹² Kaikki uskonyhteisön jäsenet kuuluvat toisilleen evankeliumin palveluksessa. He tunnistavat toisensa sisarina ja veljinä Kristuksessa. Tämän yhteisön elämää luonnehtii kaikkialla ilo, joka kumpuaa tulevan Jumalan valtakunnan toivosta ja odotuksesta.⁴¹³

Vammaisuuden teologian hahmottelua

Vammaisuuden teologiasta ovat kirjoittaneet mm. Rosemary Radford Ruther, Nancy S. Eiesland ja Sarah Coakley. Heidän ajattelunsa nousee vapautuksen teologian pohjalta. He tarkastelevat traditionaalisia käsityksiä Jumalasta ja Kristuksesta. He näkevät vammaisuuden teologiassa yhteiskunnallisia ja poliittisia ulottuvuuksia.⁴¹⁴ Heidän teologisessa ajattelussaan korostuu jokin vammaisuuteen liittyvä tai siitä nouseva yksityiskohta, joka ansiokkaasti avaa uutta. Toisaalta näkökulman kaipausta jättää muita teologisia kysymyksiä avoimeksi.

⁴¹⁰ Metaxas 2013, 197-198

⁴¹¹ Brock 2013, 17-18

⁴¹² Brock & Swinton 2012, 16-17

⁴¹³ Wood 2012, 400-403

⁴¹⁴ Brock & Swinton 2012, 17-18

Nancy S. Eiesland hahmottelee kuvaa vammaisesta Jumalasta lähtökohtana kärsivä Kristus, joka ylönousemusruumiissaan tunnistetaan juuri haavoistaan. Yksi vammaisuuden teologian haasteista ja tavoitteista onkin kyseenalaistaa olemassa olevia metaforia ja symbolikuvia ja tuoda keskusteluun uudenlaisia. Esittelen seuraavassa kolme vammaisuuden teologian tuottamaa kuvaa Jumalasta.

Vammainen Jumala

Nancy S. Eiesland kuvaa vammaisuuden teologiassa jo klassikoksi tullessa kirjassaan vammaista Jumalaa. Hän kyseenalaistaa paitsi Jumala-kuvia myös normaaliuden käsitettä. Eieslandille ovat tärkeitä voimaannuttaminen sekä poliittinen toiminta. Vammainen Jumala on kuva Jumalasta, joka osallistuu myös vammaisten ihmisten vapaustaisteluun.⁴¹⁵

Eieslandin mielestä perinteiset Jumala-kuvat ovat riittämättömiä, eritoten ne, joiden mukaan vammaisuus on joko siunaus tai kirous. Eiesland pohtii, voiko sellainen Jumala edes ymmärtää vammaisuutta, saati olla hänelle itselleen merkityksellinen. Eiesland kertoo, kuinka hän kuntoutussairaalaissa työskennellessään kysyi kerran asukkailta, mitä nämä ajattelivat Jumalasta. Eräs nuori afro-amerikkalainen mies vastasi pitkän hiljaisuuden jälkeen: *”Jos Jumala istuisi puhalluksella ohjattavassa sähköpyörätuolissa, ehkä Hän sitten ymmärtäisi (meitä vammaisia ihmisiä).”*⁴¹⁶ Eieslandille vammainen Jumala on todempi kuin kaikkivaltias ja riippumaton Jumala tai säälivä Jumala tai kärsivä Jumalan palvelija. Vammainen Jumala on selviytyjä, hän on yksi niistä, jotka yhteiskunta leimaa ei-mahdollisiksi, ei-työkykyisiksi, ja jotka elävät kyseenalaista elämää.⁴¹⁷

Eiesland yhdisti edellä mainitun nuoren miehen ajatuksen ja ylönousemuskertomuksen, jossa Jeesus ilmestyi seuraajilleen ja näytti heille käsiensä ja jalkojensa haavat. Tämä ylönoussut Kristus, Vammainen Jumala, näyttää Eieslandin mukaan kappaleen kristinuskon salattua historiaa, josta ei juurikaan puhuta. Vammainen Jumala lupaa armoa vammaisen ruumiinsa kautta. Tämä vammainen Jumala on hurskauden, rukouksen, jumalanpalveluksen ja lähetyksen keskus, kirjoittaa Rebecca Chopp Eieslandin kirjan esipuheessa.⁴¹⁸

Eiesland tulkitsee vammaisuutta sosiaalisen mallin kautta. Vammainen Jumala voi olla solidaarinen

⁴¹⁵ Eiesland 1994, 89-105

⁴¹⁶ Eiesland 2002, 13

⁴¹⁷ Eiesland 2002, 13

⁴¹⁸ Eiesland 1994, 11

sorretuille vammaisille ihmisille. Tämä kuva Jumalasta haastaa myös muiden kristillisten symbolien, metaforien, rituaalien ja dogmien uudelleen ajattelun niin, että ne olisivat saavutettavia ja käsitettäviä vammaisille ihmisille. Kyse ei ole vain oikeudenmukaisuudesta ja inklusiosta. Eiesland ajattelee, että koska vammaiset ihmiset ovat hyvin tietoisia ruumiistaan, he sopivat parhaiten reflektimaan ruumiillisuuteen liittyviä asioita. He näkevät monia muille ihmisille näkymättömäksi jääviä asioita. Vammaisten ihmisten pitää itse tehdä vammaisuuden teologiaa.⁴¹⁹

Ajatus vammaisesta Jumala herättää monia kysymyksiä. Jeesus ei tehnyt syntiä ja kuitenkin hänestä tuli vammainen. Vammaisuus ei siis ole synnin seurausta. Jeesus kutsui oppilaansa koskettamaan haavojaan ja kyseenalaisti näin sairaiden ja vammaisten ihmisten koskemattomuuden tabua. Ristiinnaulittu ja ylösnoussut Jeesus on Jumala, joka on itse kokenut kipua ja ymmärtää myös muiden kärsimystä. Eieslandin mielestä vammainen Jumala korostaa hierarkian suhteellisuutta, arvostaa ruumiillisuutta sen kaikessa monimuotoisuudessa ja tarjoaa syvän esimerkin inklusiosta, rakkaudesta ja hyväksynnästä. *”Vapautuksen teologia tukee meidän vaikeaa, mutta tavallista elämäämme, voimauttaa ja vaikuttaa yhdessä vammaisten ihmisten ja ryhmien kanssa, jotka taistelevat oikeudenmukaisuuden puolesta konkreettisissa tilanteissa, luo uusia tapoja torjua sellaisia teologisia symboleja, jotka syrjivät ja aliarvioivat meitä vammaisia ihmisiä sekä palauttaa salatun historiamme Jumalan läsnä ollessa maan päällä”*, summaa Eiesland.⁴²⁰

Keskinäisen riippuvuuden Jumala

Kathy Black puhuu keskinäisen riippuvuuden teologiasta. Hänen mielestään kristillisessä yhteisössä kaikki on kutsuttu työskentelemään *”keskinäisessä riippuvuudessa, vuorovaikutuksessa Jumalan kanssa kaikkien hyvinvoinnin eteen”*.⁴²¹ Black huomauttaa, että vammaisuus on miljoonien ihmisten ja heidän läheistensä jokapäiväistä elämää ja todellisuutta. Hän uskoo, että jos emme hyväksy ajatusta siitä, että Jumala aiheuttaa vammaisuutta, sen täytyy vaikuttaa myös teologiseen ajatteluun.⁴²²

Black muistuttaa, että me olemme kaikki yhteydessä toisiimme ja riippuvaisia toisistamme niin, että

⁴¹⁹ Creamer 2006

⁴²⁰ Eiesland 1994, 86

⁴²¹ Black 1996, 37-38

⁴²² Creamer 2006

se, mitä teemme vaikuttaa myös toisten ihmisten elämään ja koko maailmaan.⁴²³ Jumala on läsnä elämän ja kärsimyksen keskellä tarjoten mahdollisuutta muutokseen. Black väittää, että *”koko maailmankaikkeus on keskinäisessä riippuvuudessa, ja Jumala on osa tätä keskinäistä riippuvuutta”*.⁴²⁴ Black käyttää sellaisia kuvia kuin *”Jumalan perheväki”*, *”pyhien yhteys”* ja *”Kristuksen ruumis”* kuvatakseen, kuinka ihmiset ovat riippuvaisia sekä toisistaan että Jumalasta.⁴²⁵

Vammaiset ihmiset tunnistavat sen, että he ovat monissa asioissa riippuvaisia toisista ihmisistä. Tosiasiassa kukaan ei ole täysin itsenäinen, vaan kaikki ihmiset niin vammaiset kuin ei-vammaisetkin ovat riippuvaisia toinen toisistaan tai esimerkiksi maailmamme luonnonvaroista. Blackin mielestä kristilliset yhteisöt ovat *”paikkoja, joissa ihmiset hyväksytään Jumalan lapsiksi sellaisina kuin he ovat, paikkoja, joissa riippuvaisuus toisista ihmisistä on tunnustettu ja keskinäistä riippuvuutta arvostetaan”*.⁴²⁶ Keskinäisen riippuvuuden Jumala ei ole vain vammaisten ihmisten Jumala, vaan kaikkien Jumala. Tämä Jumala on vierellämme ja auttaa meitä itkemään, kun kamppailemme elämässä.⁴²⁷

Saavutettava Jumala

Jennie Weiss Block pohtii vammaisuuden teologisia metaforia. Hän on tuonut keskusteluun saavutettavuuden teologian, jonka tavoitteena on taata, että ihmiset, joilla on jokin vamma, löytävät oikean paikkansa seurakunnassa.⁴²⁸ Blockin mielestä vammaiset ihmiset ovat ainutlaatuinen ryhmä, ei sen tähden, että ovat vammattomia ihmisiä huonompia, vaan koska yhteiskunta sortaa heitä. Kristillisillä yhteisöillä on velvollisuus vaatia sortavien rakenteiden purkamista. Sen tähden Block haastaa kirkkoja tekemään muutoksia, jotka johtavat vammaisten ihmisten täyteen osallisuuteen, inklusioon ja saavutettavuuteen.⁴²⁹

Jumala-kuvia voi ja pitää tarkastella saavutettavuuden ja inklusion linssin läpi. Blockin mielestä vammaisuus liittyy *”Jumalan rakkauden mysteeriin ja kristillisen sanoman suuriin paradokseihin”*.⁴³⁰

⁴²³ Black 1996, 34

⁴²⁴ Black 1996, 37

⁴²⁵ Black 1996, 38

⁴²⁶ Black 1996, 41-42

⁴²⁷ Black 1996, 186

⁴²⁸ Block 2002, 11

⁴²⁹ Block 2002, 120-125, 129-156

⁴³⁰ Block 2002, 22

Erityisesti *”vammaisuus on dramaattinen muistutus siitä, että Jumalan tiet eivät ole meidän teitämme”*.⁴³¹ Jumalaa ei voida tuntea täysin, mutta vammaisuuden linssi kirkastaa Jumalaa, joka on sitoutunut inkluusioon ja saavutettavuuteen. Block korostaa, että *”saavutettavuuden ja inkluusion lähtökohdat ovat Raamatussa. Keskuksena on kasteen lupaus, ja juuret ovat kolmiyhteisessä Jumalassa”*.⁴³² Jeesuksen sanoma oli tämä: kaikki ovat tervetulleita ja jokaisella on oma paikkansa kirkossa. Uuden testamentin mukaan Jeesus sulki kaikki ihmiset toimintansa piiriin, riippumatta näiden kansallisuudesta, sukupuolesta, taustasta tai fyysisestä kunnosta. Blockin mielestä tarvitaankin erityistä saavutettavuuden teologiaa, *”koska Jeesuksen Kristuksen evankeliumi on saavutettavuuden evankeliumia; kristittyjen tehtävänä on luoda saavutettavuutta marginaalissa oleville”*.⁴³³

Blockin mielestä vammaisuudessa on kyse yhteiskunnan sortavista rakenteista ja eksklusiosta, ulkopuolelle sulkemisesta. *”Saavutettava Jumala kutsuu meitä kohtaamaan sen vakavan tosiasian, että osalta Jumalan kansasta on systemaattisesti kielletty osallisuus yhteisössä. Meidän asenteemme ja tekomme ovat sulkeneet ihmisiä ulkopuolelle. Joudumme kysymään hankalia kysymyksiä. Kuinka voimme muuttua inklusiivisemmiksi? Mitä meidän pitää tehdä? Mitä taitoja tarvitsemme? Miten evankeliumi tulee todeksi yhteisössämme? Inklusiivisuus voi vaatia meiltä enemmän kuin mihin olemme valmiita. Se vaatii kärsivällisyyttä ja tarkkaavaisuutta nopeasykkeisessä ja tulorientoituneessa maailmassamme. Emme voi kuitenkaan olla uskollisia kristityn kutsumukselle, jos emme ota vakavasti inkluusion vaatimusta.”*⁴³⁴

Vammaisten ihmisten on oltava osallisina kaikessa heitä koskevassa päätöksen teossa. Tämä on inklusiota konkretian tasolla, jonka Block johtaa teologisista pohdintoistaan. Jos tehdään vammaisia ihmisiä koskevia päätöksiä ilman, että he ovat siinä mukana, kyse ei ole vain huonosta menettelytavasta, vaan myös teologisesta virheestä. Blockin teologia saavutettavasta Jumalasta haastaa käytännön tekoihin ja vastuuseen.⁴³⁵

⁴³¹ Block 2002, 91

⁴³² Block 2002, 22

⁴³³ Block 2002, 120

⁴³⁴ Block 2002, 122-123,

⁴³⁵ Block 2002, 141-156

Jean Vanierin teologia on muotoutunut Arkissa, yhteisössä, jonka hän perusti ja jossa hän elää yhdessä kehitysvammaisten ihmisten kanssa.⁴³⁶ Kun opimme ottamaan huomioon toisten heikkoudet, voimme oppia jotakin myös omista heikkouksistamme. Kun olemme vuorovaikutuksessa toinen toistemme kanssa, illuusiomme häviävät ja alamme ymmärtää Jumalan armon todellisuuden.⁴³⁷ Vanierin mielestä kristillisen yhteisön pitäisi olla hierarkisen pyramidin sijasta yksi ruumis, jossa jokaisella ihmisellä on paikkansa, olivatpa he vammaisia tai vammattomia ja jossa jokainen on riippuvuussuhteessa toinen toiseensa.⁴³⁸

Kehitysvammaiset ihmiset haastavat monella tavalla käsityksemme siitä, mitä merkitsee olla ihminen, mitä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja mitä merkitsee kirkolle olla kirkko. Onko vammaisuuden käsitteellisestä pohdinnasta lopultakaan kovin paljon apua? Eikö olennaisempaa ole pohtia kaikkien ihmisyyttä, mikä on yhteistä meille kaikille.⁴³⁹

Yhteenvedona voisi todeta, että vammaisuuden teologia ei ole vain sen pohtimista, mitä vammaisuus on tai ketä ovat vammaiset ihmiset. Se on kristologiaa ja Jumalan-kuvien uudelleen ajattelua yhtä lailla kuin ihmiskäsityksen tai kirkkokäsityksen avartamista. Vammaisuus on kontekstuaalinen käsite, ja vammaisuuden teologia on aina kontekstuaalista. Jokainen ihminen on Jumalan kuva, oikeastaan vain koko ihmisten moninaisuus yhdessä muodostaa Jumalan kuvan. Ihmisyys syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Ihmiset ovat riippuvuussuhteessa toistensa kanssa. Sen tähden vammaisuuden teologiaa voi tehdä vain vuorovaikutuksessa vammaisten ihmisten kanssa. Parhaimmillaan tämä voi toteutua jumalanpalvelusyhteisössä, jossa jokaisella ihmisellä on paikkansa.

⁴³⁶ [jean-vanier.org/short biography](http://jean-vanier.org/short-biography): Jean Vanier tapasi Raphael Simin ja Philippe Seuxin. Heidän tapaamisensa kosketti Vanieria syvästi. Vanier hankki pienen talon ja asettui asumaan sinne näiden miesten kanssa. He eivät olleet Vanierille kaksi ”kehitysvammaista”, vaan kaksi ystävää Raphael ja Philippe, sillä miehet halusivat nimenomaan ystävyttä. Näitä ”kohtaamisen yhteisöjä” eli nykyään Uskon ja Valon -yhteisöjä on noin 1500, niitä on 82 maassa ja kaikissa viidessä maanosassa.

⁴³⁷ Brock & Swinton 2012, 18

⁴³⁸ Brock & Swinton 2012, 21

⁴³⁹ Brock & Swinton 2012, 18-19

Ruumii(lline)n teologia

*Olen alkanut kutsua vammaista kehoani juhla-asuksi.
Sen kantaminen on minulle eräänlainen työsopimus.
Ajattelen, että pestinantaja tuskin odottaa minulta
ylenpalttista kiitollisuutta sen tähden,
että olen saanut tämän urakan
tai ylivertaista suoriutumista siinä.
Panokseni kuuluu olla voimieni mukainen.
Jos ymmärrän käyttää ulottuvillani olevia mahdollisuuksia,
olen siten ehkä valmiimpi seuraavaa
tarjolle tulevaa työrupeamaa varten.
(Tuuli Helle)*

*Ihmisyyden syvin salaisuus on,
että Jumala tulee ihmiseksi Jeesuksessa.
Jumala elää ja kuolee ihmisen tavoin.
(saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma)*

Vammaisuuden tutkimuksessa on otettava huomioon niin fysiologia, psykologia, sosiologia kuin kulttuurien tutkimuskin. Kaikkiin näihin kuuluu kehon ja sen toimintakyvyn tulkinta tietyssä kontekstissa. Vammaisuuden tutkimukseen kuuluu myös hermeneutiikka, ja vammaisuuden hermeneutiikan teksti on ihmisen ruumis, keho.⁴⁴⁰

Myös kristinuskon peruskertomuksissa ruumiillisuus on läsnä moniin tavoin. Pelastushistorian kaksi polttopistettä: inkarnaatio ja ristiinnaulitseminen, ovat ruumiillisia kertomuksia. Jumala syntyy ihmislapseksi, Jumalan Poika kuolee ihmisen kuoleman. Siinä välissä ihmiseksi tullut Jumala, Jeesus Nasaretilainen, elää ihmisen elämän. Hänen tarpeensa ovat ihmisen perustarpeita: ruoka ja juoma, lepo, ystävyys. Jeesus näkee ympärillään ihmisruumiin moninaisuuden, siitä kertovat myös monet parantamiskertomukset. Hän ruokkii nälkäiset. Jeesus käyttää ruumista vertauskuvana kristittyjen yhteydestä. Ja hän asettaa ehtoollisessa oman ruumiinsa Jumalan ja ihmisen syvimmän yhteyden salaisuudeksi, sakramentiksi.⁴⁴¹ Ylösnoussut Kristus tunnistetaan haavojen jäljistä, ne vakuuttavat hänen seuraajansa ylösnousemuksen todellisuudesta. Ylösnousseenakin Kristus kysyy oppilailtaan: ”Onko teillä mitään syötävää?”

⁴⁴⁰ Hull 2003a

⁴⁴¹ Vuola 2008

Ihmisen on hyväksyttävä myös ruumiillinen rajallisuutensa, heikkoutensa ja haurautensa. Tässäkin Jeesus on edellä kävijä. *”Olemme lopulta riippuvaisia Luojastamme ja toisistamme syntyessämme, eläessämme, kuihtuessamme ja kuollessamme. Jeesuskaan ei hallinnut itseään ja ruumistaan loppuun asti, vaan sitoutui inhimilliseen heikkouteen. Se on ihmisen osa.”*⁴⁴²

Erilaisissa vapautuksen teologioissa Jumala-kuva ja sen yhteys ihmisen ruumiillisuuteen, esimerkiksi sukupuoleen, ihonväriin tai kärsimykseen, ovat keskeisiä kysymyksiä.⁴⁴³ Eräänä ruumiillisuuden teologian lähtökohtana voidaan pitää yritystä voittaa länsimaisessa ajattelussa yleinen ruumiin ja hengen välinen kahtiajako. Ihmisellä on kulttuurista riippumatta taipumus kokea mielensä jollakin tavoin ruumiista erilliseksi. Ruumiin tai ruumiillisuuden teologian lähtökohtana on, että me olemme ruumis, ei niin, että meillä on ruumis. Ruumis on väline, jonka kautta olemme yhteydessä meitä ympäröivään maailmaan.⁴⁴⁴ Jotkut tutkijat näkevät länsimaisessa ruumiin tai kehon täydellisyyttä tavoittelevassa fitness- ja dieetikulttuurissa uskonnollisia piirteitä. Ruumiillisen terveyden merkitys näkyy myös lääketieteessä, jonka tavoitteena on eri tavoin korjata viallista ruumistamme ja palauttaa sen toimintakyky. Martti Lindqvist totesi ihmisen suhteesta ruumiiseensa: *”ihmistä ei temmata irti (...) ruumiistaan, vaan hänet vapautetaan (...) ruumiiseensa”*.⁴⁴⁵

Margit Nymanin mukaan *”ruumiin teologiaksi voidaan kutsua kaikkea sitä työtä, jota tehdään sen eteen että ruumiilla olisi kirkon opetuksessa ja sanomassa yhtä vakavasti otettava paikka kuin hengellä. Näihin päiviin asti ajatteluamme kirkossa on leimannut ruumiskäsitteen liittäminen johonkin vähempiarvoiseen tai ei-haluttavaan kuten sairauden, kivun, naisena olemisen, värillisten, vammaisten tai seksuaalisesti vähemmistöihin kuuluvien yhteyteen.”*⁴⁴⁶ Vapautuksen teologian pohjalta syntyneissä teologian suuntauksissa Jumala-kuva ja sen yhteys ihmisen ruumiillisuuteen kuten sukupuoleen, ihonväriin, kärsimykseen tai vammaisuuteen on keskeistä. Imago Dei on kielletty monilta ihmisryhmiltä ja Jumala on yleensä ollut imago viri eli ei niinkään ihminen Jumalan kuvana kuin Jumala miehen kuvana.⁴⁴⁷

⁴⁴² Villa 2014

⁴⁴³ Vuola 2008

⁴⁴⁴ Uro 2008

⁴⁴⁵ Lindqvist 1990, 20

⁴⁴⁶ Nyman 2006, 106

⁴⁴⁷ Vuola 2008

Vasta aivan viime aikoina vammaiset naiset vammaisine ruumiineen ovat tulleet länsimaisessa yhteiskunnassa näkyviksi. Silti heitä syrjitään usein samanaikaisesti eri perusteilla: koska he ovat vammaisia, koska he ovat tyttöjä tai naisia ja koska he ovat köyhiä.⁴⁴⁸ Mitä enemmän ruumiillisuus rinnastetaan ulkonäköön, sitä enemmän ruumiillisuus korostuu ulkonäkövaateina marginalisoiden ja diskriminoiden kaikkia normista poikkeavia naisia: liian lihavia, liian laihoja, liian lyhyitä, liian vanhoja ja liian vammaisia. Normatiivista ja yhdenmukaista ruumiillisuutta ja ulkonäköä korostavat kulttuurin ilmiöt koituvat uhkaksi ensisijaisesti naisille ja erityisesti vammaisille naisille.⁴⁴⁹ Naisena ja vammaisena eläminen lisää tutkimusten mukaan merkittävästi riskiä joutua väkivallan tai hyväksikäytön kohteeksi.⁴⁵⁰ Vammautuminen vaikuttaa naisten elämään enemmän kuin vammautuneiden miesten elämään. Naisilta vammautuminen usein riistää mahdollisuuden työhön, äitiyteen, vaimona ja rakastettuna olemiseen, asioihin, joita pidetään naiselle sosiaalisesti arvostettuna. Vammaiset naiset määrittyvät miehiä vahvemmin vammaisuuden ja vammaisen ruumiin kautta.⁴⁵¹

Naistutkimuksella on ollut suuri merkitys sille, että ruumiillisuuden kysymyksiä on alettu tutkia. Ruumiillisuuden teologian painotuksia on nähtävissä monissa teologisissa suuntauksissa kuten vapautuksen teologiassa tai prosessi- ja ekoteologiassa.⁴⁵² Vammaisen ihminen ei voi unohtaa omaa ruumistaan. Sen tähden on ymmärrettävää, että ruumiil(l)ine)n teologia on olennainen osa vammaisuuden teologiaa.

Kristillinen teologia, sen symboliikka, metaforat, kieli ja liturgia, ovat täynnä puhetta ruumiista ja ruumiin esittämistä eri tavoin.⁴⁵³ Ruumiin keskeisyydestä ja läsnäolosta huolimatta ihmisen ruumis ja ruumiillisuus on ollut kristillisessä perinteessä myös monin tavoin rajattu ja kielletty, pelätty, halveksittu ja alistettu, tukahdutettu ja toissijaistettu.⁴⁵⁴ Vapautuksen teologian eri suuntauksissa on kyse kiellettyjen ja vaiennettujen ruumiiden näkyväksi tulemisesta. Kenen tai keiden ruumiista pu-

⁴⁴⁸ Vammaiskumppanuus

⁴⁴⁹ Reinikainen 1999, 346

⁴⁵⁰ Piispa 2013, 7-9

⁴⁵¹ Reinikainen 1999, 349

⁴⁵² Uro 2008

⁴⁵³ Vuola 2008

⁴⁵⁴ Vuola 2008

hutaan? Ketkä puhuvat ja millä tavoin he puhuvat? Mistä vaietaan ja miksi kaikesta ei voida puhua?⁴⁵⁵

Ruumiillisuuden teologia on teollisuusmaissa usein keskittynyt seksuaalisuuteen ja sen ilmenemis-
muotoihin. Monien köyhien maiden teologeille ruumiillisuus on teologian keskiössä ennen muuta
puutteena, kärsimyksenä ja kidutuksena, nälkänä, janona ja köyhyytenä.⁴⁵⁶ Lapset ovat eräs ihmis-
ryhmä, jonka ruumiillisuutta ei juurikaan ole käsitelty teologiassa.⁴⁵⁷ Toinen ryhmä, jonka ruumiil-
lisuutta on alettu tuoda keskusteluun vasta viime aikoina, ovat vammaiset ihmiset.⁴⁵⁸ Vammainen
ruumis kaikessa moninaisuudessaan ymmärretään usein ei-seksuaalisena. Viime vuosisadalla vam-
maisten ihmisten seksuaalisuuden toteuttamista säädeltiin Suomessakin lailla. Vammaisuus ei
poista ihmisestä seksuaalisuutta, mutta käytännössä sen toteuttaminen voi olla vaikeaa esimerkiksi
laitoksessa asuville ihmisille.⁴⁵⁹

Koskettaminen ja kommunikaatio

Vammaisen ihmisen ruumiillisuuden eräs ulottuvuus on se, että monet vammaiset ihmiset joutuvat
suostumaan siihen, että hoitajat, avustajat tai muut ammattilaiset koskettavat eri tavoin heidän ke-
hoaan. Vammaisten asumisyksiköissä useimmat asukkaat ovat tavalla tai toisella riippuvaisia toisten
avusta. Ihminen, joka tarvitsee välttämättä toisen ihmisen apua, on monissa tilanteissa fyysisesti
avuton ja herkästi haavoittuva. Hän saattaa joutua väkivallan tai sen uhan kohteeksi, seksuaalisesti
hyväksikäytetyksi tai nöyryyttävästi kohdelluksi. Hänen vapautensa saatetaan riistää ja hänen oi-
keuksiaan rajoittaa muutenkin, eikä hän välttämättä voi vaikuttaa asiaan mitenkään. Hän ei voi aina

⁴⁵⁵ Vuola 2008

⁴⁵⁶ Vuola 2008

⁴⁵⁷ Vuola 2008

⁴⁵⁸ Jenni-Juulia Wallinheimo-Heinonen on eräs suomalaisista taiteilijoista, joka on tehnyt vammaisuutta eri tavoin nä-
kyväksi. <http://rampyla.vuodatus.net/>

⁴⁵⁹ Merituuli Laihon mukaan vammaisten ihmisten seksuaalisuuteen liittyviä myyttejä ovat esimerkiksi:

- vammainen ihminen ei ole kiinnostunut seksistä,
- vammaiselle ihmiselle ei kannata puhua seksistä, sillä se aiheuttaa vain mielipahaa,
- mikäli vammainen ihminen haluaa seurustella, on paras seurustella toisen vammaisen kanssa,
- vammaisesta ihmisestä ei ole isäksi tai äidiksi,
- vammaisen naisen kuukautiset tulee lakkauttaa, niistä on vain lisää työtä avustajalle,
- vammainen lapsi ei tarvitse seksuaalikasvatusta,
- mikäli vammaiseen ihmiseen liitetään käsite seksi, on kyse vammaisseksistä,
- vammaiset ihmiset ovat ikuisesti lapsia,
- kaikki vammaiset ihmiset ovat heteroseksuaaleja.

valita, kuka häntä koskettaa ja miten häntä kosketetaan esimerkiksi hoitotilanteissa. Vammaisilla ihmisillä on oikeus siihen, että heidän fyysistä ja henkistä koskemattomuuttaan kunnioitetaan, vaikka he tarvitsisivatkin muiden apua henkilökohtaisissakin toimissaan.⁴⁶⁰ Vammaisilla ihmisillä on myös kohonnut riski joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Erityisen suuri tämä riski on vammaisilla naisilla, joista joka neljäs on joutunut kokemaan väkivaltaa.⁴⁶¹

Millä tasolla tai tasoilla me kohtaamme vammaiset ihmiset seurakunnassa? Arkielämän tasolla kokonaisina ihmisinä, jotka ovat biologisia, henkisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia kokonaisuuksia vai vain jonkin ulottuvuuden kautta? Millaiset ovat tehokkuutta ja tuottavuutta korostavassa kilpailuyhteiskunnassa elävien vammaisten ihmisten mahdollisuudet tulla kohdatuiksi kokonaisina ihmisinä? Vammaisten ihmisten ruumiillisten tarpeiden huomioon ottaminen on välttämätöntä, on sitten kyse liikkumisesta ylipäättään tai vaikka wc:hen pääsemisestä. Fyysinen turvallisuus on tärkeää, esimerkiksi kun järjestetään leirejä tai retkiä.

Ruumiillisuus on myös osa kommunikointia, esimerkiksi kuulonäkövammaisten tai kehitysvammaisten ihmisten kanssa. saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma kuvaa yhtä uskon kielistä, olemuskieltä, näin: *”Kehollisuus on olennainen osa kommunikointia, jos yhteistä kieltä ei ole. Silloin tilanne, ympäristö ja vuorovaikutus ohjaavat merkityksen muotoutumista. Yhteys ja osallisuus eivät rakennu vain ymmärryksen varaan. Olemuskieleen liittyvät ilmeet, eleet, ääntelyt, toiminta ja tunteet kertovat viestin. Olemuskielinen ymmärtäminen edellyttää aikaa, aitoutta sekä läsnäoloa.”*⁴⁶²

Olemuskieli tarkoittaa kommunikointia tavoilla, jotka ovat kehityksessä varhaisimpia vuorovaikutustaitoja, joilla ihminen pyrkii yhteyteen toisten ihmisten kanssa. Vaikeimmin kehitysvammaisilla ihmisillä kommunikaatiotaidot kehittyvät hitaasti. Vielä aikuisenakin monet heistä toimivat vuorovaikutuksen varhaisimpien keinojen varassa. Olemuskielen elementtejä, esimerkiksi ilmeitä, eleitä, äänensävyjä ja asentoja käyttävät kaikki ihmiset kielellisen ilmaisun rinnalla. Mutta varhaisten taitojen varassa viestivä ihminen ei kykene ilmaisemaan itseään puhumalla. Kehonkieltä, ääntelyä, il-

⁴⁶⁰ Vammaisten asumisen ihmisoikeuskäsikirja

⁴⁶¹ Vammaispalvelujen käsikirja

⁴⁶² saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 18

meitä, eleitä ja toimintaa yhdistelemällä vaikeimmin vammaisen ihmisenkin voi ilmaista monia asioita.⁴⁶³

Esimerkiksi rippikoulu on mahdollista rakentaa olemuskielisen, sanattoman kommunikaation vaaraan, jossa osallistujien välinen vuorovaikutus ja kohtaaminen hengellisiin rituaaleihin yhdistettynä, ovat sen sisältöä.⁴⁶⁴ Björn Nalle Öhman kuvaa väitöskirjassaan menetelmää, jota hän on käyttänyt syvästi kehitysvammaisten nuorten rippikoulussa. Näillä nuorilla ei ole puhekieltä. Kohtaamisen elementit ovat yksinkertainen meditatiivinen rukouslaulu sekä kosketus. Öhman pohtii, kuinka inhimillinen kosketus voi välittää Jumalan kosketuksen. Uskoa ei voi supistaa vain sanalliseen muotoon.⁴⁶⁵ Usko on enemmän kuin kirjalliseen muotoon kirjatut dogmit. Hengellisen kokemuksen ydin ei ole tiedollinen. *”Jumala on ihmisen käsityskykyä suurempi. Ihminen voi odottaa ja kaivata sitä, että Pyhä koskettaa häntä. Jumalan kohtaaminen tapahtuu siinä hetkessä, jota juuri eletään.”*⁴⁶⁶ Hoitajan kosketus välittää kokemuksen Jumalan kosketuksesta ja rakkaudesta.

Tässä rippikoulussa korostuu ensimmäinen uskonkappale, jossa Jumala Luojana on kaiken elämän takana. Mikään inhimillinen ei tästä syystä ole hänelle vierasta. Sovituksen sanoma voidaan siis julistaa myös ihmisen ensimmäistä äidinkieltä eli kehon kieltä käyttäen. Ruumiissa koettua ahdistuneisuutta, fyysisiä jännityksiä, pelkoa, yhteyden puutetta ja autismia poistamalla autetaan rippikoululaista kokemaan elämä Jumalan antamaksi lahjaksi. Kun sanat eivät riitä tätä kertomaan, otetaan käyttöön rentouttamisen, hieronnan ja vuorovaikutusta parantavien tekijöiden menetelmät. Näin kuvaa Margit Nyman olemuskielistä rippikoulua.⁴⁶⁷ *”Sovituksen sanoma voidaan julistaa ja vastaanottaa myös ahdistuneisuuden, fyysisten jännitysten ja hylättynä olemisen kokemuksen alueelle.”*⁴⁶⁸

”Uskon ydintä voi lähestyä useasta näkökulmasta. Elävä usko on moniulotteista, sitä voidaan tulkita eri tavoin. Opin kieli on yksi uskonkielistä, rukouksen kieli toinen. Uskon elämään pääsee sisään myös toiminnan ja kokemuksen kautta. Kokonaisuuteen tarvitaan näitä kaikkia. Jokaisella on annettavaa

⁴⁶³ Vaikeimmin kehitysvammaisen kumppani

⁴⁶⁴ Nyman 2006, 105

⁴⁶⁵ Öhman 2008, 242-249, 270-273

⁴⁶⁶ saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 10

⁴⁶⁷ Nyman 2006, 103

⁴⁶⁸ Nyman 2006, 103

saavutettavan seurakunnan rakentamisessa.” Näin kohtaamisen ja kommunikaation moninaisuutta kiteytetään kirkon saavutettavuusohjelmassa.⁴⁶⁹

⁴⁶⁹ saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 10

Ihmiskäsitysten pohdintaa

*Kun mun äiti eli,
 mul oli ihan hyvä elämä,
 mut hyvin suojeltu.
 Ei ne uskaltanu kannustaa mua,
 et mä en vaan pettyis.
 Ja sit kun äiti kuoli,
 mä pikkuhiljaa pystyin
 esittämään omaa roolia.
 Mä jollain tavalla tiesin,
 et mun olis tehtävä jotain.
 Mutta aina kun mä yritin puhua isälle,
 niin se suuttui.
 Eikö sulle kelpaa?
 Sille oli niin vaikee kysymys
 tää mun vammaisuus.
 (Tuuli Helle)*

Ensimmäisessä Kirkko ja vammaiset -symposiumissa (1981) käsiteltiin sairautta ja vammaisuutta kristillisen ihmiskäsityksen valossa. Martti Lindqvist totesi alustuksessaan: *”Niin kauan kuin ihmiset samastetaan (...) oireisiinsa tai vammoihinsa, (...) tuo heikoin ryhmä hylätään joko yksinäisyyteensä tai avuttomaan riippuvaisuuteensa”*.⁴⁷⁰ Lindqvist pohtii teologian ja vammaisuuden suhdetta. Sairasta tai vammaista ihmistä ei pidetä syyppäänä omaan kohtalonsa, vaikka varsinkin perinnölliset sairaudet voivat joskus aiheuttaa ihmisille itsesyytöksiä. Yleisempää on ihannoida kärsimystä. Toisaalta sairas tai vammainen ihminen voi myös kovettua ja katkeroitua tai murtua. Lindqvist tiivistää ajatuksen sairaudesta tai vammaisuudesta sovittavana sijaiskärsimyksenä tai pyhityksenä näin: *”... vahvat (...) alistavat heikkoja joko samastaen heidät heidän vammaansa tai elätellen illuusiota, että olisi kypsymisen tie vammojen hyväksymiseen tai vammojen unohtamiseen”*.⁴⁷¹

Vammaisuudesta puhuttaessa asiaa lähestytään usein ihmisyyden näkökulmasta. Sekä yhteiskunnassa että kirkossa puhutaan erityisyydestä, erityistapauksista, kun kyseessä ovat ihmiset, joilla on jokin vamma. Henkilöt, joilla on jokin aistivamma, tarvitsevat jotakin erityistä, jotta liikkuminen tai kommunikointi sujuisivat. Liikuntaesteiset henkilöt tarvitsevat ympäristön, jossa esimerkiksi pyörä-

⁴⁷⁰ Lindqvist 1990, 19

⁴⁷¹ Lindqvist 1990, 19-20

tuolilla kulkeminen on mahdollista, he ovat tässä suhteessa erityisryhmä. Synnyntäinen kromosomipoikkeama, onnettomuus tai vaikkapa aivoinfarkti tai muistisairaudet vaikuttavat henkilön kognitiivisiin kykyihin. Ihmisen kyky liikkua, kuulla ja nähdä, muistaa tai ymmärtää heikkenevät iän myötä. Ihmiset, joilla jokin edellä mainituista toiminnoista on heikentynyt, ovat normaaliuden kannalta poikkeavia, siis erityisiä. Heidät mielletään helposti jollakin tavalla ongelmallisiksi. Usein ajatellaan, että koko ihminen, jolla on jokin vamma, on poikkeava ja ongelmallinen. Itse asiassa vamma voi aiheuttaa jonkin konkreettisen ongelman, jonka kanssa pitää ja jonka kanssa voi selviytyä.

Ihmiset, joilla on jokin vamma, ovat tulleet ainakin länsimaissa viime vuosina monin tavoin näkyvämmiksi. Ihmisten moninaisuus ja siitä nousevat erilaiset tarpeet on otettu huomioon yhä useammassa tilanteissa. Fyysinen saavutettavuus on parantunut ja monet esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät asiat ovat nykyään lakisääteisiä. Viestinnän monikanavaisuutta on lisätty. Esimerkiksi viittomakieli on saanut virallisen kielen statuksen ja sen myötä tullut näkyvämmäksi ja hyväksyttävämmäksi. Selkokielistä materiaalia tarvitsevat hyvin monenlaiset ihmiset, sekä ne, joilla on ymmärtämisen tai jokin muu kielellinen vaikeus että ne, joille enemmistön kieli on vieras kieli. Selkokieltä tarvitsevat myös ne, joilta puuttuu jonkin elämän alueen peruskäsitteistö ja käsitteiden sisällöllinen ymmärrys, joka aikaisemmin omaksuttiin helpommin yhtenäisemmässä kulttuurissa. Kuvallisen viestinnän merkitystä on vaikea edes kuvitella, niin visuaalinen maailma nykyään on. Ihmisille, jotka eivät kykene kommunikoimaan kirjoitetulla tai puhutulla kielellä, on kehitetty erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiotapoja.⁴⁷²

Moninainen Jumalan kuva

Ihmisen moninaisuus on tullut näkyvämmäksi. Jos lähtökohdaksi otetaan se, mikä on kaikille ihmisille yhteistä, mikä on ihmisyyden syvintä olemusta, päädytään luotuisuuteen. Kirkon saavutettavuusohjelmassa ihmisen luotuisuutta ja sen moninaisuutta kuvataan seuraavasti: *”Ihminen on Jumalasta lähtöisin. Jumala loi ja luo ihmisen, jokaisen ja kaikenlaiset. Jumala puhalttaa ihmiseen elämän hengen. Sen jälkeen ihminen on Ihminen. Jokainen on ainutlaatuinen. Ihmisyyteen kuuluva moninaisuus on Jumalan luomistyötä. Jumalan silmissä kaikki ovat yhtä arvokkaita. Täyteen ihmisarvoon riittää se, että on. Ihmisarvoa ei tarvitse ansaita. Yhdessä, erilaisina, olemme Jumalan kuva.”*⁴⁷³

⁴⁷² Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin 2008, 5

⁴⁷³ saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 8

Toisessa Kirkko ja vammaiset -symposiumissa (1985) Keijo Plit pohti, mitä eri aikoina on ymmärretty sillä, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi. Hän nosti esille seuraavia näkökulmia: Jumalan ja hänen heijastuskuvansa, ihmisen, välillä vallitsee elämää luova ja säilyttävä suhde. Jumalan kuva on jotakin sellaista, joka ei erota toista ihmistä toisista. Jumalan kuvana oleminen tarkoittaa, että meillä on ikuinen tehtävä. Kysymys ei ole joistakin ominaisuuksista, vaan koko ihmisen olemuksesta. Koko ihminen on sellaisenaan Jumalan kuva. Yhteenvetona Plit totesi, että ihminen on ainutlaatuinen, jakamaton persoona ja luomisen perusteella kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia, joskin erilaisia. Ihminen on ruumiillinen, sielullinen ja henkinen kokonaisuus, persoona.⁴⁷⁴

Ajatus siitä, että jokainen ihminen on Jumalan kuva, ei ole täysin ongelmaton. Koska Jumala on täydellinen, Jumalan kuva on täydellinen. Mitä tämä tarkoittaa, kun puhutaan ihmisten moninaisuudesta? Voiko kuva ihmisestä olla täydellinen, ellei se kata kaikenlaisia ihmisiä?⁴⁷⁵ Mitkä ominaisuudet viime kädessä tekevät ihmisestä ihmisen? Eskatologisissa kuvissa on vahvasti esillä ihmisen täydellisyys: kuurot kuulevat ja sokeat näkevät, mykät puhuvat ja rammatt hyppäävät. Tässä näyssä vammaisuus, epätäydellisyys, häviää. Jotkut vammaiset ihmiset etsivät ihmiskäsitykselle toisenlaista lähtökohtaa kuin täydellisen Jumalan kuva, joka viittaa ainakin epäsuorasti myös ihmisen täydelliseen.⁴⁷⁶ Vamma ei aina ole vammaisen ihmisen identiteetin olennainen osa, mutta jokainen ihminen, jolla on jokin vamma, joutuu käymään läpi suhdettaan vammaansa. Vammaisuus vaikuttaa siihen, millainen ihminen hän on ja millaiseksi hänen identiteettinsä muodostuu.⁴⁷⁷ Jesajan kirjan eskatologinen näky muistuttaa vammaista ihmistä hänen vammastaan, joka pitää ensin korjata, jotta hän olisi kelvollinen Jumalan iankaikkiseen valtakuntaan.

Jos lähtökohdaksi pohdinnassa otetaan ruumiillisuus, korostuu se, mikä ihmisissä on yhteistä muiden lajien kanssa eli biologisuus. Jos lähtökohdana on se, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, näyttäisivät korostuvan enemmän ne piirteet, jotka erottavat ihmisen muista luoduista.⁴⁷⁸ Toisinaan tehdään ero fyysisen vammaisuuden, aistivammaisuuden ja psyykkisen vammaisuuden välillä.

⁴⁷⁴ Plit 1990, 90

⁴⁷⁵ saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 8

⁴⁷⁶ Hull 2003a; kts. myös Lewis 2007, 68-69

⁴⁷⁷ Lehtiniemi 2015, 75-96

⁴⁷⁸ Hull 2003a

Pohjimmiltaan kaikki vammaisuus on tavallaan fyysistä, kehoon liittyvää, on sitten kyse aivoista, silmästä tai jalasta, ne kaikki ovat osa ihmisen kehoa. Vammaisen ihminen tulee vahvasti tietoiseksi ruumistaan. Ympäristö vaikuttaa siihen, kuinka paljon vamma vaikuttaa ihmisen toimintakykyyn. Nainen, joka pystyy kävelemään vain vajaan kilometrin, tulee toimeen huomattavasti paremmin länsimaaisessa kaupunkiympäristössä kuin afrikkalaisessa kyläympäristössä, jossa naisten tehtäviin kuuluu veden hakeminen useiden kilometrien kävelymatkan päästä. Työtoverini totesi, että hänestä tuli vammaisen vasta äidiksi tultuaan, kun vammattomien vilkkaiden pienten lasten hoitaminen olisi vaatinut kaksi toimivaa kättä.

Vammaisuus on ruumiissa, jonka välityksellä saamme myös tietoa sekä itsestämme että ympäröivästä maailmasta. Ruumis on epistemologinen prinssiippi. Kehomme on itsessään tiedon paikka ja lähde. Tuntemme maailman sellaisena kuin kehomme sen aistii ja tuntee.⁴⁷⁹ Voimme ajatella, että on olemassa erilaisia maailmoja. Sokeus tai kuurous ei ole vain tietyn aistin poissaoloa, vaan sokeus tai kuurous koskettaa koko ihmistä ja tapaansa hahmottaa maailmaa, hänen koko maailmaansa. Vaikka ihmisellä olisi toimivat aistit, hän kokee maailman aistiensa projektiona, ei koskaan juuri sellaisena kuin maailma todellisuudessa on. Ihmisen, jolla on toimivat aistit, voi olla vaikea samaistua siihen, millainen on kuurojen maailma tai sokean maailma.⁴⁸⁰

Siihen, millaisena koemme maailman, vaikuttavat myös ne sosiaaliset ympäristöt, joissa elämme. Ihmiset elävät erilaisissa todellisuuksissa, kuplissa. Monien vammaisten ihmisten elämässä on useita tekijöitä, jotka aiheuttavat syrjäytymistä kuten esimerkiksi koulutus, asuinpaikka tai taloudelliset ongelmat. Näihin syrjäyttäviin tekijöihin pitää puuttua ja yrittää korjata niiden aiheuttamaa eriarvoisuutta. Sokeiden, kuurojen tai muiden vammaisten omia maailmoja eli tapaa hahmottaa maailmaa pitää myös ymmärtää ja kunnioittaa.⁴⁸¹

Moninaisuus on kristillisen antropologian lähtökohta. Vammaisten ihmisten erilaiset kokemukset tuovat oman panoksensa ihmiselämän kokonaisuuteen. Silloin voidaan myös tunnistaa keinotekoiset erot ihmisten maailmojen välillä siksi, mitä ne todellisuudessa ovat eli *”ruumiista irtautuneiksi*

⁴⁷⁹ Hull 2003a

⁴⁸⁰ Hull 2003a

⁴⁸¹ Hull 2003a

pahan varjoiksi, jotka sortavat ihmiskehoja". Vaikka kaikkea vammaisuuden teologiaa ei voikaan tulkita ruumiin teologian kautta, monet vammaisuuden tulkinnoista ilmaisevat ruumiillisen kokemuksen epistelomologisia aspekteja.⁴⁸²

Luotu, langennut ja lunastettu ihminen

*"Erilaisuus ei ole syntiä, mutta ihmisarvon kyseenalaistaminen on. Vammat eivät ole syntiä, mutta epätasa-arvoinen kohtelu on. Kun ihminen asettaa lähimmäiselleen omat kriteerinsä, hän kieltäytyy hyväksymästä Jumalan luomistyötä."*⁴⁸³ Näin todetaan Kirkon saavutettavuusohjelmassa. Sen mukaan jokaisen ihmisen ihmisarvo ovat kiistaton. Toisen ihmisen ihmisarvoa ei ole oikeutta kyseenalaistaa.

Jokainen ihminen on luotu juuri sellaiseksi kuin hän on. Jokainen ihminen tarvitsee vapautusta synnistä. Vammaisuus ei suojele ihmistä pahuudelta ja synniltä. Vapautus synnistä tapahtuu armosta. Synnit annetaan anteeksi Jeesuksen tähden. Jukka Sariola kiteytti tämän "kolmen LLL:n teologiaksi": *"Jokainen ihminen on luotu, jokainen ihminen on langennut ja jokainen ihminen tarvitsee lunastusta"*.⁴⁸⁴

Vammaisten ihmisten ei ole aina helppoa hyväksyä perinteisiä kristillisiä tulkintoja vammaisuudesta ja sen syistä. Jeesuksen parantamishmeett eivät välttämättä tarjoa toivoa vammaisille ihmisille. Monet vammaiset ihmiset kokevat, että se horjuttaa heidän omanarvontuntoaan, jos heidän pitäisi ensin parantua voidakseen elää kristittyinä. Tämä tuo myös mieleen vammaisuuden ja synnin suhteen.⁴⁸⁵ Jotkut metaforat vahvistavat myös joidenkin ihmisten tai ihmisryhmien leimaamista toisiksi.⁴⁸⁶

Ihmiselle on kuitenkin olemassa sekä sisäiset että ulkoiset rajat.⁴⁸⁷ Ihmisen rajallisuus on olennainen osa ihmisyyttä.⁴⁸⁸ Lindqvistin mukaan ihmisen perusharha on oman rajallisuutensa kieltäminen. Jokainen sairaus tai vammaisuus ei ole poistettavissa. Elämä on omiin fyysisiin, sosiaalisiin ja

⁴⁸² Hull 2003a

⁴⁸³ saavu - Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 8-9

⁴⁸⁴ Sariola 2014

⁴⁸⁵ Hull 2003a

⁴⁸⁶ Lawrence 2013, 37

⁴⁸⁷ Lindqvist 1990, 24

⁴⁸⁸ Creamer 2009, 93-114

henkisiin rajoihinsa tutustumista. Inhimillinen kasvu ei ole minkään mahdottoman ihannetilän saavuttamista, vaan pikemminkin oman rajallisuutensa hyväksymistä ja tunnustamista. Omien rajojen sisältä löytyvät ne elementit, joista voidaan rakentaa ihmisarvoinen ja arvokas elämä.⁴⁸⁹ Tämä voi tapahtua hyväksyvässä yhteisössä, vuorovaikutuksessa tai riippuvuudessa toinen toisensa kanssa elävänä orgaanina, Kristuksen ruumiina.

”Kristus itse antautui kohtaamisiin kaikkien erilaisten ihmisten kanssa ja piti niiden puolta, joita muut syrjivät. Hän suostui myös kärsimään ja kuolemaan kaikkien ihmisten puolesta. Jumalan pelastava rakkaus Kristuksessa ei luokittele, syrji eikä aseta ihmisiä eriarvoiseen asemaan.”⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Lindqvist 1990, 25-27

⁴⁹⁰ saavu - Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 8-9

OSA V Jumalanpalvelusyhteisö

*Kirkko ei ole uskovien yhteisönä ainoastaan uskon kohde,
vaan samalla uskon tila ja kotipaikka.
(Hans Küng)*

*Näin huono olen kulkija,
ontuva, köyhä, sokea
ja rampa, raadollinen.
(virsi 316:2)*

Ensimmäisessä Kirkko ja vammaiset -symposiumissa (1981) Martti Lindqvist totesi ihmisyydestä ja yhteisöllisyydestä näin: *”Olemme sekä toistemme vammoja että lääkettä toistemme vammoihin”*. Hän jatkaa: *”Yhteisön terveys mitataan sillä, miten paljon siellä on tilaa epäonnistumisille ja epätäydellisyydelle”*.⁴⁹¹ Yhteisö rakentuu luottamukselle, se on sekä toisen ihmisen tukemista että hänen itsenäistämistään. Luottamus välittää oman arvon kokemista ja vahvistaa itsetuntoa.⁴⁹² Saman symposiumin eräässä jaostossa todettiin, että vammaisen ihmisen elämässä on monia yhteyden esteitä. Näitä on niin vammaisella ihmisellä itsellään kuin hänen lähimmäisilläänkin. Yksilöllinen ja yhteisöllinen syntimme estää meitä kohtaamasta vammaista lähimmäistämme ja osallistumasta hänen taakkansa kantamiseen.⁴⁹³

Kohdatessamme toisen ihmisen näemme ensin vain kaikkein silmiinpistävimmän piirteen: pyörätuolin, opaskoiran, epäselvän puheen, avustajan tai tulkin, virkapuvun. Ihminen häviää yhden ainoan ominaisuutensa taakse. Vähitellen syntyy kontakti. Se voi olla katse tai varovainen hymy. Näkövammaisen ihmisen kanssa kontakti voi olla ehkä kevyt kosketus. Seuraavaksi haemme yhteistä kieltä, yhteistä tapaa kommunikoida. Pyörätuolin tai opaskoiran sijasta huomio kiinnittyy ihmiseen. Kun keskustelu jatkuu, alamme ehkä kuulla ja nähdä vamman tai virkapuvun takana ihmisen. Pyörätuolia käyttävä ihminen tuntuukin poikkeuksellisen viisaalta tai virkapukua kantava ammattilainen näyttäytyy uudessa tilanteessa epävarmana. Ei vamma häviä, eivätkä virantunnukset tai ammatti lakkaa olemasta, mutta ne eivät vie kaikkea huomiota. Kun opimme näkemään toisissamme myös

⁴⁹¹ Lindqvist 1990, 21-22

⁴⁹² Lindqvist 1990, 22

⁴⁹³ Kiviranta 1990, 52; kts. myös Sjövall 1990, 138-140

vaivaisuuden, voimme nähdä vamman tai jonkin muun ominaisuuden yhtenä ominaisuutena muiden joukossa. Kun näemme ihmisen ammattiroolin takana, todellinen kohtaaminen on mahdollista. Kolmas kohtaamisen vaihe, kohtaamisen todellinen taso on se, jossa molemmat olemme yksilöinä erilaisine ominaisuuksinemme, ongelminemme ja ilonaiheinemme.⁴⁹⁴ Risto Saarinen käyttää tästä kohtaamisen tasosta ilmausta ”kolmanteus”. Kohtaamisessa voi syntyä jotakin sellaista uutta, mikä on enemmän kuin kahden ihmisen summa, sellaista, mitä kummassakaan osapuolella ei ole ollut aikaisemmin.⁴⁹⁵

Toisessa Kirkko ja vammaiset -symposiumissa kysyttiin, miksi edelleen tarvitaan ns. vammaisseurakuntia, joissa on omat rippikoulut ja jumalanpalvelukset. Mikä estää paluun yhteen, pyhään, yhteiseen seurakuntaan?⁴⁹⁶ Vertaisryhmille on varmaan paikkansa, koska niissä voidaan kokea yhteenkuuluvuutta, rakentaa tai vahvistaa identiteettiä ja jakaa kokemuksia. Jotakin jää kuitenkin puuttumaan, jos yksi, pyhä ja yhteinen seurakunta ei ole koskaan yhdessä koolla.

Kolmannessa Kirkko ja vammaiset -symposiumissa Arja-Liisa Linnasalo kuvasi vammaisuutta yhteisenä tehtävänä. Hän haastoi vammaiset ja ei-vammaiset ihmiset vuorovaikutukseen vammaisuuden kanssa. Linnasalon omassa elämässä vammaisuus on merkinnyt sekä kielteisiä että myönteisiä asioita. Kielteisistä hän mainitsee onnettomuuden, surun, erilaisuuden, yksinäisyyden, kyvyttömyyden, heikkouden ja riippuvuuden. Vammaisuus on kuitenkin merkinnyt myös hoivan saamista, yhteisyyden kokemista, ponnistelun aihetta ja vastusten voittamista, vapautta odotuksista, joita muihin kohdistetaan, kohtalotoveruutta ja riippumattomuutta. Linnasalon mielestä kaikkien ihmisten elämässä etsimisen ja löytämisen arvoinen asia on se, minkälainen ihminen itse kukin pohjimmiltaan on. Linnasalo nimeää kolme asiaa, jotka ovat hänelle tärkeitä: *”Olla sellainen kuin olen, hyväksyä heikkous sekä elää ja toimia yhdessä.”*⁴⁹⁷ Vammainen ihminen voi ja saa kasvaa vammaiseksi ihmiseksi. Hänen on pakko kohdata heikkoutensa ja se, että elämään saa kuulua myös vajavaisuus. Vammainen ihminen tarvitsee toisten ihmisten apua. Hänelle riippumattomuus on sitä, että osaa olla toisista ja toisten avusta riippuvainen. Linnasalo toteaa yhteenvetona, että vammainen ja ei-

⁴⁹⁴ Kirkko ja vammaiset -symposium 1985: Jumalanpalvelus, 77; Sjövall 1990, 133-142; Linnasalo 1990, 188-190

⁴⁹⁵ Saarinen 2007, 15

⁴⁹⁶ Plit 1990, 94-95

⁴⁹⁷ Linnasalo 1990, 188-190

vammainen ihminen voi olla yhtä aikaa riippuvainen ja riippumaton, hyvä ja huono. Hän voi valita ja ottaa tehtäväkseen sen, mikä hänen on pakko valita.⁴⁹⁸

Kelby Carlson nostaa esille kaksi näkökulmaa vammaisuuteen. Hän näkee vammaisuuden toisaalta kutsumuksena, toisaalta hän liittyy sen ristin teologiaan. Lutherin ajatus kutsumuksesta voidaan hänen mukaansa nähdä hyvin laajasti. Jumalaa voi palvella ammatissaan tai muussa tehtävässä ja toisaalta ihminen voi olla myös Jumalan palveltavana toisten ihmisten kautta, kun nämä toteuttavat omaa kutsumustaan. Carlson liittyy vammaisuuden heikkouteen, josta Paavali kirjoittaa. Ihmisenä elämiseen kuuluu heikkous ja särkyneisyys, Jumalan armo näyttäytyy juuri niiden kautta. Carlson kysyy, voiko Fil. 2:5-8 tulkita tarkoittavan seurakuntaa, jolle kärsivä Kristus antaa esimerkin:

*”Olkoon teilläkin sellainen mieli, joka Kristuksella Jeesuksella oli.
Hänellä oli Jumalan muoto,
mutta hän ei pitänyt kiinni oikeudestaan
olla Jumalan vertainen
vaan luopui omastaan.
Hän otti orjan muodon
ja tuli ihmisten kaltaiseksi.
Hän eli ihmisenä ihmisten joukossa,
hän alensi itsensä ja oli kuuliainen kuolemaan asti, ristinkuolemaan asti.”⁴⁹⁹*

Ensimmäiset kristityt huolehtivat niistä, jotka jäivät yhteiskunnassa ulkopuolisiksi. Tätä voitiin parhaiten harjoittaa jumalanpalvelusyhteisössä.⁵⁰⁰ Vammaisista ihmisistä on huolehdittu ja huolehditaan kirkossamme. Nyt aika pohtia myös sitä, kuinka saisimme myös heidän lahjansa palvelemaan kirkkoa ja kuinka seurakuntalaisten moninaisuus tulisi näkyväksi.

Saarnoissa ja hengellisissä puheissa aistivammojen metaforinen käyttö on tuttua. Sokeus voidaan tulkita hengelliseksi sokeudeksi, kuurous hengelliseksi kuoroudeksi. Tai saarnaaja keskittyy korostamaan sitä, kuinka Jumalan teot tulivat julki, kun sokea sai näkönsä. Puhujan oma teologinen ajattelu ja käsitys Raamatusta vaikuttavat siihen, kuinka hän tulkitsee parantamiskertomuksia. Kuurous on kuuroutta Jumalan sanalle, sokeus synnin sokeutta nähdä oma syntisyytensä ja syyllisyytensä. Tahtomattaan tai ehkä tietoisesti puhuja rinnastaa kuurouden tai sokeuden syntiin.⁵⁰¹ Näkövammaiset

⁴⁹⁸ Linnasalo 1990, 190

⁴⁹⁹ Carlson 2013

⁵⁰⁰ Caspary 2012, 36

⁵⁰¹ Black 1996, 43-44, 55-56

tai viittomakieliset voisivat avata omalla tavallaan lukea ja ymmärtää Raamattua koko seurakunnalle uusia näkökulmia.

Sairaudet tai vammaisuus ymmärrettiin Raamatun aikoina toisin kuin nykyään. Raamatussa sairaus tai vammaisuus koetaan yhteisöllisenä, esimerkiksi spitaalinen mies tai verenvuotoa sairastava nainen olivat sairautensa takia yhteisön ulkopuolella. Paraneminen tarkoitti heille palautumista yhteisön jäseneksi.⁵⁰² Nykyään ymmärrämme vammaisuuden pikemminkin toimintarajoitteeksi, tietty vamma estää henkilöä tekemästä jotakin, esimerkiksi sokea ei voi ajaa autoa.⁵⁰³ Sen sijaan on paljon asioita, joita sokea tai kuuro tai kehitysvammainen tai pyörätuolia käyttävä seurakuntalainen voi tehdä.

Tarkoitamme sairaudella joko rakenteellisia tai toiminnallisia häiriöitä kehossa. Tästä näkökulmasta huomio voi parantamiskertomuksissa kiinnittyä nimenomaan jonkin oireen tai vamman poistamiseen eli fyysiseen paranemiseen.⁵⁰⁴ Vanhan testamentin puhtaussäädöksissä asiaa katsottiin enemmän uskonnollisen yhteisön näkökulmasta, kyse oli rituaalisesta puhtaudesta ja pyhyydestä.⁵⁰⁵ Tästä seurasi, että yhteisö ei välttämättä tukenut vammaista tai sairasta henkilöä, vaan varjeli enemmän omaa puhtauttaan ja sen tähden sulki hänet yhteisön ulkopuolelle.⁵⁰⁶ Se, kuinka paljon kirkon ja seurakunnan yhdessä ruumissa kestäimme sairauden ja terveyden läsnäoloa kaikessa monimuotoisuudessaan ja yksilöllisessä vaihtelevuudessaan, on olennainen kysymys jumalanpalvelusyhteisölle.

Uuden testamentin parantamiskertomukset suhtautuvat sairauteen tai vammaisuuteen kokonaisvaltaisesti. Sairaus tai vammaisuus vaikuttaa koko ihmiseen, ei vain fyysisenä, vaan myös sosiaalisena olentona.⁵⁰⁷ Vuorovaikutus yhteisön kanssa voi kärsiä vamman takia tai vamma estää muuten osallistumisen seurakunnan toimintaan. Paraneminen on silloin nimenomaan pääsemistä takaisin yhteisön jäseneksi keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon sen kanssa.⁵⁰⁸

⁵⁰² Black 1996, 46

⁵⁰³ Black 1996, 47

⁵⁰⁴ Black 1996, 48

⁵⁰⁵ Black 1996, 48-49

⁵⁰⁶ Black 1996, 50

⁵⁰⁷ Black 1996, 49

⁵⁰⁸ Aspinen 2015

Suomenkielessä käytämme parantua verbiä kahdessa merkityksessä, toisaalta on kyse fyysisestä paranemisesta eli oireiden poistamisesta. Toisaalta samalla sanalla voidaan tarkoittaa myös kokonaisvaltaisempaa paranemista, jossa fyysinen tila ei muutu, mutta henkilön kokonaisvaltainen hyvinvointi paranee. Hän ehkä löytää sisäisen rauhan tai merkityksen elämälleen hyväksyessään vammansa tai kokee tulleen vastaanotetuksi ja hyväksytyksi yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi.⁵⁰⁹ Kirkon saavutettavuusajattelu rakentuu nimenomaan teologiselle työskentelylle. Fyysisten esteiden poistaminen on välttämätöntä osallistumisen ja osallisuuden mahdollistamiseksi, mutta se ei riitä, ellei seurakunta yhdessä halua parantua eksklusiivisuudesta. Brock puhuu tässä yhteydessä havaitsemisen muutoksesta, joka tarkoittaa sekä teologisen ajattelun muutosta että käyttäytymisen muutosta.⁵¹⁰ Tämä vaatii seurakunnan yhteistä keskustelua erityisesti siitä, mikä on seurakunta.

Uskon kieli on yhteisyyden, toiston ja liittymisen kieltä. Virsistä ja hengellisistä lauluista löytyy monia esimerkkejä, joissa sokeutta, kuuroutta tai rampuutta käytetään metaforina.⁵¹¹ Liturgisen kielen lähde on Raamattu, useat messun ja kirkollisten toimitusten sanamuodot ovat kokonaan tai osittain Raamatusta. Liturgisella kielellä on syvä yhteys teologiaan. Kielessä heijastuvat eri aikojen teologiset näkemykset. Liturginen kieli on kollektiivista, yhteisöllistä kieltä silloinkin, kun se on kirjoitettu minä-muotoon. Jokaisen olisi voitava samaistua ja ilmaista itseään seurakunnan jäsenenä. Yhteisöllisyys merkitsee kielen me-muotoisuutta. Vieraanvaraisuuden ja moninaisuuden kirkossa liturgian ja kaiken puhutun läpiajattelu on inklusiivisuuden ja eksklusiivisuuden kannalta yhdessä seurakuntalaisten kanssa on yksi tapa vahvistaa ja lisätä osallisuutta.⁵¹²

Kirkko on vastuussa siitä, että jokainen ihminen voi osallistua jumalanpalvelukseen ja saada sielunhoitoa.⁵¹³ Kirkossa käytetty kieli voi vahvistaa yhteenkuuluvuutta tai sulkea ihmisiä ulkopuolelle. Voimme rukoilla niiden puolesta, jotka kärsivät tai voimme rukoilla yhdessä surevien ja tukea tarvitsevien kanssa. Meidän on etsittävä inklusiivista, kaikille avointa, monenlaiset ihmiset sisäänsä sulkevaa mentaalista tilaa kirkossa ja seurakunnassa. Tarvitsemme oman identiteettiryhmän kokouksia, jotta voidaan jakaa kokemuksia ja saada vertaistukea. Tarvitsemme segregatiota, että

⁵⁰⁹ vrt. englannin kielen *'cure'* ja *'healing'* Black 1996, 50-51

⁵¹⁰ Brock 2013

⁵¹¹ Esimerkkejä virsistä: 316, 365, 371, 414

⁵¹² Kuusi 2016, 267-268

⁵¹³ Brock & Swinton 2012, 13

kaikki saisivat sanoman ymmärrettävällä tavalla ja jokaisella olisi oma tapansa ilmaista yhteistä uskoa.⁵¹⁴ Tarvitsemme myös koko seurakunnan yhteistä kokoontumista, jossa näemme ja kuulemme, ketä tähän joukkoon kuuluu. Se vaatii etukäteisvalmistelua, mutta se on mahdollista ja se on välttämätöntä.

⁵¹⁴ Kuusi 2016, 265-267

Vammaisuuden spiritualiteetti

*Huomaattekko –
heidän keskuudessaan on erilaisia ihmisiä.
He ovat luoneet uuden työnjaon –
sen mukaan mihin parhaiten pystyvät.
Ei näytä haittaavan,
vaikka kaikki eivät puhu, kuule
tai liiku samalla tavalla.
Aika merkillistä –
nyt he itkevät yhdessä,
eilen oli ilojen päivä.
(Marja Pakarinen)*

Vammaisten ihmisten moninaisuus laajentaa ja rikastuttaa käsitystämme ihmisestä ja ihmisyydestä. Ihmisten moninaisuus on ihmisten maailmojen moninaisuutta. Kuurot puhuvat kuurojen maailmasta, samoin voisi puhua sokeiden maailmasta tai kehitysvammaisten maailmasta tai pyörätuolin käyttäjän maailmasta. Kuitenkin on olemassa vain yksi ihmislaji.⁵¹⁵ Erilaisten ihmisten maailmojen moninaisuus kyseenalaistaa vahvojen hegemonian niin yhteiskunnassa kuin kirkossa. Jos vammaisuutta pidetään ensi sijaisesti jonkin puutteena, sen olennainen luonne jää huomaamatta, kirjoittaa Hull. Vammaisuus ymmärretään joksikin, joka sulkee suuren, enemmistön ja keskiverron normaaliuden maailman ulkopuolelle.⁵¹⁶ Vammaisuuden spiritualiteetti laajentaa käsitystämme kieltäessään enemmistön eksklusiivisen ihmisyyden eli eri tavoin vammaisten ihmisten maailmojen sulkeamisen ihmisyyden ulkopuolelle. Tarvitsemme erilaisten ihmisten erilaisia maailmoja, jotta voisimme oikeasti ja syvästi ymmärtää ihmisyyden moninaisuutta.⁵¹⁷

Spiritualiteetti ylittää ihmisen biologian. Se viittaa siihen, että ihmisyyteen kuuluu fyysisen kehon lisäksi sellaisia ulottuvuuksia kuin abstrakti ajattelu, mielikuviutus, empatia, kyky kuvata biologisia kokemuksia symbolisesti sekä yhdistää kokemuksensa ja tietonsa merkityksiksi.⁵¹⁸ Keho ja sielu tai

⁵¹⁵ Hull 2003b

⁵¹⁶ Hull 2003b

⁵¹⁷ Hull 2003b

⁵¹⁸ Hull 2003b

henki eivät ole toistensa vastakohtia, eivätkä ne ole olemisen eri tasoja, vaan kiinteästi yksi kokonaisuus.⁵¹⁹

Eri kielten ja ilmaisutapojen rikkaus avartaa käsityksiämme paitsi ihmisestä, myös maailmasta ja Jumalasta. Kielen moninaisuutta saavutettavuuden kannalta ovat kirkossamme tehdyt viittomakieliset käännökset,⁵²⁰ selkokieliset mukautukset⁵²¹ sekä uusimpana työn alla olevat selkoilmaisuun liittyvät kuvasarjat ja keskeisten kristinopin tekstien kuvalliset ilmaukset. Seuraavassa kaksi esimerkkiä siitä, miten kristillisten perustekstien ilmaiseminen erilaisella kielellä avaa uusia näkökulmia tuttuihin teksteihin.

Viittomakielisen käännöstyön oivalluksia

Suomen perustuslakiin saatiin vuonna 1995 maininta viittomakieltä käyttävien oikeudesta saada palveluja omalla kielellään. Tämä päätös oli yhtenä virikkeenä hiippakuntakokousaloitteisiin⁵²², jotka johtivat kirkolliskokouksen päätökseen (1998) antaa kirkkohallitukselle tehtäväksi ryhtyä toimenpiteisiin viittomakielisen kirkkokäsikirjan valmistamiseksi.⁵²³

Viittomakielistä käännöstyötä tehtiin kirkossamme yhteensä 14 vuotta. Työn tuloksena valmistuivat Viittomakielinen kirkkokäsikirja 1-3, Kodin siunaamisen rukoushetken viittomakielinen käännös sekä Luukkaan ja Johanneksen evankeliumien viittomakieliset käännökset ja Vanhan testamentin alkukertomusten käännös suomalaiselle viittomakielelle sekä suomenruotsalaiselle viittomakielelle: Veckomässa, Jordfästning och Dop på finlandssvenskt teckenspråk. Käännökset taltioitiin videoina DVD:lle ja ne ovat nähtävissä myös kirkon verkkosivujen viittomakielisille sivuilla.⁵²⁴

Viittomakielisen käännöstyön merkitys on ollut monitahoinen. Käännöstyön kuluessa on luotu sekä teologisesti ja kielellisesti uutta viittomakieltä että laajennettu ja syvennetty hengellisen viittomakielen rekisteriä. Viittomakielinen käännöstyö on ollut uraa uurtavaa Agricolan työtä, Raamatun ja

⁵¹⁹ Hull 2003b

⁵²⁰ Evl.fi/Kirkko ja viittomakieliset

⁵²¹ Evl.fi/Kirkon selkokieliset sivut

⁵²² Helsingin hiippakuntakokouksen pöytäkirja 1997, 11; Protokoll fört vid stiftsmötet i Borgå Stift 1997, 6, 24.

⁵²³ Kirkolliskokouksen kevätistunnon pöytäkirja 1998, § 43

⁵²⁴ Evl.fi/Kirkko ja viittomakieliset

jumalanpalveluksen tekstien kääntämistä kansan kielelle.⁵²⁵ Jumalanpalveluksen ja kirkollisten toimustien kaavat on käännetty suomalaiselle ja osin myös suomenruotsalaiselle viittomakielelle. Keskeisille kristinuskon termeille on luotu ja vakiinnutettu teologisesti ja kielellisesti perustellut viittomat. Raamatun henkilöille ja paikoille on luotu nimiviittomat.⁵²⁶

Käännöstyön haasteet ovat olleet sisällöllisiä, kielellisiä ja usein hyvin käytännöllisiä. Evankeliumeissa kerrotaan, mitä tapahtui tai mitä Jeesus sanoi ja teki. Sen sijaan se, miten kaikki tapahtui, jää usein kertomatta. Viittomakieli ilmaisee sen lisäksi mitä tapahtui myös sen, millä tavalla jokin tapahtui. Viittomakielen olennaiset elementit kuten paikantaminen, verbin suunta, viittojen kasvojen ilme tai kehon liike kertovat sellaista, mitä pelkkä teksti ei välitä.⁵²⁷ Esimerkkinä voisi mainita Luukkaan jouluevankeliumin, jossa kerrotaan, että enkelit menivät taivaaseen. Luukkaan evankeliumin teksti ei kerro, kuinka enkelit menivät taivaaseen: yhtäkkiä viuhahtaen vai ryhdikkäästi taivaallisena sotajoukkona, häipyen utupilven tavoin näkymättömiin vai nousten ylös taivaalle.⁵²⁸ Tai millainen ilme Jeesuksella oli, kun hän kohtasi sairaan tai vammaisen ihmisen. Millä tavalla Jeesus kosketti sairasta? Minkälaiset sandaalit opetuslapsilla oli jaloissaan, kun Jeesus lähetti heidät pareittain saarnaamaan? Millainen oli leili, jonka Jeesus mainitsee kertoessaan, kuinka nuorta viiniä ei laiteta vanhaan leiliin? Edellä mainitut kysymykset ovat luonnollisia, koska viittomakieli on visuaalinen kieli. Viittomakielessä tapahtumat ikään kuin rakennetaan näyttämölle.

Raamatun kielessä käytetään usein passiivia, kun tekijäksi ajatellaan Jumala, mutta hänen nimeään ei haluta lausua.⁵²⁹ Viittomakielessä ei ole passiivia, niinpä viittomakielisissä käännöksissä käytetään Jumala-viittomaa silloinkin, kun suomenkielisessä Raamatun tekstissä on passiivi. Isä meidän -rukouksen kohdassa syntien anteeksi antamisesta visuaalinen viittomakielinen käännös ilmaisee enemmän kuin kirjoitetulla tai puhutulla kielellä kyetään ilmaisemaan. Viittomakielen yksi elementti on katse, jota käytetään esimerkiksi rukousten viittomakielisissä käännöksissä. Katseella voidaan paikantaa Jumala yläoikealle. Katseella ikään kuin pyydetään sitä, että voisimme antaa anteeksi niille, jotka ovat tehneet väärin meitä kohtaan.

⁵²⁵ Vahtola 2009

⁵²⁶ Aspinen 2007

⁵²⁷ Sana tulee näkyväksi 2001, 10-13

⁵²⁸ Aspinen 2007

⁵²⁹ Hakola & Lehtipuu 2013, 317, ns. passivum divinum

(Anna meille meidän syntimme anteeksi)
niin kuin mekin anteeksi annamme niille,
jotka ovat meitä vastaan rikkoneet.

HE	katseen suunta 4
VÄÄRIN	katseen suunta 4
TEHDÄ	katseen suunta 4
MYÖS	katseen suunta 4
ME	katseen suunta 2
ANTEEKSI	katseen suunta 4
ANTAA	katseen suunta 4 -> 3y

Jeesuksen paikka vaihtelee eri teksteissä. Evankeliumeissa Jeesus paikannetaan yleensä neutraaliin tilaan. Uskontunnustuksessa Jeesuksen paikka vaihtuu tekstin mukaan. Se, mitä Jeesuksen elämässä ja kuolemassa tapahtui täällä maan päällä, paikannetaan neutraaliin tilaan. ”Astui alas tuonelaan” paikannetaan neutraalin tilan alapuolelle. ”Nousi kolmantena päivänä kuolleista” paikannetaan verbin liikkeellä kahteen paikkaan: neutraalin tilan alapuolelta neutraaliin tilaan. ”Astui ylös taivaisiin” paikannetaan taas liikkeellä neutraalista tilasta yläoikealle, missä on taivas ja Jumalan paikka. Viittomakielessä uskontunnustus saa myös paikannuksen kautta visuaalisen ilmauksen, jossa eri paikat näkyvät selvästi.

Jumalan Karitsa -hymnissä paikantaminen viittaa näkyvällä tavalla Kristuksen todelliseen läsnäoloon jumalanpalveluksessa. ”Karitsa” paikannetaan etuoikealle vähän neutraalia tilaa ylemmäksi. Samoin ”ottaa” paikannetaan liikkeellä samaan kohtaan, mihin ”Karitsa” paikannettiin.

Jumalan	JUMALA OMA	katse 3y (yläoikealla)
Karitsa,	KARITSA	
joka	OS	katse 5y (neutraaltilaa korkeammalla etuoikealla)
kannat	ARMAHTAA	
maailman	ME	
synnin,	MAAILMA	katse 1a

armahda	SYNTI	
meitä.	OS	katse 5y
	OTTAA	vas. käsi paikallaan, oikea ottaa 1 -> 5y (neutraaltilaa korkeammalla etuoikealla)

Viittomakielisessä käännoistyössä noudatettiin ns. dynaamista käännoisperiaatetta eli käännettiin tekstikokonaisuuksia ja etsittiin niille viittomakielelle tyypillistä ilmaisua. Tällainen on esimerkiksi Isä meidän -rukouksessa ja synnintunnustuksessa, joissa käytettiin viittomakielelle tyypillistä tie-ilmausta.⁵³⁰ Käännoyksissä on siis tehty ns. kulttuurikäntämistä, toinen esimerkki tällaisesta on kuuloon liittyvien ilmaisujen käntäminen katsomiseksi.

Sen sijaan on syytä kysyä, onko suomenkielisen liturgian käntäminen viittomakielelle ainoa tai edes oikea tapa luoda viittomakielistä liturgiaa. Monet sellaiset elementit, jotka ovat ominaisia kuulevalle seurakunnalle, eivät välttämättä toimi viittovassa seurakunnassa. Esimerkiksi Norjan Kuurojen kirkossa on syntynyt oma viittomakielinen liturginen runoutensa, joka on tuottanut uusia liturgisia rukouksia.⁵³¹ Meidän kirkossamme on tapana myös viittomakielisissä jumalanpalveluksissa viittoja yhdessä samoja jumalanpalveluksen osia, jotka kuulevien jumalanpalveluksessakin lausutaan yhteen ääneen. Useimmiten myös viitotaan yhdessä virsiä. Onko yhdessä viittominen kuuroille yhtä luontevaa ja merkityksellistä kuin kuuleville on yhdessä laulaminen?

Selkokieli vie uskon ytimeen

Selkokielen vaatima päälauseita käyttävä ilmaisutapa saa etsimään olennaista liturgian ja Raamatun teksteistä. Yhtenä esimerkkinä voisi mainita messun selkomukautuksen rippiosan johdantosanoineen:

Johdanto synnintunnustukseen L	Jumala on. Jumala on luonut meidät. Jumala on meidän kanssamme.
-----------------------------------	---

⁵³⁰ Evl.fi/Kirkko ja viittomakieliset

⁵³¹ www.tegnliturgi.no

	Jumala tahtoo meille hyvää. Rukoilemme turvallisesti Jumalaa.
Synnintunnustus L+S	Pyhä Jumala. Tässä olen. Monet asiat painavat mieltäni. Olen sanonut pahasti ja tehnyt väärin. Se on aiheuttanut murhetta toisille ihmisille ja sinulle. Anna syntini anteeksi. Luotan siihen, että sinä rakastat minua.
Synninpäästö L	Jumala on antanut meille Jeesuksen pelastajaksi. Siksi Jumala antaa synnit anteeksi.

Tiivis ilmaisu voi olla sisällöllisesti hyvin rikas. ”Jumala on” viittaa Vanhaan testamenttiin, jossa Jumala ilmaisi nimensä lähes näillä sanoilla. Jumalan nimi on dynaaminen, Jumala elää ja toimii. Synnintunnustuksen ”tässä olen” on ikään kuin ihmisen vastaus alun toteamukseen Jumala on.

Autismin kirjon hermeneutiikkaa

*Pyhästä Kolminaisuudesta voi kertoa apilanlehti,
jossa on ”kolme yhdessä”.
Tai Pyhä Kolminaisuus on kuin suljettu ekosysteemi,
jossa kaikki ovat suhteessa ja sidoksissa toisiinsa
ja muodostavat yhden kokonaisuuden.
(Daniel. A. Salomon)*

Ekoteologi Daniel A. Salomon, jolla on autismin kirjo,⁵³² on kehittänyt autistin hermeneuttiset välineet. Hän kertoo, ettei hän voinut käyttää perinteisiä filosofiaan pohjautuvia teologisen reflektoinnin välineitä, koska hänen tapansa hahmottaa maailmaa on konkreettinen. Niinpä hän alkoi kehittää

⁵³² Autismissäätö: Autismi kirjon häiriöt ovat neurobiologisia tiloja, joihin kuuluvat autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö, laaja-alainen kehityshäiriö ja epätyypillinen autismi. Autismi kirjon tilojen yhteydessä esiintyy myös usein ovat keskittymis- ja ylivilkkaushäiriötä (ADHD) ja Touretten oireyhtymää. Diagnostisiin kriteereihin kuuluvat poikkeavuudet kommunikaatiossa, sosiaalisessa kanssakäymisessä ja käyttäytymisessä. Monilla ilmenee myös aistipoikkeavuuksia ja motorista kömpelyyttä.

autistiseen hahmottamiseen ja ajatteluun sopivia hermeneutiikan työkaluja. Esittelen seuraavassa Salomonin kontekstuaaliseen, vapautuksen teologiaan perustuvat hermeneuttiset välineet, jotka hän on kehittänyt teologisen opiskelunsa myötä.⁵³³ Ne voisivat rikastuttaa laajemminkin teologista reflektointia ja ajattelua. Me ihmiset hahmotamme asioita ja ajattelemme eri tavoin. Toisille on luontaista lähestyä asioita teoreettisesti, toiset ajattelevat käytännöllisemmin.

1. *Ainutlaatuisuuden tunnistaminen kaikessa ja kaikissa*

Hypererityinen järkeily on kyky nähdä kunkin tilanteen, tapahtuman, idean tai paikan ainutlaatuisuus. Se, että itse asiassa kaikki on erilaista. Ei ole olemassa mitään homogeenista samuutta. Jonkinlainen yleistäminen on toki välttämätöntä, että voisimme ylipäättään selviytyä maailmassa. Muuten kaikki olisi äärimmäistä kaaosta. Neurotyypillinen⁵³⁴ (= ei autistinen) tapa hahmottaa asioita yleistää kuitenkin liikaa ja sen tähden maailman hahmottamiseen tarvitaan autistien hypererityisen järkeilyn korjausliikettä.⁵³⁵

2. *Kuvien kautta ajattelu*

Kuvallinen ajattelu tarkoittaa metaforien kautta ajattelua tai vertauksilla puhumista. Teologinen reflektointi on enemmän vaikutelmien tajuamista kuin abstraktia logiikkaa. Liturginen taide, symbolit ja sakramentit, pyhiinvaellus tai pyhimyskertomukset antavat paljon aineksia tällaiseen spiritualiteettiin. Pyhimyksen jäljissä kulkeminen avaa vaeltajalle samoja teologisia oivalluksia kuin pyhimykset ovat aikanaan löytäneet.

Luonnon kuvat voivat avata Jumalan kolmen persoonan eri ulottuvuuksia. Kedon kukat muistuttavat siitä, kuinka Salomo loistossaan ei ollut niin vaatetettu kuin ne. Autisti lukee luonnonkirjaa ja tulkitsee Raamattua sen kautta. Pyhästä Kolminaisuudesta voi kertoa apilanlehti, jossa on ”kolme yhdessä”. Lehti on kokonaisuus, mutta siinä on kolme erillistä lehdykkää. Tai Pyhä Kolminaisuus on

Autismin kirjon tiloista puhutaan usein häiriöinä. Autistien oikeuksien liike rohkaisee käyttämään sen sijaan termiä autismin kirjon tilat (autism spectrum conditions). Tällä halutaan tuoda esiin sitä että autismissa ei ole kyse sairaudesta vaan neurologisesta erilaisuudesta, johon liittyy haasteiden lisäksi paljon positiivisia puolia. Monet piirteet voivat kuitenkin aiheuttaa arkielämän haasteita, ja niiden aiheuttamia toimintakyvyn rajoitteita voidaan kuntouttaa. Tuen tarve vaihtelee yksilökohtaisesti voimakkaasta ympärivuorokautisesta tuesta vähäiseen.

⁵³³ Salomon 2013, 87-196

⁵³⁴ 'Neurotyypillinen' on autistien normaaliuden sijasta käyttämä termi, joka tarkoittaa ei-autistista tapaa hahmottaa maailmaa.

⁵³⁵ Salomon 2013, 87-92

kuin suljettu ekosysteemi, jossa kaikki ovat suhteessa ja sidoksissa toisiinsa ja muodostavat näin yhden kokonaisuuden.⁵³⁶

3. *Ympäröivän maailman monimutkaisuuden ja moninaisuuden näkeminen*

Autistiset henkilöt, samoin kuin eläimet, eivät näe vain jonkin asian ideaa, vaan konkreettisesti tietyn esineen tai ilmiön. He näkevät yksityiskohdat, joista maailma koostuu. Kuva on hyvin konkreettinen. Neurotyypillisillä ihmisillä yksityiskohdat hämärtyvät, he hahmottavat maailmaa enemmän kokonaisuuksina skeemojen kautta.⁵³⁷

4. *Äärimmäinen havaintokyky*

Äärimmäinen havaintokyky tarkoittaa useimmilta ihmisiltä kätkeytyen, huomaamatta jäävien asioiden havaitsemista. Tämä on harvinaista, mutta se on monien autismin kirjon ihmisten erityinen lahja. Esimerkiksi autisti voi erottaa Raamatun kertomuksista yksityiskohtia, jotka neurotyypillisesti hahmottavilta ihmisiltä jäävät huomaamatta tai jotka he ohittavat merkityksettöminä.

Autistit voivat lukea ja tulkita ajan merkkejä profeetallisesti, jos heitä halutaan kuunnella. Kyseessä ei ole mikään yliluonnollinen asia tai voima, vaan biofyysiseen todellisuuteen perustuva ilmiö, joka voi toimia autismin ja autistin spirituaalisena voimana tai antaa merkityksen koko Kristuksen ruumiille.⁵³⁸

5. *Konkreettinen analyysi*

Ihmiset, joilla on autismin kirjo, ovat konkreettisempia kuin neurotyypilliset ihmiset. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka he kokevat emootioita, analysoivat ongelmia tai hahmottavat ympäröivää maailmaa. Neurotyypilliset ihmiset näkevät suuren kuvan, autistit pieniä kuvia, jotka ovat suuren kuvan sisällä.

Autistin havaitseminen suuntautuu ensisijaisesti yksityiskohtiin, mutta autisti hahmottaa myös osat (pienet kuvat) suhteessa kokonaisuuteen (suuri kuva). Konkreettinen analyysi taas tarkoittaa osien

⁵³⁶ Salomon 2013, 93-98

⁵³⁷ Salomon 2013, 98-106

⁵³⁸ Salomon 2013, 106-112

havaitsemista niiden omilla ehdoilla. Osat eivät ole vain jonkin kokonaisuuden osia. Ne ovat jo itsessään kokonaisuuksia, jotka lävistävät koko elämän kolminaisuuden.⁵³⁹

6. *Herkkyys aistia ympäristöä, kyky tuntea kipua, kärsimystä ja pelkoa sekä tietoisuus ympäristöstä ja omasta olemassaolosta*

Henkilö, jolla on autismin kirjo, ei voi kytkeä pois ulkoisia ärsykeitä. Tietoisuuden tilat eivät tosin ole aina samanlaisia. Autisteilla on kyky tai lahja havaita koko ajan uusia asioita ympäristöstään. Autistit voivat olla tietoisempia ympäristöstään ja olemassaolostaan kuin neurotyypilliset ihmiset, joilla taas on kyky reflektoida kokemuksiaan ympäristöstä (primääri ja sekundääri tietoisuus). Mutta neurotyypilliset eivät ole yhtä tietoisia ympäristön yksityiskohdista tai omista tunteistaan kuin autistit. Tämä autismin kirjon ihmisten tietoisuus perustuu emootioihin, tunteisiin, kokemuksiin ja reaktioihin.

Salomonin mukaan filosofinen reflektointi ei anna tilaa sosiaaliselle oikeudenmukaisuudelle, vapaudelle tai ekologialle samassa määrin kuin autistinen hermeneutiikka. Käsitteellistäminen ja luokittelu johtavat hierarkkiseen yhteiskuntaan, stereotyyppinen ajattelu johtaa stereotypioihin ja mustavalkoiseen ajatteluun. Älyllisten kykyjen ja moraalisten arvojen keskinäinen suhde on I pätemätön ja virheellinen. Salomonin mielestä ”järki, tietoisuus ja kyky kärsiä” eivät kulje yhdessä.⁵⁴⁰

7. *Luontainen animaalisuus yhdistettynä tieteelliseen, eettiseen ja spirituaaliseen koulutukseen antavat autistille ainutlaatuisen ja realistisen käsityksen ihmisen eläimellisestä olemuksesta*

Sellaisen henkilön aivot, jolla on autismin kirjo, ovat erilaiset kuin neurotyypillisen ihmisen aivot. Autistit kommunikoivat käyttäen rituaaleja, eleitä tai toistoa. He tarvitsevat vakuuttelua, juhlia, tunteista puhumista, lohduttelua ja liiallisilta ärsykkeiltä suojautumista selviytyäkseen (vrt. eläimet). Kyetäkseen käyttämään aivojaan samoin kuin neurotyypilliset ihmiset, autistit joutuvat keskittymään ja käyttämään paljon energiaa.

Autistin oppiminen ei tapahdu teoreettisesti kirjoista lukemalla, vaan ikään kuin lukemalla luonnon kirjaa. Tunteiden ja oppimisen välillä on vahva yhteys. Spiritualiteetti, uskonto ja teologinen reflek-

⁵³⁹ Salomon 2013, 112-119

⁵⁴⁰ Salomon 2013, 120-125

tio sulautuvat yhteen. Näin ne tuottavat eräänlaisen kääntymiskokemuksen, ymmärryksen tai oivaluksen luonnosta ja avaavat tradition merkityksiä. Tämä on yksi hermeneuttisen kehän menetelmä (vrt. kontekstuaalisuus).

Jos uskonnossa korostuvat tieto ja uskonkappaleet, konkreettisesti ajatteleva autisti ei käsitä niitä eikä löydä niihin liittymäkohtaa. Uskonnosta tai spiritualiteetista pitää tehdä konkreettinen ja käsin kosketeltava, aineellinen, jotta se koskettaisi autismin kirjon ihmistä. Myös persoonallinen kosketus eli suhde Jumalaan on välttämätön, pelkät uskonkappaleet eivät riitä.⁵⁴¹

8. Holistinen ajattelu ja elämäntapa

Yksityiskohtien näkeminen ja sensitiivisyys ympäristölle tarkoittavat sitä, että asioita ei voi erottaa toisistaan. Hypererikoinen pieni kuva ja holistinen suuri kuva leikkaavat toisensa. Tällainen ajattelu mahdollistaa asioiden liittämisen toisiinsa monin eri tavoin.

Salomonin mukaan luonto on suljettu systeemi. Myös erilliset yksilöt, jotka ovat suhteessa toisiinsa, yhteydessä toisiinsa ja riippuvaisia toisistaan, muodostavat kokonaisuuden, ihmiskunnan.

Samoin Pyhä Kolminaisuus on suljettu systeemi, jossa on kolme erillistä persoonaa, jotka läpäisevät toisensa, muodostavat kokonaisuuden. Salomon kuvaa Jumalaa ekosysteemiksi. Tällainen Jumala on myös suhteessa luontoon, luomiseen ja kaikkeen, mitä maailmassa tapahtuu. Mitään Jumalan kolmesta persoonasta ei voi uhrata toisten hyväksi.

Yksilö, olipa se eläin tai ihminen, voi kokea kärsimystä, koska sillä on hermosto, jonka kautta kärsimys tulee koettavaksi. Yksilön selviytyminen riippuu sekä yhteisöstä ja siinä koetuista suhteista toisiin yksilöihin että fyysisestä ympäristöstä. Myötätunto ja epäitsekkyys ovat hyviä ominaisuuksia, koska ne johtavat moraaliseen elämään ja oikeisiin suhteisiin tai suhtautumistapaan.

Holistisen ajattelun ja ymmärryksen puute johtaa kategorisoimaan asioita väärällä vastakkain asettelulla kuten ruumis/henki, emootio/temperamentti, tiede/usko, usko/järki, psykologia/uskonto, maskuliini/feminiini, teoria/käytäntö, opiskelu/elämä, työ/vapaa-aika jne.

⁵⁴¹ Salomon 2013, 126-134

Autistin tapa hahmottaa maailmaa on enemmän konkreettinen kuin abstraktinen, se näyttää maailman todenmukaisempana. Autisti voi kehittää maailmankuvan, joka on enemmän linjassa todellisuuden kanssa, siis sen kanssa, millainen maailma oikeasti on.⁵⁴²

9. Ulkopuolisuus – yhdenvertaisuus

Autistit eivät ole omaksuneet yhteiskunnan muovaamia, kulttuurisesti tuotettuja luokittelu- tai ajattelumalleja. He näkevät maailman enemmän sellaisena kuin Jumala sen loi kaikkine erilaisine eläin- ja kasvilajeineen tai ihmisrotuineen.

Tarvitsemme ajattelussamme uudelleen arviointia, sosiaalista ja kulttuurista, poliittista ja taloudellista muutosta. Hyveitä olisivat into(himo) eli passio, rehellisyys, myötätunto, empatia, huolehtivaisuus, ajattelevaisuus ja kiinnostus ympäröivää maailmaa ja toisia ihmisiä kohtaan. Näitä hyveitä tarvitaan, koska olemme kyvyttömiä tulemaan toimeen toisten ihmisten ja muiden elävien olentojen kanssa, jotka eivät ole samanlaisia kuin me itse.⁵⁴³

10. Yhteen liittyneet sorretut

Toiseus, alempiarvoisuus kohdistuu ihmisiin, jotka ovat jollakin tavalla erilaisia. Tämän ajattelun juuret ovat hellenismissä. Neurotyypillinen enemmistö odottaa kaikkien ajattelevan ja toimivan samalla tavalla. Moraalisesti oikein on se, mikä on normaalia tietystä yhteisössä tai yhteiskunnassa tiettyinä aikoina. Enemmistö pyrkii eri tavoin normalistamaan (sikiöseulonta, hoito, kuntoutus, kasvatusta, erityiskoulutus jne.) kaikki ihmiset.

Salomon näkee, että kaikilla ihmisillä ei ole yhtäläistä mahdollisuutta olla osallisina yhteiskunnassa ja kirkossa. Hän peräänkuuluttaa yhdenvertaisuutta, jossa on otettu huomioon vammaisten ihmisten erityistarpeet.

Salomonin mielestä seuraavien asioiden välillä on positiivinen korrelaatio: neurologisesti erilaisten ihmisten sortaminen sekä hyötyeläinten huono kohtelu ja luonnon riisto; neurologisesti erilaisten ihmisten käyttäytyminen sekä ihmisten ja eläinten välinen suhde ja ekologinen kestävyys; neurologinen erilaisuus ja vammaisten oikeudet sekä ekologinen ja eläinten oikeusliike. Salomon haastaa

⁵⁴² Salomon 2013, 134-143

⁵⁴³ Salomon 2013, 143-151

näitä tahoja yhdessä vastustamaan niihin kohdistuvaa sortoa eli neurotyypillistä kertomusta.⁵⁴⁴

11. Tasapaino/balanssi vs. hierarkia

Käsitteet ovat kulttuurisidonnaisia, esim. länsimaissa on vallalla hierarkkinen, dualistinen ajattelu ja kielenkäyttö: korkeampi/matalampi, ylempi/alempi, joko/tai, tärkeämpi/vähemmän tärkeä jne. Sanoilla voidaan vaikuttaa ja useimmissa tilanteissa kyseessä vaihtoehdot ovatkin sekä/että, molemmat näkökannat ovat yhtä tärkeitä.

Toki jotkin asiat ovat ehdottomia kuten hyvä/paha vastakkaisuus. Jos pahana pitämämme asiat tulevat yhtäkkiä hyväksytyiksi, tämä ei ole reilua niille, jotka ovat haavoittuvimmassa asemassa yhteiskunnassa. Toinen validi käsitepari on oikea/väärä. Vaikkakaan tietyissä tilanteissa ei ole aivan selvää, mikä on oikein ja mikä on väärin.⁵⁴⁵

12. Systemaattisemmin ajatteleva

Progressiivinen kristillisyys korostaa velvollisuuksien ja syyllisyyden sijasta rakkautta ja armoa. Tällä tavoin ajattelevat kristityt toimivat niiden hyväksi, jotka ovat yhteiskunnassa haavoittuvimmassa ja sorretuimmassa asemassa. Liberaali-progressiivinen kristillisyys uskoo myös mysteeriseen Jumalaan. Jumala on radikaalisti rakastava ja radikaalisti hyvä.

Ohjeisiin perustuva tarkoittaa systemaattista, rituaaleihin perustuvaa ja järjestynyttä tapaa ajatella ja toimia. Se ei kuitenkaan ole lainomaista, syyllisyyteen tai rangaistuksen pelkoon rakentuvaa, vaan kyseessä on strategia, jota autisti tarvitsee saavuttaakseen tietyn päämäärän.

Salomonin mielestä autistit voivat auttaa neurotyypillisesti ajattelevia progressiivisiä kristittyjä systematisoimaan ajatteluaan, uskoaan ja toimintaansa tullakseen johdonmukaisemmiksi, selkeämmiksi ja vakuuttavammiksi.⁵⁴⁶

Edellä esitetyt viittomakielisen käännöstyön ja selkokielisten mukautusten löydöt sekä Salomonin hermeneuttiset välineet ovat esimerkkejä siitä, mitä viittomakielisillä tai vammaisilla ihmisillä on annettavana teologiselle keskustelulle ja kirkon yhteiselle uskolle. Kun viittomakielistä käännöstyötä tekivät natiivit kielenkäyttäjät, he kykenivät löytämään ja tuottamaan visuaalisella, kolmiulotteisella

⁵⁴⁴ Salomon 2013, 151-177

⁵⁴⁵ Salomon 2013, 178-192

⁵⁴⁶ Salomon 2013, 190-193

kielellä sellaisia teologisia oivalluksia, joita kirjoitetulla tai puhutulla kielellä ei voi ilmaista. Selkokielen päälauseet ja arkikielen sanasto auttavat etsimään kristinuskon ydinsanomalle tiivistä ilmaisua. Salomonin kiteyttämät autistin hermeneuttiset välineet voisivat myös rikastuttaa teologista reflektiota ja havainnollistaa käsitteellisiä dogmeja.

Kirkko Kristuksen ruumiina

Yhteenkuuluvuuden tunteen syntyminen vie aikansa.

Meidän on kuljettava enemmän tai vähemmän kipeiden taipaleiden läpi ennen kuin pääsemme täyttymykseen.

*Yhteenkuulumisen tunne nousee luottamuksesta:
luottamus on sitä,
että vähä vähältä hyväksymme toiset
sellaisina kuin he ovat,
lahjoineen ja rajoituksineen,
jokaisen sellaisena kuin Jeesus hänet on kutsunut.
(Jean Vanier)*

*Vammaistyön tavoitteena on siis tehdä itsensä tarpeettomaksi.
(Vammainen ihminen)*

Historiallisesti kirkolla on ollut yhdensuuntainen suhde vammaisiin ihmisiin. Vammaiset ihmiset ovat olleet tervetulleita kirkkoon, mutta eivät täyteen osallisuuteen samalla tavalla kuin muut kirkon jäsenet. He ovat olleet enemmän toiminnan kohteita kuin täysivaltaisia seurakuntalaisia. Vammaisuuden teologian, samoin kuin muidenkin vapautuksen teologian suuntausten, tavoitteena on vapauttaa syrjäytetyt ja sorretut ihmiset täyteen osallisuuteen Jumalan valtakunnassa. Silloin kaikkien ihmisten lahjat ovat rakentamassa Jumalan valtakuntaa ja kirkkoa.⁵⁴⁷

Jeesus kyseenalaistaa yhteiskunnan saavutettavuutta, eksklusiivisuutta ja inklusiivisuutta nykytermejä käyttäkseni. Yhteisön rakentamisessa ei ole kyse pelkästään fyysisten esteiden poistamisesta, joka on tietenkin välttämätöntä. On itsestään selvää, että rappuset, raskaat tai liian kapeat ovet, pistekirjoitettujen materiaalien tai viittomakielen tulkkauksen puuttuminen tai liian käsitteellinen kieli sulkevat osan ihmisistä seurakunnan ulkopuolelle. Asenteelliset esteet kuten pelko, välinpitämättömyys, holhoava tai ylimielinen asenne tai ennakkoluulot ovat kuitenkin vielä suurempi este sille, että vammaiset ihmiset saisivat oikeutetun paikkansa myös uskonyhteisössä. Kyse on ihmisarvosta, oikeudenmukaisuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Kirkon inklusiivisuus rakentuu vanhatesta-

⁵⁴⁷ Goode 2015

mentilliselle shalom-käsitteelle. Kirkko tai seurakunta voi olla paikka, jossa vallitsee rauha, sopu-sointu, harmonia, hyvinvointi ja eheys.⁵⁴⁸

Jean Vanierin Arkki-yhteisöt ovat esimerkki siitä, mitä yhteisössä ja yhteisönä eläminen merkitsee. Yhteisö tarjoaa välttämättömän suojan ja rajat. Monille vammaisille ihmisille on parantava ja eheyttävä kokemus, kun heidät hyväksytään yhteisön jäseniksi sellaisina kuin he ovat, ei sellaisina, mitä he eivät ole tai heidän toivotaan olevan, vaan juuri niin hajalla ja rikkinäisinä tai juuri niin valoisina ja kallisarvoisina kuin he ovat.⁵⁴⁹ Samalla kun kaipaamme sitä, että saisimme kuulua joukkoon, me myös kamppailemme yhteenkuulumista vastaan. *”Yhteenkuuluminen merkitsee myös sitä, että jostain meissä kuolee: riippumattomuutemme, vapautemme tehdä, mitä milloinkin haluamme”*, kirjoittaa Vanier.⁵⁵⁰ Ihmisissä on kaipaus paratiisiin, täydelliseen maailmaan, täydelliseen yhteisöön, täydelliseen seurakuntaan ja kirkkoon. Tämä täydellisyyden kuva on niin syvällä mielissämme, että se saa meidät kieltämään oman haurautemme ja halveksimaan toisten särkymistä sekä lopulta tuomitsemaan yhteisön, kirkon ja seurakunnan, joka ei ole täydellinen.⁵⁵¹

Yhteenkuulumisen tunne nousee luottamuksesta, siitä, että vähitellen hyväksymme toiset ihmiset sellaisina kuin he ovat, lahjoineen ja rajoituksineen. Hyväksymme toisemme sellaisina kuin Jumala on meidät luonut ja Jeesus on meidät kutsunut.⁵⁵² Jumala rakastaa meitä ihmisiä rikkinäisinäkin. Juuri rikkinäisinä meidän ihmisten on kasvettava tähän ymmärrykseen itsestämme ja toisistamme yhdessä – yhteisönä.

Paavali käyttää kuvaa ruumiista seurakuntayhteisön symbolina. Jokaisella meillä on paikka ruumiissa, kukaan ei ole parempi toista. Vanier jatkaa: *”Kun me kerran olemme löytäneet liiton salaisuuden ja oivaltaneet, että yhteisö on ruumis, elävä orgaani, silloin moni hierarkiaan ja kilpailuun, keskinäiseen kateuteen ja näyttämisen tarpeeseen kuuluva seikka alkaa menettää merkitystään. Erilaisuus ei enää ole uhka, vaan aarre.”*⁵⁵³ Lawrence toteaa: *”Mitään ei tapahdu, ennen kuin he*

⁵⁴⁸ Goode 2015

⁵⁴⁹ Vanier 1989, 70

⁵⁵⁰ Vanier 1989, 70-71

⁵⁵¹ Vanier 1989, 72

⁵⁵² Vanier 1989, 72

⁵⁵³ Vanier 1989, 72

huomaavat, että meidän ruumiimme on tehty samasta savesta. Me olemme yhtä puhtaita tai yhtä epäpuhtaita.”⁵⁵⁴

Vanier korostaa, että tällaisessa ruumiissa me olemme riippuvaisia toisistamme, vastuussa toistemme kasvusta ja toistemme lahjojen kehkeytymisestä.⁵⁵⁵ Seurakunnan muuttuminen tällaiseksi yhteisöksi vaatii suurta muutosta työntekijäkeskeisyydestä kaikkien seurakuntalaisten aktiivista osallistumisen ja osallisuuden mahdollistajiksi. Jos otamme todesta sen, että jokaisella kastetulla kristityllä on paikkansa Kristus-ruumiissa, tämä on ainoa mahdollinen suunta, johon seurakunnan tulee ja se voi muuttua. Ei riitä, että työntekijät oivaltavat tämän, havaitsemisen muutos on tapahduttava myös seurakuntalaisissa, siis koko seurakunnassa, sen itseymmärryksessä. Vanierin mukaan tämä tie ei ole helppo, elävä yhteisö on alituisessa liikkeessä, muutoksessa.⁵⁵⁶ Murros, jossa kirkomme ja sen seurakunnat ovat tällä hetkellä, tarvitsee vaihtoehtoisia tulevaisuuden malleja. Seurakunnissa on pieniä soluja, jotka elävät yhteisönomaisesti. Tällainen seurakunta ei tuo samaa turvaa kuin organisoitunut kirkko pysyvine rakenteineen ja työntekijöineen. Vakiintuneet rakenteet tuovat turvallisuuden tunteen, mutta voivat myös estää muutoksen ja kasvun. Tarvitaan yhtä aikaa suurta ja pientä kuvaa, joista Salomon puhuu. Seurakunta muodostuu ryhmistä, joissa koetaan vertaisuutta, mutta se tarvitsee myös jumalanpalvelusyhteisön, jossa koko Kristuksen ruumis moninaisuudessaan on näkyvänä koolla.

Toinen yhteisön peruspilari on Vanierin mukaan anteeksiantamus. *”Anteeksiantamus on sitä, että ymmärretään ja kannetaan toisen tuskaa; se on myötätuntoa”,* kirjoittaa Vanier. *”Anteeksiantamus on sitä, että hyväksymme rikkinäisyytemme. Se vapauttaa toiset olemaan oma itsensä eikä syyllistä heitä. Se on rauhanrakentamista, ponnistelua ykseyden luomiseksi, ruumiin rakentamiseksi ja ihmiskunnan murretun ruumiin parantamiseksi.”⁵⁵⁷*

Elävässä yhteisössä on tarkoituksena auttaa jokaista ihmistä löytämään omat lahjansa ja käyttämään niitä, löytämään omat kykynsä rakastaa ja palvella. Vanierin mukaan niillä, jotka palvelevat köyhiä tai vammaisia ihmisiä, on vaarana pitää heitä taantumatilassa ja tehdä heidän puolestaan

⁵⁵⁴ Lawrence 2013, 96

⁵⁵⁵ Vanier 1989, 74

⁵⁵⁶ Vanier 1989, 75

⁵⁵⁷ Vanier 1989, 77-78

liikaa. Tämä on yhdenlaista vallankäyttöä. On helpompi työskennellä ihmisten hyväksi ja puolesta kuin työskennellä heidän kanssaan ja auttaa heitä löytämään oma ihmisarvonsa ja itsekunnioituksensa ja auttaa heitä tulemaan oman elämänsä subjekteiksi.⁵⁵⁸

Vanier painottaa, että kaikkein syvimmin vammautuneiden ihmisten paikka Kristus-ruumiissa on yksinkertaisesti olla Jumalan läsnäolona, Jeesuksen kuvana ja kasvoina.⁵⁵⁹ Kirkon ruumiissa, seurakunnassa, on erilaisia jäseniä, jotka kaikki tarvitsevat toisiaan ja joista jokainen on tärkeä. On niitä, joilla on tekemisen lahja ja on niitä, joilla on olemisen lahja.

Onko vammaisille ihmisille tilaa kirkossa?

John Hull kuvaa maailman historian kolmea jaksoa. Ensimmäinen oli se, kun luotu maailma oli siunatun täydellisyys tilassa. Ihmiset elivät paratiisissa täydellisen ihmisyyden tilassa, nuhteettomissa ruumiissaan yhteydessä toinen toisensa ja Jumalan kanssa. Toinen jakso alkoi Adamin ja Eevan lankeemuksesta ja se kestää Kristuksen toiseen tulemiseen ja tuomionpäivään saakka. Se on armon aikaa, johon kuuluu Jeesuksen kuoleman ja ylösnousemuksen jälkeen alkanut kirkon aika. Kolmas ja viimeinen jakso on historian täyttymys, jolloin kipu ja paha saa rangaistuksensa ja ihmiset ovat jälleen uudessa luomisessa täydellisessä yhteydessä Jumalan kanssa.⁵⁶⁰

Ensimmäisessä ja viimeisessä maailmassa ei vammaisille ihmisille ole paikkaa. Vammaisuus kuuluu maailman toiseen ajan jaksoon. Vaikka vammaisuus ei olisikaan henkilökohtaisen synnin seurausta, vammaiset ihmiset ovat muistutus siitä tilasta, johon ihmiskunta on langennut ja josta se toivoo pelastuvansa. Tämä ajatus on ehkä tiedostamattomana asenteena vammaisuutta kohtaan, ja vammaiset ihmiset itsekin omaksuvat sen. Kristinuskossa on heille enemmän kysymys kuin vastaus. Sen tähden ne vammaiset ihmiset, jotka haluavat olla Jeesuksen Kristuksen seuraajia ja pysyä kirkossa, kamppailevat muotoillakseen erilaista ns. vammaisuuden teologiaa tai vaihtoehtoisia evankeliumin tulkintoja.⁵⁶¹

Kristinuskossa on elementtejä, jotka voivat sulkea ulos ja marginalisoida vammaisia ihmisiä. Toi-

⁵⁵⁸ Vanier 1989, 80-81

⁵⁵⁹ Vanier 1989, 82

⁵⁶⁰ Hull 2003, 6

⁵⁶¹ Hull 2003, 6

saalta esimerkiksi Paavalin kirjeistä löytyy kohtia, joiden varaan vammaisuuden teologiaa voi rakentaa. Paavali oli todennäköisesti hyvin tietoinen ruumiistaan, ehkä sen takia, että hänellä oli pistin lihassa. Hän käyttää monin tavoin ruumiiseen liittyviä kielikuvia. *”Synnin ruumis”* tai *”hengellinen ruumis”* tai *”ruumis on Pyhän Hengen temppeli”* ovat Paavalin käyttämiä kuvia. Paavalin teologiaa voidaan hyvällä syyllä kutsua ruumiin teologiaksi. Paavalin teologinen epistemologia näyttää rakentuvan vahvasti hänen ruumiiseensa, elämään sellaisena kuin hän ruumiissaan sen koki.⁵⁶²

Kristillinen traditio sisältää kirjon erilaisia raamatuntulkintoja. Tulkinnat ovat aina sidoksissa aikaansa ja ympäristöönsä. Niistä on kuitenkin mahdollista saada näkyviin erilaisia teologisia näkökulmia siihen, miten ihminen on eri aikoina ymmärretty. Toiseuden käsite on eri aikoina ymmärretty sisällöllisesti eri tavoin, mutta se on tuttu ja nähtävissä kaikissa inhimillisissä kulttuureissa. Kristillisessä kontekstissa toiset toivottavasti sulautuvat meihin. Keskeinen kysymys on aina uudelleen: Keitä me olemme seurakuntana ja kirkkona? Toiseuttamisen sijasta kirkossa on etsittävä inklusiivisuutta, kutsuvaa ja sisään sulkevaa teologista moninaisuutta.

Vammaisuus käsitteenä on vaikeasti määriteltävä. Se sisältää ajatuksen siitä, että on olemassa jokin normaali, johon poikkeavuutta verrataan. Riippumatta siitä, mitä sanaa eri aikoina on käytetty, kyseessä on ihmisten kategorisointi. Nykyään pyritään välttämään vammaisen sanan substantiivista käyttöä, parempi onkin puhua ihmisestä, jolla on jokin vamma. Ihminen on ensisijaisesti ihminen, vamma on yksi hänen ominaisuuksistaan. Kyseessä on usein enemmän sosiaalinen status kuin ontologinen status, usein vasta ympäristö, konteksti, tekee ihmisestä vammaisen. Tässä tutkielmassa fokuksessa onkin ollut enemmän se, kuka on ihminen yleensä kuin kuka on vammaisen ihminen. Tällöin kysymys on ennen muuta teologinen! Jo Augustinus ajatteli, että tarvitsemme havaitsemisen muutosta, jotta voimme nähdä Jumalan luovan työn kaikkialla, ja varsinkin niissä ihmisissä, jotka näyttävät heikoilta, vammaisilta tai murtuneilta.

Kasteessa ihminen tulee Kristuksen ruumiin jäseneksi ja hänet vedetään kolmiyhteisen Jumalan kauden ja hyvyyden yhteyteen. Kirkko on vastuussa siitä, että jokainen ihminen voi osallistua jumalanpalvelukseen ja saada sielunhoitoa. Tämä edellyttää sitä, että kommunikaatio ihmisten välillä

⁵⁶² Hull 2003, 7

toimii. Kommunikaatio on syvimmillään molemmin puolista yhteyttä, lahjan antamista ja saamista.⁵⁶³ Tästä seurakuntayhteydessä on kyse.

Seurakunnan jäsenyys saadaan jo kasteessa, mutta seurakunnan päätöksenteossa ja toiminnassa näkyy, ketkä todellisuudessa ovat seurakunnan jäseniä. Jos yhteiskunta tekee ihmisestä vammaisen erilaisilla rakenteillaan ja käytänteillään, myös kirkko ja seurakunta sulkevat vammaiset jäsenensä ulkopuolelle, elleivät ne tietoisesti poista saavutettavuuden ja osallisuuden esteitä. Kristuksen ruumis kärsii, kun joku sen jäsenistä kärsii. Seurakunta ja kirkko, jotka sulkevat jonkun ihmisen tai ihmisryhmän ulkopuolelle fyysisten esteiden, kielen tai muun osallisuutta estävän syyn tai teologisten tulkintojen takia, ei ole todellinen Kristuksen kirkko. Kirkon saavutettavuusohjelman mukaan käsitys ihmisestä Jumalan kuvana kattaa koko ihmisen moneuden: vain kaikille avoin kirkko on uskottava Kristuksen kirkko, se ei voi sulkea ketään ulkopuolelle.

Entäpä jos lähtökohdaksi otetaankin Kristuksen särkynyt ruumis? Myös kristillisessä perinteessä vammaiset ihmiset ovat olleet marginaalissa. Vammaisuuden teologia voi olla menestyksen teologian eli täydellisyyden ja voiman teologian vaihtoehto. Murtuneisuuden ja särkyneisyyden teologia voi olla polarisoituneessa, uutta etsivässä maassamme ja kirkossamme uuden alku. Vammaisten ihmisten yleinen ja erityinen pappuus voi tuoda meille profeetallisen viestin, jos haluamme kuunnella sitä.⁵⁶⁴

Kaikkien ja kaikenlaisten seurakuntalaisten lahjat on saatava yhdessä rakentamaan seurakuntaa. Kirkko olemme ME!

⁵⁶³ Saarinen 2007, 3-4

⁵⁶⁴ Hull 2003, 3

Lopuksi

*Emme voi hallita Jumalaa, joka on saavutettavissa.
(Brian Brock)*

”Saavutettavuuspuhe rajoittuu liian usein vain fyysiseen esteettömyyteen. Se on toki tärkeä näkökulma, mutta asenteiden osalta työ on silloin vasta alussa. Akateemisesti kiinnostavaa olisi tutkia sitä, millaisia asenteita ja taustaoletuksia saavutettavuustyön taustalla on. Ja teologien on nähtävä sisäänpääsykysymyksen taakse ja kysyttävä, mitä kirkko todella on.” Näin Brian Brock totesi saavutettavuudesta ja sen keskeisimmästä teologisesta kysymyksestä.

saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma on samoilla linjoilla, kun siinä todetaan, että asenteet ovat suurin osallisuuden ja osallistumisen este. Edelleen saavutettavuusohjelmassa painotetaan, että kyse ei ole vain diakoniaan tai erityiseen vammaistyöhön tai viittomakieliseen työhön kuuluvista asioista, vaan koko kirkon teologisen itseymmärryksen kahdesta peruspilarista: kirkkokäsityksestä ja ihmiskäsityksestä. Nähdäkseni kirkossa tarvitaan nimenomaan teologista tutkimusta saavutettavuudesta.

Raamatun käsitys vammaisuudesta ilmiönä, Vanhan ja Uuden testamentin käsitysten yhtäläisyydet ja erot, synnin ja vammaisuuden suhde, parantamiskertomusten tulkinta vammaisten ihmisten ja yhteisön kannalta voisivat olla eksegeettisen tutkimuksen teemoja.

Vammaisuutta ja kirkon tekemän vammaistyön historiaa Suomen evankelisluterilaisen kirkon historiassa on tutkittu jonkin verran. Kirkon kuurojentyöstä on Liisa Rantalan tekemä väitöskirja ja teemaa sivutaan joissakin muissa tutkimuksissa. Kokonaisuutena kirkossamme tehdystä vammaistyöstä ja sen perusteista ei ole tehty.

Osallisuuden ja osallistumisen teemaa sivutaan muutamissa pro gradu -tutkielmissa ja opinnäytetöissä. Parhaiten osallisuus näyttäisi toteutuvan rippikoulussa. Sitä ennen tai sen jälkeen vammaisten seurakuntalaisten osallistuminen seurakunnan toimintaan on melko satunnaista. Kokonaisuutena osallisuudesta ja osallistumisen mahdollisuuksista eri vammaisryhmien kannalta ei ole tehty. Inklusion toteutuminen eri työaloilla tai eri ikäkausina olisi myös kiinnostava tutkimuksen aihe.

Ajankohtainen tutkimusteema on ihmisoikeuksien ja kirkon sanoman välisen suhteen selvittely. Osittain ihmisoikeuksilla ja evankeliumilla on yhteneväiset juuret, mutta esimerkiksi YK:n vammaisten henkilöiden ihmisoikeussopimuksen läpikäyminen kirkon eri toimintojen kannalta olisi ajankoh- taista ja hyödyllistä.

Kirkkokäsityksen ja ihmiskäsityksen pohtiminen saavutettavuuden ja vammaisuuden teologian eri ulottuvuuksien kannalta antavat aihetta monenlaiseen pohdintaan. Samoin inklusiivisuuden käsi- tettä olisi hyvä avata teologiselta kannalta laajemminkin. Yhtenä näkökulmana voi olla erilaisten käytänteiden tutkiminen saavutettavuuden ja osallisuuden kannalta.

Toivon, että työni innostaa tutkijoita jatkamaan saavutettavuuteen ja vammaisuuteen liittyvien tee- mojen pohtimista.

Kirjallisuus ja lähteet

Ahoipelto, Päivi & Nyman, Margit & Tuomola, Leena & Öhman, Björn
2012

Usein ihmettelen. Helsinki: Kirjapaja.

Alaja, Paavo
2013

Suomen maalaisseurakuntien köyhäinhoito luterilaisen ortodoksian aikana (1571-1686). Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 225. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.

Black, Kathy
1996

A Healing Homiletic – Preaching and Disability. Nashville: Abingdon Press.

Brock, Brian & Swinton, John (ed.)
2012

Disability in the Christian Tradition, A Reader. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company.

Creamer, Deborah Beth
2009

Disability and Christian Theology. Embodied Limits and Constructive Possibilities. An American Academy of Religion Book. Oxford: Oxford University Press.

Eiesland, Nancy S.
1994

Disabled God: Toward a Liberatory Theology of Disability. Nashville: Abingdon Press.

Eiesland, Nancy S. & Saliers, Don E. (ed.)
1998

Human Disability and the Service of God. Nashville: Abingdon Press.

Fritzon, Arne & Kabue, Samuel
2004

Interpreting Disability. A Church of All and for All. Geneva: WCC Publications.

Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi & Muranen, Päivi & Wrede-Jäntti, Matilda (toim.)
2014

Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. THL. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/120384/THL_2014_TEE019_09062015.pdf?sequence=5

Goffman, Erwing
1990

Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity. London: Penguin Books.

Grönlund, Henrietta & Björklund, Liisa
2009

Kirkko heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäjänä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 28/2009. Työ- ja elinkeinoministeriö. Helsinki.

Gustafsson, Henrik

YK:n vammaissopimus käyttöön! -käsikirja. Invalidiliitto.

http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/julkaisut/yk_toolkit

Harjula, Minna

2015

Hoitoonpääsyn hierarkiat. Terveyskansalaisuus ja terveyspalvelut Suomessa 1900-luvulla. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98006/hoitoonpaasyn_hierarkiat_2015.pdf?sequence=1

Harjula, Minna

1996

Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki: Hakapaino Oy.

Hauerwas, Stanley & Vanier, Jean

2008

Living Gently in a Violent World. The Prophetic Witness of Weakness. United States of America: InterVarsity Press.

Helosvuori, Riitta & Inkala, Kerttu & Lappalainen, Lea & Snellman, Eila & Sutinen, Jorma (toim.)

2000

Kyllä Jumala on armokas. Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä. Diakonia ry. Helsinki: Cosmoprint Oy.

Hull, John M.

2014

Disability – The Inclusive Church Resource. London: Darton, Longman and Todd Ltd.

Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena (toim.)

2016

Erilaisista yhteisöistä elävä kirkko. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 124. Joensuu: Grano Oy.

Kalela, Esa

2006

Ketä huonokuuloiset oikein ovat? Lähtökohtia huonokuuloisten sosiaalisten identiteettien tutkimukselle. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/pg/kalela/keitahuo.pdf>

Kivirauma, Joel (toim.)

2015

Vammaisten elämä ja elämäkerta: tulkintoja vammaisuudesta 1900-luvun Suomessa. Suomen Vammaistutkimuksen Seura ry:n vuosikirja Nro 3. Kynnys ry. Riika: InPrint.

Kuusi, Riitta & Porkka, Jouko (toim.)

2006

Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille. Erilaiset oppijat rippikoulussa. Helsinki: Kirkkohallitus.

Lawrence, Louise J.

2013

Sense and Stigma in the Gospels – Depictions of Sensory-Disabled Characters. Oxford University Press.

Lehtiniemi, Kirsimarja

2015

Stigma kuulovammaisten tarinoissa. Narratiivinen tutkimus leimautumisen kokemuksesta. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Lapin yliopisto.

<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62170/Lehtiniemi.Kirsimarja.pdf?sequence=2>

Lewis, Hannah

2007

Deaf Liberation Theology. London: Ashgate.

Loijas, Sari & Merentie, Aini

1995

Kohti yhteiskuntaa kaikille: vammaispoliittinen ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. Valtakunnallinen vammaisneuvosto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1995:10.

<http://www.julkari.fi/handle/10024/114171>

Malm, Anja (toim.)

2000

Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura.

Metaxas, Eric

2013

Bonhoeffer – Pastori, marttyyri ja näkijä. Oikeamielinen ei-juutalainen vs. Kolmas valtakunta. Turenki: Kirjapaino Jaarli.

Modeus, Fredrik

2014

Osallisuuteen kutsutut. Jumalanpalvelusyhteisö muutoksessa. Helsinki: Kirjapaja.

Moilanen, Aatu

2006

”Otetaan vastuu omista asioista.” Suomen sokeainkoulut kansakoululaitoksen rinnalla 1865-1939.

Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 115. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Morris, Wayne

2008

Theology without words. Theology in the Deaf Community. Cornwall: Ashgate.

Nikula, Karoliina

2015

Lapsen hyvää edistämässä, Syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutheitoikäntännen sosiaalieettistä tarkastelua. Väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157048/Lapsenhy.pdf?sequence=1>

Nygård, Toivo

1998

Erialaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Oliver, Michael

1996

Understanding Disability: from Theory to Practice. Basingstoke: Macmillian.

Paunu, Juha

1983

Viito elävästi 2. Helsinki: Kuurojen Liitto.

Penttala, Maisa

2012

Raajarikko, rampa, sotainvalidi, sankari. Talvi- ja jatkosodan vaikutus invalidilainsäädäntöön sekä invalideihin kohdistuviin asenteisiin. Historian pro gradu -tutkielma. Tampere.

Piispa, Minna

2013

Uskalla olla, uskalla puhua - vammaisen nainen ja väkivalta. THL.

<https://www.julkari.fi/handle/10024/110395?show=full>

Plit, Keijo

1984

Carl Henrik Alopaeus aistivammaistyön uranuurtajana Suomessa. SKHS toi. 128. Helsinki. Jyväskylä.

Rantala, Liisa

2010

Sielunhoitajat sillanrakentajina. Väitöskirja. Kirkon kuurojentyö 1869-1982. Kuurojen Liitto ry.

3 Deaf Studies in Finland. Tallinna: Paar oü.

http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-5396-58-4/urn_isbn_978-952-5396-58-4.pdf

Reinikainen, Marjo-Riitta

2007

Vammaisuuden sukupuolittuneet ja sortavat diskurssit. Yhteiskunnallis-diskurssiivinen näkökulma vammaisuuteen. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13370/9789513928469.pdf?sequence=1>

Räntilä, Kari M. (toim.)

1990

Vammaisen ihminen. Raportti Kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989. Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisu A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy.

Salmi, Eeva & Laakso, Mikko

2005

Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia. Kuurojen Liitto ry. Helsinki: Libris.

Salomon, Daniel A.

2013

Confessions of an Autistic Theologian: A Contextual, Liberation Theology for Humans in the Autism Spectrum. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Selin-Grönlund, Pirkko & Rainò Päivi & Martikainen, Liisa

2014

Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt. Selvitys lukuvuoden 2013-2014 tilanteesta. Opetushallitus. Kuurojen Liitto. Raportit ja selvitykset 2014:11

http://www.oph.fi/download/158006_kuurojen_ja_viittomakielisten_oppilaiden_lukumaara_ja_opetusjarjestelyt.pdf

Taajamo, Matti

2003

Erilaisuuden toisenlainen hahmotelma. Pro gradu -tutkielma. Erityispedagogiikan laitos, Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7938/G0000319.pdf?sequence=1>

Tempel, Gordon & Ball, Lin

2012

Enabling Church. A Bible-based Resource towards the Full Inclusion of Disabled People. Churches for All. Disabled people inspiring faith without limits. London: Ashford Colour Press.

Vanier, Jean

1989

Murrettu ruumis. Sinapinsiemen ry. Kaarina.

Vehkakoski, Tanja

2006

Leimattu lapsuus? Vammaisuuden rakentuminen ammatti-ihmisten puheessa ja teksteissä. Väitöskirja Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13305>

Vehmas, Simo (toim.)

2010

Vammaisuuden kokeminen ja kokemisen vammaisuus. Suomen Vammaistutkimuksen Seuran 2. vuosikirja. Kehitysvammaliiton selvityksiä 7. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton_selvityksia_7.pdf

Vehmas, Simo

2005

Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Wallvik, Birgitta

2015

Savimajasta kouluun - oikeus omaan kieleen. Kuurojen Lähetys – De Dövas Mission ry 60 vuotta 1955-2015. Kuurojen Lähetys. Eura Print Oy.

Weckström, Jonna Annika

2011

Yhteistä päätöksentekoa? Asiakkaiden kokemuksia osallisuudesta ja harkinnasta vammaispalvelujen järjestämisessä. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Marginalisaatiokysymysten sosiaalityön erikoisala. Sosiaalitieteiden laitos. Helsingin yliopisto.

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=7b197bef-d503-4a5f-b362-dc4780b85255>

Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma

2006

Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Yliopistopaino.

<http://www.julkari.fi/handle/10024/111828>

Helsingin hiippakunnan hiippakuntakokouksen pöytäkirja

1997

Helsingin hiippakunnan hiippakuntakokous 15.3.1997 pöytäkirja. Helsinki.

Kirkkokäsikirja 1-3

2008

Kirjapaja

<http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/>

Kirkolliskokouksen vuonna 1988 asettaman käsikirjakomitean mietinnön Perustelut.

2001

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja A 2001: 2.

<http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/perust.pdf>

Kohtaamisen kirkko - Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2656A1> (30.5.2015)

Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin

2008

Tikoteekki. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Kehitysvammaliitto ry.

http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/opas_kommunikoinnin_mahdollisuuksiin_2008.pdf

Palvelkaa Herraa iloiten

2009

Jumalanpalveluksen opas. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9, 3. uudistettu painos.

Jyväskylä: Kirkkohallitus.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157048/Lapsenhy.pdf?sequence=1>

Protokoll fört vid stiftsmötet i Borgå Stift

1997

Protokoll fört vid stiftsmötet i Borgå Stift den 15 mars 1997. Borgå.

saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma

2012

Suomen ev.-lut. Kirkkohallituksen julkaisuja 2012:2.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content5EC5B6>

Sana tulee näkyväksi

2001

Viittomakielisen kirkkokäsikirjan käännöksiä 1. Helsinki: Kirkkohallitus.

Set the Oppressed Free - The Church of Norway and Human Rights

2015

https://kirken.no/globalassets/kirken.no/global/2014/dokumenter/menneskerettigheter_innmat_eng_korr2c.pdf

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen pöytäkirja

1998

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Pöytäkirja ja liitteet. Kevätistuntoaika 1998. Helsinki: Kirkkohallitus.

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle

2010

Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72197>

Vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien yhdenvertaistamista koskevat yleisohjeet

1993

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72106>

YK:n sopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

2012

http://www.ykliitto.fi/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf

Artikkelit:

Brock, Brian

2013

Disability, Perception, and the Christian Tradition. Lecture at Nordic conference for staff, who work with people with learning disabilities - "Physicality and the Christian understanding of humanity". Järvenpää, 5.-8.5.2013.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content345126>

Carlson, Kelby

2013

Crooked Healing: Disability, Vocation and the Theology of the Cross.

<https://alastairadversaria.wordpress.com/2013/01/22/crooked-healing-disability-vocation-and-the-theology-of-the-cross/>

Caspary, Almut

2012

The Patristic Era. Early Christian Attitudes toward the Disfigured Outcast.

Disability in the Christian Tradition. A Reader. Ed. Brock, Brian & Swinton, John. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company. 24-64

Creamer, Deborah Beth

2006

Theological Accessibility: The Contribution of Disability. *Disability Studies Quarterly*. Volume 26, No. 4.

<http://dsq-sds.org/article/view/812/987>

Eiesland, Nancy L.

2002

Encountering the disabled God. *The Other Side*, 38(5), 10-15. PML. Vol.120. No 2. Modern Language Association.

Goode, Timothy

2015

Hermeneutics in a Disabled World.

https://www.google.fi/?gws_rd=ssl#q=goode,+tim+hermeneutics

Hall, Amy Laura

2012

A Ravishing and Restful Sight: Seeing with Julian of Norwich.

Disability in the Christian Tradition. A Reader. Ed. Brian Brock & John Swinton. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company. 152-183

Helakorpi, Jenni & Mietola, Reetta & Niemi, Anna-Maija

2014

Tasa-arvoisten mahdollisuuksien vuoksi erillään? Erityisluokkien oppilaat koulun sosiaalisissa ja institutionaalisissa järjestyksissä.

Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Toim. Gissler, Mika & Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi & Muranen, Päivi & Wrede-Jäntti, Matilda. THL. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

161-171

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/120384/THL_2014_TEE019_09062015.pdf?sequence=5,

Honkkila, Hannu

1990

Vammaisen ihminen. Esipuhe. Toim. Kari M. Ranttilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989. Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy.

Huhta, Jaana

2013

Kohti yhdenvertaista kuntalaisuutta – Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon tilanne. Matkalla naapuruteen -seminaari. Yksi naapureista -hanke ja Joensuu kaupunki. Joensuu 25.11.2013.

<http://www.kvps.fi/images/tiedostot/Tapahtumat/huhta-11-2013-hki.pdf>

Hull, John M.

2003a

The Broken Body in a Broken World: A Contribution to a Christian Doctrine of the Person from a Disabled Point of View. *Journal of Religion, Disability and Health*, vol. 7 no. 4. 5-23

<http://www.johnmhull.biz/broken%20body.htm>

Hull, John M.

2003b

A Spirituality of Disability: The Christian Heritage as both Problem and Potential. Studies in Christian Ethics, vol. 16 no. 2. 21-35

<http://www.johnmhull.biz/A%20Spirituality%20of%20Disability1.htm>

Hull, John M.

2014

The Broken Body in a Broken World: A Contribution of Disability Theology to the Healing Mission of the Church. Faith in Health and Healing Conference 2014, April 3rd. Birmingham. <http://www.dsfnet-work.org/assets/Uploads/DisabilitySunday/21206.Hull-Broken-Body.pdf>

<http://www.dsfnet-work.org/assets/Uploads/DisabilitySunday/21206.Hull-Broken-Body.pdf>

Häkkinen, Sakari

2013

Vammaisuus Raamatussa 1: Vanha testamentti. Kirkonkellari 18/2013.

<http://kirkonkellari.fi/vammaisuus-raamatussa-1-vanha-testamenti>

Jaostoraportti: Vammaisuuden teologia. Kirkko ja vammaiset -symposium 1981.

1990

Vammainen ihminen. Toim. Kari M. Rönttilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 51-52

Jokinen, Markku

2000

Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina

Viittomakieliset Suomessa. Toim. Anja Malm. Helsinki: Finn Lectura. 79-101

Kansanaho, Erkki

1990

Kirkon vastaus vammaisuuteen

Vammainen ihminen. Toim. Kari M. Rönttilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy.

Kauppinen, Liisa

1990

Kommenttipuheenvuoro prof. Eero Vilkkosen esitelmään Kirkko ja vammaiset -symposiumissa 1989.

Vammainen ihminen. Toim. Kari M. Rönttilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 162-164

Koistinen, Paavo

1990

Sairaus ja vammaisuus yhteiskunnan kysymyksenä terveydenhuollon kannalta

Vammainen ihminen. Toim. Kari M. Rönttilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 37-42.

Konttinen, Juha-Pekka

2013

YK:n vammaissopimus (CRPD) ja itsemääräämisoikeus

<http://videonet.fi/web/thl/20130118/22/konttinen.pdf> (30.8.2015)

Kortekangas, Paavo

1990

Kirkon vammaistyön ohjelma

Vammainen ihminen. Toim. Kari M. Rantilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 81-83

Kuotola, Urpo

1990

Yhteiskunnan rakenteellinen tasa-arvo

Vammainen ihminen. Toim. Kari M. Rantilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 43-46

Kuusi, Riitta

2014

Inklusiivisesta kielestä messussa. Kytkin 3/2014. 19-21

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4F42C6295EF6F3D2C2257749003723E9/\\$FILE/Kytkin-lehti_3-14.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4F42C6295EF6F3D2C2257749003723E9/$FILE/Kytkin-lehti_3-14.pdf)

Kuusi, Riitta

2016

Segregaatiosta inklusioon kirkon vammaistyössä

Erilaisista yhteisöistä elävä kirkko. Toim. Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 124. Joensuu: Grano Oy. 253-274

Könkkölä, Kalle

2000

Vammaisjärjestöjen on tehostettava yhteistyötään

Vammaiset – haaste yhteiskunnalle artikkelisarja. Valtakunnallinen vammaisneuvosto.

http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=77:vammaiset-haaste-yhteiskunnalle-artikkelisarja&catid=3&Itemid=26

Laiho, Merituuli

Seksuaalisuuden kohtaaminen avustamisen tilanteissa. Suuntaaja 1/13.

<https://www.aspa.fi/sv/node/328>

Lindqvist, Martti

1990

Sairaus ja vammaisuus kristillisen ihmiskäsityksen valossa

Vammainen ihminen. Toim. Rantilä, Kari M. Raportti Kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 18-22

Linnala, Liisa

2000

Kirkon yhteinen työ alkaa Keski-Suomesta

Kyllä Jumala on armokas. Toim. Helosvuori, Riitta & Inkala, Kerttu & Lappalainen, Lea & Snellman, Eila &

Sutinen, Jorma. Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä. Diakonia ry. Helsinki: Cosmoprint Oy. 26-30

Linnasalo, Arja-Liisa

2000

Vammaisuuden historiaa tutkittava tiedostavasti

Vammaiset – haaste yhteiskunnalle artikkelisarja. Valtakunnallinen vammaisneuvosto.

http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=77:vammaiset-haaste-yhteiskunnalle-artikkelisarja&catid=3&Itemid=26

Lähteenmäki, Helvi

2009

Vammaistyöryhmän 30-vuotistaipaleelta poimittua. TI-Turina 1/2009.

<http://www.turunseuduninvalidit.fi/Turina%201.09.pdf> (30.8.2015)

Löytty, Olli

2005

Rajanylityksiä. Toim. Olli Löytty. Johdanto. Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen. Helsinki: Gaudeamus.

Mattila, Markku

Suomalainen rotuhygienia

<http://www.tieteessatapahtuu.fi/897/MATTILA.pdf>

Merimaa, Erkki

Eryistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestäminen ja siihen liittyvän lainsäädännön kehitys.

Koulutus yhteiskunnallisen muutoksen airueena. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 2011.

<http://www.kasvhistseura.fi>

Mielikäinen, Aila

1992

Kulunutta liturgiaa vai elävää viestintää? Kirkollisten toimitusten kieli uudistuu. Kielikello 4/1992.

<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=15&pid=&maid=56> (30.8.2015)

Murto, Pentti

Vammaisuuden koko olemus

http://www.edu.fi/ammattikoulutus/sosiaali-terveys-ja-liikunta-ala/vammaisuuden_koko_olemus_-kolumnisarja/yksilollinen_vammaisty/vammainen_erytyiskasvatuksen_lehtori_kirjoittaa

Mäki, Oiva Antti

2007

Kehitysvammaisuus ja ihmisarvo

Marjatta Tammiston juhlaseminaari. Tampere 19.1.2007.

<http://erityisopetus.blogspot.fi/2009/02/kehitysvammaisuus-ja-ihmisarvo.html>

Mäkinen, Kari

2013

Uskon kieli

Puheenvuoro Sairaalsielunhoidon neuvottelupäivillä Turussa 28.8.2013.

<http://www.arkkihiippakunta.fi/arkkipiispa/puheet-ja-kirjoitukset/puheenvuorot-ja-tervehdykset/2013/puheenvuoro-sairaalsielunhoidon> (30.5.2015)

Määttä, Paula

1990

Asenteiden muutoksiin vaikuttaminen

Vammainen ihminen. Toim. Rönttilä, Kari M. Raportti Kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 96-97

Nyman, Margit

2006

Lupa näkyä – kontekstuaalisuus vaikeimmin kehitysvammaisten rippikoulussa

Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille. Toim. Kuusi, Riitta & Porkka, Jouko. Erilaiset oppijat rippikoulussa. Helsinki: Kirkkohallitus. 101-107

Paananen, Kirsti-Maija & Keltto, Pekka & Pirinen, Eeva

2000

Seurakuntien ja kirkon työ

Kyllä Jumala on armokas. Toim. Helosvuori, Riitta & Inkala, Kerttu & Lappalainen, Lea & Snellman, Eila &

Sutinen, Jorma. Kirkon kehitysvammaistyön vaiheita ja erityiskysymyksiä. Diakonia ry. Helsinki: Cosmoprint Oy. 21-25

Paananen, Terhi

2013

Yhteisöllistä kieltä etsimässä. Kirkonkello.

<http://www.kirkonkello.fi/yhteisollista-kielta-etsimassa> (30.5.2015)

Plit, Keijo

1990

Raamattu ja vammainen kirkollisissa perinteissä

Vammainen ihminen. Toim. Rönttilä, Kari M. Raportti Kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 89-95

Reinikainen, Marjo-Riitta

1999

Vammaisen nais- ja miesruumiin arvo. Janus, 7(4), 341-351

<https://www15.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/reinikainen.pdf>

Romero, Miguel J.

2012

Aquinas on the *corporis infirmitas*: Broken Flesh and the Grammar of Grace

Disability in the Christian Tradition. A Reader. Ed. Brock, Brian & Swinton, John. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company. 101-151

Saarinen, Risto

2008

Ihmisten kohtaamisen teologiaa. Teologinen Aikakauskirja, vol 113, no. 1. 21-34.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42068/saarinen_kohtaaminen2007ta.pdf;jsessionid=33B68378471F6B4A19DBDE9CB134A3BD?sequence=2

Saarinen, Risto

2009

Suvaitsevaisuus, outous ja queer-teologia. Teologinen Aikakauskirja, vol 114, no. 4. 361-368.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/41929/saarinen_suvaitsevaisuus_queer2009.pdf?sequence=2

Saloviita, Timo

2012

Inklusio eli ”osallistava kasvatus”

Lähteitä sekä 13 perustetta inklusiota vastaan.

<http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/inclusion.html>

Sjövall, Gunilla

1990

Saako ihminen olla vammaisen ihminen?

Vammaisen ihminen. Toim. Ranttilä, Kari M. Raportti Kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 133-142

Talvitie, Simo

1990

Vammaisuuden henkilökohtainen kokeminen

Vammaisen ihminen. Toim. Ranttilä, Kari M. Raportti Kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Kirkon diakoniatyön keskuksen julkaisuja A 13. Helsinki: Sälekarin Kirjapaino Oy. 28-31

Suutarla, Ari

1990

I Kirkko ja vammaiset symposium 1981

Vammaisen ihminen. Toim. Kari M. Ranttilä. Raportti kirkon vammaissymposiumeista 1981, 1985 ja 1989.

Helsinki: Kirkon diakoniatyön keskus ja diakonia ry.

Uro, Risto

2008 (2015)

Ruumiillisuus teologisessa tutkimuksessa

<https://www.teologia.fi/artikkelit/314-ruumiillisuus-teologisessa-tutkimuksessa>

Vammaiset - haaste yhteiskunnalle

2000

Artikkelisarja. Valtakunnallinen vammaisneuvosto, Helsinki.

http://www.vane.to/index.php?option=com_content&view=article&id=77:vammaiset-haaste-yhteiskunnalle-artikkelisarja&catid=3

Vehmas, Simo

2013

Vammaisuus ja yhteiskunnallisesti luodut haitat

Juhlaesitelmä 4.12.2013. Helsingin Yliopisto.

www.vammaistutkimus.fi/tiedostot/Juhlaesitelma41213.pdf (4.2.2015)

Villa, Janne

2014

Ruumiin teologiassa Sana tulee lihaksi

Tampereen hiippakunta. Hiippakuntalehti Kumppani.

<http://tampereenhiippakunta.fi/ruumiin-teologiassa-sana-tulee-lihaksi>

Vuola, Elina

2008 (2015)

Lihallinen ihmisyyys ja ruumiiton jumala - ruumiillisuuden teologia koskettaa

<https://www.teologia.fi/artikkelit/311-lihallinen-ihisyys-ja-ruumiiton-jumala>

Wannenwetsch, Bernd

2012

“My Strength is Made Perfect in Weakness”: Bonhoeffer and the War over Disabled Life.

Disability in the Christian Tradition. A Reader. Ed. Brian Brock & John Swinton. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company. 353-390

Wood, Donald

2012

Barth on the Concrete Freedom of Human Life

Disability in the Christian Tradition. A Reader. Ed. Brian Brock & John Swinton. Cambridge, UK: William B. Eerdmans Publishing Company. 391-426

Aamenesta öylättiin

<http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Anamneesi> (30.8.2015)

Abilis

<http://www.abilis.fi>

Autismi- ja Aspergerliitto ry.

http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo/autismin_kirjo

Community and Culture

<http://nad.org/issues/american-sign-language/community-and-culture-faq> (30.8.2015)

DanceAbilityFinland

<http://danceabilityfinland.com>

Eduskunta

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vammaisten-oikeuksien-yleissopimuksen-ratifiointi.aspx

Epilepsialiitto

<http://www.epilepsia.fi/historia>

Esteetön kuuntelu ympäristö

http://www.kuulokynnys.fi/fin/kuuloliitto/materiaalipankki/esitteet_ ja_oppaat (30.8.2015)

DuvTeatern

<http://www.duvteatern.fi>

Findikaattori

www.findikaattori.fi

Finlex

<http://www.finlex.fi>

Ihan epänormaalia

http://tkm.fi/ihan_epanormaalia_multimedia/fi

Inclusive Church

<http://inclusive-church.org.uk> (30.8.2015)

Invalidiliitto

<http://www.invalidiliitto.fi>

Jumalan lähellä – vuorovaikutteinen jumalanpalvelus

<https://www.youtube.com/watch?v=tLPmzsFDWqI>

Kaarisilta

<http://www.kaarisilta.fi>

Kaatumatautisten hoitoyhdistyksen arkisto

<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/Selaus.action?kuvailuTaso=AM&avain=35083.KA>

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu

<http://www.verneri.net>

Kehitysvammahuolto ennen

<http://verneri.net/yleis/kehitysvammahuolto-ennen>

Kehitysvammaliitto

<http://www.kehitysvammaliitto.fi>

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

<http://www.kvtl.fi>

Kela/Vammaistuet

<http://www.kela.fi/vammaistuet>

Kepa

<https://www.kepa.fi/uutiset/8438>

Kettuki

<http://kettuki.fi>

Kirkko ja viittomakieliset

<http://www.evl.fi/viittomakieli>

Kulttuuriyhdistys Suomen EUCREA ry

<http://www.eucrafinland.org>

Kuuloavain

<http://kuuloavain.fi/info> (1.6.2016)

Kuuloliitto ry

<http://www.kuuloliitto.fi>

Kuurojen Liitto ry

www.kuurojenliitto.fi

Kuurojen Museo

<http://www.kuurojenmuseo.fi>

Kuurosokean opastaminen

<http://www.kuurosokeat.fi/liikkuminen/opastaminen.php> (30.8.2015)

Kynnys ry

<http://kynnys.fi>

Sakasti/Lähimmäisen päivän tekstitetty messu
2010

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content2D5E1C>

Me itse ry

<http://www.kvtl.fi/fi/me-itse>

Mielenterveyden keskusliitto

<http://mtkl.fi/tietoa-mielenterveydesta>

Suomen Mielenterveysseura

www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveysseura

NIMBY, Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, Jyväskylän Yliopisto

<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/nimby> (30.11.2015)

Näkövammaisten Keskusliitto

<http://www.nkl.fi/fi>

Opas kommunikoinnin mahdollisuuksiin

http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/opas_kommunikoinnin_mahdollisuuksiin_2008.pdf

Opetushallitus: Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki

Pohjois-Karjalan Sairaanhoido- ja sosiaalipalvelujen Kuntayhtymä

<http://www.pkssk.fi/kehitysvammatyon-pastori>

Sakasti/Rippikoulu

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content297FFC>

Sakasti/Rippikoulu olemuskielellä

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content229FF7>

Sakasti/Selkokieleisiä jumalanpalveluskaavoja

2014

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content496B3B>

Sitra

<http://www.sitra.fi/hankkeet/nimby-yimby-uusi-paikallinen-paatoksentekokulttuuri>

Sokeain Ystävät ry

<http://www.sokeainystavat.fi>

Sosiaaliturvan historiaa

<http://www.oamk.fi/~eihautal/oppimateriaali/sosturva-verkkokurssiin/historiaa.htm>

www.unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/HRIGHTS/124-129.HTM

Sotainvalidien Veljesliitto

<http://www.sotainvalidit.fi>

Sterilisoimislaki 1935

https://fi.wikisource.org/wiki/Sterilisoimislaki_1935

Suomen CP-liitto ry

<http://www.cp-liitto.fi>

Suomen evankelisluterilainen kirkko

<http://evl.fi>

Suomen Kuurojen Urheiluliitto

<http://www.skul.org>

Suomen vammaishistoria

1999

©Internetix, Nettiradio Mikaeli / Heikki Myyryläinen <http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/vammaishistoria>

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAA ry

<http://www.vammaisurheilu.fi>

Suomen YK-Liitto

<http://www.ykliitto.fi/uutiset-ja-tiedotus>

Suomi.fi

https://www.suomi.fi/suomifi/suomi/palvelut_aiheittain/laki_ja_oikeusturva/kansalaisuus_kielet_ja_vahemmistot/kielivahemmistot_suomessa

Suomisanakirja

<http://www.suomisanakirja.fi>

Tampereen viittomakieliset ry

<http://www.tamvi.fi>

Taru – rajatonta taidetta

<http://taru.info>

Teatteri Totti

<http://www.teatteritotti.fi>

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/vahemmistot/vammaisuus>

Terveyskirjasto/halvaus

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00018&p_teos=dlk&p_osio=&p_selaus

The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education

1994

United Nations.

http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

Tilastokeskus - Vammaisten ihmisoikeudet eivät toteudu

http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_005.html?s=0

Vaikeimmin kehitysvammainen kumppani

<http://papunet.net/tietoa/vaikeimmin-kehitysvammainen-kumppani>

Vajaaliikkeisten Kunto

<http://www.vlkunto.fi>

Valtiovarainministeriö

<http://vm.fi/documents/10623/2033991/Toimenpiteet+teemoittain>

Vammaiskumppanuus – Vammaisuus ja köyhyys

<http://www.vammaiskumppanuus.fi/ykn-yleissopimus>

Vammaispalvelujen käsikirja

http://www.vike.fi/via/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=54#neljas

Vammaispalvelulaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö

<http://www.vamlas.fi>

Vammaisten tulkkauspalvelut

<http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>

Vanier, Jean

http://www.jean-vanier.org/en/the_man/biography/short_biography

Viittomakielilaki

2015

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150359>

WHO/Disability and rehabilitation

<http://www.who.int/disabilities/en>

WHO/Classifications

<http://www.who.int/classifications/icf/en>

Yhdenvertaisuuslaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

YLE-uutiset

http://yle.fi/uutiset/kalle_konkkolan_elamantyo_palkittiin_yhdysvalloissa/8499399

Painamattomat lähteet:

Aspinen, Mika

2007

Näkökulmia Luukkaan evankeliumin viittomakieliseen käännoistyöhön eksegeetin näkökulmasta. Kirkolliskouksen käsikirjakomitealle annettu lausunto.

Aspinen, Mika

2015

Ephphatha – Be Opened. Mark. 7:31-37. Jesus and the Deaf Man. Lecture at The Nordic Conference in Deaf Ministry 8.-12.6.2015 Signs Of Hope - Human Rights in the Church in Järvenpää.

Krook, Ulrika

2016

Alustus Kirkon vammaistyön neuvottelukunnan kokouksessa 2.6.2016

Sariola, Jukka

2014

Puheenvuoro Kirkon ihmisoikeusforumissa 20.3.2014

Vahtola, Kai

2009

Puheenvuoro Viittomakielisen käännoistyön 10-vuotisseminaarissa 7.12.2009

Liitteet:

Liite 1

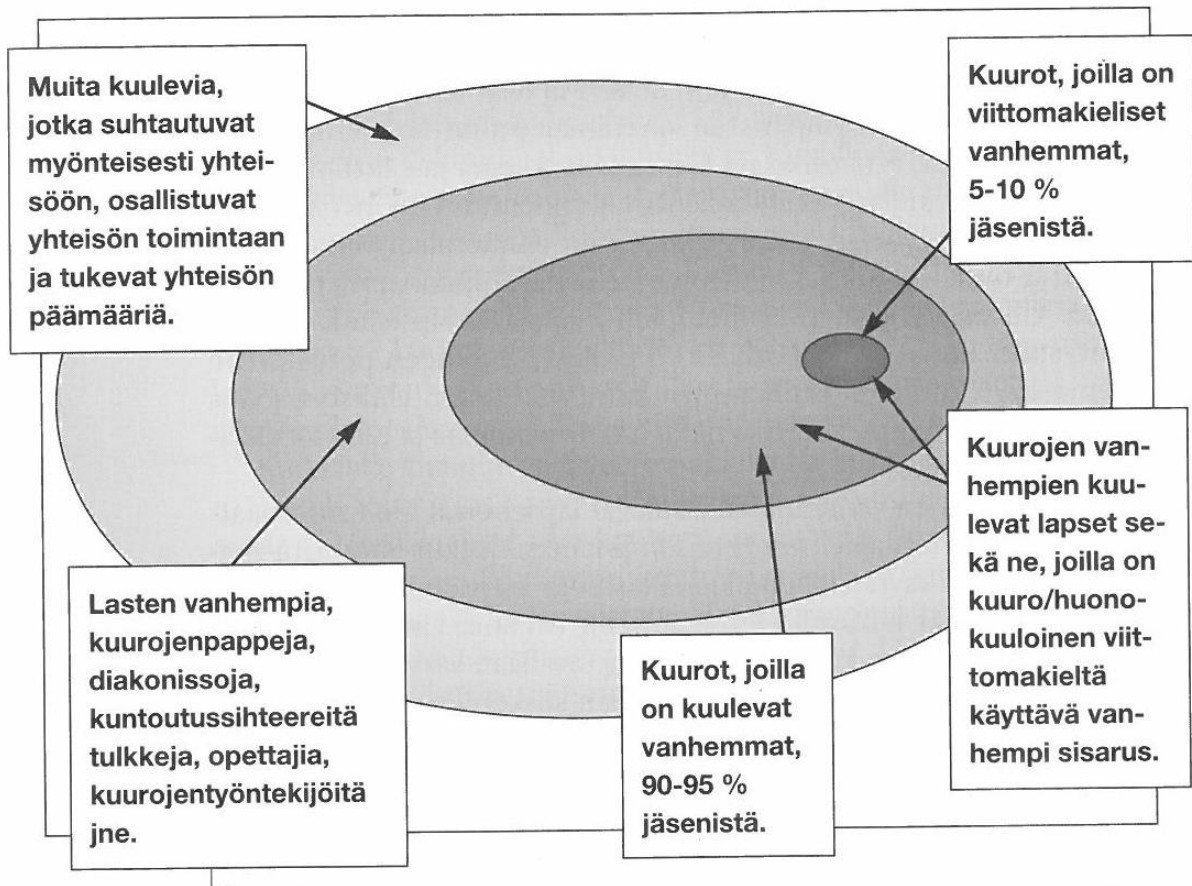
Kuurojen yhteisön jäsenet ja siihen kosketuksissa olevat muut ryhmät

Liite 2

Viittomakielen paikantaminen

Liite 1

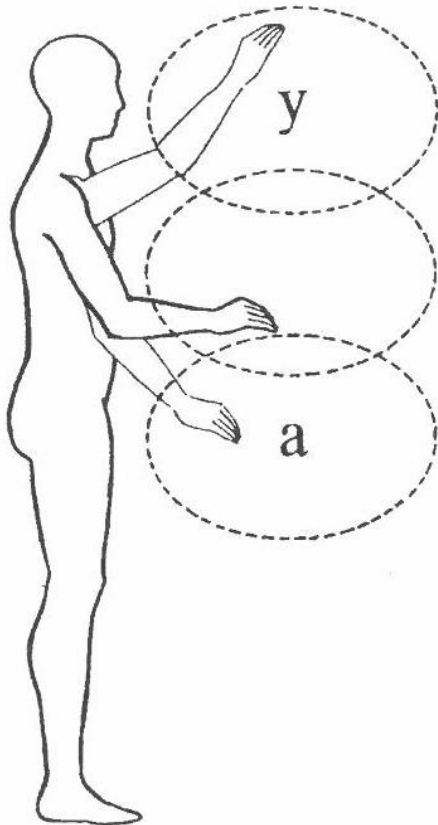
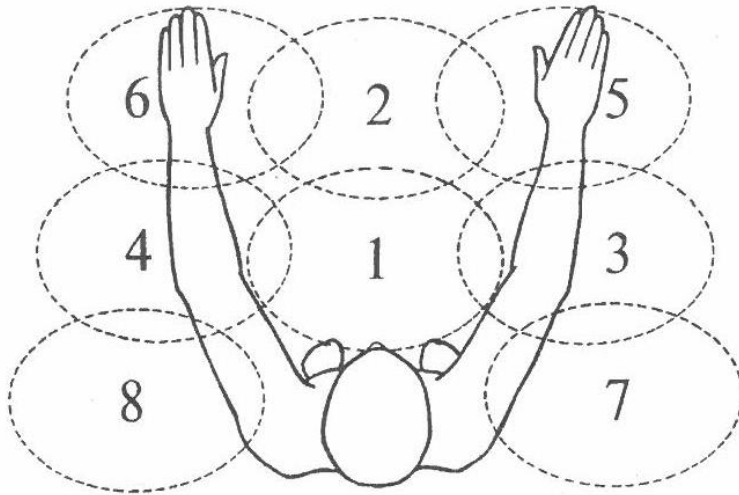
Kuurojen yhteisön jäsenet ja siihen kosketuksissa olevat muut ryhmät

Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa

Liite 2

Viittomakielen paikantaminen

*Ylistän sinua, Jumala,
sillä sinä olet nostanut minut syvyyksistä
eikä toivottomuus ole voittanut minua.*

*Herra Jumalani, valitin tyhjyyttäni
ja sinä teit minut ehjäksi ja kokonaiseksi.
Sinä johdatit minut pois autiomaasta,
sinä pelastit minut niiden joukosta, jotka eivät tunne sinua.*

*Laulakaa ylistystä Herralle, kaikki te uskolliset,
ja kiittäkää hänen pyhää nimeään.
Armollinen ja oikeamielinen on Herra,
täynnä laupeutta on Jumalamme.*

*Sinä Herra, vapautit sieluni pimeyden vallasta,
pyyhit kyyneliet silmistäni ja varjelit jalkani kaatumasta.
Niin kuljen nyt Herran edessä
uskollisten maassa.*

*Uskoin, että olen eksyksissä,
olin murtunut ja maassa,
kiiruhdin sanomaan: Jumalaa ei ole.*

*Jumala koetteli minua,
hän koetteli mieltäni,
hän koetteli sydäntäni.*

*Kun olin opiskelija, ajattelin, että minusta tulisi pappi,
mutta olin nainen ja ovi sulkeutui edessäni.*

*Siitä huolimatta jatkoin Raamatun tutkimista
ja etsin tietoa Jumalasta
vakuuttuneena siitä, että minun täytyi tehdä niin esteistä huolimatta.*

*Mutta Herra vei minut erämaahan
ja kätki kasvonsa minulta.
Turhaan huusin: Mikä on sinun tahtosi, Jumala!*

*Jumala koetteli minua,
hän pani minut maistamaan katkeruuden vettä,
luotuisuuden surua;
esikoiseni oli vammaisen.
Turhaan huusin: Jumala, miksi hylkäsit meidät?*

*Jumala näytti minulle sydämen koko pahuuden,
maailman kaiken epäoikeudenmukaisuuden,
ihmisyyden koko sodan.
Turhaan huusin: Jumala, mistä voin löytää sinut?*

*Epätoivoissani sanoin,
joko Jumala on paholainen
tai Jumalaa ei ole.*

*Mutta Jumala sääli minua,
hän kuuli minun huutoni.*

*Mieleni syvyyksistä kuulin äänen:
Minä olen Herra,
usko minuun tai älä,
minulle sillä ei ole eroa.*

*Silloin tiesin, että se on Jumala,
ja sydämeni nöyrtyi.*

*Kun jatkoin matkaani,
hän puhui minulle jälleen:
Mene, opeta ja saarnaa,
sinusta tulee pappi.*

*Tätä varten olen sinut tehnyt syntymästäsi saakka,
tähän olen johtanut sinut erämaan kautta,
tätä varten nostan sinut jaloillesi
ja panen iloni ja rakkauteni sinun sydämeesi.*

*Silloin sydämeni hypähti
ja minut täytti laulu:
Kiittäkää Jumalaa, sillä hän on hyvä
hänen armonsa kestää iankaikkisesti.*

*Mutta kuka minä olen palvellakseni häntä näin?
Kiusaaja puhui ylpeydestä.
Kätkin Herran kutsun sisimpääni.*

*Mutta oikealla hetkellä Jumala avasi ovia,
ja antoi minulle vakaumuksen jatkaa tietäni.*

*Hän teki opettajasta saarnaajan,
hän teki eksyneestä lampaasta paimenen,
hän kasvatti minussa sellaista,
mitä en tiennyt sisimmässäni olevankaan.*

*Hän antoi sanat suuhuni,
rukoukset huulilleni
ja rakkauden sydämeeni.*

*Hän antoi hahmon pappeudelleni,
hän nivoi pappeuteeni koko menneisyyteni,
opintoni ja kärsimykseni – myös vammaisen poikani.
niinpä sydämeni kysymykset vaikenivat,
ja mieleni epäilykset hiljenivät.*

*Jumala näytti minulle, mikä hänen tahtonsa on
ja niin julistan sitä sinulle.*

*Kuinka sitten korvaan Herralle hänen apunsa minulle?
Otan pelastuksen maljan
ja huudan avuksi Herran nimeä.*

*Herra, olen sinun palvelijasi,
sinun palvelijasi ja palvelijoittesi jälkeläinen;
sinä olet päästänyt minut kahleistani.*

*Uhraan sinulle kiitosuhrin
ja pyydän avuksi Herran nimeä.*

*Lupaam tämän Herralle
hänen kansansa edessä,
Jumalan huoneessa
ja seurakunnan keskellä.*

*Ylistäkää Jumalaa minun kanssani.
(Frances Young psalmien 30 ja 116 pohjalta)⁵⁶⁵*

⁵⁶⁵ suom. Riitta Kuusi